

పంగీత క్షాప్తదర్శనే మొదటి భాగము

గ్రంథక్ర:

గావకూవిశారద,

అరిపిరాల సత్యనారాయణమూర్తి (వయులిఖిత)

Ex. మెంబరు: బోర్డు ఆఫ్ ఎజ్యామినేషన్స్ ఇం - మ్యూజిక్,
ఆంధ్రా యూనివరిటీ.

మెంబరు: లోకల్ ఆదిషన్ కమిటీ
ఆర్ ఇండియా రేఫిలో, విజయవాడ.

సుందరవిలాన్ - గాంధీనగర్ - విజయవాడ.

వీరిక

వేచకొలువుండి భారతీయ సంగీతము మిక్కలి పవిత్రమైదిగా చెప్పును మనేశున్నామి. ఇందుకు ముఖ్యకౌరణయు త్రైయు త్రుషు నాదస్వరుల్లో నాదోపానితు లుగా సుందరచేయలును. గసుకనే వారదాది మహారూలేగాక శ్రీ జఙుదేవ, పురందర దాస, అన్నమాచార్య, వారాయణార్థ, త్యాగరాజ, నీతితీర్థ, క్షమాస్తుర్యాలాదిగా గల భక్తిశిఖామఱలు సైతము నిరంతరము భక్తితో సంగీతకళోపాసనచేసే తరించ గల్లిరి. ఈ విధముగా తరణోపాయమైన భారతీయ సంగీతకళావిశిష్టతను, మన భారత ప్రభుత్వమేమి, రాష్ట్రప్రభుత్వములేమి వక్కగా గుర్తించినందువల్లనే మన దేశము లోని వివిధవిక్ష్యవిద్యాలములందును, తదితర ప్రభుత్వ విద్యాపంచలాగును సంగీత కళకు తగిన ప్రామానిచ్చి పరిక్షలు జరపుట తటపొచివిని. ఈ విధముగా యొర్పుడిన సంగీత పరిక్షలలో ఒక ముఖ్యభాగమైన కర్మాంతక సంగీత పరిక్షలను దక్కించార్థంలో కొన్ని సంగతిరఘులుగా జరుపబడాయన్నాడు, ఆ యూ పరిక్షల కష్టమైన పొర్చు గ్రంథములు వీద్యాధ్యాత్మక గలుగుయన్న కట్టమముల నివారించుటకే కొండరు విద్యాధికౌరులు లోగా నన్నెంతో ప్రోత్సహించినందుని “గాన కళా చంద్రిక” “గానకొంత్ర ప్రశ్నాత్మరాథరి” “సంగీత లత్సాసంగ్రహము” “సంగీత శభ్దార చంద్రిక” వంటి గ్రంథములను రచించి ప్రవక్తటించుట జరిగాను. కొన్ని ప్రస్తుతము విక్ష్యవిద్యాలయాది వివిధ సంగీత పరిక్షలైనికి ఉన్న కట్టమముల నివారించినట్లు పలురకములప్పు, గ్రంథములకుండె వివిధ సంగీత పరిక్షల కుసకరించునట్లుగా నొక పొర్చు గ్రంథమును ప్రవక్తటించినచో నేటి ఆర్థిక పరిస్థితులలో విద్యార్థుల కంటేని సమయాంగా సుందరును తలంపుతో “సంగీత కళాప్రదర్శని” యను పోరట నే సీ గ్రంథమును రచించుటకు కారణమైనవి. ఇంను మొదటి భాగమున వివిధ సంగీత పరిక్షలను సంఘంధించిన ఘమారు 300 రచనలకు ఘూలములు, భావములు, రాగమత్తుములు, స్వరసాహిత్యములు ప్రాచీన వాటికి తాళాగ, కొలప్రమాణ, ఆరద్ర, శ్రాయ గుఱుతుల నేర్పుణిచి యుండిని. కొన్ని నేటికాలమున పరిశీలనలనేగాక కొన్ని పల్లవులతో సహా ఘమారు 300 రచనలకు ఘూలములు, భావములు, రాగమత్తుములు, స్వరసాహిత్యములు ప్రాచీన వాటికి తాళాగ, కొలప్రమాణ, ఆరద్ర, శ్రాయ గుఱుతుల నేర్పుణిచి యుండిని. కొన్ని నేటికాలమున పరిశీలనలనే విశేషమధనవ్యాయ, ప్రమూసలతో ఘూఢిన ఘమారు 500 పుటులుగా యూ గ్రంథప్రచురణలో ప్రస్తుతము 250 పుటులతో ఘూఢిన మూరణి (అట్టణ) భాగమున మాత్రము ప్రస్తుతము ప్రకటింపగల్లితిని. తెలుగుగ్రహమువల్ల యావద్దాగుతానికి

వీక్షిక సంగీత కళాపోవకసంస్థగా నున్న మన కేంద్ర సంగీత, నాటక అకాడమివారి యొక్క అమూల్య సహాయమే నాకు అభించిననో మిగిలిన కెండచ (లక్ష్మీ) భాగమును కూడ అపిత్యరూ ప్రమాణంలో గావకళార్థం కందించగలనని ఆశిస్తున్నాను. ఈ నా గ్రంథమును జాపిసంకేతగు ఆసక్తిగోను, విచతులుగోను, పరిశీలించి తమ సదహి పొయమల నంపిన సంగీత కళానిధి కీ. కీ. కీ. కీ. కీ. సుబ్బారావుగాటిఇ, సంగీత కళాశిఖామణి శ్రీ ప్రియాఫిసర్ కి. సాంబమూర్తి (మద్రాస యూనివరిటీ సంగీత శాఖాధ్యాత్మకాం) గాంకిని, సంగీతకళానిధి శ్రీ చింతుం సుబ్రహ్మయిం గారికిని, పద్మశ్రీ, సంగీతకళానిధి, సంగీతరత్నాకర, కళాప్రశ్నార్థ, డాటర్ శ్రీ ద్వారం కేండిటస్టామి నాయుదుగారిఇని నా ప్రత్యేక అభివందనములను తెలుపుర్కొను చున్నాను. ముఖ్యముగా నా యా గ్రంథ ప్రమాణ యత్నములో యా మొదటి భాగమైనను సేచికి ప్రకటించి సంగీతకళాధిలాఘవల కందించగలుగునట్లుగా దయిలో తగు ధనసహాయ మొసరిన కేంద్ర సంగీత, నాటక అకాడమివారికి నాప్పదయవూర్య కమైన అభివందనములను తెలుపుర్కొనుచున్నాను.

ఇట్లు బుధజన విధేయము,

గ్రంథకర్త:

అరిపిరాల సత్యనారాయణమూర్తి.

గ్రంథక ర్తు :

గానక శాఖి రద

ఆరపీరాల సత్యనారాయణము ర్తు.

పండిత భిష్ణు ములు.

Sangeetha Kalanidhi,
T. V. Subba Rao, (B.A., B.L.) Advocate,
 Principal, Teachers College of Music,
 Madras.

Dated 19-4-1957
 188, High Road,
 Royapettah,
 MADRAS.

I have great pleasure in commending "Sangeetha Kala Pradarsini" written by Sri Aripirala Satyanarayana Murthy to supply the want of a suitable text book for those who appear for various Examinations in Music held by the Universities and State Governments. The book is comprehensive and covers many a syllabus. I have no doubt it well serve the requirements of students of Music.

T. V. SUBBA RAO.

సంగీత కళానిధి,

19-4-1957

టి. వి. నుబ్బారావు, బి. ఎ; బి యల్; అప్పోకేట్, 188, రాయచెట్టుహాద్దు.
 ప్రశినిపాల్: తీచర్యకాలేజ ఆఫ్ మ్యాజిస్ట్రేచర్, మద్రాసు. మద్రాసు.

విశ్వవిద్యాలయములున్నాను, రాష్ట్ర ప్రభుత్వములున్నా జరుతు వివిధ సంగీత వాయిదలను వోచునుటటి విద్యార్థులు సాయిన పొత్తుగ్రంథము లేసికాఱి కీచ్చుట కు శ్రీ అరిషిరాల సత్యనారాయణమూర్తిగాయ రచించిన "సంగీత కళాప్రదర్శిని" అను గ్రంథము మిక్కిలి ప్రశ్నప్రస్తుతమని తెలుప్పటమని సంతతయి సంతసించుచున్నాను. ఈ గ్రంథము వివిధ రకములలు సంగీత పరీక్షాప్రణాళికల కనుకనున్నానేక లక్ష్మణ విషయములతో రచింపబడిన దశాటచే సంగీతవిద్యార్థుల యవసరములను తప్పక తిర్చు గాలదనుట్టా నా కెట్టిందే...అలాలేనా.

టి. వి. నుబ్బారావు

University of Madras.

Dated 5-11-1957.
 Triplicane, Madras 5.

O P I N I O N

I have had the opportunity of perusing portions of the manuscripts relating to the book "Sangeetha Kala Pradarsini" written in Telugu by Sri Aripirala Satyanarayana Murthy garu. The book is well written and the various topics are lucidly explained. The book deserves publication.

P. SAMBAMURTHY,
 Head of the Department of Indian Music,
 University of Madras.

మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము.

అభిప్రాయము.

ది 5-11-1957

తిఱవరీకెట్టు జి. P. O.
మదరాసు-5.

శ్రీ అరిపిరాల సత్యనారాయణమూర్తిగారు అంధ్ర భాషలో రచించిన
“సంగీత కళా ప్రదర్శన” అను గ్రంథమయొక్క ప్రాతిప్రతిలోని కొన్ని భాగము
లను తెలకించు సవక్కాశము యిటీవల నాటక లభించినది. ఈ గ్రంథము సంగీతశాస్త్ర
మందలి వివిధ విషయములను సుబోధకమగున్నట్లుగా చక్కని వివరణలో రచించి
ఖడుటచే ప్రచురణకు ఏక్కిలి దొగ్గముగా ఉన్నది.

పి. సాంబమూర్తి

భారతీయ సంగీత చాఖా-ధ్వన్లలు
మదరాసు విశ్వవిద్యాలయము.

Sangeetha Kalanidhi
Semmangudi R. Srinivasa Iyer,

Dated 9-5-1957
MADRAS.

I have great pleasure in commending this book “Sangeetha Kala Pradarsini” written by Vidwan Sri Aripirala Satyanarayana Murthygaru, an experienced Lakshya-Lakshana Vidwan of Andhra Desa, to all those interested in the spread of classical Carnatic Music. This book is successful in giving a vivid exposition of the various technical aspects of Music for the benefit of the lay reader. This is bound to be a compendium of knowledge not only to the students of Music but also to the general public who wish to gain proficiency in the technique of South Indian Music. There is also a short biographical sketch of the distinguished musicians of the past and this enhances its value. This book contains an anthology of Musicians, which is brief and quite pertinent.

R. SRINIVASA IYER.

సంగీతకళానిధి

ది 9-5-1957

శెమ్ముంగుడి ఆర్. శ్రీనివాసయ్యర్.

మదరాసు.

అంధ్ర జేచ్ మూలో అనుభవజ్ఞులును, అక్ష్యులక్షులు సంగీత విద్యానుసూలును
విద్యాన్ త్రీ అరిపిరాల సత్యనారాయణమూర్తిగారు రచించిన “సంగీత కళా ప్రదర్శన”
అను గ్రంథము కర్మాంగక సంగీత కళాభివృద్ధికి కృషిచేయువారిదరికిని ఏక్కిలి
ఉపయో క్రమేశదని తెలుపుటు చేసెంకఱు సాతసించుచున్నాను. సంగీతకళకు
సంబంధించిన వివిధసాంశేఖర విషయములను స్ఫుర్చుగాను, తేటక్కెలుగాను

తెలుగుటల్‌ నీ గ్రంథము సామాన్యశాఖలకు కూడ యొంటో ఉపకరించున. ఈ గ్రంథము సంగీత విచ్ఛినులకే గాక దాష్టిణదేశ (కర్నూటక) సంగీతములో ప్రాపోణము సంపాదింపగల్లు ప్రభాషాపుర్వకమునక్కు సైతను సంగీతవిజ్ఞానపర్వస్థముగా నండి తీరుననుట కట్టి సంచేషమును తేయు. మరియు నీ గ్రంథమున ప్రాచీన సుప్రసిద్ధ వాగ్దేశుకొర్కుల భీటివిశేషములనకూడ సంగ్రహముగా చేయ్యటచే నీ గ్రంథము యై: నీ విలువ యింకన అభివృద్ధి చెందినది.

ఆచార్యినినానుయ్యుల్.

Sangeetha Kalanidhi, 27—2—1958,
Chittoor Subrahmanyam, 44, Appu Mudali St.,
Professor of Vocal, Central College of MADRAS-4.
Karnataka Music, Madras.

I have always been wondering and rejoicing at the ceaseless endeavours being made by Ganakalavisharada Sri Aripirala Satyanarayananamurthy, for the promotion of the art of Music. He has already rendered immense service to the cause of Music by writing many books like Sangeetha Sabdartha Chandrika (Dictionary). His present work, "Sangeetha Kala Pradarsini" is an invaluable book that would be a guide not only to students of Music but also to the Vidwans who want to equip themselves with knowledge of Musicology. I hope the benevolent artistes and patrons of Music will encourage the author, Sri Satyanarayananamurthy, befitting his endeavours.

CHITTOOR SUBRAHMANYAM.

సంగీత కళాంగి చిత్తురు నుబ్రిప్రాణ్యం,	27—2—1958
ప్రోఫెసర్ అఫ్ టికల్ : సంప్రట్లుకాలేకి అఫ్	44, ఆప్పుముదలిప్పింగ్,
కర్నూల్ కొమ్ముజీక్, మద్రాసు.	పైలాపూరు, మద్రాసు-4.

గానకళావిశ్వాద, శ్రీ అపిరాల గత్యసారాయణమూర్తి గారు సంగీత కళాంగి కుటుంబ నిరంకరను చేయుచున్న క్రమి నాకంతయి ఆక్ర్యుసుణ, ఆశ్చర్యమును ఇచ్చించినపటి. పీచు డిసివరకే “సంగీతశాస్త్రసంగ్రహిక” (పుస్తకాలు) కుతీ అసేక గ్రంథమునన రచించి అపోరమైన సంగీతకరాణివ చేసినముండిరి. ప్రస్తుతము పీచు గదించిన “సంగీతశాస్త్రప్రదర్శిని” యాను అమ్మాంగ్లమైన గ్రంథము సంగీత విచ్ఛినులకే గాక సంగీత విచ్ఛినుపుండునడ సంగీతశాస్త్రప్రాచీవిషయసేసణాలో మిక్కిటి సపోయ కొరి కొగలదు. సంగీత కళీపాసమయమును, పోచుటలును సమాదయుటులు గ్రంథకర్తయను శ్రీ గత్యసారాయణమూర్తి గారి క్రమికి తగినిల్లు ప్రోత్సహింతురని ఆస్తున్నాను.

చిత్తురు నుబ్రిప్రాణ్యం.

Padmasri, Sangeetha Kalanidhi,
Sangeetha Ratnakara,
Kalaprupoorna,
Dr. Dwaram Venkataswamy Naidu

Dwaram House,
Triplicane,
MADRAS-5,
Dated 19-12-1958

I have always felt that with the spread of Music in the Educational system, books dealing with the theory and practice of Music are increasingly in demand. Text books which contain the essentials of the science and Art of Music and cover the syllabus of various Examinations are indeed quite welcome in these days, when Music is entering the nook and corner of the country.

"Ganakala Visharada" Sri Aripirala Satyanarayana Murthygaru, a seasoned musicologist and publisher of books has done a real service to the cause of Music by writing and bringing out a handy edition of "Sangeethakala Pradarsini". This serves the students and other lay readers as well.

D. VENKATASWAMY.

వక్తవ్యాత్మి, సంగీతకళానిధి, సంగీతరాచార్యులు, కళాప్రపాఠాలు, దా॥ ద్వారం వేంకటస్వామి నాయుడు.	ది 19-12-1958 ద్వారం భవనం, తిరుప్పాలై కెట్టణి, మద్రాస-5.
---	---

మన విద్యావిథానములో సంగీత విద్యావ్యాప్తి జరుగుచున్న కొలది సంగీతము యొక్క అత్యుత్తమములను బోధించు గ్రంథము లాసేకము కావలని యిండుని నే నెల్ల ప్పాము తలంచుచుండిని. విధాకములైన సంగీతపరీక్షలు ప్రణాళికల నమ్రంచుమూ, కాత్రీయ సంగీతకళయ్యులు, యుగ్మాదైధాంకములను, అనుభవములను విచరించగల పాత్యగ్రంథములు యింద్రజిత్ యొంగో అవసరమై యున్నవి. దేశములో మూలమూలలను సంగీతము వ్యాఖ్యానమున్న కొలది ఆట్టి గ్రంథములల్స స్వాగతము విశేషముగా అభించునే యుండును.

గానకళావిచారద, శ్రీ అంబిరాల సంగ్రహాలాయిమూర్తిగారు ఒక అనుభవజ్ఞుడైన సంగీత కాత్రుభూజేగాక అసేక సంగీత గ్రంథములనుచూడ రచించి ప్రకటించుట ద్వారా సంగీతాలను నిజమైన సేవయొనిచ్చినప్పారై కి. ప్రస్తుతము వీళు రచించన "సంగీత కళా ప్రదేశిని" అను గ్రంథసు వివిధ సంగీత పరీక్షలు ప్రణాళికల కణ్ణుక ప్రతిగా సంచటచే సంగీత విద్యార్థులందకి యొంగో మేలాన్ని నపారగుచున్నారు. ఈ గ్రంథము సంగీతవిద్యార్థులకేగాక సామాజ్యపాతకాలక్షుతము యొక్కవగా నువ్వకిరించునని నా అభిప్రాయము.

డి. వేంకటస్వామి

విషయ సూచిక.

పరుస సంఖ్య.	విషయాలు.	తుట సంఖ్య.	పరుస సంఖ్య.	విషయాలు.	తుట సంఖ్య.
1.	కండసల్లోకము	1	32.	తీవ్రస్వరములు	11
2.	నాదకబ్రాహ్మణ	,	33.	ఆలైత్యోవ్వాము	"
3.	నాదవిభాగము	,	34.	ఒపుక్కు స్వరము	"
4.	నాదవిశిష్టత	2	35.	దుర్బల స్వరము	12
5.	సంగీత ప్రాశస్త్యము	,	36-39.	ాది, సంవాది, వినాది, అనవాది,	,
6.	సంగీతపరమార్థము	,	40.	సంవాదద్వయ	"
7.	సంగీత కళల్లో త్రిము	,	41.	పంచపాయము	13
8.	ద్వావింశతి ప్రశ్నితివఫకము	8	42.	ద్విషణణ్యము	14
9.	వడ్డ ప. జమధాత కరము	4	43.	గ్రామశ్రీయావిచిత్రము	"
10.	వడ్డ మధ్యమధాత వివరము	,	44.	సప్తశఢ భాతులు	15
11.	అలవులు	5	45.	గ్రామశ్రీ తా మార్పులు	16
12.	సంటప్పన	,	46.	వడ్డ గామస్వామివుత్కులు	"
13.	సైలో ఆఫ్ థిఫ్ తెన్	6	47.	సామగ్రామస్వర నిష్పత్తులు	"
14.	సైలో ఆఫ్ థార్టోన్	7	48-50.	స్వంత, ఉదాహరించులు	17
15.	ద్వావింశతి ప్రశ్నకుండామియోలు	8	51.	జసకరాగ ఇవులు	"
16.	ప్రమాణశులి వ్యవధి	,	52.	72 శేశ : ర్తల స్నేహము	18
17.	స్వాస్తుతి వ్యవధి	,	53.	72 శేశక ర్తల పథ ము	19
18.	పూర్వశులింధ్యవధి	,	54.	కసకొఱబరాది మేళక ర్తలాపనరం	22
19.	స్వయంభూ ధ్వనులు	9	55.	మాయమాశఙగార్ ప్రామాణ్యం	,
20.	స్వరనిరూపణము	,	56.	కటపయ్యాదినూత వివరము	23
21.	స్వరస పకము	,	57.	కటపయ్యాది సంభాగ్య ఉధారము	24
22.	స్వరాపుకము	,	58-60.	పూర్వమేళ, ఉత్తరమేళ,	
23.	పూర్వాంగము	,		కల్పితమేళ క రలు	25
24.	ఉత్తరాంగము	,	61-62.	శేశసక్రములు, వేషణ్ణులు	,
25.	ద్వావింశతి స్వరములు	10	63-64.	సాతులు, దాట్	,
26.	పోడిక స్వరములు	,	65.	66. సువ్రాత ఆసువ్రాత	"
27.	పుదుస్వరములు	,	67.	మార్పు నాటారం	"
28.	విక్రమి స్వరములు	11	68.	మార్పు నాటారం	109
29.	శేశకమధుల కుదుస్వరసం శేశములు	,	69.	మార్పు నాటు	"
30.	పేండుమధువింపుకుస్వరసం శేశములు	,	70.	అమూర్ఖసంగీతము	"
31.	కౌమల స్వరములు	,	71.	అమృత సంగీతము	"

72. వివాదిషైర వివరణ	29	110. గమక వివరణ	46
73. వివాది మేళ సంబ్యుతులు	,,	111. పంచదక్ష గమకములు	47
74-ఎ. తూర్పు సేళక ర్తులు గానుండిం		112. దశవిధి గమకములు	50
సేతి జస్వరాగములు	,,	113. రాగవివరము	,,
74. జస్వరాగవివరణ	,,	114. రాగదళముఁ వివరము	,,
75. జస్వరాగ సీప్తము	,,	115. తాన వివరము	52
76 78. సంతుస్థాపకవద్దెడవభేషములు	30	116. వ్యు వివరము	53
79. కృతాగ వివరణ	81	117. అలంకార వివరము	54
80. కృజ్ఞరాగ సీప్తము	,,	118. తాళ వివరము	55
81. కృతాగ వివరణ	,,	119. తాళదక్ష ప్రసాదములు	,,
82. మార్గరాగ విభాగము	82	120. తాళపట్టారములు	56
83. దేశ్యరాగ విభాగము	,,	121. వడుంగములు	59
84. అంతరమార్గరాగ వివరణ	83	122. వడంగవిశేష నామములు	60
85-87 ఘన, రక్తి, దేశ్యరాగ వివరణ	,,	123. పోడిచూంగములు	61
88 90 పండు క్రైత, నిషా నాంక్య		124. పంచచాతులు	62
రాగముల వివరణ	,	125. చతుర్ప్రశాతి ప్రసాదముల్యు	,,
91. రాగవిభాగములైని రకములు	84	126. చతుర్పంగ ప్రసాదము	65
92. సారము రాగవిధి గమ	89	127. వడంగ ప్రసాదము	,,
93. రామామాత్ముని రాగవిభాగము	40	128. పోడచాగ ప్రసాదము	,,
94. మకంగుని రాగవిభాగము	41	129-130. అసులైము, విలోమవివరము	,,
95. పార్వత్యైశ్వరి రాగవిభాగము	,,	131. సప్తాళములు	66
96. పురాతన తథార్గుంపికరాగాఁ ఫాగా	,,	132. పండుప్రాశతు నాచములు
97. హీంగుష్ఠాం సంగీతరాగ విభాగా 045		133. అష్టాత్ర రక్త తాళము ..	63
98-99 త్రీ, పురుష రాగముల కవరణ	,	134. అ-తాళ ప్రసాదము ..	71
100. పుత్రరాగ ములు	43	135. దేవాదతాళ వివరము	,,
101. మత్ర రాగములు	44	136. మధ్యాశితాళ వివరము	,,
102. ఉథుయ ఎంగిఁ ఏకరాగములు	,,	137. చావుతాళవివరము దాని రకములు ;	
103. రెండుపేటుగుల ఒకేరాగములు	45	138. ధృవమాపః తాళ వివరము	78
104. ఇంక్రైట్టాగల రెండురాగములు	,,	139. రూపకధృవతాళ వివరము	,,
105. సాగిశైర గ్రంథభేషముచే		140. రగమర్యాతాళ వివరము	,,
ద్వీరా సంపాది. (శిఖి) రాగములు	,,	141. కిందర్మంపె తాళ వివరము	,,
“సంగీత కళ” రాగములు	,,	142. రుషోపటూతాళ వివరము	74
ప్రతిగా సంతుస్థానికారాగములు	,,	143. శరభాసండతాళ వివరము	..
తథ గ్రంథము సంగీతములు	46	144. రామాసందతాళ వివరము	,,
సువకరించునని నా ఆశ్చర్యకు సుమ		145. నవసంధితాళముల వివరము	,,
తె.	,,	146. మనోధర్మ సంగీతము	76

147.	మనోధర్మ సంగీతవిభాగము	76	188.	ఆలారిష్ట్ర్య	98
148.	రాగాలాపన విభాగము	,,	184.	జరు	,,
149.	ఎర్ణస్వరగమక రాగము	81	185.	తెల్లాన జరు	,,
150.	సాత్కరాత పీటి	,,	186.	ప్రవేశ జరు	,,
151.	అ.త. రాత పీటి	,,	187.	సంవాద జరు	,,
152.	తాసభ్రంత్యత్తి	,,	188.	స్వర్ణ జరు	99
153.	తా.ప్రె	,,	189.	జక్కిస్ట్రో జరు	,,
154.	డల్రి	82	190.	సిర్యాపణము	,,
155.	సిరఫల్	83	191.	సంచారి	,,
156.	కంపన స్వరములు	,,	192.	రాగమాలిక	,,
157.	పదగర్భము	84	193.	72 శేక ర్రరాగమాలిక	100
158.	పల్లవ్వతమాని రకములు	,,	194.	రాగాంగ రాగమాలిక	,,
159.	గీతములు, వాటిరకములు	86	195.	తాళమాలిక	,,
160.	ఆంతరి	87	196.	రాగతాళమాలిక	,,
161.	జావడ	,,	197.	ఎకర్త్రిష్ట మాలిక	1-1
162.	లట్టం గీతము నూళ్లాదలు	88	198.	అష్టవర్ధ	,,
163.	చైట్ తాసములు	,,	199.	తరంగము	,,
164.	ప్రమంధ వికరము	89	200.	కృతి-శాటిముఖ్యాంగములు	1-2
165.	కె వార ప్రమంధము	92	201.	మహిషువార్ వాపిష్ట్యము	104
166.	కథాయ్ ప్రమంధము	93	202.	కీర్తన-వాటి రకములు	,,
167.	తాక్కుము	,,	203.	శ్వాసకీ ర్రన	105
168.	తాసంగరణము	,,	204.	దీతాళకీ ర్రు	,,
169.	స్వరషాంతి	,,	205.	సమిష్టి చెరణ ప్రమంధము	,,
170.	జతిస్వరము	94	206.	చక్కరాతు ప్రమంధము	,,
171.	జాంకులు	,,	207.	అధ్యాత్మ రామాయణ కీర్తి	107
172.	వర్ణ లులు	,,	208.	వామావంశి	108
173.	తా.పట్టములు	95	209.	తేవారములు	,,
174.	చిన్నవర్ణ లులు	,,	210.	తియత్నాగార్	,,
175.	పెద్దవర్ణ లులు	,,	211.	తియదయట్టాప్	,,
176.	పదవర్ణము	,,	212.	తియవాచకము	,,
177.	పదము	96	213.	తిరువాయ్యాములి	,,
178.	శాఢి	97	214.	జేవరనామములు	,,
179.	తెల్లాన	,,	215.	పుత్రసు గీతము	109
180.	సాయంతరమాస్తు	,,	216.	కళాసాగీతము	,,
181.	ఆసాయంతరమాస్తు	,,	217.	గ్రామ్య సంగీతము	,,
182.	కష్టము	,,	218.	సృష్టి సంగీతము	,,

219. గేయనాటక సంగీతము	,,	250. గోటువాడ్యవివరము	147
220. మూర్ఖుల్ సంగీతము	110	251. వయ్యెల్లిక్ వాడ్య వివరము	149
221. ఘందన్ను-వాటివిభాగము	,,	252. సారంగి వాడ్యవివరము	154
222. అనుంధము	112	253. సితాక్ వాడ్య వివరము	156
223. ఆదిలత్తుణ గ్రంథము	,,	254. స్కోడ్ వాడ్య వివరము	,,
224. భాండ్రెచ్ భాష	113	255. ఎస్ట్రాజ్ వాడ్యవివరము	157
225. భారతీయ నొచ్చేపు	,,	256. షయ్యూం వాడ్య వివరము	,,
226. ర్యూరసి ఇం నొచ్చేపు	,,	257. దిల్లుబా వాడ్య వివరము	158
227. టైమ్ సిక్కుల్	,,	258. తుబురవాడ్య వివరము	,,
228. వాగేయకారక అత్తుణము	114	259. స్వరదము	160
229. గాయహ్యత అత్తుణము	116	260. కేఱవాడ్య వివరము	161
230. సుకారీరలత్తుణము	,,	261. నాగస్వరవాడ్య వివరము	171
231. కుశారీర అత్తుణము	,,	262. ఒత్తువాడ్య వివరము	174
232. గాయ్ దోషములు	,,	263. క్రొంటోసెట్ వాడ్య వివరము	,,
233. ద్వాషకసుద్రులు	117	264. మాఖీంవాడ్య వివరము	175
234. ముద్రాంఖ్యచే సేర్పిసిన ప్రసాదములలోని రకములు	121	265. మంసాయ్ వాడ్యవివరము	176
235. మాద్రా సంఖ్యచే సేర్పిసిన రాయలెల్లాని రకములు	122	266. జంతరంగిసి వాడ్య వివరము	177
236. ఏమాద్రాని వివిధరకములు	124	267. మండివాడ్య వివరము	178
237. ప్రశ్నావ భక్తిజ్ఞము	126	268. జలట్టోమాని కమ్ వాడ్యము	179
238. నాకూడుత్రము	127	269. మృదంగ వాడ్య వివరము	,,
239. ధ్వనలు-వాటిరకములు	,,	270. కాజిరా వాడ్య వివరము	183
240. మేర్కట్టు	129	271. ఘటువాడ్య వివరము	184
241. రక్కాంట	130	272. మోస్-గ వాడ్య వివరము	185
242. గ్రామఫోట్	131	273. గతువాడ్య వివరము	,,
243. బ్రాంక్ కాస్టి-గ	,,	274. బ్రోంక్ వాడ్య వివరము	186
244. వాల్మీ	134	275. బ్రోలు వాడ్య వివరము	187
245. సంగీతవాడ్య విభజన	134	276. తంలావాడ్య వివరము	188
246. సంఘుటువాడ్యములు	136	277. భోల్ వాడ్య వివరము	189
247. అపసద్ తుపపము	137	278. వాగేయకారకుల చంపితము	190
248. సంగీతవాడ్యముల ష్టీక	138	279. మార్పునాకారక జన్యరాగము	
249. వీళావాడ్యవివరము	140	లందుగల గ్రహస్వర పథకము 239-240	

శ్లో

సంగీతకళా ప్రదర్శని.

మొదటి భాగము - సంగీత లక్షణము.

వందన క్లోకము.

క్లో॥ బ్రహ్మగ్రహిజ మారుతానుగతినా చిత్తేన వృత్తుంకజే,
సూరీణా మనురంజకః శ్రుతిపదం యోయం స్వయం రాజతే,
యస్తుద్దామ విభాగ వర్ణరచనాలంకార జాతిక్రమో,
వంచే నాదతనుం తముదుర జగద్దీతం ముదే శంకరం॥

(సంగీత రత్నాకరము.)

మంగళవాయ్యమాచకమగు బ్రహ్మగ్రథి ఆను ప్రమోగమతో ప్రాంగంభించబడిన
క్లోకభూర్జకమగా జగతున కౌదికారణమైన నాదబ్రహ్మమునిర్మిషును
మగా సమాప్తిచేయుటకు ప్రార్థించుచున్నాను.

నాదో తప్ప తీ.

మనవ్య శరీరమనందుగల యోగాధారమ లాచింటిలోను మొచటిదైన మాలా
ధార స్థానమందుగల చుట్టుదళ చక్రమనకు “బ్రహ్మగ్రథి” యాని చెప్పుబడున.
ఈ బ్రహ్మగ్రథిలోనుండు నూత్కేగ్నిచే లేపేచింపబడిన ప్రాణవాయివు నాభి,
చృదయ, కంత, శిరసు, మథులద్వారా పైకి పడులునపుడు నాద మత్తుత్తీయుగు
చున్నది. అట్లు యేర్పాడిన నాదము, నాభియందునపుడునపుడు అతి సాక్ష్యమనియు,
చృదయమం దుండునపుడు నూత్కుమచియు, కంతమందునపుడునపుడు ప్రమమనియు,
శిరస్సునందునపుడు అప్పుమనియు, మథులునందునపుడునపుడు కృత్రిమమనియు
చెప్పుబడుచున్నది.

నాద శబ్దార్థము. -

నాద, ఆను శబ్దములోన, కౌరమ ప్రాణామియు, ద, కౌరమ అగ్నియనియు
సంజ్ఞయగును. అతే ప్రాణాగ్నుల సంయోగమవల్లనే భ్వని యేర్పడినందున దానిని
“నాదము” అని చెప్పుటకు కౌరణమైనది.

నాదవిభాగము.

- నాదము రైండువిభములుగా విభజింపబడినది. ఆ రైండువిభములు యేవనగా !
- i) ఆనాతనాదము :— ఇది భవభంజకమైనదియుమ, గానోత్పత్తికారియై బ్రుతి,
స్వర, గ్రామ, మార్పునాములద్వారా జనరంజకమను కలగడియునది యశిను.
 - ii) అనాశాతనాదము :— ఇది రాజకమలేనికి, సుషముఖముగ సుపదేశింపబడినికి,
ముక్కిప్రదంతై, అచంచల మణోరథముగల మనులచే నపూసింపబడునది యశిను.

నాదవిశిష్టత.

మైన జలిషిసటుల మూలాధార జనితమైన యిం నాదముల కౌథారస్తాన మసుటమేగాక పద, వాక్ష్య, కౌవ్య, నాటుకౌలంకార కాత్మములును, గ్రుతి, స్వర, గ్రామ, మూర్ఖును, అలంకార, గీత, వర్జు, పద, కీర్తనాదులును మేర్పడుడుటకు కారణమై జనరంజకమైన సంగీతముగా నేర్చుచుస్తున్నది.

సంగీత ప్రాశ స్వర్ణ ము.

శ్లో॥ సామవేదాదిదం గీతం సంబ్రగాహ పితామహా॥ (సం. రాత్రి.)

అను సంగీతరత్నాకర శ్లోక ప్రమాణమున సంగీతము సామవేదమునుండి బ్రహ్మాచే గ్రహించబడి, లోకోపకొరారమై భరతాదులచేతను, తగుపరి వాగేయ కౌరవులచేతను వెల్లడిచేయబడిన శాత్రుమగును. గనుక నీ సంగీతమైన్య మహానీయులచే ఎప్పితము శ్లోనియూడబడినట్టు యున్నది.

సంగీత పరమార్థ ము.

శ్లో॥ కౌవ్యలాపాశ్చ యేతేచి గీతాని గకటానిచి.

శప్తమూర్తి ధరస్వైతే విష్ణురంకా మహాత్మునః॥ (విష్ణు. తు.)

అను ప్రమాణమున క్రుస్త్వయూహాపమైన కౌవ్యముగానూ, సంతీతును ధీకండుని స్వరూపాంశములని స్పృష్టపడుచున్నది. అయియుగాక సూచసంగీత శిల్పాను గ్రంథమూలాశ్లో॥

శ్లో॥ గీతిగానేన యోగస్వాత్త యోగాదేవ శివైక్యా॥

గీతిశ్లోయది యోగేన సయాతి పరమేక్యరా॥ (సూ. గం.)

అనెడి శ్లోకరీత్యా భ్రతీశ్లో చేయబడు గానును యోగామై, ఆ యోగముచేత మాసవులు పరమాత్ముయం దైక్య మగుదురని స్పృష్టపడుచున్నందుకు రుద్రాకు భ్రతీయత మైన సంగీతోపాను తమశోపాశుమాసకు సులభ చూర్చుగునని తెలుచుచున్నది.

సంగీత శబ్దార్థ ము.

శ్లో॥ గీతం వాద్యం తథా స్పృశ్యం త్రయం సంగీత ముచ్యతే॥ (సం. ర.)

అను ప్రమాణముచే గీత, వాద్య, స్పృత్యముల మూటి చేంకయే గంగిలముని తెలియుచున్నది. కొని “గీత వాద్యభయం యత్త్ర సంగీతమితి కేచనా” రాగ స్వరాశ్వితాక్షుత్తాక్షుత్తి త్రైభి స్పృంగితముచ్యతే” అను ప్రమాణములచే గీత, వాద్యముల చేంకదేం సంగీతమిని శిందరును, రాగ, స్వర, తాళముల చేంకయే సంగీతమిని శిందరును చెప్పియుండినను, మొదటిమాత్రము ప్రసిద్ధ వాగేయకౌరుల మతముగా దగియే తెలియుచున్నది. భ్రతిధముగా గీత, వాద్య, స్పృత్యములతో కూడినట్టి సంగీతమునికి నాదము ప్రధానమగును. ఆటి నాదమువల్లనే ప్రతిపులును, ప్రతితులవల్లనే ప్రాణాది స్వరములును, ఆ స్వరము లవల్లనే రాగములును, గీతాదులును కలుగుటచే గీతము నాద స్వరూపమనియు, వాద్యము గీతము నసుకించునిదియుగా కొప్పు? దుటకు కారణమైనది.

త్రుతి:- అనగా “త్రూయత్త ఉత్తి త్రుతయః” అను ప్రమాణమున త్రేప్పందియములకు ఇనపడునట్టి భ్యనికి శేషమును “త్రుతి” యాని జెప్పుబడును. అట్టి త్రుతికి నాదము ప్రధానమగును. ఈ నాదమును ఆటి తమ్మువధ్యసినుండి ఆటి వోచ్చు

ధ్వనివఱకు ఒకదానికొకటి పోయ్యామ, విభజించినచో రాదగిన ధ్వనిషులు ఉటి మాత్రమే యగును. పీనిసే “ప్రతు” లని చెప్పుబడుచున్నవి. ఇవి మానవునిచుండుగల హృదయ, కంత, శిరసుల సెడి ప్రిస్టానములనుడి క్రమముగా పెదలునపుడును, హృదయాంశునమంగు యేర్పడు మొదటి 22 ప్రతులను మంద్రప్రతులు లనియును, కంతాంశుమంగు యేర్పడు కెండక 22 ప్రతులను మధ్యప్రతులనియును, శిరాంశుమంగు యేర్పడు మాడక 22 ప్రతులను తారప్రతులనియును, చెప్పుబడును.

ద్వార్వింశతిప్రతులు:—మైనసిద్ధిని ఒక్కుక్క భాగమునందుగల 22 ప్రతులనే శూర్యాచార్యులు ద్వార్వింశతి ప్రతులని చెప్పియున్నారు.

ద్వార్వింశతి ప్రతుల పథకము:— ద్వార్వింశతి ప్రతులకుగల పేర్లను, వాటి ప్రతేక నామములను, వాటిజాపులను, సంఘిలతోకూడిన వాటి సంకేతస్వరములను, అయి ప్రతులకు ఉదాహరణములుగానుండు రాగములను యాదిగివ పథకమున తెలుపుట గమనించదగును.

ద్వార్వింశతి ప్రతుల పేర్ల.	బాతులు.	ప్రతేక	సంకేతములు.	ఆయా ప్రతులుగల ఉదాహరణ రాగములు.
1 వడ్జుము	దీ	తీప్రా	స	అన్ని రాగములు
2 ఏకప్రతిషిషధము	ఆ	ప్రమద్యతీ	ఎ ¹	గాళ
3 ద్విప్రతిషధము	ము	ప్రమ్మ	ఎ ²	మాయామాళవగాళ
4 ప్రతిప్రతిషధము	ము	ప్రధిషపీ	ఎ ³	కొంఫోజి & భూరపి
5 చతుర్పుతిషధము	క	చయ్యాపతీ	ఎ ⁴	కల్యాణి
6 కుదుగాంధారము	ము	రసస్సి	గ ¹	భూరపి & తోడి
7 సాధారణగాంధారము	ము	రతికా	గ ²	ఖరహరప్రియ
8 అంతరగాంధారము	దీ	క్రాంతి	గ ³	శంకరాభరణం & కొంఫోజి
9 తీవ్రగాంధారము లేకుంటుండు	ఆ	క్రోధి	గ ⁴	కల్యాణి
10 శుద్ధమధ్యము	దీ	ప్రజ్ఞకా	మ ¹	అన్ని పద్ధతి మధ్యము రాగములు
11 తీవ్రమధ్యము	ఆ	ప్రసారిణి	మ ²	శేగడ
12 ప్రతిమధ్యము	ము	ప్రీతి	మ ³	శూర్యకల్యాణి
13 చుట్టుపంచము	ము	పూర్వస్సి	మ ⁴	వరాళి & రామప్రియ
14 పంచము	ము	త్రీతీ	వ	పరములేని అన్ని రాగములు
15 ఏకప్రతిధైవతము	ము	రక్తా	ధ ¹	సాహేరి
16 ద్విప్రతిధైవతము	ఆ	సద్గింసి	ధ ²	మాయామాళవగాళ & తోడి
17 ప్రతిప్రతిధైవతము	క	అణింసి	ధ ³	కొంఫోజి
18 చతుర్పుతిధైవతము	క	మద్యస్సి	ధ ⁴	కల్యాణి
19 శుద్ధనిషాదము	ఆ	కోపించీ	న ¹	కొంఫోజి & భూరపి
20 కైళ్ళనిషాదము	ము	రమ్మ	న ²	ఖరహరప్రియ, శవగాళ
21 కౌకలీనిషాదము	దీ	ఔంగా	న ³	శంకరాభరణం & మాయామా
22 చుట్టుపడ్జనిషాదము	ము	త్రోభిణి	న ⁴	కల్యాణి & మరంజ

ద్వారింశతి ప్రతిక్రుతులుగల పంచజాతులు:—ద్వారింశతి ప్రతిక్రుతులను 22 సు, 1 సీప్టెంబర్, 2 అయితా 3 కరుణా 4 మృదూ నీ మధ్యా అను 5 జాతులకు చెందిన వైయున్నవి. పై 22 ప్రతిక్రుతులలో 1, 8, 10 21, ప్రతులు సీప్టెంబర్ తికిని, 2, 9, 11, 16, 19 ప్రతిక్రుతులు ఆయతాజాతికిని, 5, 17, 18 ప్రతిక్రుతులు కరుణాజాతికిని 8, 7, 12, 14 ప్రతిక్రుతులు మృదూజాతికిని, 4, 6, 18, 15, 20, 22 ప్రతిక్రుతులు మధ్యాజాతికిని చెందిన కై యున్న టుల గమనించడను. పురాతన సంగీతాలు పైనచెచిన 22 ప్రతిక్రుతులను సప్తస్వరములకు విధజింబియుండిరి. కొని ఆ రంగవాత షడ్జ, పంచమములు అవికృతస్వరములుగా సెంచుటచే, ఆ రెండిటికిని ఒక్కాక్కు ప్రతిక్రుతివంతున లెక్కించియు, మికత 20 ప్రతిక్రుతులను 8షభు, గాంధార, మధ్యమ, ద్వారప, నిషాదములను 5 స్వరములకు ఒక్కాక్కు స్వరమునకు 4 ప్రతిక్రుతులంతున లెక్కించియు 5 x 4 = 20 + 1 + 1 = 22 ప్రతిక్రుతులుగా చెప్పియున్నారు. ద్వారింశతి ప్రతిక్రుతులను లనబము సీ 22 ప్రతిక్రుతులను దేయ విధముగా రేఖల్నాడు వటి, యీ క్రీడ వివరముగా డెలుపుటను గమనించడను.

మట్ట, పంచమభావ వివరము.

మడ్జ పంచుబ్రావము:— టీడైన ఒక తర్తుల్తీవాద్యము నందలి మధ్యమణ్ణతంలిని మిటునప్పుడు అందు నూత్కుముగా అంతరగాంధార, పంచు, తార మడ్జధ్వనులు పలు కేను. ఆట్లు పంచు స్వరములు సంపూర్ణ వికమప్పుముగల స్విందులు అగును. మడ్జ పంచుములు సమగ్రమైన హోక్కొన్నిగల స్వరము లగుటచే మడ్జ, పంచుబ్రావప్రకౌరము లభ్యమగుటి యిస్తి స్విందులును, సంపూర్ణమైన హోక్కొన్నిగలవియైగాన యోగ్యములుగా మందును. ఈ మడ్జ, పంచుబ్రావము ఆరోహణక్రమమలో లెక్కచేయదగును. మడ్జమునకు 14వ శ్రుతిలో పంచుము గలదు. ఈ మడ్జ-పంచుములకు మధ్య 12 శ్రుతులుండుటచే పై కండును వాడి, సంవాదు లగును. గనుకనిచి సంపూర్ణమైన హోక్కొన్ని కలిగినవగుచున్నది. ఇట్లు వారి, సంవాదులుగా ప్రస్తరించునప్పుడు ముదటి ఆధారమడ్జమునకు గరిమైన పంచుమును కనిపెట్టి ఆ పంచుము జే మడ్జముగా సెంచి, దానికి గరిమైన పంచుమును కనిచేటి, దానిని మడ్జముగా సెంచి, మరల దానికి సరియైన పంచుమునికనిపెట్టిమా యిటుల సరియైస్త్రుతులు రాగలిగి నంతరపడకు ఆరోహణముగా ప్రస్తరించున్న వచ్చినచో మడ్జ, పంచుశ్రుతులకోసహి దినిలో 12 శ్రుతులు లభ్యమగుటి యిం క్రీంది “సెకిల్ ఆఫ్ థిఫ్ తే స్” పథకమున చూడదగును.

మడ్డ, మధ్యమ భావ వివరము.

వడ్డుపుట్టుమ భావము:— పైన డలిపిన విధముగా వ్యక్తపంచముఖావము ననుసరించి కిక స్వరమునక్క మరియుక స్వరమునకు ఆరోహణమందు బికమత్కుమండినచో అన

శోవాణమందుకూడ పికమల్యమండుట నిస్సందేహ మగును. గనుక యిట్టి పికమల్యము షడ్జమధ్వమధ్వమును వాఁపమవనుగూడ గ్రియుండును. ఎటులనగా! మధ్వస్తోయపంచమునును ఆధారషడ్జముగా సెంబిన్సో స్థినికి తారషడ్జము శుద్ధమధ్వము మగును. గనుక రసీ = సమ, యగుచున్నది. గనుక మధ్వపంచము, తారషడ్జములక్షోల యొ యొనుగుణ్ణమే షడ్జ, శుద్ధ మధ్వములక్షగూడ గలదని స్వామ్యమగుచున్నది. గనుక అవరోవాణముగ యొ శుద్ధ మధ్వమునునే షడ్జముగా సెంబిన, చొచటి షడ్జము శుద్ధమధ్వము మగును. షడ్జమునకు 10-వ, ప్రతిలో షుద్ధమధ్వముము పుట్టుచున్నది. గనుక యొ కెంటికిని మధ్వ ఈ ప్రతులు లండుటచే ఈ రెండు స్వరములును వాడి, సంవాదులగును. ఇని సంపూర్ణ పికమల్యముగలవి యగును. ఈ విధముగా షడ్జ మధ్వమధ్వము వాఁపము అవరోవాణక్రమముగా సరియైనప్రతులు రాగాలిగినంతకఱకు ప్రస్తరించుచూ వచ్చివచో లోగడ షడ్జ, పంచమ భావమువలన లభించిన 12 ప్రతులుగాక స్థినిలో మిగత లీ ప్రతులు ర్మే విధముగ లభించునది యా క్రిందదఱిపిన “సైకిల్ ఆఫ్ ఫోక్ టోన్” వధుకమున గతశించడగును.

లోగడడలిపిన 66 ప్రతులును స్టోయి ఒకటింటికి 22 ప్రతులపంచున రే పొయిలాటు $8 \times 22 = 66$ ప్రతులగును. కీచితరంగ న్యాయమువలన కొండు యొ ప్రతులు అనంత మని చెప్పియున్నారు. వేపనములు 18 లేక 19-కి తగ్గినను, 10,000 లేక 20,000 కు హెచ్చినను ధ్వని చెవులకు వినపడున సంగతి స్వామ్యముటచే, వేపనములు అనంతముగ నుండవన్ను సేగాని ప్రతులు మాత్రము అనంతముగ నున్న వనిచెప్పాట రొంతయు నసంభవమైన విషయమగును.

అలకులు :— షైన డెలపబడిన 22 (ద్వాంవింశతి) ప్రతులనే శురాతన తమిళ సంగీతములో “ అలకులు ” అని చెప్పబడేను.

సంటో : — ఈక్రిందిపథుకులందు షేర్ట్స్-సబడిన సంటువునుజించి చొనట తెలుసు కొనదగును. పాశ్చాత్య సంగీతశాస్త్రజ్ఞులు స్వరముల వ్యవధులను తెలియపఱచుటకు దేంర్పఱచుకొనిన యూనిట్ (unit) కు సంటు అని చెప్పియుండిరి. ఇట్టి సంటు ఒక సాయ(Octave) లో 1200 వుండును. ఎటులనగా! ఆధారషడ్జముయొక్క కంటు చిలంబ సున్న గా కెంచి, తారషడ్జముయొక్క సంటువిలువ 1200 గా సౌంధయిరి. గనుక యొక్రింద చూపబడిన సైకిల్ ఆఫ్ ఫోక్ టోన్ & సైకిల్ ఆఫ్ ఫోక్ టోన్ వధుకములందు 22 ప్రతులయొక్క కంటు విలువుగూడ కెలురుటకు తారణ సైనడవి గ్రహించునకి.

మడ్జ, పంచమ భావము. (Cycle of Fifths.)

No. of the Cycle	అసలు క్రతి Besie Note	మడ్జ పంచమ భావ నుచే లభించుపుతె Resulting Note	సుట్లు మొక్క పిలువ Value in cents	క్రతి, సంఖ్య Value in Sruti Number
1	స (మడ్జ)	ప (పంచము)	702	13
2	ప (పంచము)	చతుర్తతి - రిషథము	702+702=1404 1200=204	18+18=26- 22=4
3	చతుర్తతి - రిషథ	చతుర్తతి - ధైవతము	204+702=906	4+18=17
4	చతుర్తతి - ధైవత	చ్యుతమధ్యము - గాంధారము	906+702=1608- 1200=403	17+18=30- 22=8
5	చ్యుతమధ్యము - గాంధార	చ్యుతమడ్జ - నిషాదము	408+702=1110	8+18=21
6	చ్యుతమడ్జ - నిషాద	చ్యుత - పంచము	1110+702= 1812 - 1200= 612 లేక 610	21+18=34- 22=12 లేక 11
7	చ్యుత - పంచము	శద - రిషథము	610+702=1812- 1200=112	11+18=24- 22=2
8	శద - రిషథ	శద - ధైవతము	112+702=814	2+18=15
9	శద - ధైవత	సాధారణ - గాంధారము	814+702=1516- 1200=816	15+18=28- 22=6
10	సాధారణ - గాంధార	క్రమి - నిషాదము	816+702=1018	6+18=19
11	క్రమి - నిషాద	శేగడ - మధ్యము	1018+702= 1720-1200=520	19+18=32- 22=10
12	శేగడ - మధ్యము	శ క్రతి మడ్జము నక్ర ఒక ప్రమాణ క్రతికంఠవథి ద్యుత్య వగనుక వాహుకాలా లేకు.	520+702= 1222-1200=22	10+18=28- 22=1

వడ్జ, మధ్యమథావము. (Cycle of Fourths.)

No. of the Cycle	ఆసలు త్రుతి Basic Note	వడ్జ పంచమ థావ ముచే లభించుత్రుతి Resulting Note	సంటుమొక్క విలువ Value in cents	త్రుతుల సంఖ్య Value in Sruti Number
1	స (వడ్జ)	శద - మధ్యమము	498	9
2	శద - మధ్యమ	శ్రీరవి-నిషాదము	$498 + 498 = 996$	$9 + 9 = 18$
3	శ్రీరవి - నిషాద	శ్రీరవి-గాంధారము	$996 + 498 = 1494$ $- 1200 = 294$	$18 + 9 = 27$ - $22 = 5$
4	శ్రీరవి-గాంధార	ఏకప్రతి-శ్రౌవతము	$294 + 498 = 792$	$5 + 9 = 14$
5	ఏకప్రతి - శ్రౌవత	ఏకప్రతి-రిషభము లేక	$792 + 498 = 1290$ $- 1200 = 90$	$14 + 9 = 23$ - $22 = 1$
6	గాంధ - రిషభ	గాంధ - రిషభము	$90 + 498 =$ 588 లేక 590	$1 + 9 = 10$ లేక 11
7	ప్రతి - మధ్యమ	కాక నీనిషాదము	$590 + 498 = 1088$	$11 + 9 = 20$
8	కాక నీనిషాద	ఆంశద - గాంధారము	$1088 + 498 =$ $1586 - 1200 = 386$	$20 + 9 = 29$ - $22 = 7$
9	ఆంశద-గాంధార	త్రిప్రతి-శ్రౌవతము	$386 + 498 = 884$	$7 + 9 = 16$
10	త్రిప్రతి - శ్రౌవత	త్రిప్రతి-రిషభము	$884 + 498 = 1882$ $- 1200 = 682$	$16 + 9 = 25$ - $22 = 8$
11	త్రిప్రతి - రిషభ	శ త్రుతి పంచమ మునక్క ఒక ప్ర మాణ త్రుతి వ్యవధి తక్కువ గ సు క వాడుకలో లేదు.	$182 + 498 = 680$	$8 + 9 = 12$
12	ప్రమాణ త్రుతి తక్కువగల పంచ ముము	శ త్రుతిష్ఠనునక్క బక ప్రమాణప్రతి వ్యవధి త తక్కువ గనుక వాడుకలో లేదు.	$680 + 498 = 1178$	$12 + 9 = 21$

ప్రమాణాత్మకాన్వయి:—ఇది కృష్ణ దీపు మాను, 22 సాంక్ల విభాగము గలిగినట్టము. కొన్ని ప్రమాణాత్మకి వ్యాపకి (కొర్మ అండి. డిమెన్స్) అని ఇంకోమాన్యులు
సూచిస్తారు.—ఇది కృష్ణ దీపు మాను, 70 సాంక్ల విభాగము గలిగియును. కింది సూచిస్తారు స్వాస్థ బు చెప్పాలసాను. ఇది పూర్వ శిఖం ప్రయోగి
కండె కొండము తీఱ్యా—మానుకు క్రోణ లోపియాలను. ఈ ప్రశ్నల జ్ఞానమయి చుంబకం క్రమాగతికి వ్యాపి ఉపాధి

గసక $7 \times 70 = 490$ సంట్లు, $5 \times 70 = 350$ సంట్లు, $10 \times 22 = 220$ సంట్లు కలిసి
మొత్తము $490 + 350 + 220 = 1060$ సంట్లును, ఒక స్థాయిలోగల $7 + 5 + 10 = 22$
ప్రతివ్యవథులకు చెందిన వగుచున్నది.

స్వయంభూధ్వనిలు :— ఆధారమడ్జము ననుగరించి వాటియంతట అపే కలుగు
నట్టి సున్నితమైన ధ్వనులకు స్వయంభూధ్వనిలని చేరు. ఇంగ్లీషులో పిటిసే “Upper
పార్టలోన్టస్” (Upper Partial Tones) అని చెప్పబడును.

స్వర నిర్మాణ పదము.

స్వరము :— పైనడలిపిన ద్వారింశతి ప్రతులు విడివిడిగా శబ్దించినటో
వాటి వ్యవథులు మిగుల తక్కువగుచున్నంటన గుకమొన్నుటన్ పిలులేక రంజకము
కలుగుండును. గసకసే శూర్యాచార్యులు ప్రతులను పంచి, రంజకసుగల యాషర
ములలో చేర్చియున్నారు. పిటిసే సప్తస్వరములని చెప్పబడును.

స్వరశాఖారము :— స్వ = స్వయముగా, రం = రంజింపకేయు ధ్వనిపిచేషమును
స్వరముని చెప్పబడును. (శింగోరంజయతి శ్రోత్త చిత్రంసుస్వరవ్యధితో) సం. ర.

సప్తస్వరానామములు :— 1 పద్జము; 2 దిషభము; 3 గాంధారము; 4 మధ్య
ముము; 5 పంచము; 6 దైవతము; 7 నిషాదములనుని, సప్తస్వర నామములనును.

సప్తస్వర సంకేతాత్మరములు :— 1 స, 2 ఱ, 3 గ, 4 మ, 5 ర, 6 ధ, 7 ని
అనునచి. పిటిసే సప్తస్వర సంకేతాత్మరములని చెప్పబడును.

స్వరసప్తకము :— పైనడలిపిన స, ఱ, గ, మ, ర, ధ, ని, అను 7 స్వరములకే
“స్వరస ప్రక” మని చెప్పబడును,

స్వర అప్పకము :— స్వరసప్తకముగు స, ఱ, గ, మ, ర, ధ, ని, కి తారపడ్జమును
కూడ చేర్చిన యొర్పుడు స, ఱ, గ, మ, ర, ధ, ని, సు అను 8 స్వరములకు
“స్వరసుప్త” మని చెప్పబడును.

శూర్యాంగము :— సప్తస్వరములగు స, ఱ, గ, మ, ర, ధ, ని, లోని మొంటి
భాగముగు స, ఱ, గ, మ, ను శూర్యాంగమని చెప్పబడును. పిటిసే ఇంగ్లీషులో
ఆపక్రమైప్రాకార్డ్ (Lower-Tetra chord) అని చెప్పబడురు.

ఉత్తరాంగము :— సప్తస్వరములగు స, ఱ, గ, మ, ర, ధ, ని, లోని రండప
భాగముగు ప, ధ, ని, నీ ఉత్తరాంగమని చెప్పబడును. పిటిసే ఇంగ్లీషులో అప్పర్
పైట్రాకార్డ్ (Upper Tetra chord) అని చెప్పబడు.

ఆవోహణము:—ఒక స్వరము ననుసరించి తక్కిన స్వరములు వరుసగా పోచుచ్చుధ్వని లోపించుటను అవోహణమని చెప్పుబడును. ఈలోని, రి, ఆ, మ, వ, ధ, ని సం.

అవరోహణము:— ఒక స్వరము ననుసరించి తక్కిన స్వరములు వరుసగా తగ్గుధ్వనితో పోచుటను అవరోహణమని చెప్పుబడును. ఈలోని, ని, ధ, వ, మ, ఆ, రి, సం.

ద్వాదశ స్వరములు:— స ప్రస్వరములలో షడ్, పంచమముంగ తప్ప మిగతిందభ, గాంధార, మధ్యమ, ఛైవత, నిషాదమలు శుద్ధ (ప్రకృతి) వికృతి ధీమలు నొంగుటచే యొర్పుడు 12 స్వరములను “ద్వాదశస్వరము”లని చెప్పుబడును. అవి ఏవనగా 1. షడ్ము, 2. షథ్రమిషభు, 3. చతుర్పుత్రమిషభు, 4. సాధారణ గాంధారము, 5. అంతరగాంధారము, 6. షథ్రమధ్యమము, 7. ప్రతిమధ్వమము, 8. పంచమము, 9. షుద్ధాంతవతుము, 10. నాతుత్రప్రతిష్టానతుము, 11. కైకినిషాదము, 12. కాకలీనిషాదములగును. ఈ 12 స్వరములను లేకి 12 స్వరఫ్రాసములను సీకాదివాద్వ్యమలందు గమనించిన ప్రష్టముగా తెలియును.

సాహశ స్వరములు:— వైన డాలిచిన 12 స్వరములు లేకి 12 స్వరఫ్రాసములలో కివ, చతుర్పుత్రమిషభ్రాసమందు శుద్ధగాంధారమును, 4వ, సాధారణ గాంధారఫ్రాసమందు షథ్రమిషభును, 10వ, చతుర్పుత్రప్రతిష్టానముంగు షథ్రాసాదమును. 11వ, కైకినిషాదస్ఫాసమందు షట్పుత్రప్రతిష్టానమును పలుకుటచే మొత్తము $12+4=16$ స్వరములగుచున్నవి. వీటినే పోడశస్వరములని చెప్పుబడును. వాటివివరములు యొక్కింపి పథకమున గమనించునది.

పోడశస్వర, ద్వాదశ స్వరఫ్రాసపథకము:—

ద్వాదశ స్వరఫ్రాసములసంఖ్య.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
పోడశ స్వరములు.	షథ్ర	రి	గా	ధై	ప్ర	ధై	షథ్ర	షథ్ర	షథ్ర	షథ్ర	షథ్ర	షథ్ర
స్వరసంఖ్య	షథ్ర	రి	గా	ధై	ప్ర	ధై	షథ్ర	షథ్ర	షథ్ర	షథ్ర	షథ్ర	షథ్ర
పోడశ స్వరసంఖ్య	1	2	3-4	5-6	7	8	9	10	11	12-18	14-15	16

శుద్ధస్వరములు:— వైనడిలుపబడిన పోడశ స్వరములలో, నియమితములైన ప్రశ్నతులతో హౌతుకొనిన స్వరములను శుద్ధస్వరములనిచును. అవి 1. షడ్ము, 2. షుర్నిష భును, 3. షుగాంధారము, 4. షుమధ్యమము, 5. పంచమము, 6. షుధైవతము, 7. షునిషాదములగును.

వికృత స్వరములు :— పైనచెఱపబడిన హోడశస్వరములలో నియమితములకు చొచ్చు, తగ్గుచుగుల క్రుతులతో కూడాకొనిన స్వరములను వికృతస్వరములనబడును. అవి 1. చ - రిషభము 2. మ - రిషభము 3. సా - గాంధారము 4. అం - గాంధారము 5. ప్ర - మధ్యము 6. న - ద్యుతము 7. మ - ద్యుతము 8. క్ర - నిషాదము లగును.

వెంకటమథి శుద్ధస్వర సంకేతములు :— పైన జెలిపిన 7 శుద్ధస్వరములకు వెంకట మథివాయి 1 స 2 ర 3 గ 4 మ 5 ప 6 ధ 7 న, యిన సంకేతములను ప్రత్యేక ముగా సేర్పుఱచి యిందిరి. నీటినే వెంకటమథి శుద్ధస్వర సంకేతము లనబడును.

వెంకట మథి వికృత స్వర సంకేతములు :— పైన జెలుపబడిన 9 వికృత స్వరములకు వెంకటమథివాయి 1 ర 2 రు 3 గి 4 గు 5 మి 6 ధి 7 ధు 8 ని 9 ను, అసు సంకేతములను ప్రత్యేకముగా సేర్పుఱచియుండిరి. నీటినే వెంకట మథి వికృత స్వరసంకేతములని చెప్పుబడును.

కో మల స్వరములు :— ద్వాదశస్వరములనబడు 12 స్వరములలో 1 శు - రిషభ, 2 సా - గాంధార, 3 ము - మధ్యము, 4 శు - ద్యుత, 5 క్ర - నిషాదములను కోమల స్వరములని చెప్పుబడును.

తీవ్ర స్వరములు :— ద్వాదశస్వరములగు 12 టిలో 1 చ - రిషభ, 2 అం - గాంధార, 3 ప్ర - మధ్యము, 4 చ - ద్యుత, 5 క్ర - నిషాదములను తీవ్రస్వరములని చెప్పుబడును. ఈ కోమలస్వరు, తీవ్రస్వరములను పేర్లను ముఖ్యముగా పొందూస్తానీ సంగీతమునందు వాడునీరు.

ఆల్ప త్వయ్స్వరము :— ఏషైన ఒక రాగములలో ఒక స్వరము అయిముగా ప్రయోగింపబడినచో ఆట్టి స్వరమును అల్పత్వయ్స్వరముని చెప్పుబడును. ఈ క్రిరాగము. ఇందుగల సంచారములలో “పథని” అను విచేషసంచారమునందు గల “ధ” అను (చతుర్పుత్తిఘ్నతము) స్వరము అయినాగా ప్రయోగింపబడును. గనక ఆట్టి దానిని “అల్పత్వయ్స్వర” మని చెప్పునాడును.

సమాత్యయ్యరము :— ఏషైన ఒక రాగములలో ఒక స్వరము విశేషముగా ప్రయోగింపబడినచో ఆట్టి స్వరమును “సమాత్యయ్యర” మని చెప్పుబడును. ఈ క్రావడ రాగము. ఇందుగల అవకోహణ సంచారములలో సాధారణగాంధారము లహరు పరాయయములు ప్రయోగింపబడుచున్నందున ఆట్టిదానిని “సమాత్యయ్యర” మని చెప్పుబడును.

దుర్మిల స్వరము :— ఏడైన ఒక రాగములో ఒక స్వరము నుర్జులముగా పలుమున్నాహా ఆట్టి స్వరమును “నుగ్గులస్వరు” మని చెప్పువాయాను. ఈ ఆట్టి రాగము. ఇందులు ఆచారోహించి సంచారములలో “మాగరిస్వరీ” అను సంచారము నందు పలుము అంతరగాంధారము చాలామాన్చులు (తేలిక) గా పలుముండును. గనుక ఆట్టిస్వరమును “మచ్చులస్వరు” మని చెప్పుచును.

వాది, సంవాది, వివాది, అనువాది స్వరములవివరము.

వాది స్వరము :— ఏడైన ఒక రాగములో జీవస్వరముకలె మాటిమాటికి ప్రయోగింపబడు స్వరమును వాది స్వరముని చెప్పుచుడును. దీనినే “అంశస్వర” మని కూడ చెప్పుచును. ఇది రాజును బోలునదిగా నుండును.

సంవాది స్వరము :— ఏడైన ఒక రాగములో కెందు స్వరముల మధ్యి 8 గాని లేక 12 గాని ప్రతులు వున్నాహా ఆట్టి కెందు స్వరములు పరస్పరము (ఒకదానికొకటి) సంవాదిస్వరము లగును. ఇది మంత్రిని బోలునదిగా నుండును.

శుభ స్వరముల లలోని సంవాదులు :— శుభస్వరములగు 7 టిలాస (షడ్జ - శు.మ) (షడ్జ - పంచమ) (శు.రి - శు.షై) (శు.గాం - శు.ని స్వరములు శుభస్వరములలోని సంవాదులగును.

వికృతస్వరములలోని సంవాదులు :— (సా.గాం-కై.ని) (అం.గాం-కౌ.ని) (చ.రి-ప్ర.మి) స్వరములు వికృతస్వరములలోని సంవాదులగును.

వివాది స్వరము :— ఏడైన ఒక రాగములో కెందుస్వరములమధ్య ఒకప్రతులీయుండినచో ఆట్టి కెందుస్వరములు పరస్పరము (ఒకదానికొకటి) వివాదులగును. ఇది శత్రువు బోలునదిగా నుండును.

శుభస్వరములలోని వివాదులు :— (శు.రి-శు.గాం) ములును, (శు.షై-శు.ని) ములును, శుభస్వరములలోని వివాదులగును.

వికృతస్వరములలోని వివాదులు :— (సా.గాం, లేక ప.రి-అం.గాం) ములును, (కై.ని, లేక చ.షై-కౌ.ని) ములును వికృత స్వరములలోని వివాదులగును.

అనువాది స్వరము :— ఏడైన ఒక రాగములో వాది, సంవాది, వివాది స్వరములు కొని స్వరములను “అనువాది స్వరము”లని చెప్పుచును. ఇది భృత్యుని బోలునదిగా నుండును.

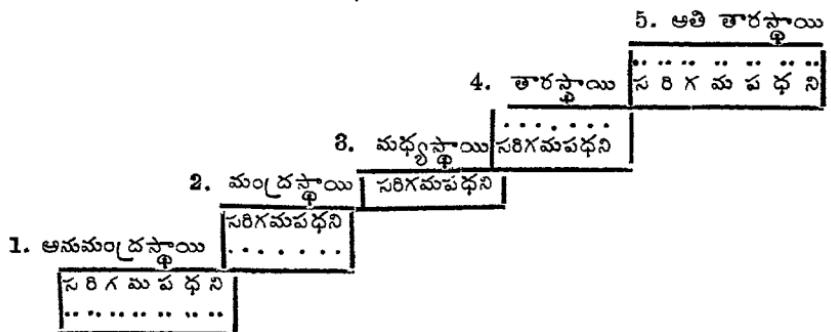
సంవాద ద్వయ :— షడ్జమునకు-శుభమధ్యమును, షడ్జమునకు-పంచమును సంవాదులగుటచే ఇంకిని “సంవాదద్వయ” అని చెప్పుచును.

స్థాయివిచరణము :- ద్వాదశ స్వరస్థానములు లేక పోడశస్వరములుగల ఒక థాగమునట్ట స్థాయి అని పేరు. అనగా పద్మముండి దానికి పైనగల పద్మముచఱము స్థాయి అని పేరు. సీనినే ఇంగ్లీషులో “ఆట్టేవు” (octave) అని చెప్పామారు.

త్రిస్థాయిలు:- పైనకెలిపిన స్థాయిలు ముఖ్యముగా ఓ విధములుగా నున్నవి. అవి
 1. మంద్రస్థాయి 2. మధ్యస్థాయి 3. తారస్థాయి అనునవి. కర్మాటక సంగీతములోగల
 సుప్రసిద్ధ రచనలన్నియు యి త్రిస్థాయిలందే రచింపబడుటచేతను, గాప్రసంగీతము
 యి త్రిస్థాయిలందు మాత్రమే పాచుటకు సాహృదయముటచేతను ముఖ్యముగా సీత్రిస్థా
 యిలు మాత్రమే వాడుకలో యుండుటకు కౌరణమైనదని గ్రహించడగను.

పంచస్థాయిలు:- పైనకెలిపిన త్రిస్థాయిలుగాక వాటిలో మొదటిమంద్రస్థా
 యికి క్రింద, అను మంద్రస్థాయియును, మాడవతారస్థాయికిపైను, అతితారస్థాయి
 యును వుండుటచే మొత్తము తే + 2 = 5 స్థాయిలు ద్వేష్టినందున వాటిని పంచస్థాయి
 అని చెప్పబడుచున్నవి. వాటి వివరములను యాక్రింది పథకమున తెలియదగను.

ప ० చ స్థా యి ల ప ధ క ము.

పైన చూపబడిన పంచస్థాయిలలో మొదటి అనుమంద్రస్థాయి స్వరములకు
 క్రింద రెండేసి చుక్క - (.) లను, రెండవమంద్రస్థాయి స్వరములకు క్రింద
 ఒకచుక్క - (.) యును, మాడవ మధ్యస్థాయి స్వరములకు క్రిందగాని పైనగాని చుక్కలు
 లేకను, నాల్గవతారస్థాయి స్వరములకు పైన ఒకచుక్క - (.) యును, ఏదవ అతితార
 స్థాయిస్వరములకు పైన రెండేసి చుక్క - (.) లను గుర్తుగాయుండుట గమనించి
 సంగీత రచనలను గ్రంథములద్వారా పాఠముచేయసమిత ఆ యా స్వరములకు గళ
 చుక్కగురుతులను బట్టి స్వరసాహిత్యములను ఆయా స్థాయిలందు పాచుకొనుచూ అభ్యు

సించవలెను. మరియు సంగీత రచనలను వ్రాయణనామకాడ యిదేవధృతి ననుసరించి ఆయా క్షాయిలంగుగల స్వరములకు ఆయా మక్కలు ర్తులను పైట్టుయా వ్రాయడగను.

ద్విగుణశ్వర్యము :— మధ్యశాఖలు మజ్జమునకును, తారఫాయి మజ్జమునకును గల ధ్వనితారతమ్యమును “ ద్విగుణశ్వర్యముని ” చెప్పబడును.

గ్రామ వివరము.

గ్రామము :— అనగా భారతీయ సంగీతమునకు ప్రామాణ్యమైన సప్తస్వరముల కొలతను గ్రామముని చెప్పబడును. కొన్నికుటుంబములు చేరి ఒక గ్రామము యొట్ట గుణాలో, అల్లే కొన్నిస్వరములుచేరిన ఒక గ్రామమగను. సంగీతకళ ఆధివ్యాధి నొండి సప్తటినుండి ఒకశాఖలో యొచ్చుపస్వరములను నొడునటి సంగీతసామరిధ్యమును కనిపెట్టబడేను. ఆతరవాత గ్రామము అనునది ఒక సంగీతకొలతగా నొంచి పొడుతూ వచ్చిరి. దీనిలో మజ్జస్వరములు, వికృతస్వరములుగాడ యిమిడి వుండును. ప్రాచీన ప్రమముల లక్షణ కౌర్యదైన మతంగని కౌలనుసండికొడు గ్రామమునకు యిదే ఆర్థమును చెప్పబడుచుండేను. ఇట్టిగ్రామములు మాము విధము లగును. ఆని (1) మజ్జగ్రామము. (2) మధ్యమగ్రామము (3) గాంధారగ్రామము లగును. వాటివివరములను యాక్రిడెంచుట గమనించదగును.

1. మజ్జగ్రామము :— ఈ మజ్జగ్రామము $4+8+2+4+4+8+2=22$ ప్రతులను క్రమముగాపొందిన “సరిగుపథాని” అను సప్తస్వరములు గలది యాగుటచే నిది గానయోగ్యమైనదని చెప్పబడేను. ప్రాచీనలక్షణకౌర్యదైన శ్రీరాఘవమాత్యము అన్ని దేశిరాఘులను యా మజ్జగ్రామమునకు చెందినపే యని చెప్పియుండుట మాణ్యమగా గమనించదగిన విషయమగను.

2. మధ్యమగ్రామము :— ఈ మధ్యమగ్రామము మజ్జగ్రామమును బోలునదియైనను, యాందుగల పంచము ఒక ప్రతి మాత్రము తక్కువగానుండి $4+8+2+4+8+4+2=22$ ప్రతులను క్రమముగాపొందిన సరిగుపథాని” అను సప్తస్వరములు గలది యాగుటచే గాన యోగ్యమైనదని కొండఱు లక్షణకౌర్యలు చెప్పి యున్నను, మరకొండఱు యాందుగల పంచము ఒక ప్రతి తక్కువగానున్నాందున గానయోగ్యముకౌదని చెప్పియుండిరి. ఒక ప్రతి తక్కువగానుండు యా పంచమునే చ్యాతపంచమునియు, లఘుపంచమునియు, కైకైపంచమునియు, ప్రతిప్రతి పంచమునునియు : చెప్పబడును.

8. గాంధారగ్రామము:— ఈ గాంధారగ్రామము $8+8+8+8+8+8+4=22$ ప్రత్యులను క్రమముగా పొందిన “సరిగుపడుని” అను సప్ట్యూరములు గలదియైనను, వికృతి స్వరములతో కూడుకొన్న దియగుట చే నిది గానయోగ్యము కౌదని ప్రాచీనకొలమునండే వాడుకనుండి తొలగించినట్లు చెప్పుబడేను. గస్కనే ఆదిగ్రంథమైన భరతుని “నాట్యశాత్రుము”లో కూడా సీ గాంధారగ్రామము గుణించి చెప్పకపోవుట జరిగేను. అయితే ఈ విధంగా గాంధారగ్రామము వాడుకయించు లేకపోయినను ప్రాచీన సంగీతచిత్రము తెలిసికొనుటకు దానినికూడకేరి గ్రామత్రయమార్ఘముల వివరమును ఈ క్రింది పట్టికయించు దెలుపుటకు కౌరణమైనదని గ్రహించదగును.

గ్రామముయొక్క వివిధస్వరములను గ్రహి స్వరము (Tonic Note) ఎగా తీసుకొను “పొడుతో పేట్లు” పథ్థతిని బట్టి యేర్పడు 7 కొలతలను 7 మార్ఘములను చెప్పుబడును. ఈ విధంగా వడ్డ, మధ్యమగ్రామముల రెంటికి గల $7+7=14$ (పుతుర్షశ) మార్ఘములలో కొన్ని మరల వచ్చుట చే విటిలో 7 మార్ఘములుమాత్రమే ముఖ్యమైనదని చెప్పుబడేను. ఈ 7 డింటిసే ప్రాచీనులు 7 జాతులు (రాగములు) గా చెప్పియుండిరి. మార్ఘము అసుసి ఆధునిక స్వచ్ఛరాగ భూవమునకు సింపోవునిచి యును. ఈ మార్ఘములకు తీవ్స్వరములును, న్యాసస్వరములును చేతి రంజకమైన వ్యక్తిత్వము కలుగగానే యిలియెకజాతి (రాగము) గా పరిణమించినది. 18 వ శతాబ్దము అరంభము వాడును 72 మేళక ర్తలుకూడ రాగములయొక్క స్థానమునకు చేరవనియే యసుకొనడివారు. కొని సంగీత త్రిమార్ఘులగు శ్రీ త్యాగరాజ, సిక్కిత్స, శ్యామళాస్తుర్లలపంటి సుప్రసిద్ధ సంగీత రచయితలు యొ మేళక ర్తలుగో రచించిన అశ్వార్ఘ్యమైన సంగీత రచనలచే కర్మాంటక సంగీతములో 72 మేళక ర్తలకు గల విలువ ధృవపడిపోయానది.

సప్తశ్వరభాతులు :— మైన దెలుపబడిన 7 జాతులనే సప్తశ్వరభాతులని చెప్పు బినును. అచి ఏవనగా 1. స్తాజ్ఞి, 2. స్తోమి, 3. స్తోవతి, 4. అర్పభి, 5. గాంధారి 6. మధ్యమ, 7. పంచమ అనునవి. విటిలో మొదటి నాలఁగు (1, 2, 3, 4) జాతులును మడ్డగ్రామమునకును, రెండవ మాడు (5, 6, 7) జాతులను మధ్యమ గ్రామమున తలు చెంగినవిగా ప్రాచీన లక్షణకౌరులు చెప్పియున్నారు. ఈ యేడింటిని కచ్చేరిలం దుపయోగించుటకలదు. సిక్కిత్సరూపాత్మక కనుగొనబడివ త్రైతిగతిని నడుచు కొలతలను కూడ జాతులనే చెప్పుబడేను. తరువాత మతంగడు విటిని ఖద్ద, ఖాయాలగ, సంపీర్ణ రాగములుగా విభజించి, యిప్పటి జనక, ఖ్యారాగపడ్తతికి మార్ఘముసేర్పుచేను.

1. పుట్టు (గామమార్క)నల శేరు.

卷之三

ପାଦରେ ଯାଏନ୍ତି କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା ଗମନିଂହିଲୁଣ୍ଡା

卷之三

ପାଇଁ କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା

ప్రమాద సుండరుని గవునించుడను.

卷之三

卷之三

200

ప్రాణికాలంలో అనుమతి కొనుతున్న విషయాలలో ఆశిష్టాలు చేయాలని ప్రస్తుతించును.

ముక్కెల్లి పురాతనకొలములో బుగ్గేదమును సాధారణంగా ఒకే కైలియగు స్వరిత్త (స) లో పాడుచుండెడివారు. కొని ఆ తరువాత ఉదాత్త (రి) అనుదాత్త (ని) స్వరములను చేరి పాడుచుండెడి వారు. ఈ విధంగా బుగ్గేదగానంలో ప్రారంభమైన ఏకస్వరకొలత రి సని, అను ప్రైస్వరకొలతగాను ఆ తరువాత గరి సని థి, అను పంచస్వరకొలతగాను ఆ తరువాత మగరి సని థప అను సంస్వరకొలతగాను వ్యాధి చేయబడినది. ఈ విధంగా యొర్పుడిన సంశ్రాకొలతయగు యి మగరి సంసని థప లో సని థప అను భూగమును హౌచ్చుస్తాయినుండి పాడినపుడు ఆదిభక సంశ్రాకొమైన స్తాయి (అట్టేవు) గా తేపుడును. థార్మియు సంగీతచంప్రతలో యి స్తాయిని కవిపెట్టిన పద్ధతి అతిముఖ్యమైనదనియు, అప్పటినుండే సంగీతకళ యదార్థముగా ప్రారంభమైన దనియు చెప్పువచ్చును. బుగ్గేదములో కూడ యి స్తాయిలు మూడు విధములనియు అని ఒకదానికంటే మరియుకటి హౌచ్చుస్తాయిలో పాడచగుననియు చెప్పియుండుటచే యి ప్రైస్తాయి పద్ధతి షహమారు మూడువేల సంవత్సరములక్రించట నే ఆశోసింప బడినట్లు మనకు సంప్రమగుచున్నది.

స్వరిత్తస్వరము :— బుగ్గేదగానములో పలుకు మధ్యస్వరమగు ‘స’ ను స్వరిత్తస్వరమని చెప్పుబడును.

ఉదాత్తస్వరము :— బుగ్గేదగానములో పలుకు హౌచ్చుస్వరమగు ‘రి’ ని ఉదాత్తస్వరమని చెప్పుబడును.

అనుదాత్త స్వరము— బుగ్గేదగానములో పలుకు తగ్గిస్వరమగు ‘ని’ ని అనుదాత్త స్వరమని చెప్పుబడును.

స్వరసంఖ్యనుబట్టి రాగములకేర్పిడిన పేర్లు :— పైన దెలిపినటుల క్రమంగా ఆధి న్యాధి చేయబడిన సంస్వరములందలి కొలతలకు యి క్రిందిపేట్లు సేర్పుచియుండుట గ్రహించునది. 1 స్వరముగలది ఆర్పిక యనియు 2 స్వరములగలది గాలిక, యనియు, 3 స్వరములు గలది సామికయనియు, 4 స్వరములుగలది స్వరాంతర యనియు, 5 స్వరములు గలది ఛోడవ, యనియు, 6 స్వరములుగలది పాడవ యనియు 7 స్వరములుగలది సంశ్రాకొలతగునియు చెప్పుబడును. వాటి వివరములు మందుచెలు తుట గమనించబడును.

జనకరాగవివరము.

రాగము :— స్వరవర్ణములచే ఆలంకరింపబడి వినువారిచిత్తమును రంజింప చేయు క్వానీ విశేషమును రాగమని చెప్పుబడును. ఇట్టి రాగములు ముఖ్యముగా 72 అనును.

వీటినే జనకరాగమలనియు, మేళక ర్తరాగమలనియు, ముఖ్యరాగమలనియు, దూట్రరాగమలనియు చెప్పబడును. వాటి వివరముల స్త్రింద కెలుపుట గమనించడగను.

72 మేళక ర్తరాగమ నీచ్చు :— సప్తస్వరములయొక్క శుద్ధ, వికృతిభేదము లచే యేర్పుడు మేళకస్వరముల ప్రస్తారముచే మేళక ర్తలు 72 గా యేర్పుడుచున్నని. ఎటులనగా? సప్తస్వరములగు, సరిగమపథని, లోచే మొదటిభాగమైన, సరిగమ, నుశ్శరాయంగమనియు, కాండవభాగమైన, పథని, అనునది ఉత్తరాయంగమనియు చెప్పబడును. శ్రూరాయంగములాణి శుద్ధస్వరములగు షడ్జ, - శు - రిషభ, - శు - గాం, - శు - మధ్యమములను ఉత్తరాయంగములాణి శుద్ధ స్వరములగు పంచమ, శు - ఛై, - శు - నిషాదములతో ప్రస్తరించిన యేర్పుడునది మొదటి మేళక ర్తరాగమగును. ఇదేవిధముగా ఔన డలిపిన శ్రూరాయంగములాణిశుధస్వరములను ఉత్తరాయం శుద్ధ, వికృతి స్వరములచే వరుసగా ప్రస్తరించినచో 6 మేళక ర్తలు యేర్పుడుట స్త్రింద గమనించునకి.

శ్రూరాయంగస్వరభేదములు.

ఉత్తరాయం స్వరభేదములు.

(1)	షడ్జ-శు.	రి-శు.	గాం-శు.	మ-లను	—పం-శు.	శై-శు.	ని-తో	ప్రస్తరించిన	1వ మేలు
(2)	"	"	"	"	—"	శు.	శై-కౌ.	ని-తో	2వ "
(3)	"	"	"	"	—"	శు.	శై-కౌ.	ని-తో	3వ "
(4)	"	"	"	"	—"	చ.	శై-కౌ.	ని-తో	4వ "
(5)	"	"	"	"	—"	చ.	శై-కౌ.	ని-తో	5వ "
(6)	"	"	"	"	—"	చ.	శై-కౌ.	ని-తో	6వ "

యేర్పుడును. ఇదేవిధముగా.

2వ	శ్రూరాయంగస్వరభేదములగు	షడ్జ-, శు-రి,-సా-గాం,	శు-ము-లను	ఉత్తరాయంగస్వరభేదములతో	ప్రస్తరించిన	- 6 మేలు
3వ	"	షడ్జ-శు.	రి-శు.	గాం-గాం,	శు-ము-	, ములను
4వ	"	షడ్జ-	శ.	రి-శు.	సా-గాం,	, శు-ము-
5వ	"	షడ్జ,	చ-	రి-శు.	గాం-గాం,	, శు-ము-
6వ	"	షడ్జ,	చ-	రి-శు.	గాం-గాం,	, శు-ము-

యేర్పుడుచున్నవి. అసగా $6 \times 6 = 36$ మేళక ర్తలు యేర్పుడుచున్నవి. వీటినే శుద్ధమధ్యమ మేళక ర్తలని చెప్పబడును. వీటిని వరల ప్రతిమధ్యమములో ప్రస్తరించిన మరియొక రిచె మేళక ర్తలు యేర్పాడి మొత్తము రిచె + రిచె = 72 మేళక ర్తలగుటయు. ఆవి 12 చక్రములగా విభజించబడుటయు యొక్కింది. పథకమున గమనించడగను.

72 మేళకర్తల పథకము.

శిల్పి నామములు.	శ్రూర్యమేళకర్తలు లేక శుద్ధమధ్యము మేళకర్తలు. (1 - 36)		మేళకర్తల స్వరములు.
	శ్రీ గోవిందాచారి పెట్టిన నామములు.	శ్రీ వెంకటమణి * పెట్టిన నామములు.	
1. ఇంద్ర - చక్రము			
1 కనకొంగి	కనకొంబరి		మ - శు - శు - శు_పం_శు - శు
2 రత్నాంగి	శేఖరన్దుతె		,, -,, -,, -,, -,, -,, - శు - తె
3 గానమూర్తి	గానసామవరాళి		,, -,, -,, -,, -,, -,, - శు - తె
4 వసస్పతి	భూమమతి		,, -,, -,, -,, -,, -,, - చె - తె
5 మానవతి	మనోరంజని		,, -,, -,, -,, -,, -,, - చె - తె
6 తానరూపి	తపుక్కిర్తి		,, -,, -,, -,, -,, -,, - మ - తె
2. సైత్ర - చక్రము			
7 సేనావతి	సేనాగ్రణి		మ - శు - సా - శు - పం_శు - శు
8 హనుమతోడి	జనతోడి		,, -,, -,, -,, -,, -,, - శు - తె
9 ధేయక	దునిభిస్సువడ్జము		,, -,, -,, -,, -,, -,, - శు - తె
10 నాటకప్రీయ	సట్టాభరణము		,, -,, -,, -,, -,, -,, - చె - తె
11 కొకిలప్రీయ	కొకిలారవము		,, -,, -,, -,, -,, -,, - చె - తె
12 రూపకతి	రూపవతి		,, -,, -,, -,, -,, -,, - మ - తె
3. అగ్ని - చక్రము.			
13 గాయకప్రీయ	గేయప్పాజజీ		మ - శు_అం - శు - పం - శు - శు
14 వక్కళాభరణము	వాచివసంత్రథ్రవి		,, -,, -,, -,, -,, -,, - శు - తె
15 మాయామాళవగ్గాళ	మాయామాళవగ్గాళ		,, -,, -,, -,, -,, -,, - శు - తె
16 చక్రవాకము థ	తోయవేగవాహిని		,, -,, -,, -,, -,, -,, - చె - తె
17 సూర్యుకొంతము	భూయావతి		,, -,, -,, -,, -,, -,, - చె - తె
18 హెట్కొంబరి	జయశుద్ధమాళవి		,, -,, -,, -,, -,, -,, - మ - తె
4. వేద - చక్రము.			
19 రుంకారథ్వని	రుంకారథ్వమః		మ - చ - సా - శు - పం_శు - శు
20 నరథ్రవి	నారీరీతిగౌళ		,, -,, -,, -,, -,, -,, - శు -
21 కీరవాటి	కీరకావతి		,, -,, -,, -,, -,, -,, - శు - తె
22 ఖరవారప్రీయ	శ్రీరాగము		,, -,, -,, -,, -,, -,, - చె - తె
23 గారీమనోహరి	గారీవేశావరి		,, -,, -,, -,, -,, -,, - చె - తె
24 వరణప్రీయ	విరవసంతము		,, -,, -,, -,, -,, -,, - మ - తె

పిడి	పుర్వమేళక రలు లేక శుద్ధమధ్యమ మేళక రలు.		మేళక ర్తల స్వరములు.
	శ్రీ గోవిందాచారి పెట్టిన నామములు.	శ్రీ వెంకటమథీ * పెట్టిన నామములు.	
5. బూషణము.			
25	మారరంజని	కరావతి	మ - చ - అంశు - పం - శు - శు
26	చారుకేళి	తరంగిణి	“ - “ - “ - “ - “ - శు - కై
27	సరసాగి	శూరసేన	“ - “ - “ - “ - “ - శు - కై
28	హరికంఠాజీ	హరికేదారగౌళ	“ - “ - “ - “ - “ - చ - కై
29	ధీరశక్తకరాభరణము	ధీరశక్తకరాభరణము	“ - “ - “ - “ - “ - చ - కై
30	నాగానందిని	నాగాభరణము	“ - “ - “ - “ - “ - మ - కై
6. బుఱుము-చక్రము.			
31	యాగపీణియ	కలావతి	మ - మ - అంశు - పం - శు - శు
32	రాగవరసి	రాగచూడామణి	“ - “ - “ - “ - “ - శు - కై
33	గాంగేయభూమణి	గంగాతరంగిణి	“ - “ - “ - “ - “ - శు - కై
34	వాగ్ధీకృతి	భూగోచ్ఛాయానాట	“ - “ - “ - “ - “ - చ - కై
35	శుతులిని	శైలచేశాణి	“ - “ - “ - “ - “ - చ - కై
36	చలనాట	చలనాట	“ - “ - “ - “ - “ - మ - కై
7. బుఱుము-చక్రము. (81-72)			
37	సాలగము	సాగంధిని	మ-శు - శు - ప్ర - పం - శు - శు
38	జలార్వము	జగన్నామానము	“ - “ - “ - “ - “ - శు - కై
39	ర్ఘూలవరాళి	ధాలివరాళి	“ - “ - “ - “ - “ - శు - కై
40	సవనీతము	సభోమణి	“ - “ - “ - “ - “ - చ - కై
41	పొనని	కుంభిని	“ - “ - “ - “ - “ - చ - కై
42	రఘుపీణియ	రవికీణి	“ - “ - “ - “ - “ - మ - కై
8. వ సు-చక్రము,			
43	గవాంబోధి	గీర్యాణి	మ - శు - సా - ప్ర - పం - శు - శు
44	భవపీణియ	భవాని	“ - “ - “ - “ - “ - శు - కై
45	శుభపంతువరాళి	శివపంతువరాళి	“ - “ - “ - “ - “ - శు - కై
46	మధ్యిధరాగ్దిణి	స్వరాజుము	“ - “ - “ - “ - “ - చ - కై
47	సువర్ణాగి	స్వాలీరము	“ - “ - “ - “ - “ - చ - కై
48	దివ్యమణి క్రి	జీవంతిని	“ - “ - “ - “ - “ - మ - కై

విభజన స్వరాలు	ఉత్తరమేళక ర్తలు లేక ప్రతిమధ్యమ మేళక ర్తలు,		మేళక ర్తల స్వరములు.
	శ్రీ గోవిందాచారి పెట్టిన నామములు.	శ్రీ వెంకటమథి * పెట్టిన నామములు.	
9. న బ్రహ్మ - చక్రము.			
49	ధవళాంబరి	ధవళాంబు	మ-శు-అం-ప్ర - పం-శు - శు
50	నామనారాయణి	నామదేశి	,, -,, -,, -,, -,, -,, -శు - కై
51	కొమవర్ణి	కొరిరామక్రియ	,, -,, -,, -,, -,, -,, -శు - కై
52	రామప్రియ	రమామసోవారి	,, -,, -,, -,, -,, -,, -చ - కై
53	గమనశ్రమ	గమక్రియ	,, -,, -,, -,, -,, -,, -చ - కై
54	బ్రింబరి \$	బంకవతి	,, -,, -,, -,, -,, -,, -చ - కై
10. దిః - చక్రము.			
55	శ్వామళాంగి	శ్వామళ	మ - చ - సా - ప్ర - పం-శు - శు
56	పంచ్యాంగప్రియ	పంచము	,, -,, -,, -,, -,, -,, -శు - కై
57	సిమేంద్రమధ్యమము	సిమధ్యతి	,, -,, -,, -,, -,, -,, -శు - కై
58	ప్రామపతి	ప్రామపతియ	,, -,, -,, -,, -,, -,, -చ - కై
59	ధర్మవతి	ధామవతి	,, -,, -,, -,, -,, -,, -చ - కై
60	సితిమతి	సిమధ్యము	,, -,, -,, -,, -,, -,, -మ - కొ
11. రుద్ర - చక్రము.			
61	కాంతామడి	కుంతలము	మ-చ-అం-ప్ర - పం - శు - శు
62	బువబ్రప్రియ \$	బువబ్రప్రియ	,, -,, -,, -,, -,, -,, -శు - కై
63	లతాంగి	గీతప్రియ	,, -,, -,, -,, -,, -,, -శు - కై
64	వాచస్పతి	వాచస్పతి	,, -,, -,, -,, -,, -,, -చ - కై
65	మేచకళాంగి	మేచకళాంగి	,, -,, -,, -,, -,, -,, -చ - కై
66	చిత్రాంగి \$	చిత్రాంగి	,, -,, -,, -,, -,, -,, -మ - కొ
12. అదిత్య - చక్రము.			
67	సుచరిత్ర	సుచరిత్రమంజరి	మ-మ-అం-ప్ర-పం - శు - శు
68	బ్రోమిస్ట్రాపిటి	బ్రోమిటిరాగు	,, -,, -,, -,, -,, -,, -శు - కై
69	ధాతువర్ణి	ధాతుపంచము	,, -,, -,, -,, -,, -,, -శు - కై
70	నాసికాధూమటి	నాసికాధూమటి	,, -,, -,, -,, -,, -,, -చ - కై
71	కోసలము	కోసలము	,, -,, -,, -,, -,, -,, -చ - కై
72	రసికప్రియ	రసికప్రియ	,, -,, -,, -,, -,, -,, -మ - కొ

ఈ కూగురుతుగల మేళకములు కటుపయ్యాది సంఖ్యలక్ష విరోధముగా మన్మహావిష్ణు.

పైన దచిపిసత్కార్య, ఈ తీర్మానములగు 72 ను, వడ్డ, పంచములందు ధ్వని భేదమునొందక యొల్లపుడును ఒకేధ్వనితో అన్ని రాగములకు సమయాన్నిసందుసు. 72 మేళక ర్తలలో 1 మొదలు 36 వరకు శుద్ధమధ్యమమును, 37 మొదలు 72 వరకు ప్రతిమధ్యమము సుండుటచే, మ, అనుస్వరము 72 మేళక ర్తలను దండుసమభాగము ఉగా విభజించుచున్నదని చెప్పటటు కౌరణమైనది. మేళక ర్తరాగ స్క్రము (ప్రణాళిక) సనుసరించి మేళక ర్తలు 72 మాత్రమే గలవసుటకు మాత్రకయిందుగల రీతి అతీరములు కంటె సభికముగ కేయుట సెటుల శక్రముగాదో, యటులాసే మేళక ర్తలు 72 కంటె సభికముగా గాని, తక్కువగా గాని కేయుట సునుట కన్నులుగల పరమేళ్యరసికైన సాధ్యముగాదని శ్రీ వెంకటమథి చెప్పియుండుట మఖ్యముగా గమనించదగిన వివయమగును. శ్లో॥ తస్మాద్వయైక పంచాశ (చతుర్దండ్రి ప్రకాశక.)

కనకొంబరి మొదలగు 72 మేళక ర్తల చేర్లను గురించిన ప్రతీతి.

పై పథకమునందు దచిపిన 72 మేళక ర్తల చేర్లను శ్రీ వెంకటమథివారు తాసే కల్పించితినియు ఆకొలమున మిక్కిటి ప్రతిధిశదులగు 20 మేళకములలో కొన్ని టిని తనమేళకములతో దేవులైనను కోరికతో ప్రాచీనమైన మాళవగాళ, శంకరాభరణము నాట, మొదలగు మేళకములను కేర్పుకొని “కటపయాది” సూత్రమునకు గరివడు సటుల పై మూడుమేళకముల పేర్లకు ముంగు కంటేసి అతీరములను ఆనగా మాయా మాళవగాళ, ధీర శంకరాభరణము, చలనాట యిటుల జీర్ణతినియు చెప్పి యున్నారు. కొని యా 72 మేళక ర్తలకు యెవ్వబడిన కనకొంబరి, ఛానద్యుతి, గాన సామవరాళి, మొదలగుచేర్ల శ్రీ వెంకటమథివారు గాక అయినవంటియులలో సొక ఔన శ్రీమద్దు వెంకటమథివారు యొర్పుల దినట్లు ఒక ప్రతీతిమాత్రముగలదు. అయితే తాకొలములో సాధారణముగా వాడుకలోనన్న కనకొంగి, రత్నాంగి, గానమూర్తి, తెఱవలగు 72 చేర్లను మాత్రము శూరీకలగు శ్రీగోవిందాచారిగాళ యొర్పులచినట్లు మనకు రూఢిగా తెలియచున్నది.

మాయామాళవగాళరాగముయొక్క ప్రాముఖ్యము.

పైన దచిపబడిన 72 మేళక ర్తరాగములు ప్రాముఖ్యమైనవిగా వాడుచున్న నీలాఁ 15 వ, మేళక ర్తయగు మాయామాళవగాళరాగమునండే ప్రథమాధ్యాసమున కనవగు స్వరూపాక్షర్యలను శూర్పాక్షర్య లేర్చుచుటకు తగిన కౌరణము తప్పకిందచఱపబడినట్లుల్చు వివయము రేయని గమనించదగిను.

(1) స్వప్నస్వరములందుగల మధ్యమథేదములలో ప్రేషముగ సంచబుడు శుద్ధమధ్యమును యి కె వేళక త్రణున మాయామాళవగాళరాగమునందుటువలనను,

(2) జీరాగమునగల రిషభ, గాంధార, దైవత, నిషాదములు, శుద్ధ, వికృతము లాసడి రెండు విధములగు స్వరథేదముల నొందియింపుట వలనను,

(3) అట్లుండుటలో రిషభ, దైవతములు తక్కువ ధ్వనిగల శుద్ధస్వరములుగను, గాంధార, నిషాదములు హౌత్తైన ధ్వనిగల వికృతస్వరములుగా సంహటవలనను,

(4) పైన దెలివసవిధమున శుద్ధ వికృతములనబుడు తగ్గ, హాచుధ్వనులుగల స్వరములు రెండును అభ్యున్సక్కలకు మొట్టమొదటపట్టుబడిన రొడల ఏగత అన్ని మేళక త్రరాగములందలి స్వరథేదములు నొడ సులభముగా పట్టుబడును గనుకను,

(5) మరియు స్వరస్తాసములు పదిరెండగుటచే నీ రాగమునందు ప్రథమస్తానమన మధ్యవజ్జమును, ద్వితీయస్తాసమున శుద్ధ రిషభమును, పంచమస్తాసమున అంతర గాంధారమును, షట్టస్తాసమున శుద్ధమధ్యమును, అప్తమస్తాసమున మధ్యపంచమమును, సవస్తాసమున శుద్ధధైవతమును, ద్వాదశస్తాసమున కొకలీ నిషాదమును, మరియు త్రయోదశస్తాసమున తారవజ్జమును పుట్టుటువలన షట్టమసకు శుద్ధరిషభమును, అంతరగాంధారమునకు శుద్ధమధ్యమును, పంచమమునకు శుద్ధధైవతమును కొకలీనిషాదమునకు తారవజ్జమును అంతియున్న టువంటి వింది స్వరస్తాసములుగా రొర్పడియున్న ఉనున విద్యార్థులు అభ్యసించుటకు సులభముగానుండును గనుకను,

(6) శూర్యాచార్యులు నాశనములేని శుద్ధవికృతస్వరములుగల మేళక త్రరాగముంగళకర మనిచెప్పియించుట వలనను, యి మాయామాళవగాళరాగము ప్రేషముగా సంచి ప్రథమాభ్యసమునం దుపయోగించడి స్వరావళ్యాదుల నీ మాయామాళవగాళరాగమునండే రొర్పడమటకు కొరణమైనదని గ్రహించునది.

కటుపయాది సూత్రవివరము.

పైన డెలుపబడిన 72 మేళక త్రలయొక్క పేర్ల ననుసరించి ఆయా మేళక త్రలసంఖ్యల సెరుగుటకై సూత్రమగ శూర్యాచార్యులు యేర్పుఱచిన గజితచాత్తుమునకు “కటుపయాది” సూత్రమని పేరు. జుసూత్రమువలన మేళక త్రలయొక్క సంఖ్యలను సులభముగా సెఱుగువిధము నీక్కింది పథ్థకమునందు గమనిచుడగను.

కటవయాది సంఖ్యాపథకము.

కటవయాదిసంఖ్యలు.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
కౌది నవకము.	క	ఖ	గ	ఘ	చ	చ	ఛ	జ	రు	ఖ
హాది నవకము.	ట	త	డ	ఫ	ణ	త	థ	డ	ధ	న
పంచకము.	ప	ఫ	బ	భ	మ					
యూద్యపత్రకము.	య	ర	ల	వ	ళ	మ	స	హ		

పైన దచితిన కటవయాదిసంఖ్యలను గుర్తించునపుడు “అంకోనాం వామలోగాలిఁ” యాసడి సూర్యసిద్ధాంతానుసారము క్రిందనుడి ఏక, దళస్తానములు ఇకొనుచు మేళ సంఖ్య నిర్ణయింపదగును. ఉదా:—మాయామూర్ఖవగాళ, ఇందు మొదటి “మా” యను ఆశ్చర్యము పాదిపంచకములో ర, వ, అంకోక్త సరియగును. రెండవ “య” అను ఆశ్చర్యము యూద్యపత్రకములో 1 వ, అంకోక్త సరియగును. గనుక మొదటి ర, వ, అంకోక్త స్తానమును, రెండవ 1 వ, అంకో దళస్తానమునందును వేసిన మాయామూర్ఖవగాళ 16వ, సంఖ్య యగును. ఇటుల 72 మేళములసంఖ్యలను కనుగొనుటలో *సంయుక్తాక్త రములఁగల మేళసంఖ్య నిర్ణయించునపుడు యా క్రిందినిష్టయగును గమనింపవలెను.

ఉదా:—మఱ్ఱుఖప్రియ. ఇందు మొదటి ‘మ’ యను ఆశ్చర్యము యూద్యపత్రకములో ద్రవ అంకోక్తసరియగును. రెండవ జ్ఞాన, అను సంయుక్తాక్తాశ్చర్యములో, ‘ఇ’ యను హాట్లునవదతి మకోరమునే లెక్కించిన ‘మ’ యగునది పాదిపంచకములో రెండాంకోక్తసరియగును. గనుక మొదటి 6 ను, ఏకస్తానమును, రెండవ ర ను, దళస్తానమును బెట్టిన రీతిగును. తఃప్తిగా తక్కినయనిన్న మేళముల సంఖ్యల నెఱుగదగును. పైపథకమునందు జూపిన ఇ, న, యాసడి యాశ్చర్యములు వచ్చినపుడు వానిఅంకో సున్న (1) యగుటచే నది దళస్తానముందున్న లెక్కాక్త రాసటుల డచియదగును. ఉదా:—గానమార్పి. ఇందు మొదటి ‘గా’ అనుఆశ్చర్యము, కొదినకము, లో లిపి, అంకోక్తసరియగుటచే ఏకస్తానమును, రెండవ, న, యను ఆశ్చర్యము (1) సున్న యగుటచే దళస్తానమును యుంచిన ‘08’ యగును. సంఖ్యక్త ముందుగల సున్నక్త విలంబలేదు గావున, గానమార్పి లిపి, మేళముగును. ఇటుల నే తక్కిన మేళములసంఖ్యలనిన్న టీని యూహించునది. అయితే యాకోల మున వాడుగై మేళక ర్తలలో ర మేళక ర్తలను మాత్రము, కటవయాది, గణితశాస్త్రము నక్క వ్యుతిరేకముగా సంయుక్తాక్తాశ్చర్యములోని మొదటి హాట్లునే లెక్కాంచుటయగును, బు, అనుప్రాణాశ్చర్యమును, ర, అనుప్రాణాశ్చర్యముగా సంచి లెక్కాంచుటయగును కఁ క్రింద దెలాపు+1=ర మేళక ర్త రాగముల సంఖ్యలద్వారా స్తుతెలుంగినది.

సంగీత శాప్రతిక్రియ

1	చక్రవాకము	గణితశాస్త్రిత్వా	26 వ,	మేళమునుచున్న స్నిహి సేర్టిఫైడ్ ఫోటో
2	దివ్యమణి	...	18 వ,	" 48 వ,
3	విశ్వంభరి	...	44 వ,	" ప్రైమి..
4	శ్రీతాంబరి	...	26 వ,	" 66 వ,
5	బుయథప్రియ	...	60 వ,	" 62 వ, మేళమును

లెక్కించుచున్నారు. కొవున యిప్పటికోలున వాడు 72 మేళములలో వైర్ రమేశములగాక మిగత 67 మేళములే కటపయాదిధులను ఎరిగా ననుసరించుచున్నవి.

శూర్యమేళక ర్తలు;—72 మేళక ర్తలలో 1 నంది 86 వరకుగల 86 మేళక ర్తలను శూర్యమేళక ర్తలని చెప్పుబడును. వీటినే శుద్ధమధ్యమ మేళక ర్తలనబడును.

ఉత్తరమేళక ర్తలు:—72 మేళక ర్తలలో 87 నంది 72 వరకుగల 86 మేళక ర్తలను ఉత్తరమేళక ర్తలని చెప్పుబడును. వీటినే ప్రతిమధ్యమ మేళక ర్తలనబడును.

కల్పిత మేళక ర్తలు:— శ్రీ వెంకటమఖికి శూర్యము వాడుకలోనుండి కొండరిచే 19 మేళక ర్తలనియు, మరిందరిచే 20 మేళక ర్తలనియు చెప్పబడిన ప్రాచీన మేళక ర్తలనే శ్రీ వెంకటమఖి కల్పితమేళక ర్తలని ఫౌటియుండెను.

మేళచక్రములు:— శ్రీ వెంకటమఖి 72 మేళక ర్తలను 12 గుమాగులు గాచేసి వాటికి మేళచక్రములని పేరుపెట్టెను. వాటికి (1) ఇంగు (2) సైత్ర (3) ఆగ్ని (4) వేద (5) చాం (6) బుతు (7) బుషి (8) వసు (9) బ్రహ్మ (10) కిం (11) రూద్ర (12) ఆదిత్యచక్రములని చెప్పుబడును.

మేళసంజ్ఞలు:— శ్రీ వెంకటమఖిచే ఒకొక్క క్రూరచక్రములోగల 6 మేళక ర్తలను యివ్వబడిన 6 సంజ్ఞలను మేళసంజ్ఞలని చెప్పుబడును. అవి (1) పూ (2) శ్రీ (3) గో (4) భూ (5) మా (6) సా యగును.

జూతులు:— క్రీస్తుముర్తి శూర్యము రచింపబడిన సంగీత రచనలంగు పేర్కూగుబడి, కొంతపఱకు రాగములకు సంబంధించినిపిగా నుండువాతిని జాతులని చెప్పుబడెను.

జాట్లు:— హిందూస్కానీ సంగీతములో మేళక రూగామునకుదాట్లు అని పేరు.

సంశూర్జ మేళములు:— ఈ కొలములలో వాడుకలో నున్నటిస్తే, ఆశోక, ఛావరోహములలో స్పృస్పృములు గ్రహిస్తే 72 మేళక ర్తలను సంశూర్జమేళకము అని చెప్పుబడును. |||| కనకాంగి, రత్నాంగి, గానమూర్తి, మొదలగునవి.

ఆసంశూర్జ మేళములు:— శ్రీ వెంకటమఖికి ముందుకొలములలో వాడుకలో నున్నటిస్తే, “రాగతాళచింతామణి” అను గ్రంథములలో పేర్కూనబడి నటిస్తే, సంశూర్జములు కొసట్టి 19 లేక 20 మేళములను, అసంశూర్జ మేళములని చెప్పుబడును. ||| (1) నారీ రీలిగాళ, (2) కిరణావళి, (3) శ్రీరాగము, (4) హరికేంద్రగాళ మేళలగునవి యట్టి రాగములకు చెందినవగును. వాటికివరము లేపనగా!

1 నారీరీలిగాళ. 20 వ మేళ॥— సారిగా మనిధుపనినిస్తానినిధుమాగగిసా.

2 కిరణావళి. 21 వ మేళ॥— సారిమపథిపథినిస్తానినిధుమాగగిసా.

3 శ్రీరాగము. 22 వ మేళ॥— సారిమపనిస్తానినిధుమాగగిసా.

4 హరికేంద్రగాళ. 28 వ మేళ॥— సారిమపనిస్తానినిధుమాగగిసా.

మూర్ఖునాకౌరక మేళవివరం :— 72 మేళక ర్తలలో ద్వారా మేళక ర్తలోనైనను మడ్జముగాక మిగతస్వరములగు రిషభ, గాంధార, మధ్యమ, పంచమ, ఛైవత, నిషాద ములలో ద్వారా 1 గాని 2 గాని 3 గాని లేక అంతకంటె యొక్కవగాని స్వరములను గ్రహస్వరములు చేసి మూర్ఖునగావించినచో వాటిలో యింకొక మేళము యేర్వడగల మేళక ర్తలను మూర్ఖునాకౌరక మేళములని చెప్పబడును.

మూర్ఖునాకౌరక మేళసంఖ్య :— 72 మేళక ర్తలలో 1 నుండి 5 వఱకుగల ర మేళములను, 7 నుండి 11 వఱకుగల ర మేళములను, 13 నుండి 30 వఱకుగల 18 మేళములను, 32 నుండి 36 వఱకుగల ర మేళములను, 48 నుండి 46 వఱకుగల 4 మేళములను, 51 మేళముగు 1 మేళమును, 58 నుండి 66 వఱకుగల 14 మేళము లను 68 నుండి 72 వఱకుగల 4 మేళములనుకలిసి యేర్వడు $5+5+18+5+4+$ $1+14+4=56$ మేళములను మూర్ఖునాకౌరక మేళములని చెప్పబడును.

మూర్ఖునాకౌరక మేళములందలి గ్రహస్వరసంఖ్య :— పైన దెలుపబడిన 58 మూర్ఖునాకౌరక మేళములందుగల ఆయుగ్రహస్వరములగలమేళసంఖ్యను, వాటి యం దేర్వడు మేళతము మేళములసంఖ్యను యాక్రింద దెలుపుట గమనించునది.

వీకమూర్ఖునా మేళములు	— 20 వాటిలో పుట్టునవి	$20 \times 1 = 20$	మేళములు
ద్విమూర్ఖునా మేళములు	— 18 „ „	$18 \times 2 = 36$ „	
త్రిమూర్ఖునా మేళములు	— 12 „ „	$12 \times 3 = 36$ „	
పంచమూర్ఖునా మేళములు	— 6 „ „	$6 \times 5 = 30$ „	లగును.

గసుక మూర్ఖునాకౌరక మేళములు 56 లోను పుట్టు మేళముల మొత్తం 122 అగును.

ఆయుగ్రహ స్వరములం జేర్వడు మేళసంఖ్య :— మూర్ఖునాకౌరక మేళములం దేర్వడుచున్న పై 122 మేళములలో యొగ్రహస్వరమునందు యొన్న మేళములు యేర్వడునది యాక్రిందిపట్టికలో దెలుపుట గ్రహించునది.

పై 122 మేళములలో—రిషభ మూర్ఖునలవలన యేర్వడునవి 17 మేళములను,

”	”	గాంధార మూర్ఖునలవలన	”	20	”
”	”	మధ్యమ మూర్ఖునలవలన	”	24	”
”	”	పంచమ మూర్ఖునలవలన	”	24	”
”	”	ఛైవత మూర్ఖునలవలన	”	20	”
”	”	నిషాద మూర్ఖునలవలన	”	17 మేళములగును.	

పైన దెలుపబడిన వివరములన్నటిని యాక్రింది పథకమునందు గమనించుడగును.

మూర్ఖునాకారక మేళపద్ధతిలు.

అయ్యగ్రహా స్వరములం దేవుడు మేళముల సంఖ్యలు.

సం.	శుద్ధమధ్యము మేళకర్తలు	స	ఓ	గ	మ	ప	థ	న
1	కనక్కాంగి	51	19
2	రత్నాంగి	53	55
3	గానమూర్తి	54	25
4	వనస్పతి	61
5	మానవతి	—	—	—	—
6	తానరూపి * *	—	—	—	—	—	—	—
7	సేనావతి	68	—	—	17	...
8	శాసుమతోడి	65	28	20	—	—	29	22
9	ధేనుక	66	56	...	85	...
10	సాటకప్రియ	...	64	26	—	—	—	28
11	కోకిలప్రియ	62	...	—	—
12	రూపవతి *	—	—	—	—	—	—	—
13	గాయకప్రియ	69	—	—	—	—
14	వక్కళాభరణము	71	21	53
15	మాయామాళవగాళ	72	57
16	చక్రవాకము	27	59
17	సూర్యకొంతము	...	7	63	—	—	—	—
18	పోటకొంబరి	...	43	—	—	—	—	—
19	రఘుంకారధ్వని	—	2	53	...
20	సత్కారవి	...	29	22	8	65	28	—
21	కీరవాణి	58	14	71	—
22	ఖరహారప్రియ	8	65	28	20	—	—	29
23	గౌమిష్ఠవారి	10	...	64	26	—	—	—
24	వరణ్యప్రియ	32	—	—	—
25	మూర్ఖరంజని	—	4	—	—
26	చాయకే?	28	10	—	64
27	సరసాంగి	59	16	—	—
28	హరకొంభోజి	20	...	29	22	8	65	—
29	ధిరశంకరాభరణము	22	8	65	28	20	—	—
30	సాగావందిని	...	44	—	34	—	—	—
31	యుగ్రప్రియ *	—	—	—	—	—	—	—
32	రాగవరసి	24	—	—	—
33	గాంగేయభావమణి	60	—	—	—
34	వాగ్ధిశ్వరి	80	—	44	—
35	శూలిణి	...	9	66	—	56	—	—
36	చలవాట	...	45	—	—	—	—	—

మూర్ఖునాకారక మేళపథకము.

అయ్యగ్రహ స్వరములం దేర్చడు మేళముల సంబ్ధులు.

నుం.	ప్రతిమధ్యమమేళక ర్తలు	స	ర	గ	మ	ప	ఫ	న
37	సాలగము *							
38	జలార్జుము *							
39	ర్ఘూలవరాళి *							
40	నవనితము *							
41	పావని *							
42	రఘుప్రియ *							
43	గవాంబోధి							
44	భవ్రియ			34			80	
45	శుభపంతువరాళి						86	
46	షడ్యైధము కిణి			70				
47	సువర్ణాంగి *							
48	దివ్యమణి *							
49	ధవళాంబరి *							
50	నామనారాయణి *							
51	కౌమవరని							1
52	రామప్రియ *							
53	గమనక్రుషు			19				2
54	విశ్వంబరి			55				3
55	శ్యామలాంగి						54	
56	వఱ్యుఖప్రియ			85			66	
57	సిమోండ మధ్యము					15	72	
58	ప్రోమపతి		14	71		21		
59	ధర్మపతి		16			27		
60	సీతిమతి					33		
61	కాంతామణి					5		
62	రివభప్రియ					11		
63	లతాంగి					17		7
64	వాచస్పతి		26			28	10	
65	మేచకలాంగి		28	20		29	22	8
66	చిత్రతాంబరి			56		35		9
67	సుచరిత * శ్రీతిస్టురూపిణి *							
68								
69	ధాతువర్ణని							
70	నానికాభూషణి						46	
71	కొసలము			21			58	14
72	రసికప్రియ			57				15

సంగీతక శాప్రదర్శన

అమూర్ఖనాకౌరక మేళవివరణ :— 72 మేళక ర్తలలో హూర్ఘనాకౌరక మేళములగు 56 గాక మిగత 16 మేళములను * అమూర్ఖనాకౌరక మేళములని చెప్పు బడును. పీటికీ పేరువచ్చుకు కొరణము తీటిలో ద్యే మేళములో ద్యే స్వదమును గ్రహస్వరము చేసినను యింకొక మేళము ద్యేర్పడ సట్టమేళములగు లేచి యాగును.

అమూర్ఖనాకౌరక మేళములు, వాటిసంఖ్యలు :— 1. తాసరూపి (6 మే.) 2. రూపతి (12 మే.) 3. యాగప్రియ (81 మే.) 4. సాలగము (87 మే.) 5 జలార్జి మమ (88 మే.) 6. రూపాలవరాళి (89 మే.) 7. నశనితము (40 మే.) 8. పావని (41 మే.) 9. రఘుప్రియ (42 మే.) 10. సువర్ణాంగి (47 మే.) 11. దివ్యమణి (48 మే.) 12. ధవళాంబరి (49 మే.) 13. నామనారాయణి (50 మే.) 14. రామప్రియ (52 మే.) 15. సుచరిత్ర (67 మే.) 16 జ్యోతిస్వరూపిణి (68 మే.) యాగును.

వివాదిమేళ వివరణ :— 72 మేళక ర్తలలో కు. గాం. — కు. ని. — కు. రి. — కు. ఛై, — స్వరములలో ద్యే ఒకటిగాని లేక కెండు గాని స్వరములను కలిగియున్న మేళక ర్తలను వివాది మేళములని చెప్పుబడును.

వివాది మేళసంఖ్యలు :— 72 మేళక ర్తలుగల 12 చ్చక్రములలో పుడ్గ గాంధారముగల 1,7 చ్చక్రములందలి $2 \times 6 = 12$ మేళములను, పట్టుల్లిపిషభముగల 6,12 చ్చక్రములందలి $2 \times 6 = 12$ మేళములను, 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11 = యా 8 చ్చక్రములలో పుద విసాదముగల 1 వ మేళమును, పట్టుల్లిపి కైవతముగల 6 వ మేళమును కలిశి $8 \times 2 = 16$ మేళములతో సేర్పడు మొత్తము $12 + 12 + 16 = 40$ మేళములను వివాది మేళములని చెప్పుబడును.

శూర్యము యిప్పాడును ఒకేపేరుగల మేళక ర్తలు :— (1) మాయాహారపక్షాళ (15 మే.) (2) థీరశంకరాభరణము (29 మే.) (3) చలనాట (36 మే.) మేళక ర్తలనును.

శూర్యము మేళక ర్తలనుబడిన యిప్పటి జన్మరాగములు :— (1) తోయాపేగ వాహిని (16 మే) (2) నారీరితిగాళ (20 మే) (3) కిరకావళి (21 మే) (4) త్రిరాగము (22 మే) (5) పూర్వికేదారగాళ (28 మే) (6) కైలచేషాత్మి (36 మే) (7) జగకోశసము (28 మే) యాగునవి.

శూర్యము ఓపాంగములనుబడిన యిప్పటి థాపాంగరాగములు :— (1) ఖమాస. (28 మే. జన్మము) (2) కాంభోజి (23 వ మేళజన్మము) మొదలనునవి.

జన్మరాగ వివరము.

జన్మరాగ వివరణ :— 72 మేళక ర్తలలో ప్రతిఒక్క దానింపఁడి జనించునటి రాగములను జన్మరాగములని చెప్పుబడును. ఈజన్మరాగములేర్పడు విధమ్మును, వాటిసంఖ్యయును యాక్రిండ చెలుపుట గమనింపదగును.

జన్మరాగస్నిష్టము :— 72 మేళక ర్తలలో ఒక్కిక్కు మేళక ర్తయందు సంశూల, పూడచ, చోడవ భేదములచే ద్యేర్పడు 22 రకముల భేదముల నీక్రిండ చెలుపుట గమనించునది.

సంపూర్ణ భేదము — 1.

1. సరిగు పథనిస్ - సనిధపమగిస.

సౌడ వ భేదములు — 6.

1 సరిగు పథనిస్ - సనిధపమగిస. 4 సరిగు పథనిస్ - సనిధపమగిస.

2 సరిగు పథనిస్ - సనిపమగిస. 5 సరిగు పథనిస్ - సనిధపమగిస.

3 సరిగు పథనిస్ - సనిధమగిస. 6 సరిగు పథనిస్ - సనిధపమగిస.

చౌడ వ భేదములు — 15.

1. సరిగు పస్ - సపమగిస. 9. సరిగు పథనిస్ - సనిధమగిస.

2. సరిగు పథనిస్ - సధమగిస. 10. సరిగు పథనిస్ - సనిధపరిస.

3. సరిగు పథనిస్ - సనిమగిస. 11. సగు పథనిస్ - సధపమగిస.

4. సరిగు పథనిస్ - సధపగిస. 12. సగు పథనిస్ - సనిపమగిస.

5. సరిగు పథనిస్ - సనిపగిస. 13. సగు పథనిస్ - సనిధమగిస.

6. సరిగు పథనిస్ - సనిధగిస. 14. సగు పథనిస్ - సనిధపగిస.

7. సరిగు పథనిస్ - సధపమగిస. 15. సగు పథనిస్ - సనిధపమస.

8. సరిగు పథనిస్ - సనిపమగిస.

వైన డలిఫిన విధముగా సెర్వడినె $1+6+15=22$ భేదములును మరల సంపూర్ణ, సౌడవ, చౌడవ భేదముల నొయింటిచే 484 జ్ఞ్యరాగము లేదు విధమును యొక్కింద వ్యవహారణలలో దెలాపుతు గమనించునది.

సంపూర్ణ - సంపూర్ణ భేదములు	1
సంపూర్ణ - సౌడవ భేదములు	6
సౌడవ - సంపూర్ణ భేదములు	6
సంపూర్ణ - చౌడవ భేదములు	15
చౌడవ - సంపూర్ణ భేదములు	15
సౌడవ - సౌడవ భేదములు	86
సౌడవ - చౌడవ భేదములు	90
చౌడవ - సౌడవ భేదములు	90
చౌడవ - చౌడవ భేదములు	225

ఉ॥ క్లోరవి	-సరిగు పథనిస్ - సనిధపమగిస.
ఉ॥ క్లోరము	-సరిగు పథనిస్ - సధపమగిస.
ఉ॥ కొంభోజి	-సరిగు పథనిస్ - సనిధపమగిస.
ఉ॥ సారమతి	-సరిగు పథనిస్ - సనిధమగిస.
ఉ॥ బిలహారి	-సరిగు పథనిస్ - సనిధపమగిస.
ఉ॥ శ్రీరంజని	-సరిగు పథనిస్ - సనిధమగిస.
ఉ॥ నాటుకురంజి	-సరిగు పథనిస్ - సనిధమగిస.
ఉ॥ మలహారి	-సరిగు పథనిస్ - సనిధపమగిస.
ఉ॥ శుద్ధసాహేబి	-సరిగు పథనిస్ - సనిధపమగిస.

ప్రవిధముగా ఒకొక్క పేశక రక్త 484 జన్మరాగము లేద్దుచున్నందున 72 పేశక రలక్త $72 \times 484 = 34,848$ జన్మరాగము లేద్దుచున్నది. పిటిసే ఈ త్రయ్యి రాగములనియు, అముఖ్యరాగములనియు చెప్పబడును. పిటికి మరల వక్రసంహర్ష, వక్రసాడవ, వక్రచౌడవ సంబంధము కలిగినచో “అనంతావై రాగః” అను ప్రమాణమున రాగము లనంతమలగునని తెలియదగును.

N. B:— జన్మరాగములయొక్క ఆరోహణ, అవరోహణములందలి స్వరము లను లెక్కించునపుడు నూత్రము ననుసరించి తారపడ్డమును వదలి లెక్కింపదగును.

వర్జరాగ వివరణ:—పైన డెలిపిన జన్మరాగములలో ఆరోహణములోగాని అవరోహణములోగాని లేక కెండిటిలోగాని 1గాని లేక 2గాని లేక మాడుగాని స్వరములు వర్జింపబడియుండు రాగములను వర్జరాగములని చెప్పబడును. అయితే ఈవి వక్రములుగాగాని, అవక్రములుగాగాని యుండవచ్చునని యొఱుగునది.

వర్జరాగ స్నేహము:—జన్మరాగ స్నేహముచే ఒకొక్క పేశక రయిందేర్పడిన 484 జన్మరాగములలో సంహర్ష - సంహర్ష భేదమగల రాగమొక్కటిని తీరినచో మిగత 484—1=483 రాగములను వర్జరాగములని చెప్పబడును. Xసుక 72 పేశక ర్త రాగములం దేర్పడు వర్జరాగముల సంఖ్య $72 \times 478 = 34,776$ అని గ్రహింపదగును.

N. B:— అయితే కొందరు పైన డెలిపిన జన్మరాగ, స్నేహము కూడ సరియైనది కొడని తెలుపుచున్నారు. ఏలననగా ఈా మోహనరాగము. ఇందు ఆరోహణ, అవరోహణ ముల రెంటిలోను మధ్యమ, నిషాదములు వర్జములగుటచే నిజి 28 వ, పేశజన్మముగానే గాక 29 వ, పేశజన్మము యొందుక్క కొహడదని పీరివాడము. అయితే మోహనరాగం లోని అంతరగాంధారము శుద్ధమధ్యమచ్చాయము, చతుర్పుత్తిఛైవతము కైకినిసాదచ్చాయను స్ఫురింపబడియునవిగా నుండుటచే నిజి 28 వ, పేశజన్మమునుటకే యొక్కప్రమాణ ఆధారము కలదను సమాధానము లేకపోలేదు. ఈ బిధంగా అక్కడక్కడ కొన్ని సంబోహములు కలుగుచున్నను యింతకు మించిన నిరిషమేన స్నేహము కనపడనందున యిప్పబోటోలమన వాధుసటువంటి 34, 348 జన్మరాగముల స్నేహమే ఆచరణ యోగ్య మొదదని యొరుగదగును.

వక్రరాగ వివరణ:—పైన డెలుపబడిన 34,348 జన్మరాగములలో ఆరోహణ మునందుగాని, అవరోహణమునందుగాని, లేక కెంటియుందుగాని యుందు స్వరములు వక్రముగా నున్నచో సట్టి రాగములను వక్రరాగములని చెప్పబడును.

శరాగవిభాగము:—సుప్రసిద్ధ ప్రాచీనలక్షణకౌర్యదైన కార్పుదేవు తన “సంగీతరత్నాకర” గ్రంథములో రాగములు మఖ్యముగా రెండు విభములని పేర్కొనేను. వాటిని 1 మార్గరాగములు 2 దేశ్యరాగములని చెప్పబడును.

i మార్గరాగ విభాగము :—ఇని శార్జ దేవునిచే పేరొక్కనబడిన రాగవిభజన లోని రెండు విధములలో మొదటియగును. ఇది 3 విధములగును. అవి 1 రాగము, 2 ఉపరాగము, 3 తుద్దరాగము, 4 భాషారాగము, 5 విభాషారాగము, 6 అంతర భాషారాగము లగును. అయితే శార్జ దేవును తనకొలమునందే యిం రాగములు లేవనియు, నవి గంథర్వలోకమున మాత్రమే గలవనియు పేరొక్కని యున్నందున నీ మార్గరాగవిభాగమునందలి పేద్ద ప్రాచీన సంగీత చర్చను తెలిసికొనుటకు మాత్రమే పుపయోగపడునని గ్రహించునది.

: దేశ్యరాగవిభాగము :—ఈ రాగవిభాగము 4 విధములగును. అవి 1 రాగాంగ రాగము, 2 ఉపాంగరాగము, 3 భాషాంగరాగము, 4 క్రియాంగరాగము లగును. వాటి వివరముల నీదిగువును డెలచ్చుట గమనించునది.

i రాగాంగరాగము :—సంఘ్రాణమైనటియు, వక్రమకొసటియు, అగోహణా అవగోహణముల రెంటి బంచును ఒకే రకమైన స్వరములు కలిగియున్నటియు, జన్మ రాగములకు జనక స్తానముగా నుండుస్తై రాగమును రాగాంగరాగముని చెప్పునడును. ఫినిసే జనకరాగ, మేళరాగ, మేళకర్తరాగ, కర్తరాగ, ప్రభాసరాగ, దూట్ (వేరు) రాగ, పైమరీ (ముఖ్య) రాగమనికొడ చెప్పుబడును.

ii ఉపాంగరాగము :—రాగాంగరాగమున జనించినట్టె, తన జనకరాగస్వర ములను మాత్రమే కలిగినట్టె, దౌడవ, లేక పాడవ, లేక సంఘ్రాణ, లేక యేరెంటినైనను కలిగియుండు జన్మరాగములను ఉపాంగరాగములని చెప్పుబడును. ఉ॥ 1 హంసధ్వని, 2 మలవారి మొదలగునవి యిం రకమునకు చెందును.

iii భాషాంగరాగము :—రాగాంగరాగమున జనించినట్టె, తాను జనించిన జనకరాగస్వరములనే గలిగియైనను, రంజకముకొలకు అన్యజనకరాగములందుగల తుద్ద, వికృతస్వరములలో సేవైన నొకటి, లేక రెండు, లేక మూడు స్వరములను ప్రయోగించు బడు జన్మరాగములను భాషాంగరాగములని చెప్పుబడును. ఇవి, దౌడవ, లేక పాడవ, లేక సంఘ్రాణములుగాగాని, కప్ర, లేక అవక్రమలుగాగాని అయి వుండవచ్చును. ఉ॥ 1 లిలహరి, 2 కొంభోజి, 3 భూరివి, 4 బేగడ మొదలగునవి.

iv క్రియాంగరాగము :—ఇంక్రియములకు నతాన్మమ కలిగించునదియై, దేవతాస్తుతి, ఉత్సాహ, శిక్ష, పీర, పరాక్ర, యుద్ధసమయములం దుపయోగించునటి రాగమున క్రియాంగరాగముని చెప్పుబడును. అయితే యట్టి రాగములు యిం కొల నులో వాడుకయందు దేయమాత్రము లేనందున వాటి వివరముల నిచట తెలుపబడు లేదని గ్రహించడగును.

ఆంతర మార్గ రాగము :— భాషాంగరాగములేదు వాడుకలోలేని ప్రాచీన కౌలమలాఁ అన్యరాగచ్ఛాయలను కలిగియుండురాగములను అంతరమార్గరాగములని చెప్పబడొను. కౌని కౌలప్రకమముగా పిటిసే భాషాంగరాగములని చెప్పబడుచున్నవి.

రాగవిభాగము :— శృంగార్యచార్యలు ఒక పద్ధతిలో రాగములను కి విధములుగా విధజించిరి. వాటిసే 1. ఘనరాగము. 2. రక్తిరాగము. 3. దేశ్యరాగము అని చెప్పబడును.

i ఘనరాగము :— ఘనమైన నాభితానముగా, గానముచేయదగినదిగాను, యఱద్ధమునందు, శార్య, పికోతాపాములు గల పిరునిహోలినదిగాను, గంభీరముగా నుండు రాగమును ఘనరాగముని చెప్పబడును. ఇట్టి రాగములు ముఖ్యముగా రెగలవు. అవి 1. నాట. 2. గాళ. 3. ఆరథి. 4. త్రీరాగము 5. వరారీ రాగము లగును. పిటిసే ఘనరాగపంచకముని చెప్పాడురు. ఈ ఘనరాగపంచకము నండే త్రీత్యాగరాజు తనకుగల ధాతు, మాతువులందలి కవితావిధిష్టతకు నిదర్శన ముగా “ఘనరాగపంచక” మను రక్తి ర్సలసరచించి ఆశంద్రతారార్పముగ నుండునట్టు చేసెను. ఈ ఘనరాగపంచకమును మరియుక ఉపఘనరాగపంచకమునుమాడ ప్రాచీన లత్సణకౌరు తేరుఅచిరి, అవి 1. కేదార. 2. నారాయణగాళ. 3. కితిగాళ. 4. సారంగ నాట 5. బొర్రిరాగము లగును. ఈ 5 రాగములనుకూడా చేర్చి మొత్తము 10 ఘనరాగములుగా చెప్పియుండుట గమనించడగాను.

ii రక్తిరాగము :— వినవారి చిత్రమును రంజింపచేయునట్టిరాగమును రక్తిరాగముని చెప్పబడును. దీనిసే నయరాగమనియు, మార్గరాగమనియు చెప్పాడురు. ఉ॥ 1. తోడి, 2. దైవి. 3. శంకరాధరణము. 4. కల్యాణి మొదలగునవి.

iii దేశ్యరాగము :— ఉత్తరదేశమునండి స్నీగ్రథింపబడినట్టియు, కొన్ని యితర రాగకళలతో సుధిరించునట్టిరాగమును దేశ్యరాగముని చెప్పబడును. దీనిసే దేశీయరాగమనికూడ చెప్పాడురు. ఉ॥ 1. ఖమాస. 2. జేహగో. 3. కాపి మొదలగునవి యట్టిరాగములకు చెందును.

రాగవిభాగము :— శృంగీల్కులగు లత్సణకౌరులు రాగములను మరియుక విధమలాఁ 8 రకములుగా విధజించియున్నాడు. అవి 1. పంచమాంత్యరాగము. 2. దైవతాంత్యరాగము. 3. నిషాధాంత్యరాగము లగును.

i పంచమాంత్యరాగము :— ఒక రాగములో పోచుగానున్నట్టి స్వరము మధ్యస్థాయిపంచముగానున్ననో అట్టిరాగమును “పంచమాంత్యరాగ” మని చెప్పబడును.

ఉ॥ నవరోజు రాగము. ఇది 29వ, మేళజన్యము—ఆరో॥ అవ॥ పుధని సరిగు పాప మారి నిధిపత.

ii త్రైవతాంత్యరాగము :— ఒక రాగములో హౌచ్చుగానుండు స్వరము మధ్యస్థాయిత్తైవతమగానున్నచో అట్టిరాగమును “త్రైవతాంత్యరాగ”పునిచెప్పబడును. ఉ॥ కురంజిరాగము. ఇది 28వ, మేళజన్యము—ఆరో॥ అవ॥ సని సరిగు పాప మారి చసనిస.

iii నిషాదాంత్యరాగము :— ఒక రాగములో హౌచ్చుగానుండు స్వరము మధ్యస్థాయి నిషాదముగానుండినచో అట్టి రాగమును నిషాదాంత్యరాగముని చెప్పబడును.

ఉ॥ నాదవామక్రియ రాగము. ఇది 15వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ సరిగు పథని—నిధిపాపమారి సని.

రాగవిథాగము :— జన్యరాగములను 3 విధములుగా విధజించుటను గమనించునది. అవి (1) చౌడవరాగము (2) సాడవరాగము (3) సంశ్రార్థరాగములను.

చౌడవరాగము :—ఇందు ఆరోవణ, అవరోవణముల కంటియంగును రెస్వరములు మాత్రమే యుండును. గనక సీనిని “చౌడవరాగ”మని చెప్పబడును. ఉ॥ హౌచ్చానరాగము. ఇది 28వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ సరిగు పాప మారి సని.

చౌడవరాగవిథాగము 1 :—చౌడవరాగములను 3 విధములుగా విధజించుట జరిగును. అవి (1) చౌడవ—సంశ్రార్థము (2) చౌడవ—సాడవము (3) చౌడవ—చౌడవములను.

i చౌడవసంశ్రార్థము :—ఇందు ఆరోవణము చౌడవముగను, అవరోవణము సంశ్రార్థముగను వుండును. ఉ॥ బిలహరిరాగము. ఇది 29వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ సరిగు పాప మారి సనిధిపాపమారి సని.

ii చౌడవసాడవము :—ఇందు ఆరోవణము చౌడవముగను, అవరోవణము సాడవముగను వుండును. ఉ॥ జగన్మహినిరాగము. ఇది 15వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ సగమపనిసే—సనిపంచమగారిస.

iii చౌడవచౌడవము :— ఇందు ఆరోవణ, అవరోవణముల కంటియంగును చౌడవముగానే యుండును. ఉ॥ శుధిధన్యసిరాగము. ఇది 22వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ సగమపనిసే—సనిపంచమగారిస.

శైల్పిక ద రాగ వి భూగ ము 2 :—మరియు నీ బౌద్ధవరాగములను ఇంకొక పద్మతీలో కి విధములుగా విభజింపబడెను. అవి (1) శుద్ధ బౌద్ధవ (2) సంకీర్ణ బౌద్ధవ, (3) వక్ర బౌద్ధములనుగా.

i శుద్ధ బౌద్ధవ ము :—ఇందు ఆరోహణ, అవరోహణముల రెంటియంము ఒకేగెరకమైన 2 స్వరములు వర్జింపబడియుండును.

ఉ॥ వాంసధ్వనిరాగము. ఇది 29వ, మేళజన్యము. ఆరోహణ, అవరోహణములు. సరిగ ప ని స్ - స ని ప గ రి స.

ii సంకీర్ణ బౌద్ధవ ము :— ఇదియు శుద్ధ బౌద్ధవరాగమువలె సండినను, ఇందు వర్జింపబడిన రెండు స్వరములు ఒకేగెరకమును చెందినవిగాక చేయవేయ రకము లక్ష చెందినవిగా నుండును.

ఉ॥ ఆంధ్రారికరాగము, ఇది 28వ, మేళజన్యము. ఆరోహణ, అవరోహణములు. సరిగ ప ని స్ - స ని ధ మ రి స.

iii వక్రబౌద్ధవ ము :—ఇందు ఆరోహణ, అవరోహణముల రెంటియందు గల 3 స్వరములు వరుసగా నుండిక వక్రముగా నుండును.

ఉ॥ భోగిసింధురాగము. ఇది 48 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ స ప మ ప ధ ని స్ - స ని ధ ని ప మ స.

శాడవ రాగ ము :—ఇందు ఆరోహణ, అవరోహణముల రెంటియందును 6 స్వరములుండును.

ఉ॥ పుష్పలతికరాగము. ఇది 22 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ స రిగ మ ప ని స్ - స ని ప మ గ రి స

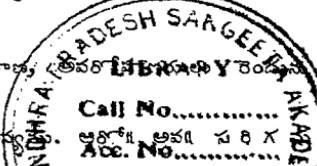
శాడవ రాగ వి భూగ ము 1 :—శాడవరాగములను తె విధములుగా విభజించిరి. అవి (1) శాడవ సంశూలము. (2) శాడవ శాడవము. (3) శాడవ బౌద్ధములనును.

i శాడవ సంశూలము :— ఇందుగల ఆరోహణము శాడవముగను, అవరోహణము సంశూలముగను వుండును.

ఉ॥ కొంభోజిరాగము. ఇది 28 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ స రిగ మ ప ధ స్ - స ని ధ ప మ గ రి స.

ii శాడవ శాడవ ము :—ఇందు ఆరోహణ, తృపతిప్రాణికాలియందును శాడవముగనే యుండును.

ఉ॥ తృపతిజనిరాగము. ఇది 22 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ స రిగ ప ధ ని స్ - స ని ధ మ గ రి స.

iii పూడవ చౌడవ ము :—ఇందు అ ఆరోహణము పూడవముగను, అవలో శయు చౌడవముగను నుండును.

ఉ॥ బచుదారిరాగము. ఇది 28 వ, మేళజన్మము. ఆరో॥ అవ॥ సాగమ పథ ని స్సని పమగస.

పూడవరాగ విభాగము 2 :—మరియు నీ పూడవరాగములను యింకొక పద్ధతిలో 3 విధములుగా విధజింపుడైను. అవి (1) శుద్ధ పూడవము. (2) సంకీర్ణ పూడవము. (3) వక్రపూడవములనును.

i శుద్ధ పూడవ ము :—ఇందు ఆరోహణ, అవలోహణముల రెంటియందును వర్షింపబడియుండు ఒక్కస్వరము ఒక్కేరకమునకు చెందినదిగా నుండును.

ఉ॥ శుద్ధ తోడిరాగము. ఇది కివ, మేళజన్మము. ఆరోహణ, అవలోహణములు సాగమధని స్సని ధమగిస.

ii సంకీర్ణ పూడవ ము :—ఇదియు శుద్ధపూడవమువలే నుండినను, ఆరోహణ, అవలోహణముల రెంటిలోను వర్షింపబడిన ఒక్కస్వరము వేరువేరు రకములకు చెందినదిగా నుండును.

ఉ॥ కన్నడ గౌళరాగము. ఇది 22 వ, మేళజన్మము. ఆరోహణ, అవలోహణములు. సాగమపని స్సని ధమగిస.

వక్ర పూడవ ము :—ఇందుగల ఆరోహణ, అవలోహణముల రెంటియందుగల 4 స్వరములు వరుసగాసుండక వక్రముగా నుండును.

ఉ॥ గౌళరాగము. ఇది 15 వ, మేళజన్మము. ఆరో॥ అవ॥ సాగమపని స్సని ధమగిస.

స ० శ్రూర్ణ రాగము :—ఇందుగల ఆరోహణ, అవలోహణముల రెంటియందును 7 స్వరము లుండును.

ఉ॥ తోడిరాగము. ఇది కివ, మేళజన్మము. ఆరో॥ అవ॥ సాగమపథని స్సని ధమగిస.

సంశ్రూర్ణ -రాగవిభాగము 1 :—సంశ్రూర్ణ రాగమును 3 విధములుగా విధజించిరి. అవి1. సంశ్రూర్ణ -సంశ్రూర్ణము. 2. సంశ్రూర్ణ పూడవము. 3. సంశ్రూర్ణ -చౌడవములనును.

1 సంశ్రూర్ణ -సంశ్రూర్ణము :—ఇందుగల ఆరోహణ, అవలోహణముల రెంటిలోను 7 స్వరము లుండును.

ఉ॥ కల్యాణిరాగము. ఇది 35 వ, మేళజన్మము. ఆరో॥ అవ॥ సరిగమపథని స్సని ధమగిస.

ii) సంపూర్ణ—పొడవము :— ఇందుగల ఆరోహణము సంపూర్ణ ముగను, అవరో వాణము పొడవముగను నుండును.

ఉ॥ మార్గహిందోళరాగము. ఇది 20 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవా సరిగు పథనిస—సనిధి పథమగన.

iii) సంపూర్ణ చౌడవము :— ఇందుగల ఆరోహణము సంపూర్ణ ముగను, అవరో వాణము చౌడవముగను నుండును.

ఉ॥ నాటరాగము. ఇది 21 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవా సరిగుపథనిస—సనిధి పథ 8 స.

సంపూర్ణ రాగవిభాగము 2 :— సంపూర్ణ రాగములను యింకొకపద్ధతిలో ఓ విధము అగా విధజింపబడేను. అవి 1. శుద్ధ సంపూర్ణ ము. 2. సంక్రిత సంపూర్ణ ము. 3. వక్ర సంపూర్ణ ము లగను.

i) శుద్ధ సంపూర్ణ ము :— ఇందుగల ఆరోహణ, అవరోహణముల రెంటిలోను గల సత్తస్వరములు ఒకేరకమునకు చెందినవిగాయిందును.

ఉ॥ శంకరాధరణరాగము. ఇది 22వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవా సరిగు పథనిస—సనిధి పథగరిస.

ii) సంక్రిత—సంపూర్ణ ము :— ఇందుగల ఆరోహణ, అవరోహణముల రెంటిలోనుగల సత్తస్వరములు ఒకేరకమునకు చెందినవిగాక వేరు వేరు రకములకు చెందినవిగానుందును.

ఉ॥ ఔరవిరాగము. ఇది 20 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవా సరిగుపథనిస—సనిధి పథగరిస.

iii) వక్ర సంపూర్ణ ము :— ఇందు ఆరోహణ, అవరోహణముల రెంటి లోనుగల సత్తస్వరములు వరుసగా నుండిక వక్రమగా నుండును.

ఉ॥ మార్గవిరాగము. ఇది 28 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవా సరిగు పథనిసనిధి నిస—సనిధి నిపథగరిస. దీనినే ఉధయవక్రసంపూర్ణ మునబడును.

వక్ర రాగ వివరణము :— ఒక రాగములోని ఆరోహణ, అవరోహణము లందలి స్వరములు వక్రమగా నున్నాచో ఆట్టి రాగమున వక్రరాగమని చెప్పబడును.

వక్ర రాగ విభాగము 1 :— ఇది మూడు విధములుగా విధజింపబడినది. అవి 1. వక్ర సంపూర్ణము. 2. వక్ర పొడవము. 3. వక్ర చౌడవములగను.

i) వక్ర సంపూర్ణ ము :— ఇందు ఆరోహణములోని స్వరములు వక్ర సంపూర్ణ ముగను, అవరోహణములోని స్వరములు వక్రమ సంపూర్ణ ముగను వుండును.

ఉ॥ హసేనిరాగము. ఇది 22 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ సరిగమపనిధమపనిధనిస్స-సనిధపమగిస.

ii) వక్ర శాండవము:—ఇందుగల ఆరోహణములోని స్వరములు వక్ర శాండవముగను, అవరోహణములోని స్వరములు క్రమ శాండవముగను వుండును. ఉ॥ రవిచంగ్రికరాగము. ఇది 28 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ సరిగమధనిధస్స-సనిధమగిస.

iii) వక్ర దౌడవము:—ఇందు ఆరోహణములోని స్వరములు వక్ర దౌడవముగను, అవరోహణములోని స్వరములు క్రమ దౌడవముగను వుండును. ఉ॥ తుంతలవరాథిరాగము. ఇది 28 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ సమపధనిధస్స-సనిధపమస.

వక్రరాగవిభాగము 2:—వక్రరాగములను మరియొక పద్ధతిలో 3ి విధములుగా విభజింపబడినవి. అని 1. ఆరోహణవక్రము. 2. అవరోహణవక్రము. 3. ఉభయవక్రములగును.

i) ఆరోహణవక్రము:—ఇందు ఆరోహణము వక్రముగా నుండి అవరోహణము మాత్రము క్రమముగా నుండును. ఉ॥ బేగడరాగము. ఇది 29 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ సగిగమపధనిస్స-సనిధపమగిసా.

ii) అవరోహణవక్రము:—ఇందు ఆరోహణము క్రమముగా నుండి, అవరోహణము వక్రముగా నుండును. ఉ॥ సారంగరాగము. ఇది 31వ, మేళజన్యముగను. ఆరో॥ అవ॥ సరిగమపధనిస్స-సనిధపమగిసా.

iii) ఉభయవక్రము:—ఈరాగమున ఆరోహణ, అవరోహణములు కొండును వక్రముగా నుండును. ఉ॥ (1) సహనరాగము. ఇది 28 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ సరిగమపమధనిస్స-సనిధపమగిసా. (2) కొనడరాగము. ఇది 22 వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ సరిగమపమధనిస్స-సనిధపమగిసా.

ఉభయవక్రవర్జురాగము:—ఇందు ఆరోహణ, అవరోహణములు రైండును వక్రముగాను, వర్జుముగాను వుండును. ఉ॥ హిందోళ వసంతరాగము. ఇది 20వ, మేళజన్యము. ఆరో॥ అవ॥ సగమపధనిస్స-సనిధపమధమగిస.

ఏకస్వరవక్రరాగము:—ఇది ఒకేస్వరము వక్రముగానుండురాగమునక్క గల ప్రాయ. ఉ॥ ద్విజావంతి. మే. 28 జా సరిగమపధనిస్స-సనిధపమగిసా.

ఏకస్వర వర్జరాగమ :— ఇది ఒకస్వరము వర్జముగా సండురాగమునకుగల పేరు. ఈ శ్రీ రంజని రాగమ. సరిగమధనిస్తానిస్తానిధమగిస.

మిక్కస్వర భూషాంగరాగమ :— ఇది ఒకేస్వరము అన్యస్వరముగానుండురాగము నక్కగల పేరు. ఈ || త్వరిత రాగము. సరిగు మహానుధితిని సిద్ధించి నిస్తుఖ విషయము.

క్రమసంబుర్ధ రాగము:— ఇది సప్తస్వరములు వరుసగానున్న రాగమునక్క గతిపేరు. ఈ కల్యాచీ. సరిగు మహానిస్త - సనిధిపమగిస.

క్రమసూడవరాగము :— ఇది 6 స్వరములు వరుసగానున్న రాగమునక్కగల పేరు. ఈలో మలయాలముతో రాగము. సరిగ పథనిసి - సనిధి పగరిస.

క్రిమద్-డ్వారాగమ :— ఇది 5 స్వరములు వర్యసగానున్న రాగమునటుగల శేరు.
ఈ॥ మోహనరాగము. సంగప ధనస్ - సధపగ ఈస.

నారసునిరాగవిభ్రాగమ 1:- ఇక 2 విఫలులగును. అవి 1.సూర్యోదయరాగము, 2 సూర్యోదయరాగము లగును. పీటిసే సందీప్తకొళికరాగము లనబుపును.

1. సూర్యోదయరాగమ :— ఇది సూర్యుడు ఉచయించునపుడు పొడవనిసరాగమగను. ౩॥ థూపొలరాగమ. ఇది 15 వ, మేళజన్మము. అర్ణ॥ అవీసరిగపథస్తః సంభవపగరిస. ఇక్కెరాగము రిహ, మేళజన్మముగాకూడ యిచ్చేగలడు.

2. సూర్యోస్తమయరాగము :— ఇది సూర్యుడు అస్తవించనపుడు పాడదగిన రాగమగును. ఈలీ నాటరాగము. ఇది 35 వ, మేళక ర్జన్ము. ఆర్థిక అవ్వ||
సరిగమపడునిసే-సేనిపమరిస.

నారదుని రాగవిభాగము 2 :— ఇవి మూడు విధములు. అవి 1. నుక్కంగ కంపితరాగములు. 2. అర్ధకంపితరాగములు. 3. కంపవిషీసరాగము లగును.

i ముక్కొంగ కంపితరాగము :— ఇందులు అన్ని స్వరములును కంపిత గమ కములను కలిగియిందును. ఆనగా యిది ఇప్పటి సర్వస్వర గమక, వరికరాగముసత్క సరి చోచును. ఈ భూరపిరాగము. ఇది 20 మేళజన్మము. సరిగమపథసిస్తపిధపమగరిన.

ప్రార్థకంపితరాగము:—ఇందుగల కొర్కెన్నస్వరములు మాత్రమే గమకములను కలిగియుండును. మిగతస్వరములు స్వచ్ఛముగా నుండును. ఈ|| ఖరువర్షప్రియరాగము. ఇది 22 వ, ప్రేతకర్తాగము. అతో|| అవాసరిగమపథధనిస్-సనిధిపమగరస.

iii) కంపబిలీస్ రాగము :— ఇందుగల స్వరము లన్నియు కంపిత, గమకములు తేనిటై స్వచ్ఛముగా నందును. ఈ కదసక్రత్తాహాలరాగము ఇది 29వ, మేళజన్మయు. ఆశ్రమి అవా సరిను ధనిగి పుస్తసినిధిపముగింపు.

నారదుని రాగవిభ్యాగము 3:—ఇది 3 విధము లగును. అని 1. ఉదయరాగము. 2. మధ్యాహ్నరాగము 3. సాయంకొలరాగము లగును. ఇది ఆ యూ రాగములు పొడుదరసికోలములను బట్టిచేసిన రాగవిభజన యగును.

i. ఉదయరాగము:— ఇది ప్రాతఃకోలమందు పొడుదగిన రాగ మగును. ఉ॥ బిలవారి, 2. మలవారి, 3. మఖారి, 4. ఘైరవి మొదలగునవి.

ii. మధ్యాహ్నరాగము:— ఈ రాగము మధ్యాహ్నకోలమందు పొడుదగిన రాగమగును. ఉ॥ 1. శ్రీరాగము 2. మధ్యమావతి 3. సీలాంబరి 4. కల్యాణి 5. శంకరాభరణము 6. మోహన 7. వసంత మొదలగునవి.

iii. సాయంకొలరాగము:— ఇది సాయంకోలమందు పొడుదగిన రాగ మగును. ఉ॥ 1. త్రోడి, 2. సౌరాష్ట్ర 3. పంతువరారి, 4. వరారి, 5. మాన్సేని, 6. మాశవి, 7. హింపోర్చ, 8. లితి, మొదలగునవి.

నారదుని రాగవిభ్యాగము 4:— ఈ రాగవిభ్యాగము 2 విధములుగా విభజింపబడినది. అని (1) సూర్యాంశ రాగములు (2) సంద్రాంశ రాగములగును.

i. సూర్యాంశ రాగములు:— ఈ రాగములు సూర్యుడు కసుపదుచున్న సమయములో పొడుదగిన రాగములగును. ఉ॥ 1. సౌరాష్ట్రము, 2. కొపి, 3. సారంగ, 4. శంకరాభరణము, 5. కల్యాణి, 6. త్రోడి, 7. మోహన మొదలగునవి.

ii. సంద్రాంశ రాగములు:— ఈ రాగములు చంద్రుడు కసుపదుచున్న సమయములో పొడుదగిన రాగములగును. ఉ॥ 1. కొంభోజి, 2. సాపేరి, 3. బేగడ 4. కేదార, 5. సురటి మొదలగునవి.

నారదుని రాగవిభ్యాగము 5:— ఇది 3 రకములుగా విభజింపబడినది. అని 1. పురుషరాగములు, 2. శ్రీరాగములు, 3. నపురంక రాగములగును. ఈ విభజన ఆ యూ రాగముల పేర్లనుబట్టి చేసిన రాగవిభజనగా కసుపదుచున్నది.

i. పురుషరాగములు:— ఈ రాగములు పురుషజాతికి చెందిన రాగములగును. ఉ॥ (1) ఘైరవి, (2) ధూపాలము, (3) శ్రీరాగము, (4) వసంత మొదలగునవి.

ii. శ్రీరాగములు:— ఈ రాగములు శ్రీజాతికి చెందిన రాగములగును. ఉ॥ (1) కురంజి (2) బిలవారి (3) అంధారి (4) వరారి (5) గౌర, (6) సాచేరి మొదలగునవి.

iii. నపురంక రాగములు:— ఇది నపురంక జాతికి చెందిన రాగములగును.

రామామాత్యుని రాగవిభ్యాగము:— ఇది 3 రకములుగా విభజించబడేను. అని 1. శ్రీతురాగము 2. మధ్యమరాగము 3. అధమరాగములగును.

i ఈ త్రమ రా గ ము :—ఇది సంకరములేనటియు, స్వచ్ఛమైనటియు, రచనలక్షణు, అలాపనక్షత్రము పనికిషచ్చునటి రాగమగును.

ii మధ్య మ రా గ ము :—ఇది కొన్ని భాగములను మూత్రమే పాడడగినటి రాగమగును. ఆనగా నీని ఉపయోగము సామాన్యముగా నుండును.

iii అ భ మ రా గ ము :—ఇది రచనలక్రమయేంతమూత్రము పనికిరాని రాగమగును. ఈ రాగవిధజనను శ్రీ సోమవాహనుడుకుడు మెచ్చుకొనినట్లు తెలియుచున్నది.

ప్రథాత రా గ ము :—ఇది నూర్హోదయము కొకమంగు ఆనగా ప్రథాతసమయములో పాడడగిన రాగమగును. ఈలో భూపాలరాగము మెచులగునవి.

మతంగుని రా గ వి భా గ ము :—ఇది 4 విధములుగా విధజింపబడినది. అవి (1) శుద్ధము, (2) చాయాలగు, లేక సాలగము (3) సంకీర్ణములగును.

i శుద్ధ రా గ ము :—ఈ త్రమునంచు చెప్పబడినటుల ఒకేరాగకళలు స్ఫురింపకేర్యానది శుద్ధరాగమునుడును. ఈలో 1. శంకరాధరణము, 2. శ్రీరంజని, 3. మాహనమొదలగు రాగములు యొ రకమునక్క చెందినవగును.

ii సా ల రా గ ము :—ఆన్యరాగచ్ఛాయలను పొంది, జనమనోరంజకమైన రాగమును సాలగరాగముని చెప్పబడును. ఈలో 1. శ్రూరవి, 2. రితిగాథ, 3. ముఖారి, 4. సారంగ మొదలగునవి. (చాయా = సదృశము, లగు = చెందుట)

iii సంకీర్ణ రా గ ము :—శుద్ధము, సాలగములక్ర చెందిన ఆసేక రాగచ్ఛాయలను పొంది, జనరంజకమైన రాగమును సంకీర్ణరాగముని చెప్పబడును. ఈలో 1. కేళ్ళకాపి 2. ఆహించి 3. సారాష్ట్రము 4. శ్రూరము 5. ద్విజావంతి మొదలగునవి.

పూర్వు కేవల ని రా గ వి భా గ ము :—ఇది 4 విధములుగా విధజింపబడినది. అవి i రాగాంగసంఘూర్ధుములు, రాగాంగసాడవములు, రాగాంగచౌడవములును, ii ఉపాంగ సంఘూర్ధుములు, ఉపాంగసాడవములు, ఉపాంగచౌడవములును, iii భాసాంగ సంఘూర్ధుములు, భాసాంగసాడవములు, భాసాంగచౌడవములును, iv క్రియాంగ సంఘూర్ధుములు, క్రియాంగసాడవములు, క్రియాంగచౌడవములును. ఈ పార్శ్వదేవుని రాగవిధజనకూడా ప్రాచీనసంగీతచర్తను తెలిగుకొనుటకుమూత్రమే ఉపయోగకరముగానుండునని గ్రహింపదగును.

పురాతన తమిళ సంగీతరాగ విభాగము :— ఇది రెండు విధములగును. అవి 1 పట్ట 2 తిరక్క లగును. వాటివివరముల నీ క్రింద డెల్చుపుట గమనించునది.

i పట :— ఇది ప్రాచీనకొలమలో రాగాంగ రాగమునకు తమిళములోగల శాధారణమైన నామమను. అయితే ఇది జనక, జన్మరాగములనుకూడ వర్తించునదిగా నుండును. ఇది మొల్లప్పుడును సంష్టుర్-సంష్టుర్ ములుగానుండ నక్కరలేదు. వీటిలో కొన్ని అసంశ్టు మేళ్ళములుగాకూడా యున్నటుల తెలియుచున్నది.

ii తిరప :— ఇది తమిళములో జన్మించే వర్జ్యరాగమునకుచెందిన నామమను.

పట వి భాగము :— ప్రాచీన తమిళ సంగీతములో ఆయారాగములు పాడదగిన కొలమునుబట్టి 8 విధములుగా విధజీంపుబడేను. అవి 1. పగల్ పట్లు 2. ఇరవుపణ్లు 3. పాదుప్పుక్కలగును. వాటి వివరములేమనగా !

i పగల్ పట్లు :— ఇవి పగబీకొలమునందు మాత్రమే పాడదగిన రాగములకు గల పేరు. ఇవి మొత్తము 12 రాగములగును.

ii ఇరవుపణ్లు :— ఇవి రాత్రికొలమునందు మాత్రమే పాడదగిన రాగములకు గల పేరు. ఇవి మొత్తము 9 రాగములగును.

iii పాదుప్పుక్కలు :— ఇవి అన్ని కొలములందును పాడదగిన రాగములకు గల పేరు. ఇవి మొత్తము 8 రాగములగును. గనుక మైనదెలిపిన 8 రకములగు పట్ల మొత్తము $12 + 9 + 8 = 24$ అనుని గ్రహించునది.

హిందూస్తానీ సంగీతరాగ విభాగము :— ప్రాచీనకొలమున హిందూస్తానీ సంగీతములోని రాగములను 8 విధములుగా విధజించిరి. అవి (1) రాగ (2) రాగిణి. (3) పరివార, రాగములగును. వాటి వివరములేమనగా !

i రాగ (పురుషరాగము) :— ఇవి మొత్తము 6 రాగములగును.

ii రాగిణి (శ్రీ (భార్య) రాగము) :— ఇవి ప్రతిపురుషునికి 5 గురు భార్యల వంతున $6 \times 5 = 30$ రాగములగును.

iii పరివార (పుత్రులు, భారి భార్యలు) :— ఇవి ప్రతిపురుషునికి 8 మంది పుత్రుల వంతున $6 \times 8 = 48$ శ్రీరాగములను, ప్రతిపుత్రునికి 1 భార్యవంతున $48 \times 1 = 48$ భార్యరాగములను కలసి మొత్తము $48 + 48 = 96$ పరివార రాగములగును. గనుక మొత్తము $6 + 30 + 96 = 132$ రాగములగునని గ్రహించునది.

శ్రీ, పురుషరాగముల వివరణ :— రాగములలో కొన్ని ముఖ్యమైన పురుష రాగములకు, శ్రీరాగములను, వాటి అధిదేవతలు, వేదములు, కులములు, రసములు, గుణములు మొదలగునవి నీక్రింద తెలుపుటును గమనించునది.

ప్రథమరాగమల.	తీర్పి (భార్య) రాగమల.	ఆధునికమల.	సేవమల.	కులమల.	రసమల.	గొంతులా.
1 భూషణమలు	బెలవారి - మలపాది, బ్యాండి	కైవుడు	సాంచుహేదు	భాంహృషి	క్రోంగార	రాజుసు
2 శ్రీరాణి	సేపక్రీయ, సేఫుమంజీ, కురంజీ	విషాంచు	"	"	శాంద్ర	"
3 శ్రీరాగమ	అంధారి, థలాలి, సాహారి	సరస్వతి	యాజుచేందు	క్లైటియ	థిఫాల్	తాముసు
4 ఖలమంజీ	సేసి, ముఖారి, ఉలితి	లక్షీలై	"	"	కయుణ	"
5 వసంత	రాముక్కియ, వరారి, సాంత్	సూర్యుడు	బుగ్గుచుదు	కైప్పు	పోగ్వీ	సాత్కు
6 వ్యాశి	సుండ్రక్రీయ, థుమరి, శాంతి	సారముడు	"	"	భయునక్	"
7 బంగార్	కలాయిలి, సాంసీ, ఆంధీ	వినాయాతుడు	అధర్యుంశేదు	శూంద్ర	అప్పు	బాజుసు
8 నాట్ల	ఖుంటారమను, క్రోంఫ్రెజ్, శంకరా	శుంబురు	"	"	పీర	"

ప్రశ్న తెల్పిని ఒక రాగమలు గాక మాత్ర రాగమలన్నిటు కొదిన కసుటి రాగమలు నమ్రసములని తెలియుచును
 ప్రశ్న రాగ మాత్ర : — శ్రీయశ్వరాగమలతు జీవించిన రాగమలను ప్రశ్రాగమలని తెలుసును. అని ఈ కొమీ, రేగుమి,
 సీలాంబి, మాయన, రామీలి, సారంగ్, మంఠార్, స్వరాప్స్, కెరార్, మూర్ఖార్, లలిత, లోడ్స్, భున్మాన్, నారాయణి, గౌరి, వంతువరార్థ
 రాథి, శ్వాస్య, సాప్లై, శేడ్స్, స్టేడ్స్, మానోపార్సి, యుముక్ కుమదులగుస్తును.

మిత్ర రాగ ములు :—నామభేదముచే వ్యవహారింపబడురాగములను మిత్ర రాగములని చెప్పుబడును. అవి భైరవి, ఆనందభైరవి, వసంతభైరవియును, వరాళి, నావరాళి, పున్నాగవరాళి, శోకవరాళి, వసంతవరాళియును, కౌంభోజి, గుమ్మ కౌంభోజి, గొపికాకౌంభోజి, చెంచుకౌంభోజి, సందికౌంభోజి, యదుకులకౌంభోజియుష్ట నాటు, ఛాయనాటు, గంభీరనాటు, సారంగనాటు. ప్రతాపనాటు యును, గౌత, రితిగౌత, నారాయణగౌత, కేదారగౌత, ఛాయాగౌతయును, మల్లారు, సామంతమల్లారు, గౌడమల్లారు, చెంచుమల్లారు, మొదలగురాగములను మిత్రరాగములని చెప్పుబడును.

ఈ భయ సంగీతవీకరాగ ములు :—కర్మాటక, హింమాసాని సంగీతముల రెంటీలోను ఒకే పేరుతో నుండునట్టి రాగములను ఈ భయసంగీత వికనామ రాగములని చెప్పుడగును. || కల్యాణి, యమనాకల్యాణి, తొసడ, అత్మాణా, ఖమాసు, బేషణ్ణ మొదలగురాగములు యారకమునక్క చెంగును.

ఈ భయ సంగీతవీకరాగ ములు :—మన కర్మాటకసంగీతములాని కొన్ని ముఖ్యరాగములక్క సమైన హింమాసానిరాగముల నీ దిగువ గమనించునది.

కర్మాటక రాగములు—హిందుసాని రాగ || కర్మాటక రాగములు—హిందుసాని రాగ ||

1 తోడిరాగమునక్క—సమమైనది—భైరవి	9 నాటుకురంజికే—సమమైనది—మాల్పుంజి
2 మాయమాయవగౌత , , భైరవ	10 ద్వీజావంతి , , జయజయింతంతి
3 సాచేరి , , జ్యోతియ	11 శంకరాభరణము , , బిలావల్
4 ఆశేరి , , భీమపలాస్	12 మోహన , , భూమవ్
5 హింట్రిక్ష , , మాల్కొన్	13 నాట , , తిలాంగ్
6 ఖరహాప్రియ , , కొపి	14 శుభపంతువరాళి , , తోడి
7 తృంజని , , భూగోప్స్వి	15 పూర్వకల్యాణి , , పూర్వీ
8 శుద్ధసాచేరి , , దుర్గా	16 హంసానంది , , సోహని

హిందుసాని సంగీతమునుండి స్నేహకిరంపబడినరాగములు :— ఇవి ముఖ్యంగా 6 రాగము లగును. అవి ఈ|| మాండ్, బేషణ్ణ, కౌఫి, జంగుహాటి, ఘరజా, ఖమాసు.

క్రీ. శ. 1876 తరువాత కల్పింపబడినరాగములు :— ప్రస్తుతము వాడుకల్పానున్న 1. కదనకుమాలాము 2. వలజి 3. సునాదవినోదిని మొదలగురాగములగును.

వివిధపేర్లల ఒకేరాగములు :— ప్రస్తుతము వాడుకల్పానున్నటువంటి భన్యాసి, యదుకులకౌంభోజి, వంపిరాగములు యారకమునక్క చెందినవగును.

ఈ|| భన్యాసి, ని— భన్యా , , భన్యా , , భన్యాప్రి అవియును,

ప్రియకులకొంభోజి, ని—ఎరుకలకొంభోజి, ఎరుకలకొంభోజి, యరకలకొంభోజి అనియను చెప్పబడున.

రెండు పేర్లుగల ఒకేరాగములు :— ఈ దిగువ చెలుపబడినరాగము లగును.

ఉ॥ 1. అంటోళిక	ఈ రాగమును,	మయూరధ్వనిరాగమనియును,
2. ఉదయదిచంప్రిక	„	శుద్ధధన్యాని „
3. మంగళ్ళక్కిక	„	మంగళ్ళక్కి „
4. రామమనోహరి	„	రఘూమనోహరి „
5. రేవగుప్త	„	రేవగుప్త „
6. సౌరాష్ట్ర	„	సురాష్ట్రియని పిలువబడున.

ఒకే పేరుగల రెండు రాగములు :— ఈ క్రింద చెలుపబడినరాగము లగును.

ఉ॥ 1. అమృతపరిణి	} - 89వ, మేళజన్యము. సరిగుమపథనిపస్ - సినిపథుగిస.
2. అమృతపరిణి	} - 66వ, మేళజన్యము. సగుపనిస్ - సినిపమగిస.
1. మయూరధ్వని	} - 44వ, మేళజన్యము. సరిగుమపథనిస్ - సిధిసిధిపమపగిస.
2. మయూరధ్వని	} - 45 వ, మేళజన్యము. సదిగుమపథనిస్ - సిధిపమపగిస.
1. మాధవకల్యాణి	} - 10 వ, మేళజన్యము. సరిగుమపథనిస్ - సిధిపమపగిస.
2. మాధవకల్యాణి	} - 65 వ, మేళజన్యము. సరిగుమపథనిస్ - సిధిపమపగిస.

పరస్పర గ్రహాశేషముచే సేర్పుదు జంట లేక బోధు రాగములు :— ఈ క్రింద చెలిపిన రాగము శీతరగతికి చెందినవాటును.

1 శంకరాభరణము	} దీని మధ్యమమును గ్రహాస్వరము చేసినచో - కల్యాణి ఏర్పడున.
2 కల్యాణి	} దీని రంచమమును గ్రహాస్వరము చేసిననో - శంకరాభరణమేర్పడున.
3 శంకరాభరణము	} దీని రిషిభమును గ్రహాస్వరము చేసినచో - ఖరవారప్రియ ఏర్పడున.
4 ఖరవారప్రియ	} దీని నిషాదమును గ్రహాస్వరము చేసినచో - శంకరాభరణరాగము తేర్పడున.

ప్రియకులకొంభోజి ప్రారంభింపదగిన రాగములు :— ఇవి రిషిభస్వరముతో ప్రారంభింపదగిన రాగములకు వక్తించు, పేరు. ఉండి మారుపథన్యాని (82వ, మేళజన్యము) వంటి రాగములగును.

శైవత గ్రహాభములు :— ఇవి శైవతస్వరముతో ప్రారంభింపదగిన రాగములకు వక్తించు పేరు. ఉండి వసంతశ్వరవి (18 మేళా జా) సారంగనాట (15 మేళా జా) కీతిగారి (20 మేళా జా) అనందశ్వరవి (20 మేళా జా) అమృతవాహిని (20 మేళా జా) కంటిరాగము శీతరగతికి చెందును.

నిషాదగ్రహంరాగములు :— ఇవి నిషాదస్వరముతో ప్రారంభింపడగిన రాగములకు కల్పించుపోరు. 1. నాదనామక్రియ (15 మే॥ జా॥) బొచ్చి (15 మే॥ జా॥) కళావత్తి (16 మే॥ జా॥) జయంతశ్రీ (20 మే॥ జా॥) కన్నడగాళ (22 మే॥ జా॥) శంటిరాగములు అగును. మిగతరాగములు వడ్జగ్రహమునక్క చెందినవగును.

కర్మాంశుటక రాగములకు సమమైన తేవారములందలి పణ్ణలు :— ఈ ప్రతిది దేలుపబడిన 15 కర్మాంశుటక రాగములకు తమిళములోని తేవారములందుగల 15 పణ్ణలు (రాగములు) సమానమని తెలియదగును.

కర్మాంశుటక రాగములు — తేవారములందలి పణ్ణ (రాగము)లు.

1 ఆఫీరి	... వంచమమ్	(Panchamam)
2 నాదనామక్రియ	... శికమారమ్	(Sikamaram)
3 ధూపాలము	... పురనిర్మమై	(Puranirmai)
4 సారాష్ట్రము	... వియాళక్కుత్తింజి	(Viyazhakkurinji)
5 క్షైరవి	... క్షాశికమ్	(Kausikam)
6 మధ్యమావతి	... శెందురుతి	(Senturuti)
7 కేంద్రాశ్చ	... గాంధార వంచమమ్	(Gandharapanchamam)
8 సామ	... అందాళిక్కుత్తింజి	(Andalikkurinji)
9 కొంభోజి	... తక్కేశి	(Takkesi)
10 యదుకుల కొంభోజి	... శేవ్వాళి	(Sevvazhi)
11 శంకరాశ్చరణము	... పశ్చమ పంచమమ్	(Pazhampanjuram)
12 నవలోజి	... కొల్లి	(Kolli)
13 నీలాంబరి	... మేగరాగక్కుత్తింజి	(Megaragakkurinji)
14 నాట	... నట్టపాడై	(Nattapadai)
15 వంతువరాళి	... సాదారి	(Sadari)

గమకవివరణము.

గమకము :— గానముచేయునపుడు సంగీత సంప్రదాయమ్మలు శుభ్ర, వికృతి, శైదముగల స్వరములను సహజమైన అయ్యాధ్యానులందే గానముచేయక విషుటకున్ గంజ కము కలుగునట్టుగా, కడలించుటను గమకమునబడును. అనగా ! ఏకైన ఒక స్వరమును దూని సహజమైన ధ్వనియందేగాక ప్రక్కనపున్న ఖూది స్వరచ్ఛాయను కూడ పొందునటుల శేయుటను గమకమునబడును. ఇట్టి గమకములు 15 రకములని శ్రీ శెంకటమఖి చెప్పియుండిం. శీటిసే పంచశిగమకములందరు. [శాయ = శీథ]

ప ० చ ద శ గ మ క ము లు :— 1. కంపితము 2. లీనము. 3. ఆంగోలితము 4. ప్లావితము. 5. స్ఫూరితము 6. తియపము. 7. ఆహాతము 8. వరి. 9. ఉల్లిసితము 10. హుంపితము 11. కురుక్షుము 12. ప్రెఫిస్టుము 13. ముద్రితము 14. నామితము 15. మిక్రైతములను వాటిని పండశ గమకములని చెప్పుబడును. వాటి వివరముల స్ట్రిక్టింగ్ డెలూప్రుట్ గమనింపదగును.

i) క ० పి త ము :— ఏడైన ఒక స్వరమును ఒక అతురకొలము కడలించు టలో దానికి దగ్గరమన్న విాది స్వరముయొక్క ఛాయను రాకుండునటుల కేయుటను “కంపిత్”మని చెప్పుబడును [కంపితము = కదలింపు.] [దినిగురుతు ఆమ్మ]

(ii) లీ న ము :— ఏడైన ఒక స్వరమును రెండుతురకొలము కడలించి దానికి దానిసినమిాది (పైనస్సు) స్వరముయొక్క ఛాయను రథించుటను “లీన్”మని చెప్పుబడును. [లీనము = లయింపు, లేక తగులకేయుటి.]

(iii) ఆ ० నో లి త ము :— ఏడైన ఒక స్వరమును నాలుగు అతురకొలము వరకు కడలించి దానికి విాది స్వరముయొక్క ఛాయను రప్పించుటను “ఆంగోలిత్” మని చెప్పుబడును. [ఆంగోలితము = జోగడము.]

(iv) ప్లా వి త ము :— ఏడైన ఒక స్వరమునందు పదిరెండుతురకొలము కడలించి దానికి దగ్గరవిాది స్వరముయొక్క ఛాయను రప్పించుటను “ప్లావిత్”మనబడును. [ప్లావితము = తేలుట] పైన డెలిపిన 2, 3, 4 గమకములను కంపిత భేదములగును.

(v) (1) స్ఫూ రి త ము :— అనగా స స, రి రి చొదలగు ఆరోవణ జాట స్వరములలో రెండవ స్వరమునందు ఘమారు మప్పాతిక అతురకొలము నిలచి కొట్టి దానికి దగ్గర క్రింది స్వరముయొక్క ఛాయను రా కేయుటను, “స్ఫూరిత్”మనబడును. ఉడా :— స స. అను దానిలో రెండవ స, ను కొట్టి స రి స, అగునట్లు కేయుటను “స్ఫూరిత్”మనబడును. [స్ఫూరితము = లోచుట లేక చలనము.] [దిని గురుతు ::]

(2) ప్ర త్యా ఘా త ము :— అనగా యిది పైఫిధముగా ఆవరోవణ జంట స్వరములలో రెండవ స్వరమును కొట్టి దానికి విాది స్వరముయొక్క ఛాయను రప్పించుటగును. జో స స, అను దానిని స రి స, అగునట్లు కేయుట “ప్రత్యాఘాత్”మని చెప్పుబడును. దినిని స్ఫూరితమునకు మాఱగా “డోలను” అని కూడ చెప్పుబడును. [డోలము = కడలింపు] ఈ కడలింపు, ముత్యములోని పొరలిన స్టిలిష్ స్టిలిష్ లె నుండును.

(vi) తి రు వ ము :— అనగా “ఏడైన ఒక స్వరమునందు ఆర అతురకొలము నిలిచి దానిని అదిమి డానిన విాది స్వరముయొక్క ఛాయను రాకేయుట “తిరువ్” మనబడును. దినినే “నాక్కు” అని కూడ చెప్పుదురు. [తిరువ్ = హింసపరచుట.]

(vii) ఆ చూత ము :—ఆనగా కొట్టుటయగను. ఇది రెండు విధములగను.
అవి 1. రవ 2. ఖండింపు, అని చెప్పబడున.

(1) ర క :—ఆనగా ఏడైన ఒక స్వరము పైసుండి క్రిందికి దిగునపుడు పైస్వరము యొక్క ఛాయలో క్రింది స్వరమునకు దిగుటను “రవ” యసబడున. ఉదా :—ప మ, అని దిగునపుడు, ప ప మ, అని పలికించుటను “రవ” యసి చెప్పబడున.

(2) ఖండింపు :—ఆనగా ఒక స్వరమునుండి దానికి దానిన క్రింది స్వరమగాక, మరియుక క్రింది స్వరమునకు దిగునపుడు నడిమి స్వరమును ఖండించి క్రింది స్వరమునకు పై ఖండింపబడిన స్వరచూయలు గలుగజేయుట “ఖండింపు” అనసబడున.
ఉదా :—మరి, అన దానిని మ గ ర, అనునటుల పలికించుట “ఖండింపు” యసబడున.

(viii) వ శి :— ఆనగా ఏడైన ఒక స్వరమును సుచెయించి పట్టి దానిమాట స్వరముయొక్క ఛాయలు రాజేయుట “వశి” యసబడున. (శి=సుచెయింపు)

(ix) ఉ ల్లి సి త ము :—ఆనగా సినిని “జారు” అని చెప్పబడున. ఇది రెండు విధములు. అవి 1. ఎక్కు-జారు 2. దిగుజారు లగును.

(1) ఎ క్కు-జారు :— ఆనగా ఒక స్వరమునుండి దానికి పైగల ఏదేని మరియుక స్వరమనకేగనపుడు నశమునుండి స్వరముల నంటిరామకొనిపోవుటగను. ఇటుల పోవునపుడు నశమునుండు స్వరములచాయ, లోపల నశిగియుండు సేగాని వ్యక్తముగా వినుడదు. ఉదాహరణము :— షష్షమునుండి పంచమమునకేగనపుడు షష్షమునుండే పంచమస్వరమును ప్రారంభించుచూ రి మ భ, గాంధార, మధ్యమ, స్వరముల నణచి పంచమస్వరసానమునకేగనపుడును “ఎక్కు-జారు” అని చెప్పబడున. (జారు=జారడును.)

(2) ది గ జా రు :— ఆనగా పైనకెప్పిన విధమున అవశోషణముగా ఉ॥ పంచమునుండి వడ్డమునకు వచ్చు గమకమును “దిగుజారు” అని చెప్పబడున.

(x) హం ఠ పి త ము :— ఆనగా దినినే “గుంభితమని” చెప్పాడురు. ఇదియు జారు, నబోలినదిగాయుండి, బయలు వెడలినది వెదలు నిలుచువరమ నాదము హంఱి, అనునటుల ఆరోహణక్రమమున-సేగించుటయును, అవశోషణక్రమమున దిగుటయును “హంపిత” మని చెప్పబడున. (హంపితము=హంఱి అని భ్రమని వర్ణించేయుట).

(xi) కర ర శ ము :— ఆనగాయిది రెండు విధములగను. అవి 1. ఒదిగింపు 2. ఒరయిక లగును. (కురుళము=మంగిరులు.)

(1) ఒ ది గి ం పు :— ఆనగా ఒక స్వరస్థానముండి దానికి పై స్వరముగాని, లేక రెండవ, స్వరముగాని పలుకునటుల కేయుటను “ఒదిగింపు” యసబడున.

ఉదా॥ 8 వ భ స్వరమునండే గాంధారయగాని, మధ్యముచు గాని పంచమములు జీయుటను “బదిగింపు” అని చెప్పుబడును. ఇది వీణలో మాత్రము పలికింపబడును.

(2) ఒ ర య క :— అనగా ఒక స్వరమునుండి మరియొక స్వరమును దిను నపుడు దానికి మాడిస్వరములయొక్కాయను గసుచించునటుల రాచుకొనిచిగుటను “బరయిక” లేక “బిక” యని చెప్పుబడును. (బిక = రాచుట)

ఉదా:- స్థా నీ ధా పా = అమనది స్థా రి, నీస, ధా ని పా, ఇంచులపచికింపవలెను.

(xii) ప్రతి భి స్ను ము :— అనగా వీణావాద్యములో మాడి 1-2-3 తంతులు ఎడుచేతి ప్రవేశ్యనో నదిను కుడిచేతి ప్రవేశ్యనో ఒకేసారి చంజకమునకై రీటుటును “ప్రతిభిస్ను” మని చెప్పుబడును.

(iii) గు క్రి త ము :— అనగా లోతినిమూసుకొని ర్యాయులును కచలించి పాఠుటను “సుక్రిత”మని చెప్పుబడును. ఇది గాత్రపాటు షంకే చే శుద్ధగును.

(xiv) నొ మి త ము :— అనగా నాదము తగ్గించి నొక్కిఫ్యూఫ్యూనిణో పాఠుట వలన గలుగు స్వరముల కచలింపును “నాచిత”మని చెప్పుకుము.

(xv) ము క్రి త ము :— అనగా పైన చేయపబడిన గమకములో నేపేని కంకు లేక మూదు గమకములు కలిసిచెచ్చునట్లు జీయుట “ముక్రిత”మని చెప్పుబడును.

పైన డెలిపియున్న 1౬ గమకములో పది మాత్రమేగలవని కొండరు తెలిపియున్నను, వాటిచి వివరములు యేస్తేప్రమాణ గ్రంథములంచును గమపడునందున వాని నిచట చెలుప లడలేచని చెలియదగును. మరియు నిక్కంకుడగు శార్జుచేతువు తన “సంగీతరత్నాకర ము”న పైన డెలుపబడిన 1౮ విధములగు గమకములును “వితేషాం మిత్రజాన్సింప్రేస్త శాంస్యః రూభురయోధిధాః” యను ప్రమాణమున ఒకటిలో నొకటిచేరి మిత్ర గమక ములగుచున్న పనియును, అవి యాసేకమనియును, “తాసాంతుస్థాయాగేమ విశ్రతిస్స విధాస్యతేః అను ప్రమాణమున యాగమకములు స్థాయావాగమునం దుపయోగింపబడు చున్నవనియును, చెప్పుటమే గాక స్థాయముల సెడి 46 రాగావయవములను, వాటికి సంకీర్ణ లక్ష్మణములను కూడా డెలిపియుండుట గమనించడగును. స్థాయమును శబ్దమునకు రాగావయవమనియును, “వాగమ”ను శబ్దమునకు గమకము అనియును అర్థము. గమక స్థాయావాగమనగా గమకములను ఆవయవమగ బడసిన రాగమని తెలియదగును. మన సంగీతములో పై గమకములను చెలుపుటకు స్వరముల పైన కొన్ని రకముల వంకరగీతలను యేర్పుటచునుర. ఇదేవిధముగా పాశ్చాత్యసంగీతములో కూడ కొన్ని స్వరములను కలిపి ఒకేపడజాలమునో మాధుర్యముగ వాయింపవలెనని తెలియ పఱచుటక్క స్వరముల పైన కొన్ని రకముల చుక్కలను గీతలను యేర్పుటచునుర. ఆ గుర్తుల ననుసరించియే పాశ్చాత్య సంగీతమును ప్రదర్శించునని తెలియదగును.

దశవిధాగమకవివరము.—ప్రకృతికౌలమున కొండరు నిచినగ్రంథకర్తలు గమకములు దశవిధములుగా వ్రాసియున్నారు. అవి యేవనగా 1 ఆశోహణము. 2. ఆవశోహణము 3. ధాలు 4. స్ఫురితము 5. కంపితము 6. ఆహతము 7. ప్రత్య్య హతము 8. ప్రతిప్రచ్ఛను 9. ఆంకోధనము 10. మూర్ఖున లగును. పీటిలో 1, 2, 10 గమకములగు ఆశోహణ, అవశోహణ, మూర్ఖుపలనబడు మూడును ప్రైకౌలముల యందును వాడబడుచున్న అదున పీనికి కంపితముగలుగుటలేదు. గసుక నివిగమకములు కొసేరవు. మరియు ఈ దశవిధాగమకములు ప్రాచీనగ్రంథస్థమైనవి గావినయు, ప్రాచీన గమకములతో కొన్నిటినియూత్రమేకేర్చి యించు దశవిధాగమకముల సెవశో కల్పించియుండవచ్చుననియు స్పృష్టమగుచున్నది. అంతేగాక ఈ దశవిధాగమకములవల్ల రాగములను సంపూర్ణముగ పోషించుట, కేహుత్రము సాధ్యముకాసేరగు. గసుక సే “సిత్యంకుదు” గమకము లసేకును యుండినగాని రాగమూర్ఖురికలుగదని స్పష్టికరంచి యుండుటకు కొరణమైనదని గ్రహించునది.

రాగవివరము.

రాగము:—“యోసాధ్వని విశేషస్తుస్వరవర్ణ విభూషితః రంజిణిజన చిత్తానాం సరాగః కథితోబ్దైః॥ (సం.ర) యిసడి లోకోనుసారము స్వరవర్ణములచే సలంకింపబడి విషువారి చిత్తసును రంజింపచేయుధ్వని విశేషమును రాగమని చెప్పబడును. (రాగము=ఆస) ఈ రాగములక్ష్మిగ్రహా, అంక, మంద్ర, తార, న్యాస, ఆపన్యాస, సన్యాస, విన్యాస, బహుత్వ, అలవత్వములను పసిలక్షణయులను మతంగాది మునులు తెచ్చియుండిరి. ఆ పది లక్షణములయొక్క వివరముల స్త్రిక్రిందశెలుపుట గమనించునది.

రాగదశలక్షణ వివరము:—ఇవి 10 విధములుగానుంపుట స్త్రిక్రిందగమనించునది.

i గ్రహము:—అనగా ఒక రాగముగాని లేక అందుగల సంగతులుగాని చుట్టు దొస్తురముచే ప్రారంభింపబడుచున్న వో యి స్వరమును “గ్రహము” లేక గ్రహస్వరమని చెప్పబడును. (గ్రహము = గ్రహించుట.) రాగలక్షణములందు ఒళొక్కుగ్గురాగమున కొళొక్కుగ్గురము గ్రహస్వరమని విధింపబడియుండును. ఒక రాగమునకు వడ్డముగాక మరియుకస్వరము గ్రహముగా విధింపబడియున్న చో. నది దొస్తురముగానున్నాను, వడ్డస్వరస్తానమునుండియే పాఠుకొనవలెననియు వడ్డగ్రహమునుకూడ వడ్డస్వరస్తానమునుండియే పాఠుకొనవలెననియు తెలియుచున్నది. ఈ గ్రహస్వరలక్షణమును క్రీస్తుక్కకను. 1550 కౌలమునగల శ్రీ గోవిందామాత్యులు తన “రాగతార్థచింతామణి” యను పద్మకోవ్యములో తెచ్చియుండుటచే నిది ఘమార్గ 400 సంవక్షముల క్రిందటి సంప్రదాయమని తెలియదగును.

ii అంతము :— అనగా ఒక రాగమునుగాని లేక సంగతులుగాని పాదునవు ఆ రాగకళలు జాప్రటకై మాటిమాటికి ప్రయోగించుడి రంజకము కలిగించునది యును, రాజువలె ముఖ్యమైనదియునగు స్వరమును ‘అంకస్వరము’ లేక ‘జీవస్వరముని’ చెప్పుబడును.

iii మంద్రము :— అనగా ఒక రాగమునుగాని లేక సంగతులనుగాని తగ్గస్వరములణి^{శో} పాదునది “మంద్రము” లేక ‘మంద్రస్వరము’ మనశుకును. ఇది మంద్రస్థాయి స్వరము అగునని కొండఱు చెప్పుదురు. దీనినే మంద్రగతియినిగూడ చెప్పటకలదు.

iv తారము :— అనగా ఒక రాగమునుగాని లేక అంహగల సంగతులనుగాని ఉచ్చస్వరమతి^{శో} పాదుట “తారము” లేక “ఉచ్చస్వరము” మని చెప్పుబడును. దీనినే తారగతియినిగూడ చెప్పటకలదు.

v న్యాసము :— అనగా ఒక రాగమునంగుగాని లేక సంగతులంగుగాని పాడి మరించు స్వరమును “న్యాసము” లేక “న్యాసస్వరము” మని చెప్పుబడును.

వరా :— వీధైన నొక రాగమునశ్చ గ్రహ, అంశ, న్యాసములు కెప్పుబడని రెండల ఆ రాగమునను పణ్ణమునే గ్రహః, అంశ, న్యాసములుగా సెంచి పాదుట సంప్రదాయమని గ్రహింపదగును.

vi అపన్యాసము :— అనగా 2క రాగమునుగాని లేక సంగతులనుగాని పాదునవును నడుమ, నడుమ మరించుస్వరమును “అపన్యాసము” మని చెప్పుబడును. ఇందు సన్యాస, విన్యాసమూ లణగిర్యాన్నవని భరతాదులు చెప్పియండుట గమనించడగును.

vii సన్యాసము :— అనగా ఒక రాగమును పాదునప్రతి దానిని పలు ఖండములుగా జీరింపబడి, ఒకొక్క ఖండమును మరించు స్వరమును “సన్యాసము” లేక “సన్యాసస్వరము” మని చెప్పుబడును.

viii విన్యాసము :— అనగా ఒక రాగమును పాదునవుడు దానిని పలు ఖండములుగాజీసి ఆ యా ఖండములలో రాగకళలను జాప్రటకై మాటిమాటికివచ్చు ఖండావయవముగానుండుస్వరమును ‘విన్యాసము’ లేక ‘విన్యాసస్వరము’ మని చెప్పుబడును.

ix బహుత్యము :— అనగా ఒక రాగమును పాదునవుడు ఒకేస్వరమును మాటిమాటికి గ్రహించి పాదుటును ‘బహుత్యము’ మని చెప్పుబడును. ఇది కౌండు విధములు. అని 1. అలంఘనము 2. అభ్యాసము లనును.

(1) అలంఘనము :— అనగా ఒక రాగమును పాదునవుడు ఒకేస్వరమును విధనక పాదునది “అలంఘనము” మని చెప్పుబడును.

(2) అ భ్రౌగ్ని సము :— అనగా ఒక రాగమును పాడునపుడు ఒకేస్వరమును ఎడతెగక్కును, మాటిమాటికై నును ఉన్నరించుట “అభ్రౌగ్నిసు”మని చెప్పబడును.

x అ లప్త్వము :— అనగా ఒక రాగమును పాడునపుడు ఒక స్వరమును అధికముగా నున్నరింపక తొండుటను “అలప్త్వము”మని చెప్పబడును. ఇది రెండు విధములు. అవి 1. లంఘనము 2. అసభ్రౌగ్నిసము లగును.

(1) లంఘనము :— అనగా ఒక రాగమును సాధునపుడు ఒక స్వరమును తేమాత్రము నున్నరింపక విచిత్ర దానిమాది స్వరమున్నదాటుట “లంఘనము”మని చెప్పబడును.

(2) అ సభ్రౌగ్ని సము :— అనగా ఏడైన ఒక రాగమును పాడుటలో ఒక స్వరమును మాటిమాటికి నుచ్చరింపక, రొడైన ఒక సమయమున అల్పముగా నున్న రించుటను “అసభ్రౌగ్నిసు”మని చెప్పబడును. పైన చెలుపబడిన రాగదళలక్షణములు ప్రాచీనరాగములకేగాని యిప్పటిరాగములకు కానేరపనియు, యిప్పటిరాగములకు గ్రహం, అంశ, న్యాసములను మాడు లక్ష్మీజులుమ్మత్రమే గలవనియు శ్రీ వెంకట మథురి, తెన గ్రంథములో పేర్కొన్నియున్నాను, యిప్పటి ప్రసిద్ధ సంగీత సంప్రదాయమ్మల రొమిక్కు గానమును పరిశీలించినచో నీవదిలక్షణములు రాగాలాపనలో స్పృష్టముగా కన పడుచందునని తెలియదగును.

తానము :— అనగా స్వరముల విస్తరింపు లేక గుణించుటను “తానము”మని చెప్పబడును. ఇది రెండు విధములు. అవి 1. శుద్ధతానము 2. కూటతానము లగును.

i శుద్ధతానము :— ఇది తానములోని రెండు రకములలో మొదటిది యగును. ఇందుగలస్వరములు ఒక క్రమమైనవిధమున అభ్యవృద్ధిచెందుచూ, తగ్గమా, రాగమును ప్రక్కాంపకేయచుండును. ఇట్టి శుద్ధతానములు రహమమి 84 వరకు గలవని తెలియుచున్నది. ఈకొకరాధిరణము, కల్యాచీ మొదలగు రాగములు యిట్టి తానములకుపయోగించ తగినవగును.

ii కూటతానము :— ఇది తానములోని రెండు రకములలో రెండవది యగును. ఇందు రెండు రాగములు ప్రక్కాంచును. ఎటులనగా! ఈకూటతానములోని మొదటి సగభ్రాగము నందొకరాగమును, రెండవ సగభ్రాగము నందొకరాగమును ప్రక్కాంపకేయసి ప్రాచీనపలక్షణకొరులు చెపియున్నను, కొండరు యాకూటతానము రెండురాగముల సేగాక యథికరాగకళలను సున్నరింపబేయనదియగునని తెప్పుచున్నారు. పటికొండరు యాకూటతానము భాషాంగరాగమూన్నార్తిచే కలుగు తానముని చెప్పటకూడకలదు. అయితే భాషాంగరాగము తన జనకరాగస్వరములనే కలిగియుండి, రంజకము

శొఱక్కె అస్వరాగాంగ రాగస్వరములలో లోకటిగాని లేక రెండుగాని ఆయా తాత్తు అందు ప్రయోగింపబడి సంత మాత్రమున నది రెండు రాగములకుగల కళలను శ్రీగా ప్రకాశింపకేయలేదు. గనుక నిది భోషంగరాగనూ రిచే గలుగు తానమునట సరికా దని మాత్రము తెలియదగును. తానములు మరియుకపద్ధతిలో 6 విధములుగా చెప్ప బడినవి. అవి 1. శక్రతానము 2. వక్రతానము 3. మిత్రతానము 4. మాలికాతానము 5. గంభీరతానము 6. విస్యుతానము అగును. పీటివివరములను గ్రంథిస్తరథితిచేతను, వాడుకయందు అంతగా లేకపోత్తుటవల్లను నిచట డెలుపలేదని గ్రహించదగును.

తానములు మరియుకపద్ధతిలో రెండు విధములుగా విభజింపబడినవి. అవి 1. సంపూర్ణతానములు 2. అసంపూర్ణతానము అగును.

i సంపూర్ణతానములు :— ఇవి స 8 గ మ ప ధ ని, అను సప్టస్వరములలో వచ్చునటి ప్రస్తారము అగును. ఇవి మొత్తము (720×7) 5040 అగును. పీటినే సంపూర్ణతానములని చెప్పబడును.

ii అసంపూర్ణతానములు :— ఇవి 6,5,4,3,2 యిటుల స్వరములు వచ్చునటి ప్రస్తారములకు గలపేరు. ఈ అసంపూర్ణతానములు మొత్తము 872 అగును. వాటి వివరములను యా క్రిందిచెలుట గమనించునది. సది, అను రెండు స్వరములలో (సరి, రిస) వచ్చు ప్రస్తారములు $1 \times 2 = 2$ ను, స 8 x, అను మూడు స్వరములలో వచ్చు ప్రస్తారములు $2 \times 3 = 6$ ను, అనగా స 8 G, 8 S G, స G R, G S R, 8 G S, G 8 S, అనునచి యాగును, స 8 G మ, అను నాలుగు స్వరములలో వచ్చు ప్రస్తారములు $6 \times 4 = 24$ ను, స 8 G మ ప, అను అయిదు స్వరములలో వచ్చు ప్రస్తారములు $24 \times 5 = 120$ ను, స 8 G మ ప ధ, అను ఆఱు స్వరములలో వచ్చు ప్రస్తారములు $120 \times 6 = 720$ అగును. గనుక మొత్తము $720 + 120 + 24 + 6 + 2 = 872$ ను, అసంపూర్ణతానములని చెప్పబడును. గనుక సంపూర్ణ, అసంపూర్ణతానములకులినే మొత్తము $5040 + 872 = 5912$ అని గ్రహించదగును. కూటతానముయొక్క ఆకారమును నిర్ణయించుపడుతిని నమ్మ (పోగొట్టబడినది) అని చెప్పబడును. కూటతానముయొక్క ప్రకమసంఖ్యను కనుగొనుపడుతిని ఉడ్డిటు (కోరబడినది) అని చెప్పబడును. పోమనాథుడు తన 'రాగవిభోదము'లో పేరొక్కన్న 960 మేళములకు యా నమ్మ, ఉడ్డిటు, సొమ్రముల నుపయోగించెను. గనుక ఒక మేళములలోని స్వరములనునిర్ణయించుటకు నష్టానునూతము, వరుసనంఖ్యను కనుగొనుటకు ఉడ్డిటుఅనునూతము సహాయము చేయుననిగ్రహించునది.

వర్ణము :— అనగా గానముయొక్క ప్రతియను "శర్ణ" మని చెప్పబడును. ఇది 4 విధములు. అవి (1) సాంయవర్ణము (2) ఆకోహివర్ణము (3) అవోహివర్ణము (4) సంచారివర్ణము అగును. పీటివివరములనీ క్రింద డెలుపుట గమనించునది.

i స్తోయి వర్జు ము :— గానము చేయునపుడు గానము మొదట తేస్వర ముచే ప్రారంభింపబడునో అడేస్వరమున్న తిరిగివచ్చి నిలచించి గాన్క్రియ ను “స్తాయి వర్జు”మని చెప్పబడును. ఉ॥ సససస - 8 8 8 8 - లేక సా పా సా, 2 సా సా సా (8) సా పా సా (4) స 8 గ 8 సా (5) 8 గ మ ప మ గ రీ మొదలగునవి.

ii అవోహివర్జు ము :— గానము చేయునపుడు గానము ప్రారంభించి నస్వరమునుండి క్రమముగా హైచ్చుచూ బోవుసటి గాన్క్రియ ను “అవోహివర్జు”మని చెప్పబడును. ఉ॥ స 8 గ మ పా (2) 8 గ మ ప ధా (3) గ ప ప ధ సీ మొదలగునవి యొ రకమునకు చెందును.

iii అవగోహివర్జు ము :— గానము చేయునపుడు ప్రారంభించిన స్వరమునుండి క్రమముగాతగ్గుచూ బోవుసటి గాన్క్రియ ను “అవగోహివర్జు”మని చెప్పబడును. ఉదాః స ని ధ ప మ గ రీ (2) ని ధ ప మ గ 8 సా (3) ధ ప మ గ 8 సా. మొదలగునవి యొ రకమునకు చెంగును.

iv సంచారి వర్జు ము :— ఔషణ తాలుపబడిన మూడు విధములగు వర్జునులు కలియుసటి గాన్క్రియ ను “సంచారివర్జు”మని చెప్పబడును. ఉ॥ స మ గ ని ధా (2) స ని ధ ప ధా (3) 8 మ గ మ 8 సా, మొదలగునవి యొ రకమునకుచెంగును. అయితే యొ కోలమునందు యొ వర్జు ములలోకూడిన ధాతు, మాతువులను వర్జు మెట్టని సాధ్యారణముగా చెప్పటికలదు.

అ 3 0 కౌరము :— అనగా వర్జు భేదములనునరించి స్వరములను తేర్చుటయే గాక, గానమున్న అంచమును గలుగేన్నెనట్టి భావగర్భితమగునపేశ్చుక్కనమును ‘అలంకార’ మని చెప్పబడును. ఇట్టి అలంకారములేని గీతాదులు నిష్పార్థియోజనమని ధరతాదులు చెప్పియుండుట గమనించుగినచిష్టయమనును. శార్జుహేపుముతన సంగీత రత్నాకరము’లో ఈ అలంకారములను కి విధములుగా తెచ్చియున్నారు. అవి (1) స్తాయిగతాలంకారము, (2) ఆవోహ్యలంకారము, (3) అవగోహ్యలంకారము, (4) సంచార్యలంకారము (5) సప్తాలంకారములగును. అసాంబులండు తన “సంగీత పాఠాతము”లో ప్రసిద్ధమైన 7 అలంకారములను తెచ్చియున్నారు. సూళాదిమార్గములైన యొ 7 అలంకారములనే ధృవాదిసప్తతాళములుగ తెప్పబడుచూ సేచికౌలమున అందరిచేతను వాడబడుచున్నని. వెంకటమంచి తన ‘చతుర్దండ్రిప్రకాశిక’ గ్రంథములో అలంకారములను పేర్కొనునపుడు సూళాదిసప్తతాళములకు సప్త అలంకారములును, రఘుంపటాతాళమునన్న మరియుక అలంకారమునుకేర్చి మెత్తము 8 అలంకారములుగా తెచ్చియుండిరి. సూళాయనగా గీత మని యాద్మము. సూళాయను నది దేశియపదమగును. “లడయోరథేదః?” అను ప్రమాణమున సూడశబ్దములోగల డడ, కౌరమునకు ల, కౌరమువచ్చి సూళార్థునదని గ్రహించునది.

తాళ ప్రకరణము.

తాళ ము :— మనము పాడునటి సంగీతరచయొక్క కొలప్రమాణమును చేతితోకొలచిగాని తాళయంత్రము కొట్టుటవలసగాని తెలుపునది తాళమని చెప్పు బడును. ఈ తాళము రెండు విధములు. అవి (1) మార్గతాళము (2) దేశితాళము అగును. ఇవి ఒకొక్కక్కటి 1. శుద్ధము 2. సాలగము 3. సంకీర్ణములను మాడు విధములుగా సుందరును. మరియు తాళమునక్క దళప్రాణములుగలవు. వాటిని యొక్కింద చెలుపుటను గమనించునది. అవి 1. కొలము 2. మార్గము 3. క్రియ 4. అంగము 5. గ్రహము 6. జాతి 7. కళ 8. లభు 9. యతి 10. ప్రస్తావము అగును.

i కొలము :— సంగీతముయొక్క వేగమునుదెబుచునది “కొల”మని చెప్పు బడును. ఇది పది విధములుగా సుందరును. అవి ఎటులనగా! నూరు కూమరకొలును దొంతిగా తెట్టి సూదినో పాడుచునపుడు అంగు ఒక తామరకేమ తెగుసట్టికొలము 1 త్రణమనియు, ఆటి 8 త్రణములకొలము 1 లచునియు, ఆటి 8 లవములకొలము 1 కొట్టమనియు, ఆటి 8 కొట్టములకొలము 1 నిమిషమనియు, ఆటి 8 నిమిషములకొలము 1 త్రుటి లేక అనుష్ట్రుతము లేక విరామమనియు, (1 అత్మరకొలము) ఆటి 2 అనుష్ట్రుతములకొలము 1 గ్రుతమనియు, (2 అత్మరకొలములు) ఆటి 2 గ్రుతములకొలము 1 చతుర్శ్రాలఘుమనియు, (4 అత్మరకొలములు) ఆటి 2 చతుర్శ్రాలఘువులకొలము 1 గురువనియు, (8 అత్మరకొలములు) ఆటి 8 చతుర్శ్రాలఘువులకొలము 1 ప్రుతమనియు, (12 అత్మరకొలములు) ఆటి 4 చతుర్శ్రాలఘువులకొలము 1 కొకపాండమనియు (16 అత్మరకొలములు) చెప్పుబడును. పైనచెలిచిన 1 అత్మరకొలమునునది ఒక ప్రహస్యాత్మరము సుచ్చరించుకొలమగును. ఇది పాతిక మాత్రయని చెప్పుబడును. గమక ముంచు దెబుపబడు తాళమడంగములలో అనుష్ట్రుతము పాతికమాత్రగను, గ్రుతము అరమాత్రగను, చతుర్శ్రాలఘువు ఒక మాత్రగను, గురువు రెండు మాత్రలుగను, ప్రుతము మాడుమాత్రలుగను, కొకపాండము నాలుగుమాత్రలుగను తెలియదగును.

ii మార్గము :— ఒకదానికొకటి ద్విగుణిక్కితముతైన కొలప్రమాణములలో పాడుటను “మార్గ”మని చెప్పుబడును. ఇది మాడు విధములు. అవి (1) దక్కించు (2) వాతీకము (3) చిత్రము అగును. పిటినే యిష్టుడు ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ కొలములనియు, మరియు విశంబ, మధ్య, గ్రుతకొలములనియు చెప్పుబడుచున్ననీ. పైమాడుమార్గములు ఒకొక్కదానికి 3 ఫ్రెడములవంపున 3 X 3 = 9 ఫ్రెడములగు చున్నటుల కల్గినాథుడు తన వాఖ్యాన గ్రంథమలో జెప్పియున్నారు. ఇచ్చదేవుడు

యిం మార్గములు నాట్కా విధములనియు, అవి (1) ధ్రువము (2) చిత్రము (3) వార్తికము (4) రక్షిణము లగుననియు జెప్పియున్నారు. వాటి వివరము తేమనగా ?

i ధ్రువము :- ఒక మాత్రము ఒక కళ్ళగా గొనుదానిని ‘ధ్రువముని చెప్పబడున.

ii చిత్రము:- దెండు మాత్రలను ఒక కళ్ళగాగొనుదానిని ‘చిత్రముని చెప్పబడున

iii వార్తికము :- మూడు మాత్రలను ఒక కళ్ళగాగొనుదానిని “వార్తిక” మని చెప్పబడున.

iv ద కీ. ఇ ము :— నాలుమాత్రలను ఒక కళ్ళగాగొనుదానిని “దక్కించి” మని చెప్పబడున. మార్గతాళములయొక్క కౌల్చిపమాణములు ఒకదానికికటి ద్విగుణికృతములని స్పష్టమయిస్తుచే పై మార్గనరుషుసులలో మూడవమైన వార్తికము మూడు మాత్రలు ఒక కళ్ళగాగొనినందున యిం మూర్గవట్టమయిధానము గముజాసముగా దేవని స్పష్టపదుచున్నది. అయితే కొన్నిగ్రంథములలో పైనల్కిసిన, దక్కించి, వార్తిక, చిత్రములను మూతినో, చిత్రతర, చిత్రతమ, అతిచిత్రతమ అను వార్తికమును కూడ జీప్పి మొత్తము అఱు మార్గములుగా జెప్పియున్నారు. కేటినే తాళపుణ్ణుర్గము లను పేరులో యిప్పటికౌలమున వాడుచున్నందున వాటి మాత్రలు, అక్కరకౌలములు మొదలను వివరముల నీ దిగువను డెబుపుట గమనించునది.

తాళ ప ణ్ణుర్గములు :— ఇవి మొత్తము 6 అగును. అంగు మొదటి తిను, పల్ల వులయందును, గెండవ తిను, యితర సంగీతరచనలయందును వాడుదురు.

i ద కీ. ఇ మార్గము :— ఇది తాళాత్కరమునకు 8 మాత్రలకంటున ఆనగా $8 \times 4 = 32$ అక్కరకౌలములవంతున నడుచునదిగానుండున.

ii వార్తిక మార్గము :— ఇది తాళాత్కరమునకు 4 మాత్రలవంతున ఆనగా $4 \times 4 = 16$ అక్కరకౌలములవంతున నడుచునదిగానుండున.

iii చిత్ర మార్గము :— ఇది తాళాత్కరమునకు 2 మాత్రలవంతున ఆనగా $2 \times 4 = 8$ అక్కరకౌలములవంతున నడుచునదిగానుండున. పై మూడుమార్గములును ముఖ్యముగా పల్ల వులయందు నపయోగించురు.

iv చిత్రత మార్గము :— ఇది తాళాత్కరమునకు 1 మాత్రవంతున ఆనగా $1 \times 4 = 4$ అక్కరకౌలములవంతున నడుచునదిగానుండున.

v చిత్రత మార్గము :— ఇది తాళాత్కరమునకు అర్థమాత్రవంతున ఆనగా $4 \div 2 = 2$ అక్కరకౌలములవంతున నడుచునదిగానుండున.

vi అతిచిత్రత మార్గము :— ఇది తాళాత్కరమునకు $\frac{1}{4}$ మాత్రవంతున ఆనగా $4 \div 4 = 1$ అక్కరకౌలమువంతున నడుచునదిగానుండున.

పై మాడుతాళచూర్ణములును స్వరావలీ, జంట, అలంకార, గీత, వర్ష, పద, కృతి, కీర్తనలవంటి వివిధ సంగీతరచనలు పాడునపుడు ముఖ్యంగా వుపరోగింపబడును.
[1 మాత్ర = 4 ఆక్షరకొలములు. 1 కళ = 1 ఆక్షరకొలమని గ్రహింపదగును.]

iii. క్రియ :—ఏడైన ఒకతాళచూర్ణముయొక్క ఆవర్తనునామ, కొట్టుటు, విసరట, ఎంచుట, మొదలగు పనులచే తాళాంగములను జాపించుటను ‘క్రియ’ అని చెప్పబడును. ఇది రెండువిధములు. అవి (1) మార్గక్రియ (2) దేశ్యక్రియ అగును.

1. మార్గక్రియ :—ఇది రెండువిధములు. అవి (1) సశబ్దక్రియ (2) నిశ్చిష్టక్రియలాగును.

(1) సశబ్దక్రియ :—ఎడమ అరచేత్తిపై కుడిచేతితో క్షబ్దము కలాగునట్లు కొట్టుటును “సశబ్దక్రియ” అని చెప్పబడును. ఇది 4 విధములు. అవి 1. ప్రధమము. 2. శమ్యము. 3. తాళము. 4. సన్నిపాతములాగును.

i. ప్రధమ ము :—శబ్దరూపకమైన చిట్టికసు “ప్రధమము” అని చెప్పబడును.

ii. శమ్యము :—కుడి అరచేతియందు ఎడమచేతితో ఘూతపేయటను “శమ్య” మని చెప్పబడును.

iii. తాళ ము :—ఎడమ అరచేతియందు కుడిచేతితో ఘూతపేయట “తాళ” మని చెప్పబడును.

iv. సన్నిపాత ము :—ఆభీముఖముగా నిలుపబడిన రెండుమాస్తములతో సమముగా ఘూతపేయటను “సన్నిపాత”మని చెప్పబడును. మైన చెలుపబడిన 4 రకముల క్రియలును, సశబ్దమార్గక్రియ లగునని తెలియానది.

2. నిశ్చిష్టక్రియ :—కుడిచేతిపేళ్ళను ఎంచుట, క్రిందికి దించుట, లేక విసరట, చుట్టుట మొదలగు శబ్దరహితమగు క్రియలను “నిశ్చిష్టక్రియ”లని చెప్పబడును. వీటినే కళలని కూడ చెప్పాదురు. ఇవి 4 విధములు. అవి 1. ఆవాపము, 2. నిష్టార్మము, 3. విశ్వేషము, 4. ప్రవేశకములాగును.

i. ఆ వా ప ము :—ఓంగ్రఫ్యముఖమన పైకి త్తబడిన పతాకమాస్తముయొక్క తర్జని, మొదలగు నాలుగుపేళ్ళను ముడుచుటను “అవాప”మని చెప్పబడును.

ii. నిష్టార్మము :—మైన డలిపిన ముడిచిన 4 పేళ్ళను క్రమముగా విప్పాటను “నిష్టార్మము”మని చెప్పబడును.

iii. విశ్వేషము :—మైన చెప్పిన విప్పినమాస్తమును వెలుపల కుడిపార్శ్వము నక్ర బిదలించుటను “విశ్వేష”మని చెప్పబడును.

iv. ప్రవేశకము :—పైన చెప్పిన విదలించిన హాస్తమును ఆప్రదక్షిణముగా క్రీండిపై ముందును రానిచ్చుటను “ప్రవేశక”మని చెప్పబడును. పై 4 రకముల ప్రియాలును “నిజ్ఞభ్రమార్గ ప్రియ”లగునని తెలియునది.”

(2) దేశ్యప్రియ :—ఇది 8 విధములు. అవి 1. ధ్రువక, 2. సర్పిణి, 3. కృష్ణ, 4. పద్మాని, 5. విస్రిత, 6. విష్ణుప్ర, 7. పతాక, 8. పతిత లని చెప్పబడును.

i. ధ్రువక :—సశబ్దములో⁴ శాండిన కుడిహాస్తముయొక్క ఘూతను “ధ్రువక” మని చెప్పబడును.”

ii. సర్పిణి :—కుడిచేతి పతాక హాస్తమును ఎడమవైపునకు చాచుటను “సర్పిణి” అని చెప్పబడును.

iii. కృష్ణ :—పైన డెప్పిన చాచిన హాస్తమును కుడిపార్శ్వమునకు తెచ్చి టును “కృష్ణ” అని చెప్పబడును.

iv. పద్మాని :—ఆరచేతిని క్రిందుగజేసి అధోముఖముగా చేతిని చాచుటను “పద్మాని” అని చెప్పబడును.

v. విస్రితము :—పైన డెప్పిన అధోముఖ హాస్తమును వెలుపలక్క విసరుటను “విస్రితము” లేక “విచ్చు” అని చెప్పబడును.

vi. విష్ణుప్ర :—పైన చెప్పిగా హాస్తముయొక్క ప్రవేశ్యను ముదుచుటను “విష్ణుప్ర”మని చెప్పబడును.

vii. పతాకము :—పతాక హాస్తముగా బట్టిన చేతిని మిాదికి యొత్తుటను “పతాక”మని చెప్పబడును.

viii. పతిత :—పైన డెప్పిన మిాదికాతీన హాస్తమును క్రిందికి దించుట “పతిత” యని చెప్పబడును. పైన చెలిపిన $4+4+8=16$ ను, మార్గ, దేశ్యప్రియల రూపాని విభాగములని గ్రహింపదగును:

ix. అంగము :—తాళ్ళాత్తరకొలసంఖ్యను తెలియుటక్క సాధనముగు సంఖ్య విశేషమును “అంగ”మని చెప్పబడును. ఇవి 6 విధములాగును. అవి 1 అనుద్రుతము 2 ద్రుతము 3 లఘువు 4 గురువు 5 ప్రతితము 6 కొకపొదములనబడును. పీటిసే మదుంగములని చెప్పబడును. వాటి విశరము లీక్రిండి పథకమున గమనించబడును. పైన డెలుపబడిన 6 అంగములలో మొదటి 3 అంగములగు అనుద్రుత, ద్రుత, లఘువులు మూడు మూర్త్రమే యా కొలమున వాడుకలో నున్న వనియు, మిగత 3 అంగములు వాడుకయందు లేననియు గ్రహింపదగును.

మడంగములు, వాటి వేద్య, సంజ్ఞలు, అక్షరకాలములు, క్రియలు,
మాత్రలు, దెబువు పథకము.

అంగసంఖ్య.	1	2	3	4	5	6
మడంగముల నామములు.	ఆను ద్రుతము	ద్రుతము	లఘువు	గుహవు	ప్రతము	కౌక పాదము
అంగసంజ్ఞలు.	౨	౦	౧	౮	౮	+
అక్షరకాలములు.	1	2	4	8	12	16
క్రియలు.	కొట్టుట.	కొట్టి; విసుట.	కొట్టి, ఎంచుట.	కొట్టి, ఎంచి, విడుచుట.	కొట్టిఎంచి ఎంచి, మట్టి, పత్రాక, పత్రిక	కొట్టేంచి ఎంచి, మట్టి, పత్రాక, పత్రిక
మాత్రలు.	పాతిక	అర	ఒకటి	రెంసు	మాతు	నాలాగు

మైన దెలిపిన మడంగ్ క్రియల విభరముల నీ దిగువన దెలుపుట గమనించునది.

1. అను ద్రుత క్రియ :—అనగా ఎడువు అనచేతినూ కుడిచేతినో కొట్టుటను (**ద్రువక**) అనుద్రుతక్రియ, లేక ఫూత, లేక తట్టుమని చెప్పుబడును.

2. ద్రుత క్రియ :—అనగా మైవిధముగానే కొట్టి (**ద్రువక**) మైన విసరుటను (**విసర్జిత**) ద్రుతక్రియ అని చెప్పుబడును.

3. లఘు క్రియ :—అనగా మొబటీవిధమున ఒక అక్షరకాలము కొట్టి (**ద్రువక**) చిట్టికెనప్పేలు మొదలుగా మూడుప్రేశ్నను ఎంచుటను (**విష్మిత్వ**) లఘుక్రియ అనబడును. ఇది చతుర్ప్రశాపియందు చెప్పుఉడిన దగుటచే నాలాగు అక్షరకాలము అని దెలియదగును. మఱియు జాతినిఱ్చి యొర్పుడు పంచలఘువులు 3, 4, 5, 6, 7, 8, యిటుల వేర వేర అక్షరకాలములు గలవిగా సంఘననియు, అవి లెక్కించునపుడు మొదట ఫూతచేసి తరువాత మిగతాతురకాలములు 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, యిటులప్రేశ్నను సెంచుట వలన గల్గననియు, యాప్రేశ్ననెంచుటనే “విషి ప్రక్రియ” అని చెప్పుబడుననియు గ్రహించునది. మఱియు నీ అయిదు విధములగు లఘువులతో చేరి మఱియుక విధముగా పదివిధములైన లఘువులుగలవు. అ 5 బీనే మతాంతరపద్ధతిలో దివ్యసంకీర్ణాది పంచాతి లఘువులని చెప్పుబడును. వాటివివరములను మందు దెలుపుట గమనించునది.

4. గురుక్రియ :—అనగా 1 వ, విధమున కొట్టి (**ధృవక**) 3 ప్రేశ్నను యొంచి (**విషిత్వ**) కుడిచేతిని 4 అక్షరకాలములుక్రిందికి విడుచుటను (**పతితి**) “గురుక్రియ” అని చెప్పుబడును.

5. ప్రతిక్రియ :—అనగా మైవిధముగా కొట్టి (**ద్రువక**) 3 ప్రేశ్నను ఎంచి వేషిత్వ కుడిచేతిని ఎడుచేతియట్టు 4 అక్షరకాలములు మట్టి (**సర్పిటి**) కుడిచేతిని

4 అక్షరకొలము క్రిందికి విడచుట (కృష్ణ) ను “శ్లోత్క్రియ” అనబడును. పైన డాలిపిన అందు విధములగు క్రియలను “సత్క్రూప్రియ” లని చెప్పుబడును.

6. కొకపాదక్రియ :—ఆనగా యాది ఒక నిక్షుబ్ద క్రియయగును. కుడిచేతిని 4 అక్షరకొలములు ఎడమప్రవక్కామ కొనివచ్చి (సర్వజీ) విమ్మట 4 అక్షరకొలములు కుడికంకట త్రైపుకొనివచ్చి (కృష్ణ) తదుపరి ఆ కుడిచేతిని 4 అక్షరకొలములు మింకిక్తత్తీ (పతాకము) అట్టు యొత్తిన కుడిచేతిని 4 అక్షరకొలములు క్రిందికి దించు టను (పతిత) కొకపాదక్రియ అని చెప్పుబడును. దీనినే ‘నిక్షుబ్ద చతుర్మథువు’ అని కూడ చెప్పుబడును. ఈ కొకపాదము శూర్పిగా నిక్షుబ్దక్రియలచే వేయబడునది గమక అమంగళకరమని శూర్పాచార్యులు దీనిని వాడుకలో నుండి తోలగించియున్నారు.

నిషిధ్మక్రియ :—వీడైనా ఒకతాళమును వేయునపుడు ల్రేష్టును ఎంచుట, ఉసి (విసర్జితము) వేయుట, మొదలగు శ్వసహితమైన క్రియలను వేయుటలో కొంచెను కట్టము కలుగునట్టు ఆ క్రియలను గట్టిగా వేయుచుండురు. ఇట్టి క్రియలను “నిషిధ్మక్రియ” లని చెప్పుబడును.

మ. డంగ ము లక్ష గ ల వి శే మ నా మ ము లు :—తాళమడంగములకు గల వి శేష నామములను యా దిగువను చెలుపుట గమనించునది.

1 అనుద్రుతము, 2 అర్ధచంద్రము, 3 వ్యంజనము, 4 అను నాసికము, 5 అచ్యుకము, 6 విరామము అను సీ ఆఱను “అనుద్రుతము” నక్క గల పేర్లగును.

1 అర్ధమాత్ర, 2 ప్రదుత్తము, 3 వ్యోమము, 4 బిందుకము, 5 వలయము అను సీ ద్యౌదును “ప్రదుత్తము” నక్క గల పేర్లగును.

1 మాత్ర, 2 సరళము, 3 ప్రాస్యము, 4 కళ అను సీ నాలుగును “లఘువు” నక్క గల పేర్లగును.

1 ద్విమాత్రకము, 2 గురువు, 3 వక్రము 4 కొణము, 5 యమళము, 6 జీర్ణము అను సీ ఆఱను “గురువు” నక్క గల పేర్లగును.

1 సమోద్రము, 2 శ్లూతము, 3 దీపము 4 ప్రియంగము. 5 ప్రతిమాత్రకము, అను సీ ద్యౌదును “శ్లూతము” నక్క గల పేర్లగును.

1 కొకపాదము, 2 వంసపాదము, 3 నిక్షుబ్దము, 4 చతుర్మథువు అను సీ నాలుగును “కొకపాదము” నక్క గల పేర్లగునని గ్రహించునది.

పైన డాలిపిన మడంగములుగాక హోడ్జాంగములను పదునాఱుఅంగములుకూడ గలవు. వాని వివరముల సీక్రెండి పథకమున చెలుపుట గమనించునది.

హోడచాంగములు, వాటివేర్లు, అంగసంజ్ఞలు, అష్టరకాలముల
దెలిపెడి పద్ధతము.

సంఖ్య అం	హోడచాంగముల పేరు.	శైలి అం	శిథి అం	శిథి అం	హోడచాంగముల పేర్లు.	శైలి అం	శిథి అం
1	ఆనుద్రుతము	०	१	९	సురు విరామము	०	८
2	ద్రుతము	०	२	१०	సురుద్రుతము	०	८
3	ద్రుత విరామము	०	३	११	సురుద్రుత విరామము	०	८
4	లఘువు (చతుర్ప్ర)	१	४	१२	ప్రతితము	१	१२
5	లఘు విరామము	०	५	१३	ప్రతివిరామము	०	८
6	లఘుద్రుతము	०	६	१४	ప్రతిద్రుతము	०	८
7	లఘుద్రుత విరామం	०	७	१५	ప్రతిద్రుత విరామము	०	८
8	గువు	८	८	१६	కొక పాదము	+	१६

V గ్రహము :—అనగా ఒకసంగీతరచనలో తాళ్ళ మునుపయోగించి సంగీతమును ప్రారంభించు తావునకు సంస్కృతములో గ్రహముని పేరు. దీనినే ఆరవములో ఎఱువు “అనియు తెనుగులో ఎత్తుట” అనియు చెప్పబడున, [గ్రహము = గ్రహణము.] ఇది 2 విధములు. అచి 1 సమము 2 విమములగును.

1 సమము :—అనగా ఏడైన ఒకకీ ర్తన లేక పాటలోని పల్లవినిగాని, మరియేయితరభాగమును గాని తాళ్ళమునందు మొదటి దెబ్బమిద (తాళ్ళమును సంతమును ఒకేసారి) ప్రారంభించు తావునకు “సమము” లేక “సమగ్రహము” లేక “సమమువు” అని చెప్పబడున.

ఉదా :—నెనరుంచినాను — మాళ్ళవిరాగము— ఆదితాళ్ళము. (త్యాగరాజుక్కతి)

2 విషమము :—అనగా కీర్తన లేక పాటయును, తాళ్ళమును సమముగా నీత్తకమునుగాని, లేక పెనుకగాని ప్రారంభించుటను “విషమము” అని చెప్పబడున. ఇది రెండు విధములు. అని 1 అతీతము. 2 అనాగతము లగును.

i అతీతము :—అనగా యొడైన ఒకపాటలోని పల్లవినిగాని, లేక యొయితరభాగమునుగాని తాళ్ళంత్యమంగుగాని లేక తాళ్ళము ప్రారంభింపక ముంగుగాని (మొదటి మాత్రమునందు) ప్రారంభించు తావునకు “అతీతము” లేక “అతీతగ్రహము” లేక “అతీత ఎఱువు” అని చెప్పబడున. ఓ కరుణించుట కిచేసమయానింథమందారిగాము. ఆదితాళ్ళము (పట్టుం సుబ్రహ్మణ్యాయ్యర్క్వతి)

ii) అనాగతము :—విక్రైన ఒక పాట లేక కీర్తనలోని పల్లవినిగాని, లేక దేయతరభ్యాగమునుగాని తాత్కషు ప్రారంభించిన తరువాత (మొదటిఫూత తరువాత) ప్రారంభించు తావునకు ‘అనాగతము’ అని చెప్పబడును: దీనినే ‘అనాగతగ్రవము’ లేక ‘అనాగతములదుప్ప’ అని కూడ చెప్పయదురు. ఈ ఎంత ఖాగ్యము. సారంగ రాగము, అదితాత్కషు. (త్వాగరాజకృతి.)

vi) జాతి :—తాళాంగములలో లఘు సంబంధమైన దానిని “జాతి” అని చెప్పబడును. ఇది 5 విధములు. అవి (1) ప్రత్యేజాతి లఘువు (2) చతుర్ప్రజాతి లఘువు (3) ఖండజాతి లఘువు (4) మిక్రజాతి లఘువు కు సంకీర్ణజాతి లఘువులగును. ఇవి వరుసగా 3, 4, 5, 7, 9 అక్షరకౌలములను గలిగియుండును. ఈ చతుర్ప్రజాతి పంచజాతి లఘువులుగాక మరియుక పద్ధతిలో రీ లఘువులు చెప్పబడేను. అవి 1 దివ్యలఘువు 2 సింహలఘువు, 3 కర్ణలఘువు 4 వాయ్యలఘువు ఉ కర్మాంతక లఘువు లఱును. ఇవి వరుసగా 6, 8, 10, 12, 16 అక్షరకౌలములు గలిగియుండునని గ్రహించడగును.

చతుర్ప్రజాతి ప్రాముఖ్యము :—చతుర్ప్రజాతి పంచజాతులలో చతుర్ప్రజాతి (4 అక్షరకౌలములు గలది) కొమథేనవుచ్చుమైక్కు స్వరూపమగుటచే నిది మిగుల ప్రేప్మమైనదనియు, గండ నే దీనిలో గీత, పర్చు, పద, కీర్తనాములు విశేషముగా రచింప బడైనియు, భూర్యాచార్యులు చెప్పియుండుటచే చతుర్ప్రజాతి మిక్రజాతి ప్రాముఖ్యమైనదని స్పష్టమగుచున్నది. పంచజాతులు యొక్కింటి విధముగా సేర్పడుట గమనించడగును. ప్రత్యేజాతి 3 అక్షరకౌలములను, చతుర్ప్రజాతి 4 అక్షరకౌలములను ఈ రెండును చేరి $3+4=7$ అక్షరకౌలములతో మిక్రజాతియును, ప్రత్యేజాతి, మిక్రజాతి రెంటిని కలిగి సగముగా భూగింపబడిన $3+7=10 \div 2=5$ అక్షరకౌలములతో ఖండజాతియును, ఖండజాతి, చతుర్ప్రజాతి, యొక్కింటి రెండును చేరి $5+4=9$ అక్షరకౌలములతో సంకీర్ణజాతియు సేర్పడైని గ్రహించునది.

vii) కళ :—తాత్కషుయొక్క అక్షరకౌలములలోని సమాస్తరాభాగములను “కళ”లని చెప్పబడును. ఎటులనగా! ఈ చతుర్ప్రజాతి లఘువు. దీనికి 4 అక్షరకౌలములుండును. అవి అక్షరకౌలమైకటింటికి 4 కళలవంతున నడిపిన $4 \times 4 = 16$ కళలగును. పీటిసే కళలని చెప్పబడును. ఈ కళలు, ప్రాస్యాక్షర ప్రమాణము నను సరించి లెక్కించేయడగును. ఈ కళలు, అక్షరకౌలమనకు 1, 2, 3, 4, 5 యొక్క విధముగా నుండును. ఒక అక్షరకౌలమ యొన్ని కళలవంతున నడమచున్నదని విషయము ఆ యొక్క రచనల శ్లోనిబట్టి నిర్ణయింపడగును. కార్ప్లేవుమ తన “రత్నాకర” గ్రంథమున మరియుక పద్ధతిలో కి విధములగు కళలను పేర్కొని యుండైను.

అని 1 ఏకకళ, 2 ద్వికళ, 3 చతుర్భుజ లగును. ఇని వరు వెలు 1, 2, 4 అతురకొలములు గలవియునును. మరియు నిని ఆనేక థేదములనొంగిని త్వటాది తాళములందుపయోగించబడుచుండి నటుల తెలియుచున్నది. పైన దోలను యూకళలయ్యెక్కు మార్పునే గతిథేదమనికూడ చెప్పబడును.

x తి :—ఆనగా తాళమునకు ఆధారమై, లీనమై, నిర్ణితసమయములందు కలుగు ధ్వని వీశేషమును “గతి” యని చెప్పబడును. ఈ గతులకు గూడడ చతుర శ్రాదిపంచజాతులవలె పంచ గతి థేదములుండి అతురకొలమైకటికి వరుసగా 8, 4, 5, 7, 9 కళలవంతున నడుపుతులవలన గతి థేదము కలుగుచున్నదని గ్రహించబడును. వీటినే త్రిశ్రగతి, చతురశ్రగతి, ఖండగతి, మిశ్రగతి, సంక్లిష్టగతి యందును.

viii ల యి :—ఆనగా గాసమతోచేరి తాళము సమముగా సడచుటును “లయ” అని చెప్పబడును. ఇది మూడుటిథేదములుగా సుందును. ఆని (1) విశంబలయ. (2) మధ్యలయ (3) గ్రుతలయ లగును. [లయ = ప్రాణము.]

i విశంబ ల యి :—తాళమున కేర్పడియున్న అతురకొలములతో మంద గతిగా నడుపుతును “విశంబలయ” అని చెప్పబడును. [విశంబ = చౌక] ఈ || మీలావ తార మెత్తకొంటిచి. ముఖారిరాగము. ఆదితాళము. ఈ తాయిగరాజకృతిని విశంబలయము చెందిన ఒక వుదాహరణగా తీసుకొనవచ్చును.

ii మధ్య ల యి :—తాళమున కేర్పడియున్న అతురకొలములతో విశంబల యివరకెట్టింపు వేగమగలిగి సమాతెని నడుపునది “మధ్యలయ” అని చెప్పబడును. [మధ్య = సమ] ఈ || సెనరుంచినాను. మాళవిరాగము. ఆదితాళము. ఈ తాయిగరాజకృతిని మధ్యలయకు చెందిన ఒక వుదాహరణగా సెంచవచ్చును.

iii గ్రుత ల యి :—తాళమున కేర్పడియున్న అతురకొలములతో మధ్య లయకు రట్టింపు వేగము గలిగి త్వీతాగతిని నడుపునది “గ్రుతలయ” అని చెప్పబడును. [గ్రుత = వేగ] ఈ || రమించువారెవరురా. సుపోషిణిరాగము. ఆదితాళము. త్రిశ్రగతి. ఈ తాయిగరాజకృతిని గ్రుతలయకు చెందిన ఒక వుదాహరణగా సెంచవచ్చును.

పై మాడించిని కలిపి ప్రికొలమని చిప్పటకలదు. సంగీతరచనలను - వ్రాయు నశ్రుధు యిం తీర్చికాలములను జూపుటలో మొదటికొలమునకు స్వరములక్రింద అడ్డగిత లేకుండును. రెండవకొలమునకు స్వరములక్రింద ఒక అడ్డగిత యిందును. మూడవకొలమునకు స్వరములక్రింద రెండు అడ్డగితలువుంచును. కొండరు యిం అడ్డగితలను స్వరముల పైన వుంచుటకూడా కలదు. అయితే యిం పద్ధతి మాత్రము అభ్యాసకుల కంతగా నులథముగా సుండరసిద్ధేయి చెప్పబడును.

కొండలు లయ అనునది సర్బా, నిక్కుజ్ఞ క్రియల మధ్యమండు విశ్రాంతి కూల యే యో, అది విశ్రంబ, మధ్య, ప్రమాత లయలుగా నుండి వయసగా దీర్ఘాక్షర, ప్రాస్య ప్రస్తావాలు అధాక్షర ప్రమాణములను గలిగియుండుననియు చెప్పాడురు.

ix యా తి :—అనగా ఒక తాళములో గల అంగములయొక్క వ్యత్యాసమైన చేరికణ “యాతి” అని చెప్పబడును. శాఙ్కదేవుడు యా యాతి ఓ విధములని తన “సంగీతరత్నాకర” గ్రంథములో చెప్పియుండిరి. అవి (1) సమయతి (2) ప్రసోతోవహయాతి (3) గోపుచ్ఛయాతియను. వర్తమాన కొలములో యా యాతలు 6 విధములుగా వాడుకయిండున్నవి. గనుక వాటి వివరముల స్క్రిండ చెలుఖుట గమనించదగును.

1 సమయాతి :—అనగా ఏడైన ఒక తాళాపద్మములో గల అన్ని అంగములు ఒకేరీగా యున్నచో నట్టి దానిని “సమయతి” లేక “ఫిష్టీలికయాతి” అని చెప్పబడును.

ఉ॥ ప ప ప ప ప ప. [ఫిష్టీలికయాతి = చీమలవలె ఒకేవిధముగానుండు యాతి] ఇంటులనే తక్కిన అంగములు కూడ ఒకేవిధముగానుండునని గ్రహించునని.

2 గోపుచ్ఛయాతి :—అనగా ఏడైన ఒకతాళ అవర్తములోని అంగములు అప్పతోకవలె మొదట పెరిగి రాను రాను తగ్గమూ పోవునది “గోపుచ్ఛయాతి” అని చెప్పబడును. ఉ॥ 8 | 10 | యా విధముగా నుండును. ఉ॥ త్వాగరాజ యోగ తైభవము, ఆనందభూరచి రాగము. రూపకతాళములోని శ్రీ మద్గుస్యామి కీక్షితుల వారి కృతి గోపుచ్ఛయాతి గల కృతికి చక్కని పుదాహరణమగును.

3 ప్రసోతోవహయాతి :—అనగా ఏడైన ఒకతాళావర్తములో గల అంగములు నదివలె మొదట కుఱుచగానుండి క్రమముగా పెరిగి పోవునటిది “ప్రసోతోవహయాతి” లేక “ప్రసోతోగతయాతి” యనని చెప్పబడును. ఉ॥ ప | 0 | 8 | 8 | యావిధముగా నుండును. ఉ॥ శివశక్త్యాది, సకల, తత్క్య స్వరూప, ప్రకాశమ్, అను శ్రీమద్దుస్యామిదీక్షితుని కృతి ప్రసోతోవహయాతి గల కృతికి చక్కని పుదాహరణమగును.

4 డమరుయాతి :—అనగా ఏడైన ఒక తాళావర్తములో గల అంగములు “ఓదుక” లేక “హుదుక్క” అను వాద్యమువలె నడుమ కుఱుచగాను రెండు ప్రక్కల పెరిగియు నుండునని “డమరుయాతి” లేక “వేదిమధ్యయాతి” అని చెప్పబడును. ఉ॥ 8 | 8 | 10 | 0 | 8 | 8 | యా విధముగా నుండును.

5 మృదంగయాతి :—అనగా మృదంగముయొక్క ఆకారమువలె ఒక తాళ అవర్తములో గల అంగములు నడుమ పెరిగి యారుప్రక్కలను కుఱుచగా నుండునది “మృదంగయాతి” లేక “యవమధ్యయాతి” యనని చెప్పబడును. ఉ॥ ప | 0 | 8 | 8 | 8 | 10 | యా విధముగా నుండును.

6 విషమయతి :—ఆనగా ఒక తాళ అవర్తనలో గల అంగములు పలు విధములై క్షమచబడియును, పెరిగియును యుండునపును “విషమయతి” యని చెప్పుండును. ఊ । ० ४ ॥ ४ ॥ ४ ఇటుల పై నడెలిపిన ఆఱవిధములగు యతులను తాళముయొక్క అవర్తనలలో త్రికౌలమలందు జూసించుట ప్రాచీన సంప్రదాయమై యున్నది. కొన్ని గ్రంథమలలో గురువునికి గురుతును, ప్రతమసనకు కి గుణతును వుండునని తెలిపియుండుట గమనింపడగును.

X (ప స్తార ము :—ఆనగా ఒక తాళములో గల అంగములనువాటి అంతర్త అంగములల్లి కీలైనన్ని విధములుగా ప్రస్తరించి తాళ భేదములను గల్గించు టును “ప్రస్తార”మని చెప్పుండును. [ప్రస్తారము = విస్తరించి గుర్తించుట.]]

ఊ ॥ ఏతురక్రజాతి లఘువును తీసికొన్నటో దీనిలో (1) గుత్తేఖరము ॥, (2) ప్రస్తారము ०, (3) అనుగ్రహము ॥, అను కి అంతర్గత అంగములందును. వీటితో ४ ప్రస్తారములువచ్చును. అవి (1) । ० (2) ॥ ४ ॥, (3) ० ०, (4) ० ॥ ॥, (5) ॥ ॥ ॥, (6) ॥ ॥ ॥, (7) ॥ ॥ ॥ ॥, (8) ॥ ॥ ॥ ॥. యాగును. ఇచ్చేవిధముగా గుత్తేఖరమును తీసికొన్నటో ఈక్రింది ५ ప్రస్తారములు వచ్చును.

అవి, (1) ॥ ४ ॥ (2) ० ॥ ॥, (3) ॥ ॥ ॥, (4) ॥ ॥ ॥. యాగును.

ఇచ్చే యితర అంగములనుకూడ వాటి అంతర్త అంగములన్నో ప్రస్తరింపడగును.

మదంగములు యా క్రింద కెలిపిన ४ రకములగు ప్రస్తారములు కలిగివునును.

i చతురంగ ప్రస్తార ము :—ఇందు ४ అంగములందును. । ४ ॥ +.

ii మదంగ ప్రస్తార ము :—ఇందు ६ అంగములందును. ॥ ० । ४ ॥ +.

iii పోడచాంగ ప్రస్తార ము :—ఇందు అనుగ్రహమునుండి కొకపొడము వరఱకు గల 16 అంగములందును. ఈ తాళ ప్రస్తారములను నిరిషమేను ఒక పద్ధతిలో కనిపోతేటివానిన లక్ష్మికౌశమ శ్రీ శామిశ్రాత్రి ఒక్కపే యని తెలియుచున్నది.

ఈ తాళ ప్రస్తారములు ముఖ్యముగా 14 భేదములగుచున్నది. అవి యేవనగా (1) సము, (2) ఉద్దిష్టము, (3) పాతాళము, (4) మహాపాతాళము, (5) అనుగ్రహ మేయవు, (6) గుత్తేఖరమేయవు, (7) గుత్తేఖరమేయవు, (8) లఘుమేయవు, (9) గుచుమేయవు, (10) ప్రతమేయవు, (11) కొకపొడమేయవు, (12) సంయోగమేయవు, (13) ఖండప్రస్తారము, (14) యత్రిప్రస్తారము లగును. వీని వివరములు గ్రంథాన్ని భీంతి చేపచు, వాడుకయంగు లేని కొరణమును యాందు వ్రాయిక వదలినటుల గ్రహించునాని. పైన కెలిపిన కొలము, మొదట ప్రస్తారమువరఱకు గల యా పరిష్కారములు “తాళదక ప్రస్తారము”లగునని యొసుంగునది.

అనులోమ, విలోమవివరము :— పై మదమార్ంపబడిన దక ప్రశాంతయు కమగు తాళములలో సేచ్చేన నొక తాళమును వేయుచూ, గ్రాత్రమునగాని, జంత్రమునగాని గాంముచేయుట కెందు విధములుగా నుండును. అవి (1) అనులోమము (2) విలోమము అని చెప్పుండును. వాని వివరముల స్త్రీంద దెలాపుట గమనించునది,

1. అ లో మమ :— అనగా ఏడైన ఒక తాళమును ప్రథమకౌలముగా నడుపుచు, స్వరములు లేక సాహిత్యాక్షరములను నోటిలోగాని, వీణ, గోటు మౌదలగువాద్యము లందు కమాను (Bow) లో వాయించుటవలనగాని ప్రికౌలము లేక మట్టులము లను పలికించుటను “అనులోమ” మని చెప్పుబడున.

2. వి లో మమ :— అనగా ఏడైన స్వరములు లేక సాహిత్యాక్షరములను నోటిలోగాని లేక వీణ, గోటు, వంటి వాద్యములందు చించుటవలనగాని, వయ్యెల్స్, సారంగ్ వంటి వాద్యములందు కమానులో వాయించుట వలనగాని ప్రథమకౌలముగా పలికించుచూ, తాళముయొక్క అక్షరకౌలములను వరుసగా ప్రికౌలముగాని, మట్టులముగాని నడుపుటను “విలోమ” మని చెప్పుబడున. మరియు వేఱవు, నాగస్వరము వంటి గాలివాద్యములందు తాళమును ప్రథమకౌలముగా నడుపుచూ, స్వరములు లేక సాహిత్యాక్షరములను నోటిగాలిలో ఆమువాద్య రంధ్రములద్వారా ప్రికౌలము లేక మట్టులముపలికించుట “అనులోమునియు, నోటిగాలిలో ఆయావాద్యములకుగల రంధ్రములద్వారా స్వరములు లేక సాహిత్యాక్షరములను ప్రథమకౌలముగా పలికించుచూ తాళముయొక్క ఆక్షరకౌలములను ప్రికౌలము లేక మట్టులములను “విలోమ” మనియు చెప్పుబడున.

స ప తాళ ము లు :— ఇవి 7 రకములాగా నుస్కావి. అవి 1 ప్రథమతాళము మర్యాద తాళము 3 నూసకతాళము 4 రఘువతాళము 5 ప్రిశుటతాళము 6 ఆట తాళము 7 ఏకతాళములను పీటిని తాళగ ప్రకమసి కూడ చెప్పుబడున. ఈ ప్రథమవాది సప్తతాళములను వేయువప్రశ్న వాలీకిగల అంగములలో లభ్యవును చతుర్ప్రాది వంచ జాతులలో సైన్ నొకదానికి చేర్చిగాని వేయుటకు సాధ్యముగాదు. గసుక ఈ ప్రథమవాది సప్తతాళములకు జాతిసంబంధము కలగునప్పదు $7 \times 5 = 35$ తాళములను చుస్కావి. ఇంటిల యేర్పడు కిరి తాళములకు కిరి శ్రీకరాదినాములను, అంగ సంజ్ఞ లను, అక్షరకౌలములను సిక్రింది పథకమున చెలుపుట గమనించునది.

పంచ ప్రింశతి (శీర్ష) తాళపథకము.

సంఖ్య	సప్త తాళ ముల పేరు.	సప్త తాళ ముల సంజ్ఞ లు.	ప్రిశుట తాళ ములు.	ప్రిశుట జాతి.		ఖండజాతి.	మిశ్రజాతి.	సంకీర్ణ తాళ ములు.				
				తాళ	సంజ్ఞ			తాళ	సంజ్ఞ			
1	ధృవ	10 11	పాటి	11	ప్రిశుట	14	ప్రమాణ	17	శ్రీరా	28	భువన	29
2	మర్యాద	10 1	సార	8	సమ	10	ఉదయ	12	ఉమ్రిన	16	రావ	20
3	రూపక	0 1	చ్ఛక	5	పత్రి	6	రాజ	7	కుల	9	బిందు	11
4	ముఖ	1 0 0	కథం	6	మధుర	7	చూ	8	సుర	10	కర	12
5	ప్రిశుట	1 0 0	శంఖ	7	ఆది	8	గుమ్మిర	9	లీల	11	భోగ	13
6	అట	11 0 0	గుప్త	10	శేఖ	12	విదశ	14	లోయ	18	ధీర	22
7	ఏక	1	సుధ	8	మాన	4	రత	5	రాగ	7	వసు	9

పైన కలేపిన రిం తాళులు చతుర్శాసిపంచగతి భేదముల నొంకినచో 108 x 5 = 540 రకములతాళు లగును. సప్తతాళములు నతుర్శా (హనుమ్య) ప్రతిత్రి (స్వర్న) మిత్ర (హంస) ఖండ (శేష్య) సాంగ్రజ్జ (చిత్ర) ఆను, ర లఘువులును, దయ్య (దివ్యసంకీర్ణ) సింహా (మిత్రసంకీర్ణ) వర్ష (శేష్యసంకీర్ణ) వాద్య (మిత్రశేష్యసంకీర్ణ) కర్మాటక (శేష్యశథసంకీర్ణ) అను ర లఘువులతోచేం మొత్తము 5 + 5 = 10 రకముల లఘువు లగుటచే $7 \times 10 = 70$ తాళులు లగుచున్నవి. ఈ 70 తాళులులు చతుర్శాసి పంచగతి భేదమునొందిన 70 x 5 = 350 రకములతాళు లగును. ఈ విధముగా గతి భేదముచే యేర్పు నామరహితముతైన 175 తాళులుగాని, 850 తాళులుగాని 108 x 5 = 540 తాళులుగాని నిషిన కల్పనావిశేషము మాత్రమేనని యొఱంగునది. ఇదీవల కొండు 72 మేశక క్రలకుటకె, కనకాంగి, ఎత్తాంగిషంతికేర్నతో 72 తాళులును కనిపెట్టుటను ప్రయత్నించింది. పార్శ్వాదేవుని సంగీతముసార, గ్రంథము బోసు, నారదుని “సంగీతమకరండ” గ్రంథములోను 101 తాళులును పేర్కొను బడైను. ఇవిగాక సంప్రదాయంగా చెప్పబడుతున్న ఆప్తతర శతతాళములను 108 తాళులులకూడ గలవు. పీటిలో స్థానవచీ రి టిని, మార్గితాళును ఉన్నచును. ఈ 108 తాళులులు, సూశాసి రిం తాళులకంటే ఒత్తుపురాతనమైనచును, పీటిలో కొన్ని తాళులులందుగల లఘువులు చతుర్శాప్రాతికిమాత్రమే సంంధించినచును. ఉదటు, దదరు, రంగం, క్రీడ, వంటి కొన్ని తాళులులు ఆచులు లఘువులకే నే యున్నవి. గెనక 108 తాళులులు చతుర్శాసి పంచగతి లఘుసంబంధము కలిగినచో 108 x 5 = 540 తాళులుగునని “సంగీత చంగికా” గ్రంథరచుయుతయుగు శ్రీ మాణిక్యమధలియార్ చేసిన ప్రకటన మిక్రోలి అసంగతమైనదగును. కానీ 1/4 తాళులకు చతుర్శాసి పంచగతి సంబంధము కలిగినచో 108 x 5 = 540 రకములతాళులగునని మాత్రము చెప్పవచ్చును. ఈ 108 తాళులలోకూడ కొన్ని తాళులు ఆమంగళకరముతైన నిశ్శబ్దక్రియాంగములలో కూడియుండుటచే యో 108 తాళులులకూడ వాడుకయం దంతగా లేక నేయున్నవి. కానీ అతిప్రాచీనమైన వాటి వివరములను తెలుపుటక్క 108 తాళుపట్టికనమూడ యో క్రింద దెలుపుట గమనించదగును. శార్డెవ్వు తన సంగీత రత్నాకరంలో 120 తాళులను పేర్కొన్ని యింకను అనేకతాళు లున్నటుల పేర్కొన్నాను. 17వ క. మునక్ చెందినఁ రాగతాళ చింతామణి, అను గ్రంథ రచయిత తన తెలుగు ప్రాతప్రతిగ్రంథములో 124 తాళులు పేర్కొన్నాను. ఈ విధంగా ప్రాచీనము అనేకముతైన తాళులను పేర్కొన్నియున్నను, పీటిలో ఆచరణయోగ్య మైనటిచి, మంగళకరమైనటిచి సూశాసి 85 తాళులు మాత్రమేనని గ్రహించదగును.

ఈ క్రింద దెలుపబడిన పథకములోని 108 తాళుల పేర్కొన్న గురులుగల 58 వ, తాళుపేరు ఒకమేశక క్రరాగమునము, 81, 65, 88, 89 వ, తాళుపేర్లు కొన్ని జన్మరాగములకును, 52 వ, తాళుపేరు ఒక సృత్తిఫంగిమునము, 79 వ, తాళుపేరు ఒక మహారాఘ్రిసంగీతరచనకును, గలిగియుండుట గమనించదగును.

ప్రాణీ విషాదాల కుటుంబము. (1-33)

அ பீஸ் குருத்து (108) தாழ்வுக்க மு. (71 - 108)

வினா	வாக்மூல பேர்கள்	அ அக்ஷம் ஒ.						
71	வாக்மூல பேர்கள்	0	2	91	கர்ணபி	0	0	4
72	வாக்மூல பேர்கள்	10001	2	92	கர்ணபி	0	0	2
73	நா-பங்கா-ல	0000081	4	93	நட்ட-தா	8111	4	8
74	ஈங்காங்கா-ல	0088	6	94	நந	0000000	5	20
75	ஈங்காங்கா-ல	881	4	95	நந	0000000	3	12
76	ஈங்காங்கா-ல	888	8	96	நந	0000000	4	5
77	விசுவங்கா-ல	188	8	97	நந	0000000	5	20
78	விசுவங்கா-ல	8000	4	98	நந	0000000	4	5
79	விசுவங்கா-ல	111	8	99	நந	0000000	4	8
80	* அநங்க	18	2	100	நந	0000000	5	32
81	ஏமணங்கா-ல	81800	5	101	நந	0000000	5	21
82	ஏமணங்கா-ல	1	6	102	நந	0000000	9	9
83	ஏமணங்கா-ல	80000	2	103	நந	0000000	14	60
84	ஏமணங்கா-ல	1818	1	104	நந	0000000	7	28
85	ஏமணங்கா-ல	0000000	4	105	நந	0000000	4	18
86	(வதையஞ்சி)	118811	4	106	நந	0000000	3	16
87	ஏமணங்கா-ல	0000000	6	107	நந	0000000	4	48
88	* வநங்க	111888	6	108	நந	0000000	5	6
89	* வநங்க	00008	4	109	நந	0000000	5	19
90	ஏமணங்கா-ல	18	2	110	நந	0000000	2	16

ఆ ది తాళ ప్రాముఖ్యము :— ఇది 8ిక తాళములలో చతుర్ప్రజాతి త్రిపుట్టకు గల పేరగును. నీని ప్రాముఖ్యమునకు గల కౌరణము లేవనగా !

i ఇది ప్రేష్టమైన చతుర్ప్రజాతిలోనుండి 1 లఘువు 2 ద్రుతములలో మొత్తము 8 అంగములు కలిగి $4+2+2=8$ ఆశ్వరకౌలములు గలదియగుటచేతను,

ii స్వరస్పత్నమునకు తారవడ్జముచేర్చిన రేవుపు స్వరాస్పత్నమునకును, ఈ ఆశితాళ మునకునుగల ఆశ్వరసంభ్యాయు, సమాపనంభ్యాయునగు 8 అంకేయగుటచేతను,

iii ఈ రెండు అంకెలు ఒకదానితో నొకటి కేములేకొండా థాగింపబడుట చేతను శ్రావ్యచార్యులు నీనిని ప్రేష్టముగా సెంచి ఆదిలో ప్రధమాభ్యాసమునందలి స్వరావళ్యాదుల సేవుఅయటచే నీని “అచితాళ”మని చెప్పుచుటకు కౌరణమైనది.

దేశాది, మధ్యాది తాళ వివరము :— ఇవి తాళప్రకరణమున పేర్కొను బడిన శాస్త్రమున్నతముగు 8ిక ప్రాముఖ్యమైన తాళములుగాక వేఱ నామములలోను, క్రియలతోను అనగా మధ్య లోపించిన ఆశ్వరకౌలములలో వాడబడుచున్న తాళము అయిగల పేరుగును. ఇవి రెండువిధములు. అవి (1) దేశాది (2) మధ్యాదితాళములగును.

i దేశాది తాళ ము :— ఇది ఒక విసర్జితము మూడు ఫూత్ (చెబు)లు గలదియగును. ఇది నడుచు వేగము సాధారణముగా సెమ్ముదిగాసుండును. ఈ దేశాదితాళ ము వేయునపుడు విసర్జితములో 8/4 మాత్ర లేక 8 అశ్వరకౌలముల వ్యవధి అయిన వెంటనే సంగీతరచన ప్రారంభింపబడును. ఈ || 1 భువినిదాసుడ. 2 సరియైక్యకే. అను శ్రీరంజని రాగములోని రెండు త్యాగరాజ కృతులను దేశాదితాళకృతులకు చక్కని వుదావారణములగును.

ii మధ్యాది తాళ ము :— ఇదియు ఒక విసర్జితము మూడు ఫూత్ (చెబు)లు గలదియగును. ఇది నడుచు వేగము దేశాదితాళమువలె అంత సెమ్ముదిగా సుండును. కొని 8ికము వేగముగా సుండును. ఈ మధ్యాదితాళ ము వేయునపుడు విసర్జితములో 1/2 మాత్ర లేక 2 అశ్వరకౌలములు వ్యవధి అయిన వెంటనే సంగీతరచన ప్రారంభింపబడును. ఈ || రామానుయుడ, అను భరహర్షప్రమియరాగములోని త్యాగరాజ కృతియు, మేరుగమాన. అను మాయామాళవగోళరాగములోని త్యాగరాజ కృతియు యొ మధ్యాదితాళ కృతులరు చక్కని వుదావారణములగును.

చాపు తాళ వివరము :— తాళప్రకరణములో పేర్కొనబడిన శాస్త్రమున్నతముగు 8ిక తాళములుగాక శాస్త్రమునందు చెప్పబడిని నామములు, క్రియలు గలిగియుండి సంగీత రచనలయొక్క కౌలపరమాణమును తెలుపు ఒకవిధముగు తాళ మును “చాపు” తాళమని చెప్పబడును. ఇది ముఖ్యముగా 4 వివరములుగా సున్నవి. అవి 1 ప్రత్యేకచాపు. 2 ఖండచాపు రెపిష్టచాపు. 4 సంకీర్ణచాపులగును.

i ప్రతి చాపు తాళ ము :— “రెండుఫూతలు గలిగియుండి మొదటిఫూతను 1 అష్టరకోలము, రెండవఫూతకు 2 అష్టరకోలములు కలిగియుండునది “ప్రతి చాపు” అని చెప్పబడును. ఉ॥ స 1 రి గ॥ రి గమ॥ యా విధము దానుండును. ఉ॥ రామచంద్ర నన్ను ప్రోవ్-ఆను భయాసురాగములోని క్రీర్తన యందుకు ఒక వుదాహరణమగును.

ii ఖ 0 డ చాపు తాళ ము :— రెండు ఫూతు [డెబ్బు]లు గలిగియుండి మొదటి ఫూతను 2 అష్టరకోలములును, రెండవఫూతకు 3 అష్టరకోలములును గలిగియుండునది “ఖండచాపు” అని చెప్పబడును. ఉ॥ స 8 । స 8 గ॥ 8 గ । 8 గ మ॥ యా విధముగా నుండును. ఉ॥ “పరిధానమిన్నితే” అను బిలహారి రాగములోని పట్టుం సుబ్రహ్మణ్యాయ్యల్ కృతి యందుకు ఒక వుదాహరణగా తీసికొనవచ్చును.

iii మిత్రచాపు తాళ ము :— రెండు ఫూతలు గలిగియుండి మొదటి ఫూతను 3 అష్టరకోలములును, రెండవ ఫూతను 4 అష్టరకోలములును గలది “మిత్రచాపు” అని చెప్పబడును. ఉ॥ స 8 గ । స 8 గ మ ॥ 8 గ మ । 8 గ మ ప ॥ యా విధముగా నుండును. ఉ॥ నిధి చాలసుఖమూ. అను కల్యాణిరాగములోని త్వాగరాజు కృతియు, ఎవరూ నిన్ను, అనుమాహసరాగములోని త్వాగరాజకృతియు యాగున్ ఒక నక్కని వుదాహరణములగును.

iv తాళ ము జేయుటలో 3 + 4 అష్టరకోలములుగా సేగాక 4 + 3 అష్టరకోలములుగా కూడా జేయుటకలదు. ఉ॥ నిన్ను వినాగమరి. అను శూర్పుక్షాణ్యాణిరాగములోని శ్రీ శ్వామికాత్మికృతిని పాదునట్టుము మొదటి 4 అష్టరకోలములలో 2 అష్టరకోలములు లోసే “నిన్ను వినాగమరి” అని ప్రసారంథించునును. శ్రీ శ్వామికాస్తుర్పిల వారి రచనలలో కొన్ని యా రకమనకు జెండియుండుట గమనించడగును.

iv సంకీర్ణ చాపు తాళ ము :— రెండు ఫూతలు గలిగి మొదటి ఫూతను 4 అష్టరకోలములును, రెండవ ఫూతను 5 అష్టరకోలములును గలది “సంకీర్ణచాపు” అని చెప్పబడును. ఉ॥ స 8 గ మ । స 8 గ మ ప ॥ 8 గ మ ప । 8 గ మ ప ధ॥ యా విధముగా నుండును.

పైనదిలిపిన 4 విధములగు చాపు తాళ ములను జేయునట్టు కొండరుసౌకర్యముకొఱకు రెండు ఫూతలు జేయుటకు బదులుగా ఒక విసరితము ఒక ఫూతను జేయుట కూడా కలదు. ఏడెన ఒక సంకీర్ణ రచనకు దానిపేప “చాపు తాళ ము” అని మాత్రము ప్రాసియున్న ప్రదు అడి సాధారణముగా “మిత్రచాపు తాళ” మనే యొంచిపాండడగును.

ద్రువచాపు తాళ ము :— ఇది ప్రాచీన కొలములో మిత్రచాపు తాళ మునకు యాచ్చినటుయంటే ఒక జేరగును. సీనికిని రెండు ఫూతలుండి మొదటిఫూతను 8 అష్టరకోలములును, రెండవఫూతకు 4 అష్టరకోలములును గలిగియుండును. అయితే యా 7 అష్టరకోలములకు శూర్పీయులు । లయ (1 ఫూత) 2 గురువులు (2 ప్రేష్మ లెక్కించుట) మరల । లయ (1 ఫూత) 3 గురువులు (3 ప్రేష్మ లెక్కించుట) గాను చెప్పియున్నారు. అనగా । ప్రతి కొలముపుగా జేయలసిని చెప్పి యుండిరి. ఉ॥ స 8 గ । 8 స 8 గ॥ 8 గ మ । 8 8 గ మ శ విధముగా నుండును.

రూపక చాపుతాళము :— ఇది ప్రాచీనకొలములో త్రిశ్రీచాపుతాళమును యివ్వబడిన వేదగును. సినికి 3 అత్తదికొలము లుండును. అయితే సినిని వేయునవును 1 లయ (1 ఫూత్) 2 గురువులు (2 ప్రేష్టు యొంచుట)గా వేయవలెనని చెప్పియుండిరి. త్రిశ్రీలఘువునక్క సరిపోవు దీనినే శ్రార్ధీక్కులు “రూపకచాపు” అని చెప్పియుండిరని గాహింపదగును. ఉ॥ స 8 II || 8 గ మ॥ యో విధముగానుండును,

ధ్రువరూపకతాళము :— ఇది ప్రాచీనకొలములో గీతములం నుపయోగింపబడిన ఒక ప్రత్యేక తాళమగును. ప్రాచీన గీతములు సాధారణముగా రెండు భావాలు (ఫూగ్) ములుగా నుండును. అపి పాఠువచ్చుదు యో ధ్రువరూపకతాళము వేయుట్లో మొదట రెండు గ్రుతములును, తయవాత రెండు చతుర్ప్ర లఘువులును, పిమ్ముట్ల ఒక గ్రుతము, ఒక చతుర్ప్ర లఘువును (0 0 1 1 0 1) అనగా 18 అక్షరకొలములు వేసి మొదటి ఖండమును శ్రూర్తి చేయుచురు. ఇదేవిధముగా మరల తాళ్లు వేయుచూ రెండవ ఖండమునుకూడా శ్రూర్తి చేయుచుట. ఒకొక్కప్రవ్వదు ఈ తాళముచొక్కప్రచివఱ రెండు అంగములగు | గ్రుతము 1 లఘువులను లుండుగా 2 ఫూత్లు 1 విషిర్మితము (ఉసి) వేయుటకూడా కలదు. దీనినే శ్రార్ధీక్కులు ధ్రువరూపకతాళముని చెప్పియుండిరి. ఉ॥ కమలజనారద. అను అరథిరాగములోని ప్రాచీనగీతము ధ్రువనూపకతాళమునక్క ఒక చక్కని వుదాహరణమగును.

రూపక ధ్రువతాళము :— ఇది ప్రాచీన త్రిఖండ గీతములం నుపయోగించు ఒక తాళకొల ప్రధానమగును. దీనిని వేయునవుడు మొదట 3 ఫూత్లు 1 విసర్జితము 1 ఫూత్ 1 విసజ్జితమును, తమపరి 2 ఫూత్లును, (8 అక్షరకొలములు) వేయుచురు. దీనినే శ్రార్ధీక్కులు రూపక ధ్రువమని చెప్పియుండిరి. ఉ॥ సకల సురాసుర. అనుగౌరాగములోని ప్రాచీన గీతము యో రూపక ధ్రువతాళమునక్క ఒక మంచి వుదాహరణమగును.

రగణ మర్యాదతాళము :— ఇది ప్రాచీన కొలములో సంగీత రచనలందు వుపయోగించు ఒక విధమగు తాళకొల ప్రధానమగును. దీనికి 1 గురువు 1 చతుర్ప్ర లఘువు 1 గురువు గలిగి (8 + 4 + 8 = 20 అక్షరకొలములు) వుండును. దీనినే శ్రార్ధీక్కులు రగణమర్యాదుని చెప్పియుండిరి. ఉ॥ రీణాజథీణి విక్రమ రిపుర్సే. అనురూపకౌరధ్రువరి రాగములోని వెంకటమభి గీతము యిందుకు ఒక వుదాహరణమగును.

కురురఘుంపతాళము :— ఇది ప్రాచీనకొలములో సంగీతరచనలందు వుపయోగింపబడు నొక రకమైన తాళమగును. దీనికి | గ్రుతము | ఖండలఘును | త్రిశ్రీలఘువు గలిగి మొత్తము 10 అక్షరకొలము లుండును. దీనినే శ్రార్ధీక్కులు “కురురఘుంపతాళ” మని చెప్పియుండిరి. ఉ॥ యొంతధణకించాను అతాంగారాగములోని జెక్కించదఱచు యో కురురఘుంపతాళమగల రచనకు ఒక వుదాహరణమగును.

రథోంపట్టాతాళ్ళము :— ఇది ప్రాచీనలక్షులకొరులు, అదితాళ్ళమునకు యివ్వబడిన పేరగును. ఆనగా ఇని 85 తాళ్ళములలోగల చతుర్ప్రజాతి త్రిపుట్యానితెలీయదగును.

శరభాసందతాళ్ళము :— ఇది శ్రీకృష్ణమహాస్తులపారిచే కనిపెట్టబడినట్లుగా చెప్పుబడుచున్న ఒక కిఫ్ఫమెన తాళ్ళమగును.

రాఘవసంయతాళ్ళము :— ఇది శ్రీ రఘునాథనాయకునిచే కనిపెట్టబడినట్లుగా చెప్పుబడుచున్న ఒక ఆపురూపమెన తాళ్ళమగును.

ద్వినాయతాళ్ళములు :— ఈక్కెండి 8 తాళ్ళములను ద్వినాయతాళ్ళములని చెప్పుబడును. మకరందను, మహిసందతానియు, గజీలను, జగలీలానియు, మర్యాదను, పీగమర్యాదనియు, వర్ధనను, రత్నానియు, రాజజనారాయణాను, నారాయణాలానియు, మదనను, మతంగాలనియు, విలాకీలను, విలాషప, అనియుకూడా పిలువబడును.

నవసంధితాళ్ళములు :— 1. సాప్రమ 2. సమ 3. మట్టావన 4. విరంగిని 5. మసన 6. సవ 7. బాలి 8. కొట్టరి 9. డెంగి అను తాళ్ళములను “నవసంధితాళ్ళము” లాసుడును.

లథుళీఖరము :— వైపు జిల్లలు వీణను వాయించునపుడు చతుర్ప్రజాతి ద్రువతాళ్ళము వేయటటో మొదటి లథుళును ద్రువతమును కలిపి 4 + 2 = 6 ఆశ్వరకౌలములను ఒకే మిటాలు⁴ తెలుపుగురు, తరువాత 2 లథుళు⁵ కు 2 సాస్త మిటాగురు. 6 ఆశ్వరకౌలములు గల మొదటి మిటానే “లథుళీఖర”మని చెప్పుబడును.

ఉ॥ సరిగ మ గ రి | స రి గ రి | స రి గ మా యా విధముగా నుండును.

ద్రుతశీఖరము :— ఇది పోడశాంగములను 16 టిలా⁶, రివ, కైవ ద్రుతవిరామమునకు శూర్పీకు లివ్వబడిన పేరగును, సీనికి అంగసంజ్ఞ⁷. ఆశ్వరకౌలములు 8.

ఖ ० ద ము :— ఇది ఖండిక లేక భాగము, లేక ఆవర్తము, లేక 5 అంకుర వర్తించునట్టి పేరగును.

ఆవర్తము :— ఏడైన ఒక తాళ్ళమునకు గల అంగము లన్నిటిని ఒకసారి శూర్పిగా వేయటసు “ఆవర్త”మని చెప్పుబడును.

గమనిక :— ఏతాళ్ళమునకైనను కనీసము 2 ఆశ్వరకౌలము లుండినగాని అది తాళ్ళము కొజాలదు. గసక అవద్రుతము ఒక తాళ్ళముకాదు. అది ఒక తాళ్ళము యొక్క ప్రారంభమునగాని, గురు, ప్రుత, కొకపాదములవెంటగాని రాదు. కొని అది లథుళుతోగాని లేక ద్రుతముతోగాని వచ్చును. ఇట్టైకొకపాదము ఒక తాళ్ళము యొక్క ప్రారంభమునగాని మర్యాదనగాని, గురు, ప్రుతములకు ముందుగానిరాదు. అంద్రుతము లేక, లథుళు లేక గురువు, లేక ప్లుతముతరువాత వచ్చును. అఱుతే

ప్రదుత్త, లఘు, గురు, ప్రతిములగు 4 అంగమలు, ఒక తాళముయొక్క ప్రారంభములో గాని, మధ్యమగాని, చివఱగాని రావచ్చును ఏనైన ఒక తాళము వేయునపుడు ప్రేరికి 4 ఆత్మరకొరములవంతును, 3 ఆత్మరకొలములవంతును వేయుట సర్షిప్రతిములో కరుపగా ఇన, కొలము, 4న, కొలముగా చెప్పబడుచున్నను, ప్రాచీనసంగ్రహములు వాటిసే మధ్యమకొలముగాను, క్రుక్కతాళముగాను చెప్పియుండుట గమనించడనును. తాళము, పంచతాళేక్కరము, సప్తతాళేక్కరమువంటి ప్రాచీనసంగ్రహములు తాళములనుగూర్చి ప్రత్యేకముగా ప్రాసియుండుట గమనించడను. తాళేక్కరమును గ్రంథము శ్రీ పచ్చిమిరియం ఆని అప్పుయ్యమార్చును ప్రాచీనములు రచించెనని తెలియుచున్నది.

మనోధర్మ సంగీత మషణమొట్ట సంబంధించుటకు

మనోధర్మసంగీతము :—నీనే సామరస్య సంగీతము (*తీఖుణ్ణు...ఘమయి*) తో చెప్పబడును. ఇని భారతీయ సంగీతముయొక్క ప్రధానమైన లక్షణమునును. ఇని దెంపు విధసులు. (1) క్ర్యుత సంగీతము. ఇని ఇంతకు వ్యాప్తమై రచింపుడిని రచనలను కంతఫుచేసి పాదుపటి లేక వాయించునట్టి సంగీతమును. (2) మనోధర్మ సంగీతము. ఇని గాయకునికి గల భావనాక్రమించే, అప్పటికప్పదుమనస్సుకు తోచించుట్లు పాదుపటి లేక వాయించునటి సంగీతముగును. ఇది కచ్చేరీ సంగీతములో ఆతిముఖ్యమైన భాగము గానండి మాడవంతు కొలము వివిధాగింపబడును. నీనిని సంగీత విజ్ఞానములోని పరిపక్వతకు చిహ్నముగా సెంచబడును. సంగీతములోని మహాన్నితమైన గాయి ప్రాణమును చేపటుకు మనోధర్మ సంగీత మొక ముల్యాసాధనమగును. గాయకుడు రాగ లత్తుషాసనందలి జీవస్యారములను, న్యాసస్యారములను, రాగరంజకముగా ప్రదర్శించును. అయితే ఒక గొప్ప నీటి సముదాయములోగల ఒక పెద్ద మంచుగడ్డయొక్క కొలసి భాగమే ఆ నీటిపేకి లేఖనట్లుగా సుప్రసిద్ధ గాయకుడు తనకుగల అక్ష్యన్మభత మేధాక్తిలో కొంతభాగమునే కచ్చేరీలో ప్రదర్శింప గలుగుచుండును. అయినను యిం మనోధర్మ సంగీతములో తనకుగల ప్రతిభాచే క్రోతలను పహిక జీవితమునండి మరపించ గలుగుచుండును. సభితులలో యే ఒక కైనను మనమ్మార్చిగా మెచ్చుకొన్నట్లు కరతాళధ్వనులు చేసినచో తాను చిరకొలము పడిం ప్రమాంతయు ఘలించినట్లే సంకృతమై చెందును. భారతీయ సంగీతమును తాళ్ళముల తరబడి సచీవముగా నంచా గలిగినది యిం మనోధర్మ సంగీతమేయనిన అతిశయోక్తి కొబాలదు. కొన్ని కతాళ్ళ ములక్రించట యూరవులోని కొన్ని దేశములలో మనోధర్మ సంగీతము వ్యాప్తిలో నుండెను. కొని సేడు అన్నటుకూడ అది వ్యాపిగా జీణించిపోయినదనే చెప్పుతప్పును. ప్రతిపత్తిలుగు ప్రాచీనములో యిం యిం మషణుడి ఒక్క భారతదేశమేయని చెప్పుతప్పును. ప్రాచీనములో యిం యిం మషణుడి ఒక్క భారతదేశమేయని చెప్పుతప్పును.

చీనావంటి దేశమలలో సేడు కొంత మనోధర్మ సంగీతము వున్నను, అది మనదేశము నుండి గ్రహించినచేయి చెప్పవచ్చును. రాగభావము యొప్పుడు ప్రట్టకో అఫ్ఫు డేసునోధర్మ సంగీతముకూడా పుట్టుటు జరిగెనని తెలియదగును.

ఈ మనోధర్మ సంగీతం ముఖ్యంగా ఈ భాగము లగును. అవి (1) రాగాలాపన, (2) తానమ్ లేక మధ్యమకొలగానం. (3) పల్లవి. (4) సాహిత్య ప్రస్తారము లేక నిరవర్త. (5) కల్పన స్వరములగును. పీటిలో రాగాలాపన తాళరహితమైనదగును.

(1) రాగాలాపన:—ఇది మనోధర్మ సంగీతములో మొదటి భాగముకు చెందును; దీనిలో ముఖ్యముగా ఈ భాగములు గలవు. అవి 1 ఆష్టి పిక. 2 రాగవర్ధనలు. 3 స్థాయి సంచారములగును. ఆష్టి పికనే “అయి త్తే”మని చెప్పబడును. అష్టి పికయనగా రాగము కొంచెను మంచుకో అఱ్పుటు యగును. ఆయి త్తుమనగా రాగము పొదుటుకోగల ప్రధమయత్తు మగును. రాగాలాపన ముఖ్యముగా 2 విధములగును. అవి ద్వేవనగా,

(i) లక్ష్మణయు క్రమైనది (ii) లక్ష్మణయు క్రమై అస్య రాగమితిత్తైమైనది. ముఖ్యముగా రాగాలాపనచేయునపుడు అస్య రాగసంకరము కలుగునీయాక రాగ పవిత్రతత (శుద్ధము)ను రాగాలాపనాంతముడకు కొపొదుకొనివలెను. (2) తానమ్— దీనికి తాళము నిద్రించుగా లేకపోయినను కొంచెను గతిని కలిగివుండును. (3) పల్లవి. ఇది ఒక క్రము—ద్వారమైన తాళమును, పరిమితమైన సంగీతమును కలిగియుంచును. (4) సాహిత్య ప్రస్తారము. ఇది ఒక క్రముమైనరాగ, తాళములను కలిగియుండును. (5) కల్పన స్వరములు. పీటికిని క్రముమైనపద్ధతిలో రాగ, తాళములు వుండును. అయితే చివరకాపుకూడ పరిమిత సంగీతమునకు చేందివిగా చెప్పవచ్చును. పీటిలో మొదటివైన రాగాలాపన శూర్పుకొలగులో ఒక విధమైన మొరటుపద్ధతిలో వుంటూవుండును. కొని శాస్త్రయు క్రమైన దాని యభివృద్ధి ఆధులిక రాగిభ్యాసము కనిపెట్టిన మతంనని కొలమనుండే ప్రారంభమైనట్లు చెప్పబడుచున్నది. తరువాత్త తానమ్, నిరవర్త క్రమంగా ఆమలులోనికి వచ్చినవి. పల్లవిని గుజించి “సంగీతరత్నాక్రమ”వంటి ప్రాచీనప్రగ్రంథములలో నడవారింపబడినను, అది తరువాత రెండు కశతాళములక్కగాని సంశూర్పించే యభివృద్ధిచెందియుండలేను. శాస్త్రయు క్రమైనపద్ధతిలో పల్లవి, కల్పన స్వరముల యభివృద్ధి, ప్రాచీన వాగ్దేయ కౌర్మడైన త్రీ పచ్చిమిరియం ఆది అప్పయ్య కొలమనుండే జరుగినదని చెప్పవచ్చును. రాగాలాపన, ఆలాప, అలిష్టి అను 10 రి పదముల ఆర్థము నొక కేం యగును. దీనినే రాగమును విస్తరించుట, లేక రాగ విస్తారమనికూడ చెప్పబడురు. రాగాలాపనకు ముఖ్యముగా తోడి, త్వరివి, కొంభోజి, శంకరాళరము, కల్యాణి వంటి పెద్దరాగములు ప్రధానమగును. రాగాలాపనచేయు నపుడు తెలు, రి, న, తోడి, అను, ఆత్మరము ఉచ్చరించుటయే సంప్రదాయమగును;

తదరిసతోషే అనగా తత్త్వ, రిహ, అనంతం, భీమ అను భూములు కలిసి తదరిసతోషే దేవర్పునిట్లు చెప్పాడును. రాగాలాపన ఒక గంటకొలము చేయదలచినప్పుడు యా క్రింది విధముగా ఆ యా భూగములను విధజంచి పాడడగును. | ఆశ్రితీప్రిక్ రినిమిష ములును, 1వ, రాగవర్ధని 10 నిమిషములును, 2వ, రాగవర్ధని 10 నిమిషములును, ఓవ, రాగవర్ధని 7 నిమిషములును, 4వ, రాగవర్ధని 5 నిమిషములును, ఆరోహణ, అవరోహణాయిలు 8 నిమిషములును, తానమ్ 15 నిమిషములును ప్రదర్శించుట, రంజకంగాను సంప్రదాయంగాను వుండును. రాగాలాపనలో యా క్రిందివాయ సుప్ర నిధులగునురు. (1) లోడి కింతారామయ్య (2) లోడి సుందరరావు (3) ఆలాజా అప్పయ్య (4) శంకరాభరణం సరసయ్య (5) బేగడ సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ (6) సారాయణగాళ కుప్పయ్యర్ లును, తానమ్మా శ్రీ మనస్ సీనయ్య, ఘనం కృష్ణయ్యర్ లును, పల్లవిలో పల్ల వి శేఖయ్య, పల్లవి గోపాలయ్యర్ లును ముఖ్యులగును. శ్రీ త్యాగరాజు పల్లవిలో అంచెవేసిన చెయ్యి అయినను కృతిరచయితగా ఆయినవుగల మహాన్సుత్తమైన స్థానమ్మా యింకోకటి పైకి వచ్చుటకు అవకాశం లేకపోయెను. రాగాలాపనవినపుము:

(i) ఆశ్రితీప్రిక్ ము :— ఇని రాగాలాపనయొక్క ప్రారంభ భూగమగును. దీనినే ఆయి తుమనికూడ చెప్పాడును. ఈ భూగమలోని ఆలాపనను మధ్యస్థాయి మడ్జములో ప్రారంభించి మంద్ర, మధ్య, తార్థాయిలలో దిష్ట, గాంధార, మధ్యమ, పంచమస్వరములందు రాగాలత్తమయనర్పన, గాయకుని శ క్రికిని తెగినట్లుగా నొక సారి గంచించి తిరిగి మధ్యస్థాయి మడ్జమునమ వచ్చి పూర్తిచేయవలెను. ఇట్లాల ప్రతిస్థాయిలందు స్వీపమగా రాగాలాపన చేయుటను, “ఆశ్రితీప్రిక్”మని చెప్పి బడును. ఆశ్రితీప్రిక అనగా మదింపబడిన లేక సంక్లిష్ట పరపబడిన ఆలాపన, యిని ఆరము. కొండచ యిం పద్మతికి భిన్నమగా యతర స్వరములందు ప్రారంభించు చున్నను ప్రాచీనగాయకులు అవలంభించిన పైపద్మతు లేక కాస్త్రయు కమలగునని తెలియడగును. రాగమయొక్క లత్తమును సూచించు ఒక చిన్న ఆలాపనయగుచే దీనిని “రాగసంక్లిష్ట”మనికూడ చెప్పవచ్చును.

(ii) రాగవర్ధని :— ఇది రాగాలాపనలోని రెండవ భూగమను, ముఖ్యమైన భూగమనగును. ఇందు నాలుగు భూగములుగా నుండును. ప్రతిభూగమనరొమ ప్రారంభము లేక ఎపుప్పాను, అంత్యము లేక ముక్కాయియును వుండును. ఈ ముక్కాయినే “విదారి” అని కూడ చెప్పాడును. రాగవర్ధనిలోని నాలుగు భూగమల అంత్యమంచును క్రమమగా ఒకటు, రెండవ, మూడవ, నాల్గవ విదారులు అలంకారములుగా వచ్చుచుండును. ఈ రాగవర్ధనికి “కరణము” అను పేరికూడ కలదు. ముక్కాయి అనగా మగించుటనియు, విదారి అనగా చీల్చుటనియు గ్రహింపడగును.

మూదటిరాగవర్ధని :— ఈ ఆలాపన మధ్యస్థాయి మడ్జములో ప్రారంభించి విశేషముగా మంద్రస్థాయిలో సంచించుతూ, ఆయిస్వరములను సరియైన గమకము

లతోను, మరియు విశేషసంచారములతోను, రక్తిప్రయోగములతోను రాగముయొక్కమనోహరత్వము ప్రకోణించునటుగా ఆలాపన చేయవలెను. మరియు బహుత్వస్వరము లనుగాని, అల్పత్వస్వరములనుగాని తథచుగా వాడక, ఆలాపనలో చాలవఱకు విశీంభూతాలముగా నిస్సను, మధ్య మధ్యమ మధ్యమకోల, ద్రుతకొలములందు కూడ సంచారము చేయడగను. రాగస్వరూపమును చెడగొట్టు సంచారముల నుపయోగింపక, మధ్యమకోల సంచారములతో తారస్తాయి వడ్జమువరకు వెళ్లి తదుపరి త్వరితి.. గతితో తిరిగి మధ్యమస్తాయి వడ్జమునకు వచ్చి ముగించుటను, “మొదటిరాగవర్ధని” యని చెప్పబడును.

రెండవ రాగవర్ధని :— ఇదియు . మొదటిరాగవర్ధనివలె ప్రారంభించినను, ముఖ్యముగా మధ్యమస్తాయి యంచును, తమవాత తారస్తాయి పంచమమువఱకును సంచించి త్వరితగతిని మధ్యమస్తాయి వడ్జమునకు వచ్చి ముగించవలెను. ఇంగాల చేయు టలో విచిత్రకల్పనలతోను, గమక, వర్జ, అలంకోరములు విలసిలునట్టును, రాగము సందంతరతమైయున్న సౌందర్యమును సుఖరించునట్లు సంచించుటమేగాక, గాయకుని భావనాత క్రికిని, సామర్ధ్యమునక్కను తగినట్లుగా రాగమును ఆలాపించుటను “రెండవ రాగవర్ధని” యని చెప్పబడును.

మూడవ రాగవర్ధని :— ఇదియు రెండక రాగవర్ధనివలె ప్రారంభించినను సంచారములు ముఖ్యముగా తారస్తాయియాడే యండవలెను. ఈ ఆలాపన మధ్యమస్తాయి పంచమమునుండి తారస్తాయి వడ్జమువరకును, ఆచటనుండి తార పంచమమువరకును క్రమముగా రాగమును సంచించి తిరిగి మధ్యమస్తాయి వడ్జమునకు వచ్చి ముగించవలెను. రాగవర్ధనియొక్క ప్రేమాదు భాగములును ప్రేపుయిలంగును వుండును. గమక ప్రతిభాగమును ఆకర్షిస్తయముగా నుండునట్లు రాగమును సంచింపవలెను. కీనినే “మూడవరాగవర్ధని” యని చెప్పబడును.

నాల్గవ రాగవర్ధని :— ఇదియు రెండవ, మూడవ రాగవర్ధనులవలె నే రాగమును సంచించుచూ, రాగవర్ధనిని చేయుకోలము స్వల్పముగను, మార్ఘన శేకత్వరితగతిగల సంచారములు విశేషముగను వుండుటమే యా ఆలాపనయొక్క విశేషముగను. అయితే కొండరు రాగవర్ధనిలలోని యా నాల్గభాగములను ఒకొక్కప్పుడు రెండుగా విభజించి రెండు భాగములలోనే 4 రాగవర్ధనలను ముగించుటకూడకణ్ణు. ఈ 4 రాగవర్ధనుల చేయుటలో మొదటిభాగమును మహార్య 20 నిమిషములు చేసినపోయి, 2 వ భాగమును 10 నిమిషములను, 3 వ భాగమును 5 నిమిషములు, 4 వ భాగమును 2 నిమిషములను ఆలాపించుటమే రాగరంజకమును సంప్రదాయము నాటకిని గ్రహించడగణిను.

iii స్తాయి సంచారము :—ఇది రాగాలాపనలోని అంతయైన మూడవ భాగ మగను. స్తాయి ఆలాపన అనగా రాగములో తేడైన ఒక స్వరమును స్తాయిగా చేసుకొని రాగమును సంచరించి తిరిగి ఆదేస్వరమునకు వచ్చి మగించుటను, స్తాయి స్వరము, లేక స్తాయిసంచారముని చెప్పుబడును. ఇది రెండు విధములనును. అప్పి 1. అగోహణస్తాయి సంచారములేక ఆలాపన 2. అవరోహణస్తాయి ఆలాపన యగను.

i ఆగోహణస్తాయి ఆలాపన :— ఈ సంచారము కి విధములుగా నుండును. ఎటులనగా i మొదట మధ్యస్తాయిషడ్జమును స్తాయిస్వరముగా నుంచుకొని దానికి పైన తున్న స్వరముల నంటక క్రిందిస్తాయిలోని మంద్రిషామువఱకు రెండుసార్లు సంచరించి తిరిగి మధ్యస్తాయిషడ్జమునకు వచ్చి మగించుటను “మధ్యషడ్జస్తాయి ఆలాపన”మనియు, ii ప్రిమధ్యస్తాయిరిషథమును స్తాయిస్వగముగానుంచుకొని దానికి పైనుండు స్వరముల నంటక క్రిందిషున్న మంద్రిషథమువఱకు రెండుసార్లు సంచరించి తిరిగి మధ్యస్తాయి ఇషథమునకు మగించుటను “మధ్యషడ్జస్తాయి ఆలాపన”మనియు, ఇక్కెవిధముగా మధ్యస్తాయిలోని iii గాంధారమును iv మధ్యమును v పంచమును vi ఛైవతమును vii నిషాదమును viii తారషడ్జమును వుసగా స్తాయిస్వరములుగా కేసుకొని వాటిపై నుండు స్వరముల నంటక క్రిందస్తాయి ఆదేస్వరములవఱకు నంజేసిసార్లు సంచారము చేసి తిరిగి బయలుకేరిన ఆదేస్వరములకు వచ్చి మగించుట (అనగా పై కి విధములగ స్తాయిసంచారముల)ను “అగోహణస్తాయి సంచార”మని చెప్పుబడును. ఇందు స్తాయి స్వరములు క్రమంగా పోచ్చుచుండుటవలననే దీనికి “అగోహణస్తాయి ఆలాపన” యున్న వేరు వచ్చుటకు కౌరణ్యమైనదని గ్రహించదగను.

2. అవరోహణస్తాయి ఆలాపన :— ఇదియు ఆగోహణస్తాయి ఆలాపనలే కి విధములుగా నుండును. దీనిలో స్తాయిస్వరములు అవరోహణముగా నుండుటచేత దీనిని “ ఆవరోహణస్తాయి ఆలాపన”మని చెప్పుబడుటకు కౌరణ్యమైనది. ఎటులనగా ! మొదట తారస్తాయిషడ్జమును స్తాయిస్వరముగా నుంచుకొని దానిక్రిందసును స్వరముల నంటక పైనుండు అతితారస్తాయి షడ్జమువఱకు రెండుసార్లు సంచారము చేసి తిరిగి తారస్తాయిషడ్జమునకువచ్చి మగించుటను “తారషడ్జస్తాయి ఆలాపన” మనియు, ii మధ్యస్తాయి నిషాదమును స్తాయిస్వరముగా కేసుకొని క్రిందిస్వరముల నంటక పైనున్న తారస్తాయినిషాదమువఱకు రెండుసార్లు సంచరించి తిరిగి మధ్యస్తాయిషడ్జమునకు వచ్చి మగించుటను ” మధ్యస్తాయిషాయిఆలాపన”మనియు ఇదేవిధముగా iii ప్రిమధ్యస్తాయిగాంధారమును iv ప్రిమధ్యస్తాయిరిషథమును, viii మధ్యస్తాయిషడ్జమును స్తాయిస్వరములుగాచేసికొని క్రిందిస్వరముల నంటక పై స్తాయిలోన్న అదేకపు

స్వరములవఱక్క కెండుసార్లు సంచరించి తిరిగి బయలుదేరిన ఆడ్స్‌టాయిస్వరములకువచ్చి ముగించుటను “అవకోహణస్థాయిత్తలాపన” లేక సంచార ”మని చెప్పుబడును. ఇటుల ఆవకోహణస్థాయి సంచారములుచేయునపుడు ఆచ్చటచ్చుట మధ్యమకౌల, గ్రుతకౌలసంచారములున్నాను, ప్రధానముగా విశంబకౌలములోనే సంచారము లుండ కలెను. మరియు నిట్లు చేయబలో ప్రస్వరముల లోలగించియు, ఆకోహణ, ఆవకోహణముల ననుసరించియు, అల్పత్వ్య, బహుత్వస్వరములగమనించియు, గమక, కర్జు, అలంకోరాధులచే వినువారి మనస్సును కరగించునట్లు ఆలాపించుటయు సంప్రదాయముగనిని తెలియదగును.

మకరణి ఆలాపన :—రాగాలాపన కేయునపుడు రంజక్కైన నొక భీషణ్ణరమును స్థాయిస్వరముగా కేసుకొని యచ్చట సల్పముగా సంచరించి యేడైన నొక స్వరమున ముగించి తిరిగి ఆలాపనకేసి పెదుటిస్థాయి స్వరమునకు వచ్చి ముగించవలెను. ఈ తీటిగా 4 పర్యాయములు ఆలాపించి 4 ప, పర్యాయము మందుముండి తారము వఱకు ఆలాపించి తిరిగి మధ్య పడ్జమునకు వచ్చి ముగించుటను భరతముని, మకరణి లేక వర్తని, అని చెప్పియున్నారు. పైనదెలిపిన రాగాలాపన లక్ష్మణములన్నియు అన్ని రాగములకు సాధారణముగా నంటునని గ్రహించునది.

తాయ ఆలాపన :—రాగాలాపనలో యేకై న ఒకస్వరమును స్థాయిగా నంచు కొని పాడుటను “తాయ”మని చెప్పబడును. ఇదియొక విచిత్రమైన రాగాలాపన పద్ధతియగును. “తాయమనగా ! రాగములందు గ్రహస్వరమును వాది, సంవాదులుగా పాడుటసే” తాయమని చెప్పబడును. ఈ శంకరాధరణ రాగములోని భూర్భూగంగు “సరిగు” అను స్వరములకు ఉత్తరాంగమగు “పథునిస” అను స్వరములు సమముగా నుండును. అనుక పంచమును పణ్ణగ్రహముగా కేసుకొని అవటనుండి ఆడే స్వరస్తావములలో రాగము పాడినపుడు ఆధారశత్రువికి శంకరాధరణ రాగముగా నే యుండి మనకు కల్యాణిరాగముగా వినుపించును. ఇటుల గ్రహస్వరములు వరు సగా ఆయ రాగానుసారముగ నాల్గు స్వరములవరకు ఒకొక్క స్వరమును గ్రహస్వరముగా కేసుకొని, ఆకోహణ. అవకోహణ క్రమముగా సంచరించి అస్యరాగకళలను జాపించి తిరిగి ఆధారపడ్జమునకు వచ్చి ప్రధానరాగకళలను జాపించి ముగించుటను “తాయ ఆలాపన” మనబడును. ఇది ప్రతిస్థాయిలందు సంచరింపగలిగినటియు, రాగలక్ష్మణములం దనుభవముగలిగినటియులు పాడబడినను నిప్పుటన తైన జంత్రవాద్యవలకూడ యటి ఆలాపన నేడు చేయగలుగుచున్నారు. ఈ గ్రహస్వరపద్ధతి ననుసరించి దేర్పడినవే పంచమాంత్ర్య, దైవతాంత్ర్య, నిషాదాంత్ర్య రాగములని తెలియదగును. శ్రీ సుబ్బారామణిక్కితులు పేరొక్కనాడిన, యి ‘తాయ ఆలాపన’ పైనదెలిపిన స్థాయి సంచారమునకు సిపిపోవునదిగా కసపడుచున్నది. తాయ, మన కేరతో ఒక సంగీతరచన కూడ యుండుట గమనించవగును.

సర్వస్వర్గము ఏకరాగము : — ఏకైన ఒకరాగములలోగల స్వరములన్నిటిలో రేమే స్వరమును గ్రహణస్వరముగా జేసినిను అచేరాగము (మొదటిరాగము) వమ్ముస్టి రాగమును “సర్వస్వర్గము ఏకైరాగ” మని చెప్పబడును. ఊగో గోప్రియరాగము. ఇది 62 చ, మేళక రథగు ఉషాప్రియ యొక్క జన్మరాగమును. దీని ఆగి “పంచావర్తాపా-
2 3 2 1 2 2 1 2 3 2
ఇంచులు. స 1 ఆ మ భ ని స - స ని ధ మ గ 1 స. ఈ రాగములో వీధ్యరము
గ్రహణస్వరముజేసినను గోప్రియరాగమే మేన్నదును. ఇట్టి రాగములను యింగ్లీషులో
ఫలోలోటోనే స్క్రోలు (Whole tone scale) రాగములని చెప్పబడును.

సాత్కరాల త్తి : — రాగాలాపన చేయునపుడు రాము, కృష్ణు, గోవిందు, శంకరు
వంటి ఆర్థసహితమైన భగవన్నామాత్మకముల నుచ్చంచుచూ చేయునట్టి రాగా
లాపను “సాత్కరాల త్తి” యని చెప్పబడును.

ఆనట్కరాల త్తి : — రాగాలాపన చేయునపుడు భగవన్నామాత్మకరసులుగాక
“తదనిసత్తామ్” వంటి ఆదరచిత్తమైన యత్కాముల నుచ్చంచుచూ చేయునట్టి రాగా
లాపను “ఆనట్కరాల త్తి” యని చెప్పబడును.

తాసకట్టిత్తిత్తి : — ఈ “తాస” అనుక్కును శూర్యము దాక్షింధుత్వగాసపదభ్యి
లలోగల “తెన్నాన్” అను పదమునుండి స్నీకరింపుడి తాసముగా సంస్కరింపబడిన
దగును. “తెన్నాన్” అను పదమును “దక్షిణరాష్ట్రాధిపా” యని అభ్యమగును. శూర్యు
కౌలమున దక్షిణభూర్భూతచేకంలోగల పాండ్యరాజుము సేలుస్టటి యొక్కరాజును అప్పటి
గాయకులు స్థోత్రముగా రాగాలాపనలో “తెన్నాన్” తెన్నాన్ యని సంబోధిం
చుచువు పొడుచుండడివారట. తెన్నాన్ అను యిం పదమే క్రమక్రమముగా ఆర్యజన
వ్యవహరములో “తాసమ్”గా మార్పిచెంది, క్రమేణ “అనంతాసంతా” అను భగ
వన్నామాచ్ఛార్ణ సూచకంగా విరింపబడెను. “తెన్నాన్” అను యిం రాగాలాపన
పద్ధతి ఘనార్థ 600 సంవత్సరములకు ముందే దక్షిణభూతంలో గలదని తెలియు
చున్నది. రాగాలాపనలో యింతాన్ లేక అనంతశస్త్రము గాత్రమును క్రుష్ణితో చేయు
టకు ఒక ముఖ్యసాధనంగా కూడా వుపయోగపడునని గ్రహించదగును.

2. తా న మ్ : — రాగాలాపనయొక్క తరువాతిథాగమును “తానమ్” లేక
ముధ్యముకొలగానమని చెప్పబడును. విశంబకోలములో రాగాలాపన అయిన తమపరి
పొడుబడు యిం తానమ్ యొంతో ఆకర్ష టీయంగాను, రసవంతముగాను వుంచును. ఇది
పొడునపుడు తానమ్, తానంగ, తానంనావంటి మాటలు వుపయోగించవలెనేగాని
వేరుకట్టిచూర్చుచుచుచుచులు చేయకూడదని శూర్యాచూర్యాలు జీప్పియుండిరి. తానమ్
పొడునపుడు అకార, అం, కొరాదులనుకీర్చి నాభితాసముగా గ్రుతకొలములో పొడు
టయే సంప్రదాయమగును. అయితే యిం ఆలాపనలో విశంబకోలమే ప్రధానమైనను

యెడ, సెడ, మధ్యమకొల, గ్రూతకొలమలలోకూడ ఆలాపించవచ్చును. ఇటుల గ్రూతకొలమలలో “తానమ్” పాడుటణే “ఘనమ్” అని చెప్పుబడును. దీనిలోని సంగీతమును ఆవ రములుగాలెక్కింప వీలుకొనపటికిని అది ఒక విధమైన లయతో నేకూడి యుండును. నిష్టమైన గాయకులేమి, వాచకులేమి తానమును త్రికొలములు లేక చట్టులములుకూడ పొడి, లేక వాయింపగలగునురు. పొచ్చేన్నైన శ్రీసత్తమారు పంజాఅయ్యర్ ఆసుపారు మానవాశ్వాజమర్గటుమయూరామక్కటుమండుకాచవ్రక్తానములనెడి 8 రకముల తానములు పొడిచేపారని ప్రతీతిగలదు. తానమ్ పాడుటణే మధ్యమకొలగానమనికూడ చెప్పుదురు. ఆదర్శమైనటి 1 గంట రాగాలాపనలో తానమ్తోకూడా కలిపి విధభాగమలకొలమ లీ క్రిందివిధముగా నుండవలెను. అట్టి పీకము 5 నిమిషములును, పుచ్ఛదటి రాగవర్ధని 10 నిమిషములును, రెండవ రాగవర్ధని 10 నిమిషములును, మాడవ రాగవర్ధని 7 నిమిషములును, నాల్గవ రాగవర్ధని 5 నిమిషములును, స్థాయిసంచారములు 8 నిమిషములును, తానమ్ 15 నిమిషములును పాడుటగాని, వాయించుటగాని సమంజసమగ్రాను రక్తిగాను పుండును.

(8) పల్లవి :— అనగా పదము, లయ, విశ్వాసము అను వద్దత్తయములోని ప్రధానాత్మకరముల సంయోగాను “పల్లవి” అని చెప్పువును. పదము అనగా మాటలు. లయ, అనగా కొలము. విశ్వాసమనగా హోచ్చుత్వగులతో విస్తరించుట యానును. పల్లవిలోగల “ల్ల”, కౌరము ద్విత్వమసుటచే పల్లవికి “లయ, ముఖ్యమగుచున్నది. గాయకునియొక్క లేక వాదకునియొక్క పరిశ్వార్థజ్ఞానము పల్లవి ప్రదర్శించుటలోనే ఇశకదమగుచుండును. మనోధర్మ సంగీతములోని 5 భాగమలలోను పల్లవి ఒక ముఖ్యభాగమగును. ఇది పరిమితసంగీతమనకు చెందును. రాగాలాపనలో విశేషసామర్థ్యము లేకపోయినపు, పల్లవిలో ఆశ్చర్యద్యుతమైన ప్రతిభనుచూపగల గాయకు లుండుటకలను. అట్టే పల్లవి పాడుటలో విశేషసామర్థ్యముతేని గాయకులు రాగాలాపనలో ఆశ్చర్యమైనప్రతిభనుప్రదర్శించుటంకూడాకలదు. శ్రూర్యము మహారాజులు తమ ఆస్తానములలో ప్రమథులైన సంగీత విద్యాంసులచే పల్లవిలో పోటీలు జరిపించి గలిచినవారికి ఘనమైన సన్మానములు చేయుచుండిచేపార. సుప్రసిద్ధ వాగీయకార్యానైన శ్రీ పట్టుం సుబ్రహ్మణ్యాయ్యర్ 108 తాళములలో మిక్కిలి పెద్దడైన “సింహాసనం” అను ఆవరమునకు 128 అమరకొలములుగాల ఒక తాళములో ఆశ్చర్యమైన ఒక పల్లవిని రచించి ఒక గానసభలో ఆశ్చర్యద్యుతంగా పొడి సభికులచే విశేషమన్ననల సాందినట్లు తెలియుచున్నది. ఈ పల్లవి పాడుట ఆనేపద్ధతి ఘమారు 200 సంవత్సరములమయించే అములనం దున్నట్లు తెలియుచున్నది. కాని శాత్రువుక్కమైన ఒక పద్ధతిని కనిపెట్టి నవిమాత్రము 18 వ, శత్రువుమనకు చెందిన శ్రీ పచ్చిమిరియం ఆది అప్పయ్య అనే చెప్పవచ్చును. కృతిరచనలు యేరుడినపటించే నిరవల్న, కల్పనస్వరములను అభి

వృద్ధిచేయటకు గాయకులు ప్రారంభించిరి. దీనినిబట్టి రాగాలాపనయే వీటన్నిటికంటు అతిపురాతనమైనదని స్పష్టపడుచున్నది. పల్లవినిపాదు క్రమమెటు లన్గా? తెలుగు ముల్సోగాని, మరి దొయితర తాళులోగాని పల్లవిని పాదునపుడు దాని ప్రారంభము ఆ తాళుముయొక్క అతీత, ఆనాగతే, సమగ్రమాములలో నొకదానికి సదిపోవునటుల మాచుకొనవలెను. మరియు పదగర్భము తప్పకుండునట్టును, సాహిత్యాన్ని ములు దొయితాపులందు దొయితపుడు లండడవలెనో అని తప్పకుండునట్టును విచిత్రకల్పనలతో సాహిత్యమును ప్రస్తరించుతూ వరుసగా 1 లేక 2, లేక 4 లేక 8 ఆవర్తములవంతున పల్లవినిపాడి ముగించవలెను. ఇట్లు పాదుటలో గాయకునికి క్రికి తగినట్టును, వచ్చిన సంగులు రాసీయకును, రాగ, తాళు, విధులు తప్పకును, వినువారికి యింపుగా నుండు నట్టును పాడవలెను. ఇట్లు పాదునపుడు మధ్యమకొలములో పాదుమా, దొడ, సెడ మధ్యమ, ద్రుత్కొలములలో పాదుటమంజసముగానుండును. అయితే అతిపిశంపు(పొక) కొలముగను, అతిగ్రుత(గురిత) కొలముగను పాదుటకోమమని ప్రాచీనుల యభినుత మగును. పల్లవియంగుగల మాతువు (సాహిత్యము) యే భాషానైనా వుండవచ్చును. లేక మణిప్రవాహమువటి విధభాగవలుగోకూడ నుండవచ్చును. అకి దేవతాస్థానికి చెందియుండు కై సంప్రదాయమగును. కొని యా కొలములో పల్లవి సాహిత్యము, హస్యరస, ప్రస్తుతము, ఎత్తిపొదుపులకును, ప్రాపంచకవివ్యయములకును సంబంధించినుడాయిండటంకలదు. ౬॥ గానంగాలోలకరుణ. అను తోడిరాగను, అదితాళులోని పల్లవి దేవతాస్థానిగల పల్లవికిని, ౭॥ గ్రగ్రంట కాగిటజేర్చి, అను సావేరాగను, అగితాళులోని పల్లవి, శృంగారరసయుతమగు పల్లవికిని వుదాహరణములగును. ఇవి కెందును ఆనాగత్తగ్రమాపలవులకు చెందునని తెలియదగును.

(4) నిరవలో :—అవగా భారీలు భూత్రిచేయట అని ఆర్థము. ఇవి ఏవైన పల్లవిలోగాని తదితర సంగీత రచనలోగాని యందు సాహిత్యమునందలి కొంత భూగ మును తీసుకొని ఆకార, ఇకార, ఉకొరాదులతో రాగ, తాళ, నియమముల నమస ఇంచి విచిత్రమైన కల్పనలతో ప్రస్తరించుటను తమిళములోనిరవలోని చెప్పబడును. దీనినే తెలుగులో సాహిత్య ప్రస్తరమని చెప్పుబడును.

(5) కల్పన స్వరములు :—ఇవి ఏవైన ఒక పల్లవిలోగాని, కృతికంటే యీతర సంగీతరచనలోగాని కొంత సాహిత్యభాగమును తీసుకొని అంధకు నియమించు కొనిన తాళులో సమగ్రమాములోగాని, ఆనాగత్తగ్రమాములోగాని, అతితగ్రమాములోగాని స్వరములను కల్పించి వేయటక్క గల పేరగును. ఇట్లు వేయునపుడు యాదిగువ నుదహరింపబడిన ముఖ్యమిధయములను గమనించుట విధియగును! మొదట కల్పన స్వరములను కొంత (క్రి) ఆవర్తములోను, తరువాత అర (క్రి) ఆవర్తములోను కొనిప్పి క్రి, క్రి, క్రి ఆవర్తములలోను స్వరములను ఇంధితాగ, తాళనినుఁ

ననుసరించి స్వరములను కల్పించిపోవాటు, ii చెయదట ప్రధమకౌలములోను, తనుపరి న్యూతీయకౌలములోను, పిమ్మట తృతీయకౌలములోను స్వరములను కల్పించి పోవాటు. iii త్రైథీయలంగును స్వరములను కల్పించి పోవాటు. iv న్యాసస్వరము పల్లవి చొక్కు ప్రారంభ స్వరముక్రించి స్వరముగ నుండినట్లు పోవాటు. v చివరపొడునటి ముక్కొయిలు న్యాసస్వరములో మరించుట. vi గతిథేదము నొండించి స్వరకల్పన చేయుటయగును. 7॥ వాతాశిగణపతిం భక్తేహమ్ అను కృతిలో “ప్రణవస్వరూప” అనుచోటసమగ్రములో కల్పనస్వరములు వేయట రంజకముగానుండును. 8॥కొలువ మార్గద, అను లోడిరాగక్కుతిలో “తంబురచేకొని” అనుచోట, అతిత్తగ్రహములో కల్పనస్వరములు చాల రంజకముగా నుండును. 9॥ పక్కల నిలబడి. అనుఖరవంర ప్రీయరాగక్కుతిలో “తమవుచే” అనుచోట అనాగత్తగ్రహములో కల్పనస్వరములు పోవాట యొతయు రక్కిగా నుండును. మరియు 10॥ భజకే రఘువీరం. అను కల్యాణిరాగంగో ఆలికాశమనంగుల అనాగత్తగ్రహం పల్లవిలోకూడ కల్పనస్వరములు వేయట యొతయు రక్కిగానుండును.

పదగ్రథము:—ఇంగు ప్రధమాంగము, న్యీతీయాంగములు రెండును సమాన భాగములుగా నుండును. ఒక్కొక్కుప్పుడు సమంగా లేకపోవచ్చును. ఆయాతాభములను బట్టి యూ భేషము చేయచును. పల్లవి పొనుసప్పుడు తాళము వేయుటలో లఘువును ఒకసారి పూర్తిగా వేసినిచెంటనే వేయాడు మొదటి భూతయందుండునటి సాహిత్య త్తరమును “పదగ్రథ”మని చెప్పుచును. 11॥ పాలించుటకు సమయమిదే। ము...హా 12 కొష్టనసః॥ అను పల్లవిలో ఆడ్జాగీశ గుంతుగల తావును పదగ్రథమని చెప్పుచును.

రక్తాయి పల్లవి:—ఇది మనోహరమైన గండు స్వతంత్ర పల్లవులతో సామరస్యముగ చచింపబడి, రెండు పదగ్రథములను గలిగియుండునటి పల్లవికిగల పేసును. ఇంగు మొదటిపల్లవి రెండవ పల్లవిలోని భావమును సులింపబడేయునం ఈ రెండును ఒక్కొక్కుప్పుడు విడివిడిగా పొడుటకు కూడ వీలు కలిగియుండును.

స్వరాత్మక పల్లవి:—ఇది పల్లవియొక్క సాహిత్యము స్వరాత్మకము నోకుడినట్టు ఆస్వరముల పదబూలము సాహిత్యమువలె ఆరము జిచ్చునిగా నుంపు పల్లవికిగల పేరగును. 12॥ మోహనరాగములోని సరిగ్గా పాంగ - ఇచ్చేనే - పాదా పాంగ - ఇచ్చేరా. అను పల్లవిలో ఆడ్జాగీశులు గలపి స్వరాత్మకములగును. గనుక ఉండి స్వరాత్మక పల్లవికి శాస్త్రయుక్తమైన ఒక ముఖ్య వుదాహరణముగును.

గోతుచ్చయ తి పల్లవి:—ఇది పల్లవియొక్క సాహిత్యము ఆపుతోకపలె మొదట పెద్దిగా నుండి పోనుపోను తెగిపోనునటి దానికిగల పేరగును. 13॥ సుగుణానిధింద్ర, తలశేఖరంద్ర, అను సాహిత్యమును సుగుణానిధింద్ర + గుణానిధింద్ర,

నిధిచంద్ర, చంద్ర అను పథముగ, గోత్రచ్ఛయతిగా పల్లవిని విధజించి పాడవచ్చును. ఇది శ్రీ స్వాతితీరునాథ్ మహారాజుపై ఆయన గౌరవార్థము రచింపబడిన కొంభోజీ రాగములోని ఒక ప్రభ్యాత పల్లవియగును.

రాగ మాలి కొ పల్లవి :—ఇది ఏడైనా ఒక పల్లవిని వివిధరాగములలో దాని తాళవిధుల నమసరించి పాడునట్టి పల్లవికిగలుగు పేరగును. ఈ కంకరాధరణనే, అను శంకరాధరణము, తోడి, కల్యాణి, దర్శారు రాగములలోగల ఆనితాళపల్లవి యిందుకొక చక్కని శుదాహరణమగును.

తాళ మాలి కొ పల్లవి :—ఇది ఏడైనా ఒక పల్లవిని వివిధతాళములందు పానుహా తిరిగి మొదటి పల్లవితాళమును యొత్తుకొనుచుండు నట్టి పల్లవికిగల పేరగును. ఇట్టి పల్లవులను పాడుటలో శ్రీ, కీళ కుపుయ్యైర్ కుమారుడు త్వాగుయ్యైర్ మిక్కిలి సమర్పదని ప్రతీతిగలను.

రాగ తాళ మాలి కొ పల్లవి :—ఇది ఏడైనా ఒక పల్లవిని వివిధరాగములలోను, వివిధతాళములందును పాడు ప్రీతి పల్లవికిసట్టి పట్టివికి గలుగు పేరగును. ఇట్టి పల్లవులను పాడుటవు రాగ, తాళ, జ్ఞానములందు మిక్కిలి సామర్థ్యముండవలైను. మారియు ప్రేలికి 16, లేకి 32 ఆష్టరకోలములు నడుసుట్టి చౌక్కాల పల్లవులను, గతిధైదమ కలిగినట్టి కిష్కమైన పల్లవులను, అనగా ప్రథమాంగము ప్రత్యుత్తిలాండును, ద్వితీయాగము చతుర్ప్రత్యుత్తిలాండును లేక వేయవేయ గతులలోసుగల పల్లవులను పాడుటం మిక్కిలి కష్టసాధ్యముగా నుండును. గనుక ఇట్టి పల్లవులు అరుదుగా పాడబడును.

ద్వితాళ పల్లవి :—ఇది ఏడైనా ఒక పల్లవిని దానికి నిర్ణయింపుడిన తాళమునండేగాక మరియుక తాళమునందుకూడా పాడుటకు మీలుకలిగినట్టి పల్లవికిగల పేరగును. ఈ చతుర్ప్రజాతి దూపకతాళపల్లవిని ప్రత్యుత్తి ఏక తాళములోను, మిద్రసాతి ర్ఘుంపతాళ పల్లవిని ఖండజాతి ఏక తాళములోను పాడుటవు మీలుండును. గనుక యట్టి పల్లవులు ద్వితాళపల్లవుల రకమునకు చెందినవగును.

అనులోమ పల్లవి :—ఇది ఏడైనా ఒక పల్లవిని పాడునపుడు దాని తాళమును ఒకేవిధముగా వేయుచూ, పల్లవి సాహిత్యమును రెట్టింపు లేక నాలుగు రెట్లు వేగములో పాడి లేక వాయించునట్టి పల్లవికిగల పేరగును.

ప్రతిలోమ పల్లవి :—ఇది ఏడైనా ఒక పల్లవిని పాడునపుడు ఆపలవి యొక్క సాహిత్యమును ఒకేకొలములో పాడుచూ, తాళమును రెట్టింపు లేక నాలుగు రెట్లు వేగములో నడుపునట్టి పల్లవికిగల పేరగును. ఈ అనులోమ ప్రతీలోమ పల్లవు లను పాడుటకు పరిర్ఘారమైన, లయజ్ఞానము, మంచి ఒదుగుగల శారీరము (కంతము) యిండుట మయ్యామగును. ఇట్లు పాడుట చౌక్కాల పల్లవులలోనే సాధ్యమగును.

గీతలయించమ.

గీతము :— ఇది పల్లవి, అను పల్లవి, చరణములను విభూగములు లేని సులభ సంగీతచంపయగును. గీతము ఆనుమాటక్కపోట, అనికూడ అర్థము కలను. కౌని సంగీతములో నొక ప్రత్యేకమగు రచనకే యిది యొక్కప్రవగా వర్తించును. రచన లన్నిటి లోను మిక్కిలి నిరాడంబరమైనవియు, రాగముయొక్క నిరాడంబర మాధుర్యాన్ని ను కీంపకేయునియి గీతములగును. ఇందు సంగీతము, లయ, సమానముగా సుండను. మరియు సంగీతులుగాని, కీషుపదసమైక్యములుగాని వుండవు. థాతు, వసిదు ప్రతి స్వరమునకును, మాతు, వసిదు ఒక్కొక్క సాహిత్యము సాధారణముగా సుండను. ఈ సాహిత్యము తైవస్తోత్రమునకు సంబంధించియుండును. మరియు కొన్ని గీతములలో అర్థములేని అస్యా—తియ్య—ఆస్యాం పోవయ్యా— కేరె—వంటిమాటలు సాహిత్యమునందు మిళితమై వచ్చుచుండును. ప్రథమాఖ్యాసమునంగుగల స్వరావరి, జంట, అలం కౌరాగులు శూర్పిచేసినపిదు విద్యార్థు గీతములనే ముఖ్యముగా సేర్చుకొంగిరు. సప్తతాళములలోను వాటివిభూగములలోను ఆసేకగీతములు రచింపబడివున్నవి. శ్రీ శాంగరాజునకు శూర్యమే చాలామంది రచయితలు గీతములను రచించియుండిరి. ఈ గీతములు ముఖ్యముగా కెందు విభములుగా నున్నవి. అవి 1 సాధారణ గీతములు. 2 లక్ష్మణ గీతములగును. వాటి విపరమల స్క్రించ చెఱుపుట గమనించునది.

i సాధారణగీతము :— గీతలక్షణమునందు చెప్పబడిన అన్ని విషయములను గలియిందునది “సాధారణగీత” పుని చెప్పబడును. దీనినే సామాన్యగీతములియు, ఉత్సవగీతములియు, సంచారిగీతమనియు చెప్పట కలదను. ఇందుగల సాహిత్యము తైవ స్తోత్రముగ సుండును. సదక ప్రవేశికి ఒక అత్యరకొలముగా సుండును. ఊ శ్రీరామ చంద్ర. (భైరవి. చ. ధృవ) అను గీతము యిందుకొక ముఖ్య వృద్ధావారణమగును. ఈ సాధారణ గీతములు మరియుకప్పదత్తిలో ఏ విభములుగా సుండను. అవి i పిశ్చార్గితములు ii ఘనరాగగీతములు iii రాగమాలికాగీతము లగును.

i పిశ్చార్గితములు :— విశ్నుక్ష్యరుడు, మహేశ్వరుడు, ప్రీమహోవిష్ణువు మొదలగు తైవములను స్తోత్రముచేయుచు శ్రీ పూర్వందరదాను రచియించిన ఉపోదాత గీతములను “పిశ్చార్గితము”లని చెప్పబడును. ఊ 1 శ్రీగణునాథ. 2 కుండగార. 3 కెత్తయసిరసు. 4 పనుమనాథ. 5 భయసమయదేవ మొదలగు గీతములు యారకమనకు చెందినవగును.

ii ఘనరాగ గీతములు :— నాట, గౌళ, ఆరభి, శ్రీ, వరాళివంటి ఘనరాగ పంచకమునందు రచింపబడిన గీతములను “ఘనరాగ గీతము”లని చెప్పబడును. ఊ 1 అమరి కబీ (నాట) 2 సుకల సురాసుర (గౌళ) 3 కెరె ప్రీరామచంద్ర (ఆరభి) 4 మినాటీ జుయ కామాటీ (శ్రీరాగ) 5 కండె పూఢివ (పూఢి) నంటి గీతములు గూర్చముకే జెందినవగును.

iii) రాగమాలికా గీతములు :— గీతలత్తుణము నమునటంచి పెవిధరాగములలో క్షుపముగా రచింపబడిన గీతములను “రాగమాలికా గీతము”లని చెప్పునపొను. ఇట్టి గీతములు యా కోలములో వాడుకయింను లేకున్న వి. తైన చెలిపిన లక్ష్మీగీతములను రచించినవారిలో ప్రీ పురందరదాసు, ప్రీ రామామాత్మ్యాదు, ప్రీ పైచాల గుచుమూర్తి శాస్త్రి మొదలగువారు ముఖ్య లగుడురు.

ప్రాచీన లక్ష్మీగీతములు :— ఇవి మరియుక పద్ధతిలో రెండు విధములుగా నున్న వి. పద్ధతసూడ 2. భాయాలగమూడలగును. సూడతసునవి గీతవాచక మైన దేశియపదునును. కాత్తునియమంయుగల భాయసు ప్రాండిసగీతమును పద్ధతసూడ యినబడును. భాయాలగపదనికొండమే సాలగమును. ఈ సాలగమూడతలునచి, ధృవ, మర్యా, ప్రతిమర్యా, నిస్సారుక, ఆటలాశ, రాఘలాశ, ఏకతాళములను 7 భేదములు గిలియిండును. అందు మొదటిచే న ధృవమనగా! ధాతు, మాతుస్వరాలనో కూడిన ప్రాచీనగీతములలో కొన్ని రెండు భండములుగును, కొన్ని మాదు భండములుగును పుంపును. ఫీలిలో మొదటిచి ఉద్దార్థిహాఖండ మునుడును. సినిర్మా మొదటిభాగ మొచ్చిట న్యాసముగా సుంచుడునో దానినే ప్రథమని చెప్పునును. ఈ ప్రథము నక్కల భేదములు, వాటిపేర్లు, రసములు, తాళములు మొదలగు లక్ష్మీ ములును, మర్యాది మిగత అంతలాశముల లక్ష్మీములను గ్రంథవిస్తువ ఫీతిచేతను వాడుకలో లేనండునను నిచట చెంపసణుల ప్రాపించి వాటిని “చతుర్ండి ప్రకాశక” గ్రంథమందు జాడబడును. ఉద్దార్థిహాఖండ స్వరములకంటే హౌష్ట్మిన స్వరములు గలది ఆ భోగఖండమునుడును. కూడాడవది ముద్రాఖండమును. ఉద్దార్థిహాఖండ ములో ప్రథమవెనుక, అంతరియసు, పిమ్మిట, జావడయును, ఆ భోగఖండము, వెనుక అంతరియసు, ముద్రాఖండము వెనుక అంతరియసు గద్దియిండును. బట్టివి ప్రతిఖండగీతములందు మాత్రమే కనుపడుచున్న వి. శ్రీ వెంకటమథి యాటి గీతములను ధృవాది సహతాళములతో, రఘోంపటాతాళమును, రగమయ్యతాళమును చేర్ని యా 9 తాళములందే రచింపబడవలెనని చెప్పియున్నారు. ఈ లక్ష్మీగీతములందలి సాహిత్యము, సంస్కృతాభూస్తైన ప్రాకృతాది భూసాపదములతోను, ఆ భోగఖండ సాహిత్యము అర్థరహితమైన అయ్య, తియ్య, అంవో ఇయ్య, రేరె, వంటి పదముల తోను కూడియిండును. ఉండి శ్రీ మత్తుచీనిగిరి తస్సాధవధనుతే, అను శ్రీరంజని రాగములోని శ్రీ వెంకటమథి గీతము ప్రాచీనలక్ష్మీగీతమునకు ఒక వుదాహరణమును.

అంతరి :—[ప్రాచీనగీతములలో ప్రథమ, ఆభోగ, ముద్రాఖండముల వెనుక పుండునట్టి భాగము లేక తావునకు “జావడ” అని చెప్పబడును.

జావడ :—[ప్రాచీనగీతములలోగల అంతరివెనుక రెండు భండములను కలుపు నట్టి భాగము లేక తావునకు “జావడ” అని చెప్పబడును.

(2) లత్తణగీతము :— అనగా దైవస్థోత్రములో కూడిన సాహిత్యమునకు తోదు, ఆరాగముయొక్క సంశ్ార్ల లక్షణమును కూడ సాహిత్యమునందు యిమిడ్చి రచింపబడు గీతమును “లత్తణగీత”మని చెప్పబడును. నీనిలో ఆరాగము జన్మన్యరాగ మైనవో దాని జనకరాగమును, భూషాంగరాగైనచేసచేసచో దాని అన్యస్వరములను, వర్ష, వప్ర, గ్రహ, న్యాస, అంస్వరములను, దౌడవ, పూడవ, సంశ్ార్లముల స్వోధమును రచింపబడియుండును. ప్రస్తుతము అమలునందున్న చాలారాగములలోను, వాదుకలోలేని కొన్నిరాగములలోను లత్తణగీతములురచింపబడియున్నవి. గ్రంథముల నుఅచ్చు వేయటు తెలియని ప్రాచీనకొలములో గానకళాధ్యుల అయి రాగలక్షణములను సులభముగా జ్ఞాపే యిందుంచుకోనుటకీ లత్తణగీతము లెంతయు సపోయికొరిగా నుండిడివి. కొని వర్ధమానకొలములో నివి మన సారస్వతవాంఘనమూర్తిము దీర్ఘగలిగినికిగానున్నవి. ఉ॥ కంసాసుర, ‘సహస, చ.మర్యా’ (గురుమూర్తికామ్రితి) యగును. ప్రే వెంకటమఖియైక్క రాగాంగ లత్తణగీతములు ఒకప్రత్యేకరకమునకు చెందినివగుటచే వాటిలత్తణమును తెలుసు కొనుట కెంతయు నుత్సాహముగా నుండును. సాధారణముగా యింగా లత్తణగీతనులు ఇభూధములుగా నుండును. అంగు మొదిభోగము ఆ మేళక రాగము తీసుకొనున్నా ములజాతిని తెలియపలచును. కెండవభూగము ఆ మేళక రనుండి జనించు ఉపాంగరాగ కటన తెలియపలచును. మూడవభూగము ఆ మేళక రనుండి జనించు భూషాంగరాగ ముగుర్చి తెలియపలచును. ఈ లత్తణగీతముల సాహిత్యములంగు తెలియిన ఉపాంగరాగములలో కొన్ని శ్రీ వెంకటమఖి ఆనంతరము భూషాంగరాగములు గా పరిగణింపబడు టచే పీటిలో కొన్ని దక్షిణభారతంలో సేడు అమలునందు లేకున్నవి. కొని ఉత్తరభారతమునందు మాత్రము వ్యాపిలోనున్నవి. ఉ॥ రవికోటిశేజ. అను మాయామాశవగాళ రాగ, చ. మర్యాతాళములోని వెంకటమఖిగీతము యిందుకు ఒక మాఖ్యాపుదాహారణమును. ఇట్టి లత్తణగీతములు రచించినవారిలో శ్రీ గోవిందదిక్షితులు, శ్రీ వెంకటమఖి మొదలనువారు మఖ్యులగుచురు.

నూళాదులు :— అనగా ఇవి గీతమునకు దేక్ఘపదమైన నూడపుండి స్నీకరంపబడినదగుటచే “నూళాదు” లని చెప్పబడును. ఇవి అమరికలోను, లత్తణములోను దీతమును బోలియుండును. ఈ సూళాదులు ప్రసిద్ధాలంకార సప్తతాళములందా ఉణ్ణారిపూ, భృవ, ఆభోగ, ధాతువులతో ఏక కళగానుండి, విశంబ, మధ్య, లయలు గలిగి వర్షక్రమములతో సాహిత్యరూపమై యుండును. ఉ॥ అచ్చుతానంత. అను, కొళిరాముక్కియ రాగ మూంపతాళములోని పురందరదాసుని రచన యిందుకు పుదాహారణయగును. ఇట్టిని శ్రీపురందరదాసులు మాత్రమే కన్నడములో రచించినట్లు తెలియుచున్నది.

చిట్టుతానములు :— పీనినే శ్రీ వెంకటమఖి మొదలగు పూర్వాచార్యులు “కటకము”లని చెప్పియుండిరి. ఇవి ప్రత్యేకముగా వీకావాద్యము నభ్యసించుటకై

వుద్దేశింపుడిన రచనలగును. ఘనరాగపంచకమునంచు గల యా చెట్టుకొనములు పించాను ఐధ్యసీంచు వివ్యాహపుత్ర ఘనరాగపంచకముడవీ లక్ష్మణానను సంపూర్ణముగా నుట్టి కెంతయు వీలుగానుంపును. ప్రస్తుతము అములునంచున్న ప్రామభ్యమైన ఆసేకరాగము లలో యా చెట్టుకొనములగలవు. వీటిలో రాగాలాపన లత్తణములు జెప్పినపుల ఆయి త్రము ఏకప్పు, ముక్కొఱుఎప్పుప్పు, స్తాయి, ఆఖోపో ఆవణోపో— ఎంచాడై మికిటి మొదలగు లక్ష్మణములుకూడ వుండునని తెలియుచున్నది.

ప్రబంధము: ప్రబంధములలో ప్రార్థనమునండ్ల ఆములులోఉని కొన్ని రచనలులను.

వాటిలో కొన్ని యితర నామములలో చూర్చుచోండి వాక్యాలోనుస్తుని. భద్రతమును తన నాట్యశాస్త్రములో నాట్యముక్కుపయోగించు ఆసేకరచనలు పేర్కొన్ని ఆక్రాలములో భృతులు, గీతిలు అను కెంతు రచనలు ప్రధానంగా అములుగానుస్తున్నాయి తెలిపును. మరియు మాగఢి, ఆధ్యాత్మిక, సంభావిత, పృథుల, అను + గీతిలునుంచి పేర్కొన్ని యిండేవు. మతంగును 49 దేశీప్రభుంధరులను, శాస్త్రచేష్టకు గెరి యితర ప్రబంధములను గురించి పేర్కొన్నియుండికి. ప్రఖురథమవనగా ప్రత్యేకమైన ప్రాచీనపచనికౌకప్రతి సంగీతరచనకుండా ఆధ్యాత్మికము నిచ్చును. ప్రత్యేకమైన ప్రబుంధములలో 6 అంగములను, 4 ధాతులును వుంచును. వాటి వివరముల సిక్రింద చెంచుచుట గమనించునది.

i స్వరము:— అనగా స్తోస్వరములగు సరిగు పథ ని, లాగల ప్రతి ఒక్కటియును “స్వర”మని చెప్పుఖుచును.

ii బి రదము:— సంబోధనగా ప్రబంధనాయకుని వుద్దేశించి వాని భైర్వు, శార్ణాదిగుణములను తెలుపు పోత్తపూరములను “బిచువ”మని చెప్పుఖుచును.

iii పదము:— అనగా మాటలుగలడి “పదము”అని చెప్పుఖుచును.

iv తేనకము:— అనగా భాండీనభావలోగల “తేన” అను శబ్దవికొరమును “తేనక”మని చెప్పుఖుచును. ఇది తల్లి శబ్దమనకు సంబంధించినదనును. తల్లి అనునచి శిల్పమంగళ స్వరూపమైన పరప్రమాయాచకమగును. ఓం తత్పత్తి, తత్పయసి, అను మహావాక్యములకు సరిపోవు యా ప్రబంధము లందలి “తేన” శబ్దమునే “తేనక” మని చెప్పుఖుచున్నదని తెలియునది.

v పాటము:— అనగా రుద్రపీఠి, తంఖమువంటి వాచ్యరులలో లంగు స్వారస్వీ ధ్వనులను, ఉరోవాద్యమువంటి చర్చపూర్వములలో లత్తుకొనుపొరునుగా పలువురుస్తే శబ్దములు లేక జతులను “పాటము” అని చెప్పుఖుచును. [పాటము = శబ్దము.]

vi తాళ ము :— తాళప్రకరణమున తైపుబడిన లత్తుములలో కూడినది “తాళ”మని చెప్పబడున. పైన తెలుపుబడిన 6 అంగములును అవి వచ్చు సంబ్యునుబడి ప్రబంధములను యాక్రిండి 5 విధములుగా విభజించిరి.

i మేలినీజాతిప్రబంధము :— ఇందు పైనదెలిపిన ఆఱు ఆగము లుండును.

సీనికి ఉ॥ చండళేల. అనుసట్టి హంసధ్వనిరాగము, మర్యాతాళములోని క్రీరామ స్వామినీక్షితుల రచన యిందుకు సరిపోవు ఒక మంచి వుదాహరణమగును.

ii అసందినీజాతిప్రబంధము :— సీనికి పైనదెలిపిన 6 అంగములలో తేసకము తప్ప మిగత 5 అంగము లుండును. ఉ॥ తిలాన. ధన్యాసిరాగము, అదితాళములో శ్రీ పల్లవి శేవయ్యాంశానిన రచనయిందుకు సరిపోవు ఒక చక్కని వుదాహరణమగును.

iii సీనినీజాతి ప్రబంధము :— సీనికి పై 6 అంగములలో పాఠము, తేసకము తప్ప మిగత 4 అంగములుండును. ఉ॥ విరఖోచి, అను ధృతిరాగము. అటతాళము లోని శ్రీపచ్ఛిమిరియం ఆది అప్పయ్య శ్రానిన తానవర్ణము యిందుకు సరిపోవు చక్కని వుదాహరణమగును:

iv భావినీ జాతిప్రబంధము :— సీనిలో పై 6 అంగములలో పదము, తాళము, స్వరము అను 3 అంగములుండును. ఉ॥ సిమది పల్లగు. అను అనందధైరాగము, అదితాళములోని శ్రీ మాతృభూతయ్యమొక్క శ్రీ సుగంధికుంత లాంశాంకిత కృతి యిందుకు సరిపోవు చక్కని వుదాహరణ మగును.

v తారావీజాతి ప్రబంధము :— సీనికి పై 6 అంగములలో స్వరము, తాళము, అను 2 అంగములుండును. ఉ॥ సా రి గా పా ధా సా సి ధా, అను బిలవారిరాగము. అదితాళములోని జతిస్వరము యిందుకు సరిపోవు నట్టి చక్కని వుదాహరణమగును. ప్రబంధములలో ఈ క్రింది 4 ధాతులు లుండును. వాటియొక్క వివరము లేమనగా !

i ఉ న్నార్థి హ ము :— ఇది ప్రబంధముయొక్క మొదటిభాగము లేక పల్లవి సరిపోవు ప్రారంభ భాగమగును.

ii ధృవ ము :— ఇది చరణమునకు సరిపోవు ఒక ముఖ్యమైన భాగమగును.

iii మేళా ప క ము :— ఇది అనుపల్లవికి పోవు పై రెండింటిని కలుపు నట్టి యొక భాగమగును.

iv ఆ ఫోగ ము :— ఇది మధ్యమకొల సాహిత్యము లేక కృతియొక్క చిట్ట స్వరమునకు సరిపోవు అంత్యభాగమగును. పై 4 ధాతులలోను ఉన్నార్థి హ, ధృవ ములు ముఖ్యమైన అంగములగును. మేళాపక, ఆఫోగములు అంత ముఖ్యమైన అంగ

ములుకొన్ని. ఒక కృతిలో వచ్చు ముఖ్యమైనట్టి, అముఖ్యమైనట్టి అంగములు ఆధునిక సంగీతమును మంచి వుదావారణములనును. ప్రబంధములను మరియొక పద్ధతిలో 3 విధములుగా విభజించిరి. అవి ఏవనగా !

i ద్విధాతు ప్రబంధము :— ఇందు, ఉడ్డారివా, ధృవములుండును. ఉ॥ పాపిం రామచంద్ర. అను శంకరాధరణరాగము, ఆచితాళములోని త్యాగరాజ దివ్యమామ సంక్రమిత యిందుకు సంపోవు చక్కని వుదావారణమగును. దీనికి ఒక పల్లవి ఒక చరణము వుండును.

ii త్రిధాతు ప్రబంధము :— ఇందు, ఉడ్డారివా, ధృవ, ఆధోగము లుండును. ఉ॥ సరససామదాన. అను కౌపినారాయణిరాగము - ఆచితాళములోని త్యాగరాజ కృతి యిందుకు సంపోవు చక్కని వుదావారణమగును. దీనిలో పల్లవి, అను పల్లవి, చరణములుండును.

iii చతుర్థాతు ప్రబంధము :— ఇందు ఉడ్డారివా, మేళాపక, ధృవ, ఆధోగ ములుండును. ఉ॥ అంబానీస్వరణము. అను ఆనందభ్రవి రాగములోని కృతి యిందుకు సంపోవు చక్కని వుదావారణమగును. దీనిలో పల్లవి. అనుపల్లవి. చరణము, చిట్టస్వరములుండును. ప్రబంధములను మరియొక పద్ధతిలో 4 రెండు విధములుగా విభజించిందిరి. వాటి వివరముల నీక్రించ దెలుపుట గమనించునది.

i నిర్ఘ్రంతప్రబంధము :— అనగా యిది సూత్రములను లేక భండస్సులనుటి రాగ, తాళములను తెలుపుచూ ప్రాయబడిన రచనయగును.

ii అనిర్ఘ్రంతప్రబంధము :— అనగా యిది సూత్రములను లేక భంధస్సులను, అత్మికమించి రాగ, తాళములను తెలుపకసే ప్రాయబడిన రచనయగును.

శాస్త్రదేవుడు ప్రబంధములను మరియొక పద్ధతిలో 3 విధములుగా విభజించిరి. అవి i సూడప్రబంధములు ii ఆలిక్రమప్రబంధములు iii విప్రకీర్ణప్రబంధములనును. ఈ సూడప్రబంధములో శుద్ధసూడ, సాలగసూడ అను రెండు రకములు గలవు. ఇవి తమవాత వచ్చిన సంగీతరచనల కొకమార్గము సేర్పరవగడ్డెను. శాస్త్రదేవుడు గీతిలక్ష్మిద్యుతి పేర్కొన్నియుండేను. 108 తాళములలోని హైన్రెన్సు గలిగిన ప్రబంధములకూడ కొన్నిగలవు. అవి ఉ॥ చచ్చరి, హంసలీల, తురగలీల, గజీలీల, మొదలగునవి యగును. శ్రీగోపాల నాయకుసు గ్రహస్వర ప్రబంధము, తాళాశ్రవము, రాగకదంబకములను 4 రకములైన ప్రబంధముల రచించేను. థూలోకమల్లుము చాలాప్రబంధములను రచించినట్టు తెలియుచున్నది. ఈ ప్రబంధములలో యోక్రించి ఆనేకరకములు ప్రాచీనకొలములో మిక్కెలి వాడుకలోసుండేను. అని

i వరము. ఇది వర్ణ, తాళములలో రచింపబడిన ఒక ప్రత్యేక రచనయగును.

ii పంచతాళీక్ష్వరము;— అనగా ఇని 5 తాళములలోగల తాళమూలికయగును. ఈ ప్రబంధముయొక్కర్తవ్య భాగములును 5 మార్గిల్లాసుండునని గ్రహించడగును.

iii శ్రీ విలాసము:— అనగా ఇది 5 రాగములలోను 5 తాళములలోనుగల ఒక రాగ, తాళమూలికయగును.

iv శ్రీరంగప్రబంధము:— అనగా ఇది 4 రాగములలోను 4 తాళములలోనుగల ఒక రాగ, తాళమూలికయగును.

v ఉమాతీలకప్రబంధము:— అనగా ఇది 3 రాగములలోను 3 తాళములలోనుగల ఒక రాగ, తాళమూలికయగును.

vi పంచభాగి, పంచాసన:— అనగా ఇది 2 రాగములలోను 2 తాళములలోనుగల ఒక రాగతాళమూలికయగును.

vii శరభశీల:— అనగా ఇది 3 రాగములలోను 3 తాళములలోనుగల ఒక రాగతాళమూలికయగును.

viii రాగకప్రదంబకము:— అనగా ఇది ఆధునికరాగపోలికకు సరిపోవునటి ఒక మనోహరమైన రచనయగును.

ix తాళార్థకము:— అనగా ఇది ఆధునిక తాళమూలికకు సరిపోవునటి రచనయగును.

x స్వరార్థ:— అనగా ఇది స్వరాత్మరములతోషుడిన రచనయగును. ఇది రెండు రకములుగాసుంచున. అచి (1) శుద్ధము (2) మిక్రమయనుని.

i శుద్ధము:— అనగా రచనయంతయు స్వరాత్మరములతో కూడిన దానికిగలపేరు.

ii మిక్రము:— అనగా సాహిత్యాత్మకరములు అచ్చటచ్చటవుండు దానికిగలపేరు.

క్రింది ప్రబంధము:— ఇది ధాతు, మాతులతో కూడిన ప్రాచీనమైన ఒక రచనయగుము. ఇంట మొదట పాటవఖండము. పిమ్మటి జావడ, తమపరి ఆలాప ఖండము, ఆ తరువాత ముద్రాఖండములను భాగములుండును. ఇంట మొదటి రెంటి లలోను గలమాతు, జతులతోను, వాద్యములతో కూడిన సంభాగికాత్మానులలోను మిగత ఆలాప, ముద్రాఖండములండలి మాతు, అర్ధయుక్తమైన స్థోత్రములతోను కూడి యండును. నడక తాళాత్మరము ఏకకళగామండి మధ్య, మధ్య మధ్యముకొలుటా కూడమండును. ఈ శ్రీ విచిత్ర ప్రబంధము ద్వారా రచనయగును. ఈ రచనలలో కొన్ని వివిధ రాష్ట్రములలో నుండును. ఇట్లివాటిని “విచిత్ర ప్రబంధము” అందురు. ఇట్లి రచనలు

పాటము, తేనెకము, తాళములచే నలంకడింపజును. ఈ ప్రబంధములు మణిప్రవాళము వంటి కీర్తనలకు ఒక మూర్ఖును సేర్చుటిచ్చార్థించని గమనించడను.

కథాయ్ ప్రబంధము :—ఇది అతి ప్రాచీనమైన ఒక రచనగు డేశియప్రబంధము నవీన గల పేరగను. ఇంయి పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణములను విభాగము లుండడు. కీర్తము వలెనుండి ధాతు, మాతువుఱుంపును. సాహిత్యమూర్తి కొంతభాగము జతులతోను. కొంతభాగము స్ఫుర్తిములతోను కూడియుండి నడ్డక లాళాత్మకరము ఏకకళగా నుండును. ఈ తత్త్వాధితాదై. అను ఘరజురాగము, ఆదితాళములోని రచన యింపును ఒక ముఖ్య వ్రద్ధావరణమగను.

రా య మ్ :—ఇది రచనలో కీర్తమును పోలియుండును. ఇందులో పాటము (సోలుట్టు) లేక జతులు పుంపుటమే, సినియోక్కు ప్రశ్నేక లక్షణమగను. ఇది ఆభ్యాస గాసమునవ్వు చెందిన రచనయగను. ఇది ముఖ్యముగా పీణవిద్యార్థులుపేణయించు మింగు శాస్త్రము నభివృస్తిసరచక్కిసుటకు మిక్కిలి సపోయి కౌడగా నుండును. శ్రీ పూర్వందరధాసులు, శ్రీ తెంకటమల్చి మొవలగువాయి యాయాయములను రచినిచిన వారిలో ముఖ్యులగునును. మంయు గిత్త, ఆలాప, తాయ, ప్రబంధముల తో కూడుకొనిసట్టిదానిని “చతుర్ధండి” యనిచెప్పుబునని గ్రహించునది.

తా సి క ర ఇ మ్ :—ఇవి గీతము లేక ప్రబంధలత్తణమును గలిగిన దై యొడ, నెడ వికంబ, మధ్య లయలుగల రచనయగను. ఈ తాసీకరణ, గీత, ప్రబంధములను వాయించు నపుడు తాళము, పాట సమముగాను, ఏకకళగాను పుండి మొవట పుధ్య, తార శాయిలంపును, తదుపరి మధ్యద, మధ్యశాయిలంపును కెంపుసార్లు వాయించుట సుప్రసిద్ధ వైశిల సంప్రదాయమగను.

స్వీర జ తీ :— ఇది పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణములను విభాగములుగల రచన యగను. ఆయతే కొన్ని స్వరజతులు అనుపల్లవి లేక సే పల్లవి, చరణములను మాత్రమే గలిగి యుండును. ఇవి మిక్కిలి మనోహరమైన రచనలగును. సంగీత అమరికలోను, నడ్డయేగములోను వర్ధమను బోలియుండును. సాధారణముగా ఇందుగల సాహిత్యము భక్తి, పీర, శ్యంగారసములలో నొక దానికి చెందియుండి ఇష్టచెప్రాధినగాగాని, లేక ద్వార్య, సాహసాపేతమగు నొక పీరగాధింగాని చెందియుంచును. కొన్ని ప్రాచీన స్వరజతులలో ఆనుపల్లవియోక్కు కడవట మక్కాయిస్వరరూపమైన ధాతులో సగమ శ్బుషు, సగమ స్వరమునుండికడవట తథిగింతో, అను జతులు గలిగియుండును. ఇవి పాధునపురు మొవట చరణములో మొదటి ఆవర్తముయొక్క స్వరసాహిత్యము లను, తదుపరిచరణములో, రండ్డవ, మూడ్డవ, నాల్గవ స్వరసాహిత్యములను, పాడి వెంటనే చరణములో మొదటి ఆవర్తమున న్యాసముచేసికొని దిదప చరణముయొక్క మిగత

ఆన ద్రుమలను చౌకవర వద్దలిగా పాడుకొనవలెను. i ఉ॥ కొమాత్తీ నీవరయుగమే, అను లుదుకుల కొంభోజిరాగమలోను, ii కొమాత్తీ అనుదినము. అను వైరవిరాగమిత్రవీక తాళమలోనుగల శ్రీ శ్వామికాస్తురీల స్వరజతులు యింగుకుముఖ్యముదాహరణములగును. మానోహరమైన యిట్టి స్వరజతులను రచించినవారిలో ముఖ్యలు శ్రీ శ్వామికాస్తురీ, శ్రీ ఆపి అప్పయ్య, శ్రీ స్వాతి తిరుణాల్, శ్రీ V. కృష్ణస్వామిభాగవతార్, శ్రీ చిన్నకృష్ణదాసు మెఱదలనవారగునురు.

జతి స్వరము :— ఇది శబ్దమువలె స్వత్యమున కుపయోగమగు నొకరకమైన సంగీతరచనయగును. దీనిలోని సంగీతము జీవము కలదిగాను, ఆకర్షణియముగాను వుండును. సంగీత అమరికలోను, నిర్మాణములోను స్వరజతెని పోలినదిగానుండి పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణములు గలిగియుండును. కొని, వాటికి సాహిత్యము సాధారణంగా వుండును. నీనినడిక సాధారణముగా తానవర మునబోలి వఘ్యమకొలములోనుండును. నీనికే “స్వదపల్లవి” అనికూడా చెప్పాడురు. ఉ॥ సా, రి గా పా ధా సా నీ ధా— అను ప్రభావ్యతిగాంచిన చిలవారిరాగా—అనితాళంలోని జితిస్వరము యింగు కొక ముఖ్య వుదాహరణముగును. నీనికే యిటీవలయెవరో నొక రచయిత “రాగపేణగోపబాల” అను సాహిత్యమునుజతపథచియుండిరని గమనించడగును.

జతులు :— అనగా, తక, తరికిట, ణక తథింగిజతోమ్, వంటి తాళప్రత్యయమలకుగల పేరగును. ఇట్టిజతులు, ముఖ్యంగా “తిల్లాన”లయందును, శ్రీ నారాయణ తిథులవారి శ్రీ కృష్ణాలిలాతరంగిజతోని కొన్నిరచనలంగును కనుపడును. ఉ॥ (1) తక ముం తకధం అను సూర్యారాగము, ఏకతాళమలోని తిల్లాన (2) తంతంతకిటరుం అను ఖచ్చాసురాగము, ఆనితాళమలోని తిల్లాన యింగును చక్కని వుదాహరణములగును.

వర్ష ము :— ఆనగా రాగభావమన్నిత్తమే, మధురరసశ్రారిత్తమే, పాండిత్య ప్రతిభగలిగినరచనను వర్షమని చెప్పాడును. దీనిలో విశేషమైన సంగీత ప్రాముఖ్య ముండును. వర్షములు రచించుటకు అన్యభేషమనశక్తియు, నైపుణ్యము లవసరమగును. గనుకనే వర్షరచయితలు బహుకొద్దిమందిమాత్రమేఒలయ. ప్రస్తుతము అమలులోనుస్ని వర్షరచనలు ఫుహూరు 200 కు మించనట్లుగా తెలియుచున్నది. వర్షములందుగల సాహిత్యము చాల తక్కువగను, అంతగా ప్రాముఖ్యమైనదిగాకను, వుండును. మరియు నీసాహిత్యము భిక్రిసమునకుగాని, శ్రుతారసమునకుగాని చెందియుండును. వర్షము ముఖ్యమగా రంధు భాగములుగానుండును. అవి 1. శ్రూర్యాంగము 2. ఉత్తరాంగములగును. i శ్రూర్యాంగమగా! పల్లవి, అనుపల్లవి, ముక్కాయి స్వరములతో మణిన భాగమగును. ii ఉత్తరాంగమగా! చరణము, చరణస్వరములు లేక ఎత్తుగడ

స్వరములుగల భాగమగును. వర్షములోగల చరణమునే చిట్టపల్లి విఅనియు, ఎత్తుగడవల్ల విఅనియు చెప్పుబడును. వర్షములను రెండు రకములుగా విధి జీంచియుండి. అవి 1. తానవర్షములు 2. పదవర్షములగును.

1 తానవర్షములు :— ఇవి ప్రతిసంగీత విద్యార్థియు కృషులను సేన్ని కొసుటకు ముందు ఇథిగా నభ్యాసింపబడు రచనలగును. సాధారణముగా యిం వర్షను లలో పల్లవి, అనుసల్లవి, చరణములకు మాత్రమే సాహిత్యము ఖుండును. కొని కొని వర్షములలో ముక్కొయిస్వరము ఎత్తుగడస్వరములకు కూడా సాహిత్యము ఖుండుకటడు. కొని అట్టి వర్షములు చాల అయిదుగా నుండును. ఈ సాహిత్యకొత్తరములమధ్య ఆకార, ఇకార, ఉకార, ఎకార, ఒకారములు యిమిడ్జీ రచింపబడును. వర్షమును పాఠునపుడు మొదట ఘూర్ణాగము పాడి పటకి యొక్కానవలెను. తను పరి ఉత్తరాంగమును పాడి పల్లవి యొక్కానిని నిలుపవలెను. ఇట్లు పాతుటలో ప్రతి ఎత్తుగడస్వరము పాడినపెంట నే చరణము పాడవలెను. ఈ తానవర్షములనే వాఢకయిందు రెండు విధిములుగా చెప్పుకూరు. అవి i చిన్నవర్షములు ii పెద్దవర్షములగును.

i చిన్నవర్షములు :— ఇవి ఆడి, రూపక, యథాప, ప్రతిపుటవంటి తర్వాత అష్టరకొలములుగల చిన్నతాళములందు రచింపబడు వాటికిగల పేరగును. ఈ ఇంతచలముకేనితే, అను శేండరాగము. అదితాళములోని శ్రీ పీణి పుష్పయ్యర్ గారి వర్షము యిం చిన్నవర్షములకు ఒక ముఖ్య వుదావారణమగును.

ii పెద్దవర్షములు :— ఇవి అటతాళమువంటి యొక్కానవ అష్టరకొలములుగల పెద్దతాళములందు రచింపబడిన వాటికిగల పేరగును. ఈ విరహణి, అను భూరవిరాగము, ఖండజాతి అటతాళములోని శ్రీ పచ్చిమిరియం ఆదిఅపుయ్యగారి వర్షము యిం పెద్దవర్షమునకు ఒకముఖ్య వుదావారణమగును. సంశ్ార్ధ సాహిత్యముగల చిన్నవర్షమునకు ఈ నిస్నే కోరి. అనుకొనడరాగము అదితాళములోని, శ్రీ సారంగపాణియొక్కానవర్షము, పెద్దవర్షమునకు, ఈ సరసిజనాథ, అను కొంఫోజిరాగము, అటతాళములోని శ్రీ స్వాతి తిరునాళ్ వారివర్షము ముఖ్య వుదావారణములగును. సుప్రసిద్ధవర్ష రచయిత లలో శ్రీ పీణికపుయ్యర్, శ్రీ పట్టుం సుబ్రమ్యాణ్ణయ్యర్, శ్రీ తిరువత్తిరుమారుత్యాగయ్యర్, శ్రీ పచ్చిమిరియం ఆది అపుయ్య, శ్రీ స్వాతి తిరునాళ్ మహారాచు, శ్రీ రామ్యాణ్ శ్రీనిపాసయ్యంగార్, శ్రీ పల్లవి శేషయ్య, శ్రీ పల్లవి గోపాలయ్యర్, శ్రీ మైసూరు సదాశివరావు మొదలగువారు ముఖ్యలగును.

2. పదవర్షము :— ఇది తానవర్షమునకువలె పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణము, ఎత్తుగడ స్వరములండి ప్రత్యేకముగా భరతనాట్యముకార తద్వీంపబడిన ఒకవిధమగు

రచనయను. పీటిసే చౌకవర్షములనికూడ చెప్పాడురు. ఇందు ప్రతిభాగమునకును సాహిత్యము పుండి శ్రీంగారరస ప్రధానముగా నుండును. సినినడక, విశంబి, మధ్య గ్రనుతకొలములతో కూడియుండును. పీటిలో భావములను విశదికరించుచూ పటు విధుములైన అభినయములను చేయటకు యొంతో అవకాశముండును. అను పల్లవి అంతమందుగల ముక్కొఱ్ఱు జతులతో కూడి విశంబి, మధ్య, ద్రుత కొల ములను కలిగి యుండును. ఈలోని నున్న నమ్మినాను, అను ఆనందభూతవిరాగము ఆనితాళములోనిరచనయును, “ఎంతనిసే డెలుపుదురా” అను ఖచ్చసురాగము ప్రతిజ్ఞాతి ఏక తాళములోని రచనయును పదవర్షములకు ముఖ్యములను వునాహరణములగును. ఈకొలములో యిట్టి పదవర్షములు వాడుకలో అంతగా లేవనే చెప్పవలసియుండును. సుప్రసిద్ధులైన పదవర్షముండులలో ఈక్రించివారు ముఖ్యములనుచూ. ఈలో శ్రీ గోవిందసామయ్య, శ్రీ కచిషేఖ నట్టువనార్, శ్రీ పల్లవి శేషయ్య, శ్రీ రామస్వామిశేషన్, శ్రీ మైసూరు సదాశివరావు, శ్రీ కుండ్రకడి కృష్ణయ్యర్, శ్రీ సుబ్బారామ దిక్షితులు, శ్రీ పొన్నయ్యపిళ్లె మొదలగువాయి ముఖ్యములనుగురు.

పదము:— ఇది పల్లవి, అనుపల్లని, చరణములను విభోగములు గలిగి పాండితీప్రతిభగల కొక విధుముగు రచనయును. సినినడక సెమ్ముడిగాను, ఆకర్ష జీయ ముగానపుండి వినువారి హృదయకుహరములందు గాఢమైన నూతనభావములు రేకెత్తించు సాహిత్యము గలిగానుండును. మరియు నీ సాహిత్యము గంభీరమైన వేదాం తాళములతో నిమిషియుండి, శ్రీంగారరసప్రధానమైన నాయికా, నాయక లత్తుభామునకు సంబంధించియుండును. ఇందుగల ప్రతిభాగమును రాంభావముతో నిండియుండును. అనుపల్లవి, చరణము లందలిసాహిత్యము పల్లవి సండుకొనుటకు తగినట్టుగానుండును. ఇంచుతున్న పల్లవిలోగాని, చరణములోగాని నాయకముద్రయాండును. చరణములనియు ఒకేధాతుకైలోనుండి సాహిత్యమునకును, సంగీతమునకును, సంరాయిన సామరస్యము తుదవరకు పోషింపబడియుండును. పదములను పాడునపుడు సాహిత్యములోని క్షాప్తములను చక్కగాసెలిగి, రసానుభవముతో, చౌకముగాను, రంజకముగాను గానుముచేయటమే సంప్రదాయమగును. i ఈలో మంచిదినము నేడే. అను ఆనందభూతవిరాగము, త్రివుటతాళములోని కైత్రితయ్యపదము, ii ఆలగితే భాగ్యమాయె. అను హునేనిరాగము త్రివుట తాళములోని కైత్రితయ్యపదము యిందుకు ముఖ్య పుదాహరణములగును. కైత్రితయ్య 2,000 పదములవరకు రచించినట్టు తెలియుచున్నది. పదరచయితలలో శ్రీ కైత్రితయ్య, ఘనం సీనయ్య, పరిమళ రంగదు, సారంగపాణి, గోవిందస్వామయ్య, కై సిద్ధరథ కోవిలోసుబ్బారామయ్యర్, మెట్టురాయ వెంక్తుమాకాస్తుర్లు, ఘనం కృష్ణయ్యర్, శ్రీ స్వతితిరునార్ మొదలగువారు ప్రసిద్ధాలగురు.

జావరి :— ఇది పదమునుబోలియుండు నొకరకమగు సంగీతంచనయను. ముఖ్యముగా నిది గ్రామ్యగానమునకు సంబంధించినట్టే మనస్సును తెల్పింపజేయుచేసి నానుమండును. ఇందుగల సంగీతము తేనీచేంతముగాను, సాహిత్యము శ్రీంగార్కసప్రథాన మైసదిగానుపూడి నాయికా, నాయకలక్ష్మణమునక్క సంబంధించినదిగా నుండును. ముఖ్యముగా విశేషముకోఇకు మాత్రము రచింపబడు యించుబోలు మధ్యముకోలనక కను గలిగియుండును. i ఉంఅపమారూపుల్లోనైతి. ఆనుచేపిగుర్తా మిచ. ఏకతాళము లోని, జావరియు, ii కొమ్ములో వాసికంతప్రశ్నానే, అంశుభయోమురాగును, ఆచితాళములోని శ్రీ పట్టాభిరామయ్య జావరియు, యించుకు మధ్యముప్రాంగారణ్యము లగును. జావరిచయితలలో శ్రీ ధర్మప్రశ్నిసున్నరాయ్య, శ్రీ పట్టాభిరామయ్య శ్రీ పట్టాభిరామయ్యం శ్రీ రామ్యాంజ్ఞ శ్రీనివాసయ్యంగార్ శ్రీ రాసు శ్రీరాములు మొదలగువారు ముఖ్యములగునురు.

తిల్లాన :— ఇది అన్యదేశీయమైన “ప్రతితిల్లాన” సుంచే స్వీకరింపబడిన ఒక రకమైన సంగీతంచనయను. ఇందు సంగీత న్యాసయాం ప్రమాణమానయినాను. నీని లోని సంగీతము సభీవముగాను, సదక మధ్యముకోలనుగాను పుండును. ఇంగు పల్లుక్క, అనుపల్లవి, చరణములను విభ్యాగములుండును. నీనికాగల సాహిత్యములో కొంతభాగము జతులతోకూడియుండును. స్వరసాహిత్య జతులతోకూడిన యట్టి తిల్లానలను భరత నాట్యములందు ప్రదర్శించునపు, సాహిత్యభాగమును అభినయముద్వారాను, ఏగత జతులులో భాగమును సృత్యముద్వారాను ప్రదర్శించునురు. ఉ॥ i “తథింధింత తనం” అను ధరజారాగము, ఆదితాళములోని తిల్లానయు ii “తంతంతకిట చుం” అను ఖమాసు రాగము, అదితాళములోని తిల్లానయు యట్టి రచనలకు ముఖ్యముప్రాంగారణ్యములగును. స్వప్రసిద్ధ తిల్లాన రచయితలలో శ్రీస్వాతితిపుర్ణాచౌ, శ్రీ పల్లవిచేషయ్య, శ్రీ పట్టాభిరామయ్యం సుప్రమ్మణ్యయ్యర్, శ్రీ రామ్యాంజ్ఞ శ్రీనివాసయ్యంగార్, శ్రీ ఆరియనుడి రామాసుజయ్యంగార్ మొదలగువారు ముఖ్యములగునురు.

స 0 యు త హ స్త ము :—అభినయము చేయువారు రెండు చేతులను చేర్చి అంగ, భంగిమములనుచూపుచూ అభినయించుటను “సంయుతహ స్త”మని చెప్పుబడును.

ఆ స 0 యు త హ స్త ము :—అభినయము చేయువారు ఒకేచేత్తో అంగ, భంగిమములను చూపుచూ అభినయించుటను “అసంయుతహ స్త”మని చెప్పునుడు.

శబ్దము :—ఇది ప్రముఖైన సాహిత్యముతోను, జతులతోను కూడియుండు నొక సంగీతరచనయను. నాట్యముచేయువారు యింగుగల సాహిత్యములోని భావములను, ఎమ్మోచితముగు అభినయములద్వారా సభీకులవు తెలియుక్కేయునుకు. ఈ శబ్దమును రచన, నృత్యమునకును, అభినయమునకును సంబంధించియుంచును. గసుకసే పితిని భరత (18)

నాట్యములందు విశేషముగ నుపయోగించుచుండురు. ఇందుసాహిత్యమునకుగలధాతులో జతిచరణము అనగా “సరసిజాత్ములు” వంటిని ముందొగా సాడబడుటవల్లనే సీనికి శబ్దము’అను పేరు వచ్చుటకు కౌరణమైనదని గ్రహించదనసు. ఉ॥ సరసిజాత్ములు.

ఆ లా రి ప్పా :— ఇది ప్రాథమావిధానమునకు సంబంధించిన ఒకరక మైన సృత్యసంగీతరచనయుగును, ఇందు అంగం, భంగిమములు క్రూరముగా చెప్పునుడిగా. సంగీతసామరస్యము యించు విశేషముగా నుండును. సాహిత్యము జతులతో కూడి నటై, మధ్యమకొలములో నుండును. ఇది నాట్యము చేయువానిని ప్రవేశపెట్టిను. ఇట్టి రచనలతో చేయు నాట్యము స్వచ్ఛమైన స్తుతముయొక్క రకమునకు చెంది నదిగా కెప్పువచ్చును. ఉ॥ తాం త్తినింధించాలి. రూపకతాశము.

ఏ ద రు :—ఇని పద, లత్తణమును బోలీయుండు శ్రీంగార రసప్రధానమైన ఒకచథమగు రచనయుగును. సీనిసడక మధ్యమకొలములో నుండును. దతులలో కొన్ని ఒకేవరణముతోను, కొన్ని రెండు, మూడు చరణములతోను కూడియుండును. ఉ॥ సారస్వతేశ్వర “స్వగుసు” అను నారాయణిరాగము, త్రిల్పబూతి ఏకతాశములోని శ్రీ సుఖురాహసీక్షితుల రచనయు, ii “సిసాటితై వచ్చెనులేసు” అను క్రింజారాగము, రూపకతాశములోని శ్రీమద్భాస్యానిక్షితుల రచనయు దఱలకు నక్కసి నుదామాంసములగును.

తి లా న ద రు :—ఇదియు “తిల్లాస”యొక్క లత్తణమునే గలిగియుండి స్వరసాహిత్యములతోను, ఒకులతోను కూడియుండు నొకివిధమగు రచనయుగును. ఇందు పల్లవి, ఆనపల్లవి, చరణములను విభాగములు గలిగియుండును. సాహిత్యము దైవస్తుతమనకు సంబంధించినదిగా నుండును. ఉ॥ “నాదిరిదాని తొందరిదాని” అను సురటిరాగము, చంపుత్రబూతి ఏకతాశములోని శ్రీ, కృష్ణస్వాముయ్యై రచనతిల్లానదరులోక మఖ్య వుదాహారణమగును.

ప్ర వే శ ద రు :—ఇది గేయనాటకములలో నూత్రిథారుడు ప్రవేశించు నపుడు పాశుకు టీ ఒక రచనలోగును. సాధారణముగా యిందుగల పల్లవి, చరణములు, ఒకేధాతుకైలలో నుండును. ఉ॥ ఎన్నాగమనసుకరాని, అను సీలాంబరాగము, ఆదితాశములోని త్యాగరాజుని ప్రహోదభక్త విజయకీర్తన ప్రవేశదరుకు సరిపోవు ఒక చక్కని వుకాపారణమగును.

స ० వా ద ద రు :—ఇది గేయనాటకములలోగాని, తదితరనాటకములందుగాని సంఘార (డైలాగు) రూపముగా నుండునట్టి ఒక ప్రశ్నేక రచనయుగును. ఉ॥ i నీనాసి కౌరణుక్కొండాను కృష్ణ ఎంగుకింత వాడు “అను సౌరాష్ట్రరాగము చాపుతాశములోని రచనయు, ii ఏమేమై తెలియక బలీకేరు చెలులార నామిద డయలేక”

ఆను సౌరాష్ట్రరాగము, చాపుతాళములోని త్వాగరాజుని సాక్షాచరిత్ర రచనలు సంఖాన దరులవు సరిపోవు చక్కని వుదాహరణములగును.

స్వగత దర్శనః—ఇది గేయనాటకమువంటి రచనలలో ఒకరిని గుర్తించి మరియుకరు చెప్పాచున్నట్టుగా నుండు రచసక్రమం పేరుగును. ఈ శ్రీగణపతిని దేవింపరారె. అను సౌరాష్ట్రరాగము ఆదితాళములోని త్వాగరాజుని ప్రశ్నాదశక్త దేజుక్కి రన స్వగతదరులు సరిపోవు ఒక చక్కని వుదాహరణముగును.

జిక్కించి దర్శనః—ఇది ప్రాచీన రచనయతలచే రచింపబడిన ఒక ప్రత్యేక రకమును చెందిన రచనయగును. ఇందు పల్లవి, ఆనపల్లవి, చరణములుండును. పల్లవి, ఆనపల్లవులకుగల మాతు, జతులనోను, చరణమునవుగల మాతు, సాహిత్యము నోను కూడినుండును. దీనినడక అతిచిత్రప్రక్రమ మూర్ఖునానుడి ఆచ్ఛాటచుట్టు మధ్యచుకొల, గ్రుతకొలములను కలిగియుండును. ఈ రెయితథికంతించి. అను ఆతాచారాగము, చరణముంపకాళములోని రచన జిక్కించుకు ఒకచక్కనివుదాహరణముగును.

నిధూ పత్ర దుఃఖః—ఇది పాటకథా కొల శ్లేషములలోను, భక్తశాంఖ్యై ప్రదర్శనములలోను ప్రారంభమున ప్రవర్తించునట్టి నొక రకమైన రచనయగును. ఇందు కాంచించర్చును సంకీర్ణముగా చెప్పుచుండును.

సంచారి—ఇది పల్లవి ఆనపల్లవి, చరణములను విభ్రాగములుల నొక రచనయగును. దీనికైతీ సాధారణగితమును బోలియుండును. ఇంకేలము స్వాగతమైన ఎచనయగును. దీనిలో సాహిత్యము యొమాత్రము ఘుండును. ఈ కేసి స్థిరి || నీ సరిము || రి రి || అను కేదారాగ్రాగము, మిత్రజాతివక్తాళములోని రచనయ, ఇం సా || నీ సరిము || రి రి || పము || అను చ్ఛాయాతింగిణిరాగము, రూపకతాళములోని శ్రీ సుఖ్యరామదీక్షితుల రచనలు సంచారులవు చక్కని వుదాహరణములగును.

రాగమాలిక—ఆనగా యిది పల్లవి, ఆనపల్లవి, చరణములతోగాని, లేక పల్లవి, చరణములతోగాని రచింపబడు నొక మనోవారమైన సంగీతరచనయగును. ఇందుగల పల్లవి చరణములు విధిరాగములలో రచింపబడున్నట్టునే దీని రాగమాలిక యానియు, రాగపోరమనియు, రాగమాలయానియు చెప్పటపు కొరణమైనది. దీనిలో ప్రతిభ్రాగమునందుల సాహిత్యమునవును, ఆ యూ రాగముల పేర్లకును, ఒక విధుమైన అనుబంధముకలిగి అర్థము చెడకుండునట్టు రచింపబడును. మరియు సాహిత్యములందు ఆ యూ రాగముల పేర్లను బచున్నే ప్రశ్నముగా యాయిమిడ్డి రచింపబడును. ముఖ్యముగా యింగుగలపల్లవి, ఆనపల్లవి, లేక చరణములచినవను ఆ యూ రాగములలో లాశాను సారముగా చిట్టస్వరములు రచింపబడియుండును. సాధారణముగా రాగమాలిక లలోని రాగములనంఖ్య 4, లేక 5, లేక 8 యూ విధనుగానుండును. అయితే కొన్ని రాగ

మాలికలలో యిం రాగములనంఖ్య 9, లేక 14, లేక 15, లేక 16 యిం విధముగా వుండబటంకూడాకడ్డు. సాధారణముగా రాగమాలికలలోని సాహిత్యము భిత్తిరసమునకు గాని, లేక త్వంగారచసమునవుగాని సంబంధించియుండును. ఈ విధముగా రచింపబడిన రాగమాలికో అంత్యమున నిందు ఆవ రస్వరములలోని, లేక అథ ఆవ రస్వరములలోని గాని చిట్టస్వరములు ఆయి రాగములందు అవగోహణ క్రమముగారచింపబడి పల్లవిని యొత్తుకొనట్లుగానుండును. పిటివలన రాగమాలికకు ఒక ప్రత్యేకమైన సౌందర్యము లేక నంజకము యొర్పుడును. i. ii. నిత్యకల్యాణి. అను రూపకతాళములోని ప్రతిస్తారామారావు రచన, శాస్త్రయుక్తమైనట్టియు, మిక్కిలి వాడుకలోనున్నట్టి రాగమాలికకు ఒక మధ్య వుదాహరణమగును. ii. iii. ప్రతివ్యాసాధం భజేవాం, అను ప్రతిమాద్వస్తామ్రమి సీక్కితుల చతుర్థకరాగమాలిక మనోవారమైనట్టి ఒకప్రసిద్ధ రాగమాలికకు వుదాహరణమగును. ఇట్టి రాగమాలికలు రచించిన వారిలో ప్రతిమద్దస్తామ్రమి సీక్కితులు, ప్రతిరామస్వామి సీక్కితులు, ప్రతి సుబ్బారామ సీక్కితులు మొదలగువారు మఖ్యాలగునురు.

72 మేళ రాగమాలిక:—ఇది 72 మేళక ర్తరాగములలో రచింపబడిన ఒకసుదీర్ఘమైన రచనకుగల పేరగును. i. ii. కనకంగార్యమయాఖాజిత్, అను ప్రతిమహామైన నాధయ్యర్ రచించిన 72 మేళరాగమాలికయిందుకొకమఖ్యావుదాహరణమగును.

రాగాంగరాగమాలిక:—ఇది ప్రాచీన వాగ్దేయకారులు రాగాంగరాగములలో రచింపబడిన ఒక ప్రసిద్ధమైన రచనకుగల పేరగును. i. ii. ఈ కనకంబినెనయుచు. అను ఆదితాళములోని రచన యిందుకొక మఖ్యా వుదాహరణమగును. ఇందుగల ధాతు ప్రతి సుబ్బారామ సీక్కితులును, మాతు ల్రీకణ్ణ కవియును రచించి నటుల తెలియుచున్నది. గసుక దినిని ద్వివాగ్దేయకారక రచనయని చెపువచ్చును.

తాళమాలిక:— రాగమాలికలలో ఆయి సాహిత్యములందు ఆయి రాగముల పేర్లను యిమిడ్డి నెన్నెల్లను యిమిడ్డినట్టే, తాళమాలికలలో ఆయి సాహిత్యములందు తాళముల పేర్లను ఆర్థము చెడకుండునట్లు అత్తినైపుఖ్యముగా యిమిడ్డి రచించునురు. ఇట్టి వాటిని “తాళమాలిక” లని చెపుబడును.

రాగతాళమాలిక:— రాగమాలికలలో ఆయి సాహిత్యములందు రాగముల పేర్లను, తాళమాలికలలో ఆయి సాహిత్యములందు తాళముల పేర్లను యిమిడ్డి రచించునట్లుగానే కొన్ని రాగమాలికలలో ఆయి సాహిత్యములందు ఆయి రాగముల పేర్లను, తాళముల పేర్లను కూడ బహుచమతాగ్నిరముగా యిమిడ్డి ఆర్థము చెడకుండునట్లు రచించునురు. అట్టి వాటిని ‘రాగతాళమాలిక’లని చెపుబడును. i. ii. నాటకోదివిద్యల. అను ప్రతిరామస్వామి సీక్కితులు రచించిన 108 రాగతాళమాలిక యిందుకొక మఖ్యామైన వుదాహరణమగును.

నవరత్నమాలిక :— ఇది 9 రాగములలో 9 భాగములనుగాని తేక 9 రాగములలో 9 కృతులనుగాని రచింపబడినప్రము అట్టిమొత్తము రచనలకు “సవరత్నమాలిక” అని పేరగును. ఉండ్రి మధురమినామైచేవి క్రైశ్యముకాస్త్రిలు రచించిన 9 కృతులను, నవవిధధక్తులనుగూర్చి త్రీస్యాతీతిరునాళ్ల మహారాజు (తెలుగున్నాయ) రచించిన 9 కృతులను, తంజావూరు క్రైప్రతాపసింహమహారాజు మహారాష్ట్రభాగములో 9 రాగములంగు రచించిన రాగతాళమాలికవంటి రచనలు “సవరత్నమాలిక” లని చెప్పి బడును. మరియు “నీసిరిలేరినికోరిసి” అను త్రిక్రిజాతి ఏకతాళములోని త్రీస్యారామ దిక్కితుల రచనకూడ “సవరత్నమాలిక”ను ఒక మఖ్యాత్మదాహరణమగును.

ఆప్తపది :— ఇధియొక కృంగారరసప్రధానమైన సంగీత రచనలుగును. ఈ ఆప్తపదులు 12వ, శతాబ్దమునకుచెందిన త్రీజయదేవకవిచే సంగ్స్కృతమున రచింపబడినవి. ఇందుకైలికతిసనుగానుంపుటచే సంగీతములు, సాహిత్యములందు పరిపూర్వమైన జ్ఞానముగల పండితులుమాత్రమే వీటిని అర్థముచేసుకొని యూనసందించగలరు. ఈ గ్రంథమునకు “గీతగోవింద” అని పేరు. ఈ మహాకౌశ్యమునంగు రాధా, కృష్ణల ప్రేమతత్త్వమును నాయుకో, నాయకసభులచే పాదబుడినట్టు రచింపబడినది. ఇవి 24 ఆప్తపదులుగా నుండి 12 సద్గులలోనుంపును. ఒకొక్కురచన 8 పాదములుగానుంపుటచేతనే వీటికి “అప్సవు” అని పేరు వచ్చుటకు కొరణమైనది. ఇవి సంగీతరచనలకు ప్రప్రథమమున దేవర్పిడినవిగా తెలియుచున్నది. ఈ ఆప్తపదులు పల్లవి, అనపల్లవి, చరణములుగాగాని లేక పల్లవి, చరణములుగాగాని వుండుటయేగాక చరణములన్నియు నొక్కేశ్వరులోను: డిజయదేవముద్రను కలియింపును. ఉండ్రి సేహారిమిహ. అనుభాగులనుగాగు, ఆదితాళములోని రచనయింపుకొకచక్కని వుధాహరణమగును. క్రైజయదేవుని యూగితగోడండులోని ఆప్తపదుల నసునరించియే యూతని తరువాత త్రీపెంకటమథి (17వ శ.) తాళ్గరాజుప్రధులను, త్రీచంద్రాశేఖరేంద్ర సరస్వతి (18 శ, శ.) శిశ్మాప్త పదులను, క్రైరామకవి (19వ శ.) రాఘవపదులను రచించిరని తెలియుచున్నది.

తరంగము :— ఇది యొకథక్కి, కృంగారరసయుతమైన ఊజ్యలరసప్రధానమగు రచనలుగును. ఈ రచనలు 16వ, శతాబ్దమునకుచెందిన క్రైనారాయణతీర్థయతీంద్రులచే రచింపబడినవి. ఇతని నివాసము ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని కృజ్ఞాజ్ఞల్లాయని శోందఱు చెప్పాడును. ఈ మహానభావుడు కైప్రాపేతితమునక్కు కృష్ణుని లీలలను నాయుకో, నాయకలకు ఇయుల నసునరించి రచించెను. ఈ గ్రంథమునకు “త్రీకృష్ణ లీలాతరంగిణి” అని పేరుగలదు. ఇది పల్లవి, అనపల్లవి, చరణములుగల రచనలగును. ఇవి 12 సద్గులలో వ్రాయబడినవి. ఇవి సంగ్స్కృతమున రచింపపదుటచే సంగీతము, సాహిత్యజ్ఞానముగల పండితులకు మాత్రమే వీటిని యారుమునునరిగా గ్రహించుకుగాని, పాదుటకుగాని వీలగచున్నది. ఇంముగల అనుపల్లవి చరణములు ఒకేధాత్మకైలిగి త్రీనారాయణతీర్థముద్రను గలిగియుండును. వీటిలో నూకాదులనబడు కొన్ని తరంగములు జతులను కలిగియుండుటచే

శిటిని జతులుగల ప్రఖంధములని చెప్పుబడుచున్నవి. ఈ గ్రంథమునగల ప్రతితరంగమునకు మొదటి క్రమము, వాక్యమువుండును. అచ్చుటుచ్చుట చూర్చికలు, సంభాషణలు, దచులు, ద్విపదలు, చతుప్రస్తులు మొదలగునవి యుండును. ఈ శిటిని ముఖ్యముగా భజనసమాజములందుతఱుచుగా పాడుచుండును. కొని సేదుపీటిని ఇవిధసంగీత, ‘భరతసామృతప్రదర్శనములంగుకూడా ఇంధిగా పాడుబడుచున్నవి. ఈ || నోపాలమాకలయసభిషా’ అను శ్రీరాగములోని తరంగము జతులుగల తరంగమున కొక చక్కని వృదాహారణమును. మరియు “జయ జయ గోక్రల బాలా” అను తరంగము, శైరవి, అతాటా, కొంభోజి, కల్యాణి, సురజి రాగములందు గల యా తరంగము రాగమాలికాతరంగమును ఒకమంచి వృదాహారణమును.

కృతి : — ఇచ్చి సంగీత మాఘర్యముగాలిగిన ప్రధానమైన భౌగములకోకూడిన ఒక ముఖ్యమైనయినును. ఆభసిక్కొలుగాల సంగీతరచసలలో విశేష భౌగముకృతులని కొప్పటి నిర్మివాచాంశున లేవయిచుగును. కొండరు పండితులు కృతి, కీర్తన యివి కెంపున సమానముని చెప్పుదును. కొని సంగీతమునకు విశేషప్రాముఖ్యమునిచ్చు రచనలనే కృతులనిచెప్పటి దొంతయు సమంజసముగానుండును. ఏలననగా ! కృతులలోని సంగీతము ఆసేక్కమైన సంగతులతోనేను, గమకములతోనేను, తత్తీతర శాస్త్రసంబంధమైన చౌంపర్యములనోనే కూడిచుండును. మరియు సాహిత్యములు చాలచఱక తప్పువగా నుండును. కృతీకి ముఖ్యముగా 3 అంగములందును. అని 1. పద్లవి 2. అనపద్లవి 3. చరణములనును. ఈ చరణములు 1 గాని లేక అంతకరంతె మొక్కమానివుండును. ఇవిగాక, అముఖాంగములుకూడా కొన్ని వుండును. అని 1. చిట్టస్వరము 2. శోల్కట్టుస్వరము 3. స్వరసాహిత్యము 4. స్వరాక్రమము 5. మధ్య పుకోల సాహిత్యము 6. మణిప్రవాళిసాహిత్యములనును. వాటి వివరముల నీక్రింద దెలుపుట గమనించునది.

- (1) చిట్టస్వరము :— ఇది కృతిలో అసమపలవి తరువాత పాడుబడునక్కి రచనయినును. కొని దీనినే చరణాంతమందుకూడ మరల పాడటంకలను. ఇచ్చి 2 లేక 4 లేక డుంక సు అధిక్కమైన ఆవర్తములతోకూడిన స్వరమునిచుగును. సాధారణముగా యిది మధ్యమకొలములోనుండును. ఒకొక్కప్పుడు యా చిట్టస్వరములను ఆమూరాగభూషణలు చెడకరుండునట్టును, తాళుసు తప్పుకరుండునట్టును, అనంతము, విలోముక్రమములో కూడా పాడటం సంప్రదాయముగును. ఇట్టి చిట్టస్వరములుగల రచనలు,
1. రఘువంశ సుధాంబుధిచంద్ర, అను కదసమత్రాహాల రాగంలోనికృతియును,
2. శృంగారాలహరి, అను నీలంబిరాగములోని కృతియును,
3. శ్రీరఘుములనిధిం, అను పూసేనిరాగములోని కృతియును,
4. కమలాంబాంధజటే, అను కల్యాణిరాగములోని శివ, నవాగ్గకృతియును శాస్త్రయు క్రమైన చిట్టస్వరములుగల కృతులక్క ముఖ్య వృదాహారణములను.

(2) శోలకట్టుస్వరము :— ఇదియు చిట్టస్వరముల రకమునకు చెందినట్టి రచనలే యాగను. కొని పీటిల్లా చిట్టస్వరములోనందు కొన్ని తాతులందుగల స్వరముల వ్యాపార జతు అనుకూడా జతపణచి రచించునును. ఆట్టి జతులను పాశునచ్చుము వాటి క్రీంచగానీ పైన గానియుండు స్వరముల పసన్చించి స్వరముల రూపులుగా జతులు దొడువలనే యుండును.

ఉ॥ (1) శ్రీ మహాగోవరపు రకముచూం, అను గౌరాగములోని శ్రీ మధుస్వామినికి తులకృతిలోను (2) అసందనటస్వర్మ కాళము, అను కేదారాగములోని శ్రీ మధుస్వామి దీక్షితులకృతిలోనగల చిట్టస్వరములందు యిట్టి శోలకట్టుస్వరము (జతు) లండుట ముఖ్యముగా గమనించునును.

(3) స్వరసాహిత్యము :— ఏమైన ఒక కృతిలోని చిట్టస్వరముల గాలిగొని ఆట్టిస్వరము విచ్చు సాహిత్యమును రచింపబడి కావుక్రించ జతపణచినప్పుడు ఆ కొత్తిలికరింపి “స్వరసాహిత్య” మని చెప్పుబడును. చిట్టస్వరములనే యిం స్వరసాహిత్యమునకూడ అనుపలలవి చివలను, ప్రభిచరణములినికఱణం పూశునుచు. ఉంటావచుగాను — అను నవి ఏడ పెడె వికైవచ్చయ్యా, అను అసంవచ్చాలై రాగములోని శ్రీ క్యాముకాస్తుల క్రమించి లోను, ii నిరవథిక సుధాయాచుక్కి అంగసి జిం నినుకొంగా, అప్పటి గౌరాగములోని శ్రీ సుమారాయశాత్రీకృతిలోను iii శ్రీ దాముధూ త్రింగా. కమసంకి వాచాను నీచ దండని, అడు అతాజారాగములోని శ్రీ మైహాయ సదాశివరాత్రుకృతిలోను యిట్టి నియవమానైన స్వరసాహిత్యములందుట గమనించునును.

4. స్వరాష్టుము :— ఇది హైసచెలుపుడైన స్వరసాహిత్యములోని ఒక ప్రత్యేక రకమునకుల పేరను. స్వరసాహిత్యములలో స్వరములక్రించవండు సాహిత్యమునందు అచ్చటచ్చట పైనుండు స్వరములవంటి ఆశ్చర్యములే సాహిత్యమునందుపూడ రచింపబడి అవిమిగత సాహిత్యమునకు సరిపోవునట్టి ఆశ్చర్యమనిచ్చునట్టుగా రచించును. ఆటీవాటిని స్వరాష్టుములుగల రచనలుగా చెప్పునుడును. ఇట్టి స్వరాష్టు రచనలు రచించుటను సంగీత, సాహిత్యములండు వికైవచ్చే పాండిత్యము వుడుడవలెను. క్రీ స్వాతి తిరునాళ్ల మైనూరు సదాశివరాష్టు మొదలగువాట ఇట్టి స్వరాష్టురకచుచుతెలలో ముఖ్యమును.

ఉ॥ సానిధా; } ఉ॥ సంచాసనిసి } అను వాచానగోచరండను కృతి శ్రీనిధా; } సదాశివకవి } యిందుకు చక్కని వుదానారాఘవును.

5. మధ్యమకొలసాహిత్యము :— ఇది ఏమైన కృతిలో ధాతు, మాతువులు రచించును యొచ్చట మధ్యమకొలములో రచింపబడునో ఆటీ భాగమును “మధ్యమకొలసాహిత్య”మని చెప్పుబడును. దీనిలోని సంగీతము ధారాళముగాను, కీర్తిగాను పుండును. తిథిమధ్యమకొలసాహిత్యము అనుపలలవి చివలను, చరణములినికఱణముగాపాశు దురు. కొన్నికృతులలో చరణమంతయు మధ్యమకొలసాహిత్యములోనే యుండును.

శ్రీ మద్దస్వామిదిక్కి తులయొక్కటులలో ఆ సేకము యిట్టి మధ్యమకొలసాహిత్యము ఉను గలిగియున్నది. కృతికి యొ మధ్యమకొలసాహిత్యము [ప్రాణసమావ్మైన భాగముగా నెంచబడును. ఉండియోజనకమలలోనన, అనుదర్శనరూపరాగము, అదితాథములోని త్యాగరాజునికృతియొక్కచరణము మధ్యమకొలసాహిత్యమునక్క ఒక చక్కని వుదూ వచ్చరణమగును.

6. మణిప్రవాశసాహిత్యము : - అనగా ఏప్పెనా ఒక కృతిలోని సాహిత్యము సందు అచ్చటచ్చట రెండు, లేక మూడు యితర భాషాలలోకూడిన సాహిత్యమును జతపరచి ఆరము చెడకుండునట్టుగా రచింపబడుదానిని “మణిప్రవాశసాహిత్య” అని చెపుబడును. ఉండియోజనకమలపై, అను కొపిరాగములోని శ్రీ స్వాతితీయనాథ్ యొక్కచరణ యించుకొక ముఖ్యముదాహరణమగును. ఈమణిప్రవాశసాహిత్యకీ ర్తనలు రచించినవారిలో శ్రీ స్వాతితీయనాథ్ ముఖ్యముగా తెలియాడున్నది. పైన దెలుప బడినట్టి 6. అంగములను కృతియొక్క, అముఖ్యాంగములు లేక భాగములని చెపువ కమ్మును. కొరణమేమనగా ! ఈ అముఖ్యాంగములు లేనంతమాత్రమున కృతికిగల పేరుకుగాని, యితర విషయములకుగాని యిట్టి లోపము కలుగదు. ఇది కేవలము కృతియొక్క పారిథాషిక సౌందర్యమును, రంజక్త్యమును పెంపాందించుటకూమాత్రమే తుద్దేశింపబడినట్టి, రచయితయొక్క హృదయపూర్వకమైన ప్రయత్నాన్ని ఫలితములగును. గండకసే పీటిని శాస్త్రయుక్తమైన ఈ ముఖ్యాంగములకు మిత్రులుగామాత్రమే యొంచ దగును. కృతులు రచించినవారిలో (1) శ్రీ త్యాగరాజు (2) శ్రీ క్యామ శాస్త్రులు తెలుగు, సంస్కృతములంచు, (3) శ్రీ మద్దస్వామిదిక్కితులు తెలుగు, సంస్కృతము, తమిళము లందును, (4) శ్రీ స్వాతితీయనాథ్ తెలుగు, సంస్కృతము, తమిళము, మర్ఱయాథము, మహారాష్ట్ర హిందూస్తానిలంచును, (5) శ్రీ పట్టుం సుబ్రహ్మణ్యమ్యర్ తెలుగు, తమిళములంచును, (6) శ్రీ సుబ్బరాయాత్రి (7) శ్రీ పీణికమప్పుయ్యర్ (8) శ్రీ పల్లవి గోపాలయ్యర్ (9) శ్రీ పల్లవి శేషయ్య (10) శ్రీ మైసూరు సదాశివరావు (11) శ్రీ యల్. మత్తుయ్యాగవతార్ (12) శ్రీ క. వాసుదేవచాయార్ శ్రీ రింగరాజు అరణ్ మెదలగువారు తెలుగునందును ప్రవసిధ్దమైన కృతులను. రచియొంచిన వారిలో ముఖ్య లగుదురు.

కీర్తన : — అనగా ! పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణములను ముఖ్యాంగములు గలిగి యొంచు మధుర్యమైన రచనను “కీర్తన” అని చెపుబడును. ఇందుగల సాహిత్యము కేవలము భక్తిరసప్రధానమైయుండును. కృతికివలె కీర్తనవరుడు పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణములు సాధారణముగానుండును. అయితే కొన్ని కీర్తనలలో పల్లవి, చరణములు మాత్రమే యొండటం కద్దు, శ్రీ త్యాగరాజుని దివ్యనాయ సంకీర్తనలలో చాలవణకు

యో రకమును చెందినవిగానే చెప్పవచ్చును. ఈ మానససంచరతెల్పుహృతి, అను సామరాగము, ఆదితాళములోని ప్రీ సదాశివు హైమింద్రముయొక్కప్రచచన యిందు కొకముఖ్యమువుదాహారముగను. ప్రాచీనమైన కొన్నిక్కి ర్షసలలోచరణము ఒకటిగా సేవుండి ఆచరణమును 4, లేక 8, లేక 12 ఆవర్తములలిగి ధాతుశ్చేదము నొచియుండును. కృతులకంటె కీ ర్షసలు చాలాపురాతనమైనవి. ఇవి మొట్ట మొదట సంపూర్ణతములో మాత్రమే రచింపబడిను. తిరువాత కస్తువుభావులో శ్రీ పురందరవాసు కీ ర్షసలను (దేవరనామములు) రచించెను. తిరువాత ఆనేకమంచి ఉచ్చముత్రయి తెలుగు, తిమిక్షభావం లందు కీ ర్షసలు రచించియండిరి. కీ ర్షసరచుయితలలో ప్రీ పుండ్రమచల రామదాసు, శ్రీ తూము సరసింహదాసు, శ్రీ మునిపలై సుబ్రహ్మయ్యకవి, (ఆధ్యాత్మరామాయణకీ ర్షసలు) ప్రీ అయికొచు కవిరాఘవర్, (రామసాటకకీ ర్షసు) శ్రీ గోపాలకుమారతి (సంద్రాల్ చచిత్ర కీ ర్షసలు) శ్రీ కవిరంభభారతి (స్వాతంత్ర్యరాజుకీ ర్షసు), మొచలగువాయ సుప్రసిద్ధులనుచుటు. కీ ర్షసలలో నీ క్రించి రకసులను గమనించవచును.

ద్వి ధాతు కీ ర్షస :—అనగా ఏడైన ఒక కీ ర్షసలోని ప్రతిభాగమును రెండు వేమ, వేమధాతువులందు క్రమముగా పాశుటమ మొగలిగినట్టి రచనను “ద్వి ధాతు కీ ర్షస” యిని చెప్పబడును. ఈ రఘునందన, అను కేవాగౌళచాగములోని కీ ర్షస యించుకొక చక్కని వుదాహారణముగను.

ద్వి తాళ కీ ర్షస :—అనగా ఏడైన ఒక కీ ర్షసగాని తదితర రచనముగాని దానికి ఏర్పాటిని తాళమునందగాక మరియుకతాళములోగూడ పాశుటమ వీటుగల రచనను “ద్వితాళకీ ర్షస” యిని చెప్పబడును. (1) ఈ రామచంద్ర సన్నుబ్రహ్మవ, అశాండి ఖమాసురాగములో ఆదితాళమునగల త్రిత్రగితిలోని కీ ర్షసను చతుర్శ్రజ్ఞాతి రూపకతాళములోగూడ పాశుటముగను. (2) బిరాసపరాల్చిన్. అను శ్రీ శ్వాముక్కి కృతిని త్రిత్రజ్ఞాతి వీకతాళములో సేగాక చు. రూపకతాళములోను తూడా పాశుటకు విలుకలదు. గసుక యిట్టి ర్షసలు “ద్వితాళ కీ ర్షస”లకీ ముఖ్య వుదాహారణముగను.

స మి టీ చ ర ళ ప్ర బంధ ము :—అనగా ఏడైన ఒక సంగీత రచనశుసు లేక కృతిలోని అంగములలో 2 స్తంన అనుపల్లిలోనే చరణమునక్క బములుగా మధ్యమకొల సాహిత్యమును రచింపబడినచో అట్టిదానిని “సమిక్షిచరణ ప్రబంధము లేక కృతిషువి” చెప్పబడును. ఈ మరకతపట్టిము, అను కొంభోజిరాము, ఆదితాళములోని శ్రీ మద్దస్వామి కీటితుల కృతి యి రకమునక్క చెంచుట గమనింపబడగను.

చ తు ధాతు ప్ర బంధ ము :— ఏడైన ఒక కృతిలో పల్లిచి, అనుపల్లిచి చరణములుగాక చిట్టస్వరముగూడ సున్నచో యిట్టి రచనను “చతుర్ధాతు ప్రబంధ” మని చెప్పబడును. ఈ చరణమంక సుధాంబుథింద్ర. అను కవసరుతూరామాల రాములోని ప్రీపట్టుం సుబ్రహ్మయ్యాయ్యర్ కృతి యించుకొక చక్కని వుదాహారణముగను. (14)

ద్వి బృంద గాన రచనలు :— అనగా ఇవి ఏనైన ఒక రచనను పాడు టులో గాయకులు రెండు బృందములు (పాటలు)గా ఉప్పుడి గానము చేయతిని రచనలకుగల పేరగును. ఈ మంత్రపుష్టము, నామావశులవంటి రచనలు యారక మునకు చెంగును. వీటిచే యింగ్లీషులో ఆంటిఫోని (Antiphony) అని చెప్పాడును.

రాజ పోష ఇంగ్లో కేరవుడిన ప్రసిద్ధరచన :— ఇది క్రీ.స. 1818లో తంజావూరు మహారాజుల వంకియుడగు శ్రీ తుకారామ్సాహేబు అను మహారాష్ట్ర రాజు, శ్రీ లావణి వెంకట్రావుచే తంజావూరు ప్రభు అంశితముగా రచింపబడిన 72 సేశక రాగమాలికయొక్క మహారాష్ట్ర సాహిత్యమునక్క వర్ణమెట్టును (స్వరపణముట) దేవుపుచుని శ్రీ మహావైద్యనాథయ్యారు కోరగా ఆయన కెంటసే ఒకవారములో ఆ 72 సేశక రాగమాలికక్క వర్ణమెట్టు సేర్పుఅచుటయేగాక దానికి తన స్వంతసాహిత్యముకూడచేచి అత్యధితముగా పాడి వినిపించినంగును. శ్రీ తుకారామ్ సాహేబ్ గారు 2010 రూపాయల ఘనసన్మానము నొసంగి గౌరవించి రటు. గనుక సే సుప్రసిద్ధమైన యా రచనను రాజపోషణలో సేర్పుడిన ప్రసిద్ధ రచనగా సేటికణక్క చెప్పుబడుచున్నది.

చ ० దో బధు ము కౌ ని రచనలు :— ఇవి ఖండస్సులను యనుసరింపక సే రచింపబడుటటి రచనలకుగల పేరగును. ఈ శ్లోకము, పద్మము, విరటమెంటి రచనలు యా తగటికిచెంగును. బీటిలో ప్రదర్శింపబడు అభినయము తగిన స్వరస్యము లేక సాధారణముగా నుండును. ఇవి ఒకేరాగములోగాని, లేక రాగమాలికగా అనేకరాగములలోగాని పాడబడుచుండును.

ఖండక్కాత్తు లోపముగల ప్రసిద్ధరచన :— ఇది ఖండక్కాత్తుము నతిక్రమించి రచింపబడిన రచనను వ్రించునదియగును. ఈ పరాకేందువదనా. అను శ్రీ సుబ్బారాయ కొత్తి కృతిలోని స్వరసాహిత్యము యా రకమునకు చెంగినిగా చెప్పుబడుచున్నది.

సులభ సంగీతరచనలు :— ఇవి పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణములను ఇభాగములుగలిగి త్వేతి సులభముగానుండునట్టి రచనలకు వ్రించు పేరగును. ఈ బ్రహ్మడికీ క్రును, బ్రహ్మడిషుము, బ్రహ్మడిదువంటి సులభమాధుర్య తమితసంగీతరచనలు యా రకమునకు చెంగినిగా చెప్పబడునని గ్రహించదగును.

నిందాసు తీకీ క్రునలు :— ఇవి శాహ్మేరము నిందాసుతీగానున్నము, అంతరాధుము స్తోత్రప్రాతముగానుండు ఒక రకమైన రచనలకుగల పేరగును. ఈ తాగ్గిరాజు యిట్టి క్రునలు అనేకము రచించియుండుట చుట్టుముగా గమనించదగును.

దివ్యనామసంకీర్తనలు :— ఇవి పల్లవి, కొన్ని చరణములను గలిగియుండు నొక రకమైన సంగీతరచనలగును. ఇందుగల చరణములన్నీ యి ఒకేధాతుత్వేతిలోనుండును.

కొన్ని టీలో పల్లవి, చరణమలుకూడా ఒకేధాతు శైలిలోనుండుటకద్దు. సాధారణముగా యొక్క ర్షనలు బృందగానమలందు పాడబడుచుండును. ఊర్చు సాంహీరామచంద్ర, అను శంకరాభరణరాగములోని త్యాగరాజునిరచనయు ii శ్రీ రఘువర. అను భైరవిరాగములోని త్యాగరాజునిరచనయు యిందుకు ముఖ్యవుద్ధావారణములగును.

ఉత్సవసంప్రదాయకీ ర్థనలు :— ఇవి దివ్యనామ సంకీర్తనలవలెనండునట్టి ఉత్సవపద్ధతి ననుసరించి ప్రత్యేకముగా వ్రాయబడిన రచనలగును. i. ఊర్చు వైచ్ఛింక గారార, అను యదుకులకొంభోజిరాగము, రుణంపత్తాళములోని త్యాగరాజుని రచనయు, ii. ఉయ్యాలలూగవయ్యా, అను సీలాంబరిరాగము, రుణంపత్తాళములోని త్యాగరాజుని రచనయు యిందుకు ముఖ్య వుద్ధావారణములగును. శ్రీ త్యాగరాజు తెలుగులోను, శ్రీ విజయోవాలువు సంస్కృతములోను యిట్టి రచనలు అసేకము నచించియుండుట గమనించడగును.

సంతోషవకీ ర్థనలు :— ఇవి భజనపద్ధతి ననుసరించి దేవునికి కసంతోషవకు జయపునచ్చము ముఖ్యముగా పాడబడినట్లుగా రచింపబడిన రచనలగును. శ్రీ త్యాగరాజు యిట్టి రచనలు అసేకము రచించియుండుట గమనించునది.

సంతేషరామాయణికీ ర్థనలు :— ఇవి సంకీర్తన రామాయణ కథాసందర్భము ననుసరించి ప్రత్యేకముగా శ్రీ త్యాగరాజునిచే రచింపబడిన ముఖ్యరచనలగును.

మాసనశ్రాబడికీ ర్థన :— ఇది శ్రీ త్యాగరాజునిప్రియకిష్ణు డనదిన శ్రీ వీణకుపుయ్యర్ చే రచింపబడిన ఒక ప్రత్యేకరకమైన సంగీతరచన యగును.

అధ్యాత్మరామాయణికీ ర్థనలు :— ఇవి క్రి. శ. 1730 - 1740 కాలమనకు చెందిన శ్రీ మనిషలై సుబ్రహ్మణ్యకవిచే రచింపబడిన ప్రఫిధీకీ ర్థనలగును. అప్పుత మతము నిరూపించునటి మాధుర్యమైనకీ ర్థనలతోకూడిన యా గ్రంథమును “అధ్యాత్మరామాయణికీ” మని చెప్పబడును. ఇందుగల కీ ర్థనల పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణములతోకూడి యుండును. ఈ కీ ర్థనలందు శ్రీరామ పరత త్వమును శిఖిదు పార్వతీకి చెప్పినట్లుగా ఆభివర్షింపబడైన. ఈ గ్రంథము ఆరు కొండలుగానుండి యఱ్ఱకొండతో మగియాను. కవి యా గ్రంథమును భక్తితో శ్రీ లియపతి చేంక శైక్షయనికి అంకిత మిచ్చియుండుట గమనించడగిన వివుయమగును. ఈ కీ ర్థనలు సాధారణముగా భజనకొక్కిషేషము లందును, భక్తిరంజని వంటి కౌర్యాత్మకములందును ముఖ్యముగా పాడబడుచుండును. ఊర్చు వీనవే పల్లవ మృగుచరణ, అను ఆనంద భైరవిరాగము, ప్రతిపుటల్చాళములోనికీ ర్థన యాఅధ్యాత్మరామాయణికీ ర్థనల కొక మంచివుద్ధావారణముగును

నామవశులు :— ఇవి పవిత్ర సంగీత రచనలకు చెందునట్టి ఒక రకమైన రచనలగును. భక్తిరస ప్రధానమైన యిం రచనలను ముఖ్యముగా బృందగానములంగు ప్రవర్తించుడురు. ఇవి 1 లేక 2 లేక 4 ఆవర్తనులుగానుండి చివఱను పొండరీకము పొదుటకు తగినట్లుగానుండును. నీటివలెనే శ్లోకములు, చూర్ణికలు, దండకములు, అష్టకములు, మంగళములవంటి రచనలలకూడ పవిత్ర సంగీత రచనలకు చెందినవగును.

తేవారములు :— ఇవి తలికములోగల ఒక ప్రత్యేకతరగతికి చెందిన రచనలగును. ఇవి ఆత్మప్రాచీనమైన రచనలకు చెందును. ఉ॥ (1) విత్తాపిరైపూడి, అను సురటిరాగము, రూపకతాళములోని శ్రీ సుందరమార్తిస్వాములరచనయు, ఉ॥ (2) తోడ్చుడైయితెవియాన్, అయి నాటరాగము, రూపకతాళములోని శ్రీ తిరుజ్ఞానసంబంధస్వాములరచనయు, ఉ॥ (3) మాచరిపైకణ్ణియాన్. అను దేవ గాంధారిరాగము, రూపకతాళములోని శ్రీ తియనావుకృష్ణస్వాములరచనయై యిం తేవారములకు ముఖ్యమైనవారణములగును.

తిరుప్పుగళ్లు :— ఇవి తమిళరచనలలో మిక్కిటి ప్రసిద్ధమైన రచనలగును. పీటిని సాధారణముగా, భజన కొలాషైపుములంగును సంగీత కచ్చేరీలంగునకూడ పాడుబడును. ఉ॥ i వీఱమయి లేఖికై, అనునది మోహనరాగము, రుంపతాళములోను, ఉ॥ ii నాదవింగుకలాది నమోసము, అనునది కురంజరాగము, అదితాళములోనగల శ్రీ అయణిరి నాథరుల రచనలు తిరుప్పుగళ్లులకు ముఖ్యమైనవారణములగును.

తిరువరట్టాపు :— ఇది తమిళములోగల నొక ప్రత్యేకరకమునకు చెందిన రచనయగును. పీటిని తమిళదేశములో సాధారణముగా ఎవ్వువమంది పొదుచుండురు. ఉ॥ మాట్లాడియాద, అను సురటిరాగము మిత్రచూపుతాళములోని శ్రీ రామలింగస్వాములవారిరచన తిరువరట్టాపు ఒక ముఖ్యమైనవారణముగును.

తిరువాచకము :— ఇదియు తమిళభాషాపులోగల నొక ముఖ్యరచనయగును. ఉ॥ ముత్తిసెఱి యఱియాద, అను ఆచథిరాగము, అదితాళములోని శ్రీ మాణిక్యపాచకస్వాములవారిరచన తిరువాచకమునక్క ఒక ముఖ్యమైనవారణముగును.

తిరువాయ్యముకీ :— ఇదియు తమిళములోగల నొక రకమగు ప్రసిద్ధరచనయగును. ఉ॥ పచ్చెమూ మలైపోల్చేమైని. అను నీలాంబరిరాగము, అదితాళములోని రచన తిరువాయ్యముకీ ఒక ముఖ్యమైనవారణముగును.

దేవరనామములు :— ఇవి కన్నడభాషాలో శ్రీ ప్రశందరదాసులవారు రచించిన సుప్రసిద్ధరచనలగును. పీటినే దాసరపదగళు, అని కన్నడభాషాలో చెవ్వుడురు. పీటిలో పల్లవి, అనపల్లవి, చగణములను విభాగములండును. భక్తిరసప్రధానమైన యిం రచ

నబు ఘనమాయ 4,75,000 వరకు గలవని శ్రీ పురందరచాసులవాడే తన రచనలలో నొక దానియందు పేర్కొన్నియుండిను. ఈ రచనలు సేదు దత్తీణథ్యాల్ఫెత్తమంతటిను, సంగీత కచ్చేరీలలోను, భజన కొల జైపములలోను, హండకథా కొల జైపములలోను తఱచుగా పాడుచుడుచున్న వి. మరియు వీటి జైలికూడ చాలాసులభ్యమై దంజకముగా నుండిను. గయక సామాన్యులకూడ కిటిని పాశగుసుచుండుచు. ఉండి రాచనారాచుణ. అను కేవార రాగము, అదితాళములోని రచన యిందు కొక ముఖ్యమైవుచుండును.

పవిత్రసంగీతము :— ఇది కచ్చేరీ సంగీతముకంటే ఆతె పురాతనమైసదనును. మన సామాజికము అతిపురాతనకొలమునకుచౌకి పవిత్ర సంగీతకుచనయును. గనుక నేని వై దిక్కానమని చెప్పుచును. ఇది ఆపై నీ సంగీతములోని ఒక ముఖ్య థాగమగును. మిగతథ్యాగమలు, సృత్యుసంగీతము, కొల జైపంగీతము, యక్కగాన సంగీతము, గేయనాటక (ఆపేరా) సంగీతములగును. ఆపైడ్ సంగీతమునగా ఇందు సాహిత్యము ప్రధానముగాను, సంగీతము సాహిత్యములోని భౌవములను చక్కగా ప్రద చ్ఛించుట క్షమయోగించు సాధనముగాను యుండుటచే ఆన్ని సంగీతచనసలల్యవర్తించును. ఈ రచనలలోని సంగీతము నిరాడంబరముగాను, కిష్టమైన సంచారములుగానీ, సంగతులుగాని లేనిదిగాను, యుండి ఒకటిన్న రస్తాయిలో రచింపబడి, ఆముఖ్యంగము లేచియు లేనిదిగాసుండును. మరియు నిందు క్రూసమైదులు సామాన్యజనములు పాడుణటి తదితర సంగీతచనసలవరకు యుండును. ఇవి విశింబ, మధ్యమకొలములందు పాడవగి యుండును. ఉండి జయదేవుని ఆప్యుపరులు. తోడుయమంగళము, తేవారములవంటి గచనలు అనేకము యిం పవిత్రసంగీతమునకు చేరిన రచనలనును.

కళాసంగీతము :— ఇది సంగీతమునకు మిగుల ప్రాధాన్యమిచ్చి ప్రదర్శింపబడు కచ్చేరీ సంగీతమునకుగల పేరగను. దీనినే లెకిక గానమని కూడ చెప్పుచునును. ఇంగ్లీషులో దీనిని ఆర్ట్ మ్యాజిక్ (Art Music) అని చెప్పుబడును.

గ్రామ్యసంగీతము :— ఇది గ్రామ్యగాసమునకు సంబంధించిన లిలితసంగీతము నకుగల పేరగను ఉండి జానపదగేయములవంటి రచనలు యిం తరగతికి చెంగును. దీనినే ఇంగ్లీషులో ఫోక్ మ్యాజిక్ (Folk Music) అని చెప్పుబడును.

గేయనాటక సంగీతము :— ఇది వీధినాటకముల కనగుణంగా ప్రదర్శింపబడు సంగీతమునకుగల పేరగను. ఉట్టి సంగీతమును మనము ముఖ్యముగా భరతనాట్యములందు వినపును. దీనినే ఇంగ్లీషులో డాన్సు మ్యాజిక్ (Dance Music) అని చెప్పుబడును.

గేయనాటక సంగీతము :— ఇది వీధినాటకముల కనగుణంగా ప్రదర్శింపబడు సంగీతమునకుగల పేరగను. ఉండి శ్రీ ఆరుణాచల కవిరాయర్ ప్రాసిన “రామనాటకము”లోను శ్రీ తాగ్గరాజు రచించిన “సాకొచరిత్రము”లోను యిట్టి సంగీతమును మనము సాధారణముగా వినవచ్చును.

హృద్యల్—సంగీతము :—ఇది యుద్ధరంగములలో సైనికులకు కౌర్య, విజోత్స్వములు కలిగించుటకు పాడుడునటి ఒకరకమైన సంగీతమునకుగల ఇంగీషు పేరును.

చ ० ద స్ని .

సంగీత రచన యనగా రాగతాళముల ననుసరించి నిరీక్షకొలములో పాడుటకు రగినట్టుగా రచింపబడు రచనయును. ఇందు సాధారణయుగా స్వరము, సాహిత్యము నుండును. ఒకొక్కప్పాడు సాహిత్యము లేక, కేవలము స్వరరూపముగానే యుండును. అట్టి రచనను జతిస్వరమునిగాని లేక సంచారి యనిగాని చెప్పుబడును. స్వర సాహిత్యము గల రచనలను కృతియనిగాని, కీర్తనయనిగాని మరి యతన రచనయనిగాని చెప్పుబడును. ఇట్టి రచనలను సంగీత సామరస్యము కొఱకు ఒక క్రమమైన పద్ధతిలో యతి, ప్రాసలు మూలగునవి యేర్పుచి రచించుచురు. అట్టివాటి వివరములను తెలుసుకొనుటకు ముందుగా పాదము అనగా ఆర్థముతెలసికొనుటముఖ్య ఆవసరమగును.

పాద ము :—అనగా ఒక పద్యములోగల ఒక పట్టి (పద్యములో 4 వ చండు)కిగాని, ఒక సంగీత రచనలలో గల ఒక సంశ్లోద ఆవర్తమునకుగాను లేక పట్టికిగాని “పాదము”అని చెప్పుబడును. ఒక ఆదితాళ రచనలానోని ఒక పాదములోని సాహిత్యము సంగీతములో ఒక తాళ ఆవర్తమునకుగాని లేక నెండు ఆవర్తములకుగాని ఎరిపోవును. రూపక, త్రిపుటి, చాపుతాళ రచనలలోని ఒక పాదము సాధారణయుగా 4 ఆవర్తములకుగాని ఒకొక్కప్పాడు రెండు ఆవర్తములకుగాని సరిపోవును. i ఉండి మరియుపడగాచురు. అను శంకరాభరణరాగములోని శ్రీ త్వాగరాజుని కృతిలో గల ఒక పాదములోని సాహిత్యము ఒక ఆదితాళావర్తమునకు సరిపోవును. మరియు, ii ఉండి మాజాస్కిచెట్టబుట్టగమనారాజువైతిని. అను కొంభోజిరాగ, ఆదితాళకృతిలోని ఒక పాదము 2 తాళావర్తములకు సరిపోవును. iii ఉండి రామ నన్నబ్రావరాప్రేమతో లోకాభి. అను హరికాంభోజిరాగ, రూపకతాళకృతిలోని ఒక పాదము 4 ఆవర్తములకు సరిపోవును. iv ఉండి ఎందుకుడయరాచురా శ్రీరామచంద్రసీ. అను తోడిరాగము, త్రిపుటతాళకృతిలోని ఒక పాదము నాలుగు తాళావర్తములకును, v ఉండి ఎవరురా నిన్నవినాగతిమార్క, అను మౌహనరాగము, చాపుతాళము కృతిలోని ఒక పాదము 4 తాళావర్తములకును సరిపోవును. ఇల్లే దుంప, అటుతాళములలోని కృతులలో ఇక పాదము రెండు ఆవర్తములకు సరిపోవును. ఉండి మమ్మ రావణ (తోడి) శ్రీహరిపాదతీర్థమే (శంకరాభరణము) వంటి కృతులు ఇందుకు ముఖ్య బుద్ధావరణయులగును.

యతి :— ఏడైన ఒక సంగీతరచనలోగాని యతన రచనలోగాని ఆవర్తమునకు గల ప్రఫుమాత్రములు సమానముగానున్నటో అట్టివాటిని యతితత్తురము లంగురు.

ఓ|| వా-తాపిగణపతింధకేవాం. వారణాస్వయం పరప్రదంత్తీ. ii త్రథునాయకా-
నీపాదయుగ-రూతీములనేవిడజాల త్తీ. అను హంసధ్నసీరాగ, ఆచితాత్కష్టుల
లోని గుర్తులుగల వా-వ్రా, లంను ర-రూ, లును యితి అక్షరములని చెప్పుబడును.

ప్రాస:— ఏడైన ఒక సంగీత రచనలో గాని, లేక పద్యములో గాని ఒక
పాదములోని రెండవముత్తును సమానముగాసున్నచో వాటిని ప్రాస లేక ప్రాసాత్క-
రములని చెప్పునును. ఇటుల వుండుసట్టి ద్వితీయాత్కష్టప్రాసాలను తమిత్తములో “ఎదుక్కే”
అని చెప్పునును. ఉ|| మున్సా ఎటులో ర్థునెనా - మన్నతి చేకొనవే ఔ|| అను మలయ
మారుతరాగకృతిలోని గుర్తుగల “న్న”లు ప్రాసాత్కష్టరములగును. త్రీ ముద్దుస్వామి దీక్షి
తులరచనలలోను, త్తీ నారాయణతీర్థుల తరంగములలోను యిటి ప్రాసాత్కష్టరములను
మనము చూడవచ్చును.

ప్రాసయతి:— ఒక సంగీతరచనలో విరామము తరువాతి వచ్చు రెండవ
అత్మాము పాదముయొక్క రెండవ ఆక్షరముతో సమానముగాసున్నచో దానిని
ప్రాసయతి యిని చెప్పునును. ఇట్టినాటిలో పాదముసందర్భి రెండు భాగములు
నెండు ప్రత్యేకపాదములుగా కనువుచుండును. ఉ|| సన్నాతినా పరిమపావనా -
ఫునాఫునకళ్ళ కమలాసన, అను ఘలమంజిరాగ, ఆదితాత్కష్టతిలోని గుర్తుగల “న్న”
అత్కరములు ప్రాసయతులగును. ఇట్టి రచనలలో యతి మఖ్యముకొదని గ్రహించునది.

సమయతిప్రాస:— ఒక సంగీత రచనలో యతి, ప్రాసాలు రెండును సమా-
నముగాసున్నచో అటివాటిని “సమయతి ప్రాసాత్కరము” లనుకును, ఉ|| ఎందుకు
పెద్దలవలె బుధియ్యవు - ఎంచు బోధునయ్య రామయ్య, అను శంకరాధరణరాగకృతి
లోని యతిప్రాసాలు యో రకమునక్క చెందును.

అంత్యప్రాస:— ఏడైన సంగీతరచనలోని చరణము లేక ఒక పాదముయొక్క
అంత్యాత్కరములు సమానముగాసున్నచో అటివాటిని అంత్యప్రాస అని చెప్పుబడును.
ఉ|| త్రీ, చంద్రశేఖరెండు సరస్వతిస్వామియొక్క శివాప్రపదులలోను, త్రీ, జయ
కేశ్వని గిత గోవింద ఆప్తపశులలోను, త్రీ సదాశివ బ్రహ్మాంద్రమయొక్క కీర్తనల
లోను మనోహరమైన అంత్యప్రాసాలుండుట గమనించుకును.

అనుప్రాస:— ఏడైన ఒక సంగీత రచనలోని ఒక రకమైన అత్కరములనుగాని,
మాటలనుగాని, మరల మరుగ ఉపయోగించుటను “అనుప్రాస”యిని చెప్పుబడును.
ఉ|| అత్యయలింగవిభో. అను శ్రీ ముద్దుస్వామి దీక్షితులయొక్క శంకరాధరణరాగకృతి
లోని అనుపలవి యించుగల దక్షిణా, దక్షుతీర్పసుర, అను భాగమును, ii వనజాసన,
అను శ్రీరాగములోని శ్రీ సుబ్బారామదీక్షితుల కృతిచరణమున యిందుక్క వుదామారణగా

తీసికొనవచ్చును. ఇది, అంత్యప్రాగకు, ద్వితీయాక్షరప్రాసలకు యత్రమైనదగును. మరియు నికి రఘనలోనిసాహిత్యమనకు అలంకారము నియ్యమి.

అనుబంధము : — 14ిక శతాబ్దమనకు చెందిన సంగీతనచుటులు వారు రచించిన కొన్ని తానవర్ష ములకు చివర రచింపబడిన ఒక ప్రత్యేకరచనను “ అనుబంధము ” అని చెప్పుబడును. అట్టి అనుబంధములలోని సాహిత్యమలందు యతులనుకూడ చేర్చి యండిచెందివారు. ఇట్టి అనుబంధములుగల తానవర్ష ములను పాపునుడు మొదట పల లి, అనుపల్లి, మృత్కాయస్వరమును, తనుపరి చరణము, ఎత్తుడ స్వరములను వరు సగాపాడిన తరువాత మరల చరణముపాడి అనుబంధమును ప్రారంభించవలెను.

ఉ. కొ విరుబోళి ని స్నేహికోరి, అను శ్రీ పచ్చిమిరియం ఆడి అప్పయ్యగారి ఛైరవిరాగ, అటుాశకవర్ష ము చివఱనుండు “ చిరుచెమటలు ” అనెడి అనుబంధము యిందును ముఖ్య వుదాహరణమగును. ii ‘సాధిచెసే’ అనుక్క రుసయందు చివఱభూగమనసుంథు ‘సద్గుప్తులు’ అనెడి అనుబంధమును నేటికిని ప్రసిద్ధముగా పాదుచుండుటర్మే గీనికి ముఖ్యతాన్మాకమగును. ఇట్టి అనుబంధములు రచించినవారిలో శ్రీ పచ్చిమిరియం ఆడి అప్పయ్య, శ్రీ వెంకటసుబ్రహ్మయ్య, శ్రీ తాయ్యగరాజు, శ్రీ మద్దస్వామి సికించులు ముఖ్యాలనుగురుయి.

ఆదిలత్తుగ్రంథము : — ప్రాచీనమైనట్టియు, నాట్య, సంగీతముల రెండిని గుణించి ప్రాయబడినట్టియు గ్రంథమగు భరతుని “ నాట్యశాస్త్రమును ” “ ఆదిలత్తుగ్రంథముని చెప్పుబడును.

సంగీతమునుగూర్చి ప్రాయబడిన అతి ప్రాచీనగ్రంథములు : — ఇవి ఆటి ప్రాచీనమై, తమిళభాషలో సంగీతమునుగూర్చినూడూ ప్రాయబడినట్టి “ తొలి కాప్పి యామ ” “ కిలప్పంధికారము ” వంటి గ్రంథములకు గల పేరగును. ఇవి 2000 సంవత్సరమందే యండినటుల తెలియుచున్నది.

తులజాణి సంగీత సారామ్యతగ్రంథ విశేషము : — ఈ గ్రంథమునందు షుమారు 50 వఅకు రాగచరిత్రలు ప్రాయబడియుండుటచే ప్రాచీనరాగలక్షణములను సంబంధించిన విశేషములను తెలుసుకొనుట కెంతయు వీలుగాయందు లేచి యాగ్రంథశేషమును.

రాజపోషణచే సౌర్యాంగిన ప్రసిద్ధ సంగీత గ్రంథములు : — ఇవి శ్రీ ఎట్టయశుర సంస్థానాధిక్షరులయుక్క విశేషమైన ప్రద్వయసహాయమున ప్రశ్నాపులుగామిసిష్టులవారిచే బహుప్రయాసతో రచింపబడి ప్రకటింపబడిన “ సంగీత సంప్రదాయప్రవర్తిని ” అను గ్రంథ సంపుటములు యింతగా తరగతికి చెందినవగును.

మౌవానరాగమనకుల ప్రాచీనసామము : — ప్రాచీనకొలములోగల సంగీతరచయతలేమి, లతుడుకొంటలేమి, గాయతులేమి—యిప్పటి మౌవానరాగమును ఆ కొలమున

“చెగు త్తిరాగ” మని చెప్పడివాయి. గండులే ప్రాచీనసంగీత గ్రంథములలో మౌఖిక రాగము వేరు లేకపోకున్నట్టు కొరణ మైసిద్ది గ్రహించునసి.

శ్రేరవిరాగ మధ్యవృద్ధికి దినిని విభజను : — మడ్డగ్రామమునుండి యేర్పుడిన యింద్ర విరాగమును ప్రాచీన వాగ్దీయకొరులు ఆరోహణములో ఖరహంప్రియ నిషాద మును, అవరోహణములో నరశ్రేరవి నిషాదగులను ప్రయోగించి చాసికి ఒక్కప్పేర్కమైన రంజకత్వమునుకలుగునట్లు అభివృద్ధిచేసిరి. ఇదీ యింద్రవిరాగ మధ్యవృద్ధి చెందిన విభజనును.

20 వ, శతాబ్దిపు సంగీత కొన్ఫెరెన్సుల ప్రయోజనము :— (1) ప్రముఖ సంగీత విద్యాంసు లందరు నొకచోట సమావేశమై, ప్రాచీన, నవిన రాగలక్షణములను చెంచుంచి ఆచఱణయోగ్యమైనటియు, సంప్రదాయమైనటి రాగలక్షణములను నిర్ణయించుట. (2) ప్రాచీన మైనటియు, ప్రస్తుతము వాసుకలో దేశట్టి విషధసంగీతాచసలను బహిరత మైనట్టుటవంటి ఆసేకప్రయోజనములు కలుగుమన్నాయి.

భాండి రభాష :— ఇది సంప్రైతములో ఒకరకమైనట్టి ప్రాచీన భాష విషధిని పేరుగును. i ఉంటింబోదర లక్ష్మ మికరా. అను పెళ్ళారి గీతములోని అడ్డగీత గురుతుగల “క్రు” అను అత్మరమును, ii. ii వరమిత్రా మృగుపూణి, అను మౌఖానరాగ గీతములోని వనరుహాలోచన్నరాణి, సరసీజాగుస్తు జచని “అను అడ్డగీతలు గురుతుగల “స్తు” అను అత్మరములను యిం భాండిరభాష విషధినిగా గ్రహింపదగును.

భారతీయ నొచ్చేషన్ :— సంగీతరచనలను గ్రంథములందు చూచి చదువుటకు వీలుగాసాహిత్యము (మాతువు) వక్క పైన రాగ, తాళివిధుల నమగంించి స్వరములను సరియైన వర్జుమెట్టులో ప్రాయమట్టి పద్ధతికి “భారతీయ నొచ్చేషన్ అనియు” లేక సిగము, నొచ్చేషన్, అనియు చెప్పుబడును.

యూరపియన్ నొచ్చేషన్ :— పాశ్చాత్యదేశములలో వారి సంగీతరచనలను గ్రంథములందు చూచి చదువుటకు మనసంగీతరచనలకుతో, స్వరములను వ్రాయుపడ్డతిలేక, ర అడ్డగీతలను యేర్పుఱచి వాటిమధ్యము, యేర్పుఱచి మట్టె గుండ్రని చుక్కల ద్వారానే విషధినికిరచనలను అయ్యాకైలలో పాడగులగునట్లు చేయుదురు. అట్టపడ్డతికి “యూరపియన్ నొచ్చేషన్” అనిచెప్పుబడును.

టైమ్సిగ్నల్ (Time signal) :— మనఃరాన్నటక సంగీతములోని రచనలను జిక్కశాలో పాదుటకు వీలుగా వాటిపైన రాగ, తాళిములను ప్రాయమిసినట్లుగానే పాశ్చాత్యసంగీతరచనలపైన ఆయా స్వరములకులో వేవససంఖ్యలచే సేర్పుకొని రకమ్మలైన భిన్నములను కేయబడియుందును. ఇట్లు కేయబడు పడ్డతికే ఇంక్లిఫుభాషలో “టైమ్సిగ్నల్” అనిచెప్పుబడును.

(15)

రెపర్టర్ ట్యూర్ (Repertoire) :— సుప్రసిద్ధులగు గాయకులుగాని, వాడ్య బ్యందములుగాని, నట్టుందములుగాని, వారు సంగీతక్షేపిలఱాగాని తదితర ప్రదర్శనములలోగాని ప్రదర్శించుటకు సేర్పణమితోను గేయములయొక్క వరుస క్రమ విధానమునకు ప్రఫేంచిథాపలా “రెపర్టర్ ట్యూర్” అని చెప్పబడును.

తైమిస్ట (Timeist) :—తాళ్ళానమునందు నిదిటపైన జ్ఞానము గలిగినట్లు కళాకారుడి “తైమిస్ట” అని చెప్పబడును.

మూర్ఖజికల్ ఫామెన్ (Musical forms) :—సంగీతములాగా గల వివిధరసనల యొక్క రీతులను ఇంగ్లీషుభాషలాగా “మూర్ఖజికల్ ఫామెన్” అని చెప్పబడును.

ఇన్వర్స్ లో (Inverse law) :— ఏడైన ఒక తంత్రివాడ్యములా తంత్రియొక్క పొడవు యొక్కవ చేసి విచిటిసిచో ఆ తంత్రియొక్క వేపనసంభ్య తగి ధ్వని కూడతగ్గును. అదే తంత్రిని దాని పొడవును తగ్గించి విచిటిసిచో ఆ తంత్రియొక్క వేపన సంభ్య పోచి ధ్వనికూడపోచ్చును. ఈ విధానమునకే ఇంగ్లీషుభాషలాగా “ఇన్వర్స్ లో” అని చెప్పబడును.

వాగ్గేయకారకలక్షణము.

వాగ్గేయకారకుడు :— నీ || వాక్కుతురుచ్యుతేగేయం - ధాతుపర్యభిధియతే | వాచం గేయం తమతే - యస్సవాగ్గేయకారక || అను ప్రమాణముని మాతుయనబడు సాహిత్యమునంగాను, ధాతుయనబడు స్వరదూపాచ్చేస వర్ణమెట్టు నంటును రచించు సేర్పగలిగి రంజకముగా గాయనుచేయు గాయకుని “వాగ్గేయకారక్క”డని చెప్పబడును. ఇట్టి వాగ్గేయకారకులను 3 తరగతులుగా విభజింపుడు ఉను, వాటివివరములను యిందిగువ నుదహంచుట గమనించును.

i. ఉత్తమ వాగ్గేయకారకుడు :— అనగా! సుశ్చి, ఆపక్కుములను చెలియడగిన వ్యాకరణమును, అమరకోత్తాది నిఘంటువులను, అనుష్టవ్ మొదలగు ఫంచస్పులను, ఉపహాద్యలంకౌరములను, కృంగారాది నవరసములను, విథావాది భావంబులను, సంగీతాది లలితకళలను, తార్కాప్రతికంయులను చక్కగా గుర్తించి, సుశారీరముగలిగి, విశంబి, మధ్య, ద్రుత్కలయలను, చచ్చుత్పంచాది తాళ్లవిధులను గమనించి, నూతనవివుగ్రవాణలాగో ప్రభూవిశేషము, ప్రబంధరచనయందు ప్రాథిము, గీత, వర్ష, ప్రబంధ, పద, కృతి, కీర్తనాదులను రచించు సామర్థ్యము, మంద్ర, మధ్య, తారములనెడి ప్రతిథాయలందు గమకవ్యాపకముతో రాగాలాపన, రోష, ద్వేషముల పరిత్యాగము, సంగ్యోము, ఉచితష్ఠత, చిత్తైకాగ్రత మొదలగు సలత్సానులు గఁ గాయకుని “ఉత్తమవాగ్గేయకారక్క”డని చెప్పబడును.

ii. మధ్య మహా గ్రేయ కౌరకుడు :— అనగా ! ధాతురచనయందు యొక్కవ సేర్పును, మాతురచనయందు తక్కువ సేర్పునుగలవాడును, ధాతు, మాతువులందు సేర్పుగలిచియున్నను ప్రచంధరచనయందు ప్రశాధిమలేసటి గాయకుని “మధ్యమవాగ్గేయకౌరకు”డని చెప్పబడును.

iii. ఆధు మమహా గ్రేయ కౌరకుడు :— అనగా ! మాతురచనలో మిక్కిలి రమ్యమైన భావముల నిముట్టు సేర్పును, ధాతురచనయందు మాంద్యమును గల గాయకుని “అధమవాగ్గేయకౌరకు”డని చెప్పబడును. ఔన్ చెలిపిన ఓ తరగతులే గాక గాయకులయొక్క గాసకళానైపుణ్యము, తచితర ఉత్తమలత్తణములనుబట్టి, యాక్రింద చెలిపిన ఓ తరగతులుగా విభజించుట గమనించునది.

(1) అష్టలకు సంగీతము సేర్పువానిని ‘శిక్షన, డనియు’ (2) ఇతరుల గాన వద్దతిని యనుసరించువానిని ‘అసుకౌరు’డనియు, (3) రసంబుల సెరిగ్ గానము చేయువానిని ‘రసిక్, డనియు, (4) వినువారి మనస్సును రంజింపచేయువానిని ‘రంజక్’ డనియు, (5) గానము సతీకయముగా చేయువానిని ‘భావుకు’ డనియు, చెప్పబడేను. మరియు గానము చేయువప్పుడు అందు పొలగొను గాయకులసంఖ్యనుబట్టి యాక్రింది ఓ తరగతులుగా విభజింపబడుట చెలియునది. (1) ఒక్కడుగా సుండి గానము చేయువానిని ఏకలు, డనియు, (2) మరియొకరిలో చేరి గానము చేయు వానిని యమళు, డనియు, (3) అసేకరలతో చేరి గానము చేయు వానిని “బృందకు”డనియు చెప్పబడేను. మరియు సంగీతరచయితలకు గల వేపవేరు రచనా సామర్థ్యములనుబట్టి కుక్రింది ఓ తరగతులుగా విభజించి చెప్పబడుట గమనింపదగును. (1) కథాకవిని ట్రేప్పుడనియు, (2) వర్ణనాకవిని మధ్యమడనియు, (3) అష్టలధాతువునందు మాతువును కేర్పువానిని కుట్టికౌరు, (అధమాధము) డనియు చెప్పియుండుట గమనించునది.

ఉఠ యకౌరుడు :— అనగా ! ధాతు, మాతువుల రెంబిలోను ప్రతిభావంతముగా రచించు సేర్పుగల వాగ్గేయకౌరుని “ఉభయకౌరు” డని చెప్పబడును. ఉ॥ తాయిగరాజ, దీక్షిత, శాయమరాష్ట్రీలు కషతరగతికి చెందినవారిలో ఆగ్రగణ్యమగుచురు.

గాంధుర్యుడు :— అనగా ! మాస్, దేశి, సంగీతముల రెంబియందును ప్రతిభగలిగి, రంజకముగా ప్రదర్శించగల గాయకుని “గాంధుర్యు”డని చెప్పబడును. [గాంధుర్యుడు అనగా ఉత్తమగాయకుడని ఆర్థము.]

సర్వాది :— అనగా ఒక్కమార్గ సంగీతమునంకే ప్రతిభగలిగి గానము చేయునట్టి గాయకుని “సర్వాది”యని చెప్పబడును.

గాంధుర్యు వేద ము :— సంగీతమును గుర్తు తెలుపునట్టి షైకిసంఘంధుమైన గ్రంథశాఖలు “గంధుర్యువేద”మని చెప్పబడును. ఇది ఉపచేదములగు నాగ్రింటిలో

మొదటిదగును, మిగత మాణింటిలోను నెండవది ఆయి క్షేదము, మాడవది భన్ క్షేదము, నాగవది అర్చాప్రమసనును.

గాయ స్వీలలత్తుణము :—మంచిరూపము, మంచిచారీరము (మనోవార మైన కంతధ్వని) మంచియావము, గానమనంచు మంచిసమర్థత, చతురప్రాగల్భ్యము, చతురప్రక్రియలం దత్యధిక్షుపేము మొదలగు ఎలత్తుణములను గలిగియున్న యువతీమణులను “గాయస్వీ”లని చెప్పుబడును.

సుశారీరలత్తుణము :— ప్రతిస్థాయిలంచు అనాయాసమగ్మారాగసంచారము, మాధుర్యము, రక్తి, గంభీరము, మార్దవము, ఘనత, స్నిగ్ధతలను గలిగి వినవారి మనస్సును రంజింపజేయవటి కంతధ్వనిని “సుశారీర”మని చెప్పుబడును. ఇట్టి సుశారీరము జన్మాంతర పుణ్యవిశేషమువల్ల మాత్రమే లభించునని తెలియదగును.

కుశారీరలత్తుణము :— ప్రతిలోచేరసట్టియు, రక్తిలేసట్టియు, ఇంపులేసట్టియు, స్వరప్రీణమైసట్టియు, కొకసదృశధ్వనిగలిసట్టియు, స్ఫానప్రథమగుసట్టియు, కృపించినట్టియు, కిసినమైసట్టి శారీరమును (కంతధ్వనిని) “కుశారీర”మని చెప్పుబడును.

గాయకోమములు :— శక్క్రింద నదవారింపబడిన ఇరి రకములగు గాయకోమసులలో ఆయా నోమములతో గానమచేయు గాయకులను ఆయా పేర్లలో పిలుచుపుట సిద్ధించు డెలుపుటును గమనించదగును.

(1) దంతములను కంచుకొని పాదువానిని సందశ్చడనియు, (2) విరసమగు సఫికధ్వనిలో పాదువానిని ఉచ్చపుడనియు, (3) సీతాకూరముతో ఉన్న అసమాపాదువానిని సూతాక్షరి అనియు, (4) భయముతో పాదువానిని భితుడనియు, (5) సందేహముతో పాదువానిని కంకిషుడనియు, (6) శరీరకంపముతో పాదువానిని కంపితుడనియు, (7) నీచుతెఱచుకొని భయపెట్టినట్లు పాదువానిని కర్మాఖలనియు, (8) హెమ్ము, తగ్గులుఁల స్వరములతో పాదువానిని వికలుడనియు, (9) కొకము వలె క్రూరధ్వనితో పాదువానిని కొకియనియు, (10) తాళమును విడువి పాదువానిని వితాలుడనియు, (11) ఒండెకలె గళమును వైక్తుకొని పాదువానిని కర్మాఖలనియు, (12) మేంకవలె నెమఱుచేయుచూ పాదువానిని ఉచ్చటుడనియు, (13) గొంతుచుట్టు నరములను కసుపఱచుచూ పాదువానిని రుటోంబరుడనియు, (14) బుగ్గులను పుట్టుపుట్టు చేసి పాదువానిని తుంబరుడనియు, (15) గొంతును వట్టుపుగచేసి పాదువానిని పక్రుడనియు, (16) కర్మాఖలయకచ్చెపులతో పాదువానిని ప్రసారడనియు, (17) సీత్రములను మాపుకొని పాదువానిని వినిమించరుడనియు, (18) విరసమగు ముఖచేపులతో పాదువానిని విరసుడనియు, (19) స్వరశుద్ధము లేక పాదువానిని ఆపస్వరుడనియు, (20) గద్దజస్వరముతో మాతువు సుచ్ఛరించుట తెలియక పాదువానిని

అచ్యుక్తుడనియు, (21) ప్రతిష్ఠాయిలను విహచి పాండువానిని స్థాసప్రదమ్మడనియు, (22) గానపత్రములవ్యవస్థల నెఱణంగక టోచినట్లుగా పాండువానిని అచ్యుతచీతుడనియు, (23) రాగలత్తుణయుల నెఱణంగక ఒకచానితో లొకటి చేరి పాండువానిని ముత్రముడనియు, (24) గమకవ్యవస్థల నెఱణంగక పాండువానిని, అనపథాసుడనియు, (25) అనునాసిక ధ్వనితో గానసు చేరువానిని ఆచనాసికదనియు చెప్పుబడునని గ్రహించునది.

సంగీతరచనల యం దుపయోగించు వివిధముద్రలు.

సంగీతరచనలలో స్థిరించ చెలుపబడిన 12 రకములను పుపయోగించు నురు. వీటినే ద్వాదశముద్రలని కూడ చెప్పుబడున. వాటి చివరనుల స్థిరించ చోయి టును గమనించునది.

(1) వాగ్నీయ కౌరముద్ర :— ఇది ఏషైన ఒక సంగీతరచనగ్రామి సాహిత్యమనంగు వాగ్నీయకౌరుని పేరును యిమిడ్చి ఆధ్యము జడక్రందునట్లుగా రచింపబడు సట్టి ఖానికిగల పేరగున. ఇట్టి ముద్ర మఖ్యముగా రెంపుపిధ్యములుగా నుండున. అపి i స్వనామముద్ర ii అస్వి (యతర) నామముద్రలగును.

i స్వనామముద్ర :— అనగా! ఒక సంగీతరచనయత, తనరచనలలో తన పేరును ముద్రగా సాహిత్యమనం దిమిడ్చి ఆధ్యము క్రమగా రచించునపును ఆట్టిది “స్వనామముద్ర” యాని చెప్పుబడున. ఉ॥ శ్రీ జయదేవకవి, జయదేవముద్రను, శ్రీ నారాయణతీర్థులు, నారాయణతీర్థముద్రను, శ్రీ త్వాగరాజు, త్వాగరాజముద్రను, శ్రీ త్వామశాత్మి, త్వామకపృష్ఠముద్రను, శ్రీ మైసూరు సదాశివరావు, సదాశివముద్రను, శ్రీ రామ్యావ్యక్తినివాస ఆయ్యంగార్ శ్రీనివాసముద్రను యేర్పుణచి రచించుటచే యిట్టి రచనలు స్వనామముద్రగల రచనలకు చెందునని గ్రహించునది.

ii అస్వనామముద్ర :— అనగా! ఒక సంగీతరచనయత తనరచనలంగు అయ్యల లేక యితరుల పేరును సాహిత్యమును దిమిడ్చి రచించునపును ఆట్టి ముద్రను “అస్వనామముద్ర” యాని చెప్పుబడున. ఉ॥ శ్రీ మద్బుస్వామిడిక్షితులు గురుపుహముద్రను, శ్రీ సుబ్రాయణాత్మి కుమారముద్రను, శ్రీ ఆసయ్య ఉమాదాసముద్రను, శ్రీ మీణకప్పుయ్యార్ గోపాలదాసముద్రను, శ్రీ రామస్వామివన్, గుహాదాసముద్రను, శ్రీ సదాశివప్రచేష్టాముద్రము హంస, లేక పరమహంసముద్రను, యేర్పుణచుట యిందుకు మఖ్యముద్రావారణములగును. మరియు వైన దెలిపినవారైగాక, శ్రీ జేమయ్యంగార్, కోసలముద్రను, శ్రీ సారంగపాణి, వేణుగోపాలముద్రను, శ్రీసభావతిఅయ్యార్ రాజగోపాలముద్రను, శ్రీఘనంసీనయ్య, మన్మారురంగముద్రను, శ్రీపల్లవిగోపాలయ్యార్, వెంకటముద్రను, శ్రీ పీరభద్రయ్య, ప్రకాపరామముద్రను,

శ్రీ దుర్గా స్వామి అయ్యర్ సుబ్రహ్మణ్యము ద్రవ్య, శ్రీ కరిరిరావు నరశింహస్వామి ద్రవ్య, తేంరుఱి రచించటచే నివి ఆన్ని యు అన్యానామము ద్రవ్య గలరజనలకు చెందినవని తెలియడగను.

(2) ఆ చార్య ముద్ర :—ఇది ఒక సంగీతరచయిత తన రచనలందు ఆచార్యుల (సురువు) పేరును సాహిత్యమునందు యమిడ్చి రచించినపుడు అట్టిముద్రను “అచార్య ముద్ర” యని చెప్పుబడును. ఈ i “గానవిద్యాధురంధర వెంకటసుబ్రావ్ర్యగుసో” అనముద్రను శ్రీ పైడాల గురుమూర్తిశాస్త్రి తన రచనయగు నాటరాగమలోని సప్తతాళ గీతమనందును, ii శ్రీ సురుసుహస్వామి, అనగురుముద్రను శ్రీ పొన్నయ్య పీణై తన రచనయగు “మాయాతీత” అను మాయామాత్రవ గాళ రాగకృతిలోను, ఏప్పాము ఉచే నివి రెండును “అచార్యముద్ర”లు గల రచనలకు మాఖ్య వుదాహరణము లగును.

(3) రాగ ముద్ర :—ఇది ఒక సంగీతరచయిత తన రచనలందు రాగము పేరును సాహిత్యమునందు యమిడ్చి అర్థము చెడకండునట్టు రచించినపుడు అట్టిముద్రను “రాగముద్ర” యని చెప్పుబడును. ఈ i కంసాసురభండన జయారే. అను సహనరాగమలోని శ్రీ గురుమూర్తిశాస్త్రియుక్క లక్షణగీతమునందును, ii కౌమాక్షి అనుదినము, అనుధూర్విరాగమలోని శ్రీకాగ్నమశాస్త్రీల స్వరజతియందును, iii మాహనరామా, అను మోహనరాగమలోని శ్రీ త్వాగరాజుని కృతియందును, iv సిత్యకల్యాణి, అను శ్రీ సీతారామారావు రాగమాలికయందును, v శ్రీ విశ్వాంధం భక్తిహం, అను శ్రీ మద్దుస్వామి కీక్కితల చతుర్థకరాగమాలికలోను, తదితర ఆనేక రచనలయందును, vi శ్రీమహాతైద్వాధయ్యర్ యుక్క 72 మేళ రాగమాలికయందును, vii శ్రీ కోతీశ్వరయ్యర్ (1869–1938) యుక్క 72 మేళ రాగకృతులయందును, viii శ్రీ గోపాలకృష్ణ భారతి తమితరచనలయందును, ix శ్రీ ఘనం కృష్ణయ్యర్ తమితరచనలయందును యిట్టి రాగముద్రలందుట గమనించడగనును.

(4) తాళ ముద్ర ;—ఇది ఒక సంగీతరచయిత తనరచనయందు తాళము పేరు సాహిత్యమునం దిమిడ్చి అర్థము చెడకండునట్టుగా రచించినపుడు అట్టి దానిని తాళముద్రయని చెప్పుబడును. మాఖ్యముగా యిట్టి ముద్రలు తాళమాలికలయందును, రాగ, తాళమాలికలయందును వుండును. ఈ i నాటకాదివిద్యల సలుమేటివఫాటి యోరా యాది ధృవముగా. అను శ్రీరామస్వామిగిక్కితుల 108 రాగతాళమాలికలో రాగముద్రలేగాక, యిట్టి తాళముద్రలకుడ మనకు ఆనేకము కసబడును.

(5) రాజ ముద్ర :— ఇది ఒక సంగీతరచయిత తాను రచనలను రచించుటకు తోడ్డునట్టి పోవకులగు జపించారులయుక్క గాని, లేక రాజులయుక్కగాని పేర్లను సాహిత్యమునందిమిడ్చి రచించినపుడు అట్టిముద్రను “రాజముద్ర” యని చెప్పు

బము. ఈ “సంకటకృష్ణ” అనుమదను శ్రీ రామస్వామి దీక్షితులు తన 108 రాగ తాళమూలికలో (ఈ మంచి వెంకటకృష్ణ (చిన్నయ్య) ముడకియార్ హేమను) పేర్కొను టుచే యిది “రాజముద్ర”వు ఒక ముఖ్య వుదాహరణమగును. మరియు కొన్ని లిటానల యందుకూడ యిట్టి రాజముద్రచు ఫుండుట గమనించదగును.

(6) వంశ ముద్ర :— ఇది సంగీతరచయితలు తమరచనలయంగు వంశము లేక ఇంటి పేరును సాహిత్యముండ దిఖిట్టి రచించినపుటు ఆట్టి ముద్రచు వంశముద్ర యాని చెప్పబడును. ఈ కాకర్ల వంశాగ్రణి. అనువిధముగా త్యాగరాజుచంపుము పేరును. త్యాగరాజుని ప్రియరిష్యదగు శ్రీ వాలాజు పేట కుప్పుయొ సంకటరముణ ఖాగవతులు తనగురువుపై రచించిన మంగళాప్రమాలో పేర్కొనుటచే యిది వంశ ముద్రకు ఒకముఖ్య వుదాహరణమగును. ఒక్కాక్కుప్రపాదు యిట్టివంశముద్రకు బహులుగా అత్మియులగు తండ్రి పేరును ముద్రగానుంచుట కూడ జయిను. ఈ రామ బ్రహ్మాతసయుడో. అనువిధముగా శ్రీ త్యాగరాజు తమరచనయాగు “కొంచెన్నా యిట్టు కంటి కేవ” అను బీలహారి రాగములోని కృతిలో తండ్రి పేరు పేర్కొనుట యో ఒక మైన ముద్రకు ఒక ముఖ్య వుదాహరణ మగును.

(7) ప్రబంధముద్ర :— ఇది సంగీతరచయితలు తమరచనలందు ప్రబంధము లేక రచనయొక్క పేరును ముద్రగా నుంచునపుటు ఆట్టి దానిని “ప్రబంధముద్ర”యాని చెప్పబడును. ఈ శతరాగ రత్నమాలిక. అనుమదను త్యాగరాజు కి ఏలావతార మెత్తకొంటివి. (ముఖారి) ii రాగరత్నమాలికచే (కెతిగాళ) అను తన కృతులయందు ప్రబంధముద్రలను యొగ్గఱచుట యించుకు ముఖ్య వుదాహరణము లగును. మరియు ప్రీతప్రాణి కేవయ్య తమరచనయైన ధన్యాసిరాగములోని ఒక “తిలాన”యందు కూడ యిట్టి ప్రబంధముద్రను యొగ్గఱచుట గమనించదగును.

(8) నాయక ముద్ర :— ఇది సంగీతరచయితలు తమ రచనలందు గల సాహిత్యమునందు నాయకుని పేరు యిమిడ్డి రచించునపుడు ఆట్టి దానిని “నాయకముద్ర” అని చెప్పబడును. ముఖ్యముగా యిట్టి ముద్రచు శృంగారస ప్రథానమైన పదముల వంటి రచనలంగుండును. ఈ మువ్వగోపాల. అనుమద్ర అలగితే థాగ్యమూర్చి. అను హన్సేనిరాగము, ప్రిప్రటతాళములోని తైత్రియ్యపదను, ఇంకి నుండుట గమనించదగును. ఇదే విధముగా శ్రీ మువ్వులారు సభాపతిఅయ్యర్, రాజగోపాలముద్రను, ప్రీసారంగపాణి పేణగోపాలముద్రను, ప్రిఘునం కృష్ణ ఖ్యాతి మున్నారురంగముద్రను, ప్రీతి సీక్యురస్ కోవిల్ సుబ్బరామయ్యర్, మత్తుకుమారవంటి నాయకముద్రల సేర్ప అచి రచించుట యించుకు ముఖ్య వుదాహరణములగును.

(9) స్ఫురిత క్షేత్ర ముద్ర :— ఇది సంగీతరచయితలు తమ రచనలందు తుణ్ణుస్థలము లేక తైత్రియ్యముద్రను పేరును సాహిత్యమునందు ఆర్థము చెడుకుండునట్టు

యమిడ్డి, రచించినపుడు అట్టిముద్రను తేల్తముద్రయని చెప్పుబడును. తేవారములు, తిరచానకమ్, తియప్పగళ్ల వంటి రచనలందు యాటి తేల్తముద్రలుండుట మనము చూడు వచ్చును. కొన్నిరచనలలో యాటేతముద్రలో దైత్యముద్రను కూడ కలిపి రచింపబడును. ఉండోవ్వారు సుండరేశ. అనుముద్ర శ్రీ త్యాగరాజుని కోస్తూచు పంచరత్న కృతులలో గలను. తిరువతీయూర్ పంచరత్నకృతులలోకూడ యాటిముద్రలుండుట మఱ్యాముగా గమనించబడును. ఇంతేగాక శ్రీ ముద్దుస్వామికీకితుల పంచలింగాథ్ కృతులలోను, శ్రీ పిండికప్పయ్యర్ కాళ్లనూ స్తోత్రపంచరత్నకృతులలోను, శ్రీ శామిశ్రస్తుచు మధుర మించివై రచించిన పంచరత్నమాలికా కృతులలోను, శ్రీవిద్యల నారాయణస్వామి కృతులలోను యాటి తేల్త, దైత్యముద్రలు కలిసియుండుట యందుకు మఱ్యా వుదాహరణములగును.

(10) చిరుదముద్ర :— ఇది సంగీతరచయితలు తమరచనలందు సుప్రసిద్ధగాయలకుగాని, లేక రచయితలకుగాని, లేక లక్ష్మణకౌరులకుగాని యొసగుడిన బిరుదములను తమ రచనలందలి సాహిత్యములలో జతపణచి అర్థము చెడకుండుసట్లు రచించినపుడు అట్టిముద్రలను బిరుదముద్రలని చెప్పుబడును.

(11) లక్ష్మణగ్రంథముద్ర :— ఇది సంగీతరచయితలు తమరచనలందు దేవైక ఒకలక్ష్మణ గ్రంథముపేరును సాహిత్యమునం దివిడ్డి అర్థముచెడకుండుసట్లుగా రచించినపుడు అట్టిముద్రను “లక్ష్మణగ్రంథముద్ర”యని చెప్పుబడును. ఉండోస్వరాళ్లవచు. అనుముద్రను శ్రీ త్యాగరాజు తన రచనయగు “స్వరాగసుధారస” అం కంకరాధరణరాగ కృతిచివరచరణములలో సేర్పించుట లక్ష్మణముద్ర కొక మఱ్యా వుదాహరణమగును. స్వరాళ్లవ మనుది త్యాగరాజునికి శ్రీ సారదమహార్షి చే యొసగుడిన ఒక అశ్వార్థమైన సంగీతలక్ష్మణగ్రంథము పేరవి గ్రహించునది.

(12) సంవత్సరముద్ర :— ఇది సంగీతరచయితలు తమరచనలందు ప్రభవాదితెలుగుసంవత్సరములయొక్క పేరును సాహిత్యమునందు అర్థము చెడకుండుసట్లుగా నిమిడ్డి రచించినపుడు అట్టిముద్రలకు “సంవత్సరముద్ర”లని చెప్పుబడును. ఉండోశార్యారు సేలిన శ్రీ శరభ్య (1800–1882) రాజుంతితమగా రచింపబడినటువంటి “శరభ్యంద్రభూపాల కురవంజినాటకము” అనే తమిళ సృత్యునాటికులోని ఒక రచనయందు ఆరచయిత ప్రభవాది 60 తెలుగుసంవత్సరములలో 19 పేర్లను ముద్రయించా నుంచుట, సంవత్సరముద్రలకు మఱ్యావుదాహరణములగును. అట్టిముద్రలను వరుసక్రమంలో యాదిగుపు దెలుపుట గమనించునది. 1. ప్రభవ, 2. ప్రభోత్పత్తి, 3. తంత్యర, 4. ప్రమాది, 5. చిత్రభాష, 6. సర్వజత్తు, 7. విరోధి, 8. వికృతి, 9. విజయ, 10. జయ, 11. మన్మథ, 12. క్రోధి, 13. కీలక, 14. పరీధావి, 15. ఆనంద, 16. కాళయుక్తి,

17. మర్క్కుతి, 18. దుండుబి, 19. అత్తయ అనుమద్రలను. ఈ 19వు, శ్రీ కరభోజియొక్క పరిపాలనకొలమలో ఒక ప్రత్యేకమైన విశిష్టత నొంగిన సువత్సరములనుటచే వాటిని ముద్రలుగానుంచి రచించుటకు కౌరణమైన దని గ్రహింపవగును.

స్వగ్రామమద్ర:— ఇది సంగీతరచయితులు తాము రచించిడి శేషము లందలి సాహిత్యములో స్వగ్రామమద్రముపేరు అభిముఖులకుండుస్తూలు యమిట్టి రచించి నమ్రము అట్టి పేరును స్వగ్రామమద్రయని చెప్పుచుకును. ఈ || i గ్రథపూర్విక, అనుమద్ర శ్రీ కరూరు, దక్షిణమార్తి, మిరియు దేవుడయ్యెర్కృతులలోను, ii భర్తుపూర్విక, అనుమద్ర, శ్రీ పట్టాభిరాయయ్య జావ్శీలలోను iii తాళవథీక, అనుమద్ర, శ్రీ పట్టాభిరాయయ్య జావ్శీలలోను, iv హరిశ్చకపురసివాసు, అనుమద్రను శ్రీ యల్. మత్తయ్య భాగవతార్ కృతులలోను యుండుట గమనించువగును. సంగీతచననలు లేక ప్రఖంధముల యుంచుపచ్చాగించు ముద్రలయొక్క సంఖ్యను ఇట్టి వాటిని యాక్రీడ డెలిపిన 4 రకములుగా విభజించుట గమనించువనది.

.(1) ఏకమద్రప్రచబంధము:— ఇది ఒకసంగీతచనటకాయొక్క సికమద్రమద్రమ మాత్రమే నుపచ్చాగించి రచింపబడినపుడు అట్టి రచనను “ఏకమాద్రప్రచబంధముని” మని చెప్పుబడును. ఈ || i బ్రహ్మవభూతమా. అనుభూదారిరాగము, ఆదితాళములోని శ్రీ తాయాగరాజుకృతిలో “తాయాగరాజనత” అనువాగీయకౌరముద్ర ఒక్కటే యుండుటచే నిది ఏకమద్రప్రచబంధమనక్క ఒక ముఖ్యపుధాహరణమగును.

(2) ద్విమద్రప్రచబంధము:— ఇది ఒక సంగీతచనటకాయొక్క రెంమరకములను ముద్రలను వుపచ్చాగించి రచింపబడినపుడు అట్టి రచనను “ద్విమద్రప్రచబంధ” మని చెప్పుబడును. ఈ || i నిత్యకల్యాణి. అనురూపకతాళములోని శ్రీ సీతారామరావురాగమాలికలో సీతారామ అను వాగ్దీయకౌరముద్రయను, కల్యాణి మొలగురాగముద్రలునియుండుటచే నిది “ద్విమద్రప్రచబంధము”నక్క చక్కని వుధాహరణమగును. ii ఈ || కంసాసురభండనజనుకే - అను సహసరాగము, చతుర్పత్ర జాతిపర్వతాళములోని శ్రీ పైదాల గురుమార్తికాత్మియొక్క లక్ష్మణితములో కూడ “గురుమార్తే” అను స్వానామ వాగ్దీయకౌరముద్రయను, సహసరాగం, అను రాగమాద్రయ నుండుటచే నిది ద్విమద్రప్రచబంధమనక్క ఒకచక్కని వుధాహరణమగునని గ్రహింపవగును.

(3) త్రిమద్రప్రచబంధము:— ఇది వీధైన ఒక సంగీతచనటకాయొక్క రకములను ముద్రలను పచ్చాగించి రచింపబడినపుడు అట్టిరచనను “త్రిమద్రప్రచబంధ” మని చెప్పుబడును. ఈ || i చింతయ మూర్కందమాలకందం, అను శ్రీ మండ్రస్వామి కిష్కితులయొక్క క్షేత్రవిరాగములోని కృతిలో కంచి, అనుపైత్రముద్రయను, క్షేత్రవి,

ఆను రాగముద్రయుషు, గురువును ఆను అస్యనామ వాగ్దేయకౌరముద్రయును.
యుండుటచే నిది త్రిముద్ర ప్రఖంధమున కొక చక్కని వుదామారణముగును.

(4) చతుర్షుద్ర ప్ర బంధ ము :—ఇది మీస్ ఒక సంగీతరచనలో నాలుగు
రకములగు ముద్రల నువ్వుపయోగించి రచింపబడినప్రథమ ఆట్టి రచనను “చతుర్షుద్ర
ప్రఖంధ” అని చెప్పుబడును. ఉ॥ శ్రీ విజ్యనాథం భజేహం, ఆను శ్రీ ముద్గుస్యామి
సీక్షితుల చతుర్షుద్ర రాగమాలికలో చతుర్షుద్ర భువనమాప రాగమాలిక ఆను ప్రఖంధ
ముద్రయును, సంసారాభి ఆను రాగముద్రయును, గురువును ఆను వాగ్దేయకౌర
ముద్రయును, వైద్యల్లింగ భూపాల ఆశపోషమకుని ముద్రయును వుండుటచే నిది
చతుర్షుద్ర ప్రఖంధమున కొక చక్కని వుదామారణముగును. వైన జలిషిన, ద్వినుద్ర,
త్రిముద్ర, చతుర్షుద్ర ప్రఖంధముల నేడుముద్ర ప్రఖంధములని కూడ చెప్పుబడును.

సంగీతరచనలుతు తమరచనలంచుపయోగించు ముద్రలయోక్క సంఖ్యను బట్టి
వాడిని యూక్రిండి 4 తలగతులకు చెందిన వాయగా చెప్పుబడును.

1. ఏక ముద్రా కౌర దు :—ఇని ఒక సంగీతరచనయిత తనుచనలందు ఒకో
ముద్రనపయోగించి రచించినప్రథమ ఆట్టి రచయితను “ఏకముద్రా కౌర”డని చెప్పు
బడును. ఉ॥ త్వారాజు, త్వాగ్రాజముద్రయును, ముద్గుస్యామి సీక్షితులు, గురు
గుహముద్రయును, శ్వాముశ్శస్తులు, శ్వాముకృష్ణముద్రయును, ఆనయ్యి, ఉమాదాస
ముద్రయును, సున్మరాయకాత్రీ, కమారముద్రయును, బీఎర్పుయ్యోర్, గోపాలదాస
ముద్రయును, గురుమాత్రికాత్రీ, గుచమాత్రిముద్రయు సేర్వణచి రచించుటచే
యాట్టి ఎారిని ఏకముద్రా కౌరులుగా చెప్పుబడును.

2. ద్విముద్రా కౌర దు :—ఇది ఒక సంగీతరచనయిత తనుచనలందు ఏవైన
రెండురకముల మూడుల నుపుపయోగించి రచించినప్రథమ ఆట్టి రచయితను “ద్విముద్రా
కౌర”డని చెప్పుబడును. i ఉ॥ గోపాలకృష్ణ భారతి. ఇతడు తనరచనలందు
గోపాలకృష్ణ, బాలకృష్ణ యును రెండువిధములగు ముద్రలను వుపయోగించి
యుండుటచే యాట్టి రచయితను “ద్విముద్రా కౌర”డని చెప్పుబడును. మరియు
పర్యాయముద్రాకౌరుడనియు చెప్పుబడును. ii రామదాసు. ఇతడు తనరచనలందు,
స్యానాముద్రగా రామదాస అనియు, అస్యనామముద్రగా భద్రాచల అనియు
పేర్కొనుటచే యితనిని ద్విముద్రా కౌరుడుగా కూడ చెప్పుబడును.

3. త్రిముద్రా కౌర దు :—ఇది ఒక సంగీతరచనయిత తనుచనలందు మూడు
రకముల ముద్రల నుపుపయోగించి రచించినప్రథమ ఆట్టి రచయితను ‘త్రిముద్రా కౌర’డని
చెప్పుబడును. ఉ॥ శందరమూత్తినాయినార్, ఇతను యే తమితరచనలయిందు, సంగి

మారూర్న్, అరూర్న్, ఉర్న్, ఆసేడీ మూడు రకముల ముద్రల నుపయోగించు ఉచ్చే యట్టి రచయితను “త్రిముద్రాకౌరు”డని చెప్పుకును. ii. శ్రీ ఘనం కృష్ణ య్యోర్. ఇతడు తసరచనలందు, వేలవ, ముత్తుమూర్తి, మార్య, ఆను మాటుర్కముల ముద్రల నుపయోగించుటచే యితనిని కూడ త్రిముద్రాకౌరుగా చెప్పుకును.

4. చతుర్ధుద్రాకౌరుడు :— ఇది ఒక సంగీత రచయిత తన రచయిలందు నాట్యాగ్ని విధములగు ముద్రల నుపయోగించి రచించునప్పుడు ఆట్టి రచయితను “చతుర్ధుద్రాకౌరు” డని చెప్పుబడును. i. ఈ || పట్టుం సుబ్రహ్మణ్యయ్యోర్. ఇతడు తన రచయిలందు శ్రీ వేంకటేశ్వర, ఆదివేంకటేశ్వర, శ్రీ వరచవేంకటేశ్వర, వచవేంకటేశ్వర్, ఆను నాట్యాగ్ని విధములగు ముద్రల సేర్పువయటదేశ యట్టి రచయితను చతుర్ధుద్రాకౌరుడు చెప్పుబడును. ii. ఈ || కంచి వెంకటాద్రిస్వామి. ఇతడు తసరచనలందు వాణిజైల, కంజ రాద్రి, దుతిరి, కరిగిరి, ఆను నాట్యాగ్నిలముద్రల నుపయోగిః దుట్టచే యితనినికూడ “చతుర్ధుద్రాకౌరు”నికి చెందిన రచయితగా చెప్పుడగును.

పర్యాయ ముద్రాకౌరుడు :— ఇది ఒక సంగీతరచయిత తసరచనలందు ప్రథానముగా యేరుఱియకొనిన షుద్ర సేగాక, ఆడే ఆర్థమిచుసట్టి మంకొన్ని యితర ముద్రలలో కూడ రచించిన ప్రదు ఆట్టి రచయితను “పర్యాయ ముద్రాకౌరు”డని చెప్పుబడును. ఈ || స్వాతి తిరునాథ్. (తిరువానూర్ మహారాజ) ఇతడు తసరచనలందు ప్రథానముగా సేర్పుఱియకొనిన 1. పద్మనాథముద్రనే గాక పర్యాయముద్రలుగా 2. అబ్బనాథ, 3. అంబుజనాథ, 4. కంజనాథ, 5. కమలనాథ 6. జలజనాథ, 7. జలరూపనాథ, 8. సేననాథ, 9. పంజనాథ, 10. వనజనాథ, 11. వారిజనాథ, 12. సరసిజనాథ, 13. సరసీమనాథ, 14. సర్జజనాథ, 15. సారసనాథ, వంటి విధముద్రల నుపయోగించుటచే యాయనను పర్యాయముద్రాకౌరుడని చెప్పుబడును.

బహు ముద్రాకౌరుడు :— ఇది ఒక సంగీతరచయిత, తసరచనలందు రెండు లేక అంతకంటయొకున ముద్రలలో రచించునప్పుడు ఆట్టి రచయితను “బహుముద్రాకౌరు”డని చెప్పుబడును. ఈ || భద్రాచలరామదాసు. ఇతడు తసరచనలందు రామదాసు, భద్రాచల, భద్రాచలవాస, భద్రాద్రి, భద్రాశైల, భద్రగిరి, భద్రగిరిశుడు. వంటి ఆసేకముద్రల నుపయోగించుటచే యితనిని “బహుముద్రాకౌరు”డని చెప్పుబడును.

సంగీత ప్రతిమార్థులను శ్రీ తాయిగరాజ, ముద్దుస్వామి దీక్షిత్. శ్యామకాష్టులు రచించిన కృతుల యందుగల తాయిగరాజ, గురుగుహ, శ్యామకృష్ణ ఆసెడి ముద్రలలోని వివిధరకములను, వాటిరచనలను, రాగతాళముల నీక్రింద చెలుపుట గమనింపదగును.

ఏకముద్రలోని రకములు —	రచనలు.	రాగములు.	తాళములు.
తాయిగరాజ వినత	రామానుస్విభూవరా	హరికౌంభోజి	యాపకం
తాయిగరాజ సన్నత	సుజన జేవన	ఖమాసు	"
తాయిగరాజ వందిత	నామొఱలను	ఆరభి	దేశాది
తాయిగరాజ వంద్ర్య	నిస్నేసెరనమిత్ర	పంతువరాళి	యాపకం
తాయిగరాజ వృజిత	సేసెందుపెదకుయదా	కర్నుటకబ్యాగ్	ఆది
తాయిగరాజ హృద్భాషు	నిన్నుభాసియొట్ల	బలవంస	"
తాయిగరాజహంధాలు	పొపొరాముచంద్ర	శంకరాభరణం	"
తాయిగరాజకులభూష	రామసిసమాన	ఖరపారప్రమియ	యాపకం
తాయిగరాజవరద	మోహనరామ్	చోహన	ఆది
తాయిగరాజ పరిపాల	మాజానకిచెటుబుట్లగ్	కొంభోజి	"
తాయిగరాజపాలం	నాదతునుమనిశం	చిత్రరంజని	"
తాయిగరాజ చిత్రప్రాతుడు	ఉండేదిరాముడ్కాడు	హరికౌంభోజి	యాపకం
తాయిగరాజరక్తక	రామాభిరామ	దర్శయ	చాపు
తాయిగరాజసేవతాయ	నమానమారాఘువాయ	దేశ్యతోడి	త్రిశ్రీభీక
తాయిగరాజ హృదాభంతం	భజరేభజమానస	కన్నడ	చాపు
తాయిగరాజహంతుడన	ఫణిపతియాయ	ముంకారధ్వని	ఆది
తాయిగరాజహందాజుసుభృంగ	మిపొపముకేసితి	అతాఛా	త్రిపుట
తాయిగరాజహందూభుషణ	ఓరంగశాయి	కొంభోజి	ఆది
తాయిగరాజ మానసనరోజి	రామానిస్నేసమిత్ర	హునేని	"
తాయిగరాజ పోషకుడు	ఏరామునిసమ్మితినో	వక్కుశాభరణం	త్రిపుట
తాయిగరాజ హృదయాకర	వండనమరథునందన	సచోన	ఆది
తాయిగరాజ హృద్వారిజమిత్ర	చల్లగనాలో బట్టుమి	శేగవాపిాని	"
తాయిగరాజ ఫేదవర	ఏట్లాదొరకితివో	వసంత	"
తాయిగరాజ తలపావన	రామురథువరుల	కొపి	యాపకం
తాయిగరాజ స్వాంతుడన	సర్వాంతర్యామి	శైరవి	ఆది
తాయిగరాజ వరహృదయనివాస	కంభోమహాదేవ	పంతువరాళి	యాపకం
తాయిగరాజ రిపుజలదసనూర	మూమవఎతతం	జగన్మహిని	ఆది
తాయిగరాజ గేయమా	ప్రిమాపాదమూ	అమృతవాపిని	"

త్వాగరాజ వృత్తించార	సుందరతరదేహం	పంచువరాళి	ఆపి
త్వాగరాజ సఖుడు	శ్రీంగారించుకొని	సురటి	"
త్వాగరాజ గిరిశ	మాకేలరావిచారము	రవిచంద్రిక	"
త్వాగరాజ సార్వభూతు	లోకోవసవముర	శేగడ	"
త్వాగరాజ పూర్వము } కుముద జలధర } కుముద జలధర } త్వాగరాజ కరాంపుత	కెరణుకరణనుచు	మధ్యమావతి	"
త్వాగరాజ ప్రమేయవతార	దాశరథే నీబుణము	తోడి	"
త్వాగరాజ సుమఖుడు	జేసినడ్లు మాచితిషో	"	"
త్వాగరాజ భూగఢేయు	కొలువమురెగవ	"	"
త్వాగరాజ నాథాప్రమేయు	నిమవినాసుఖము	"	రూపకం
త్వాగరాజ పత్తు	సిధ్తిభాగ్యసుధా	జయునుసోపార	"
త్వాగరాజ నాయకౌయు	ఏవిధములైన	కెర్మణి	ఆసి
త్వాగరాజ కృతపూజ	నమోనమోరాఘువాయు	దేక్యుటోడి	త్రి.లఘువు
త్వాగరాజ సులభుడు	రాఘుత్రిరాఘు	వరాణి	ఆపి
త్వాగరాజ ధరసుగురు	వద్దనుండేడే	వరాళి	చాపు
త్వాగరాజ భాగ్యమూ	పొలయుత్రిరఘు	దేవగాంధారి	ఆది
త్వాగరాజాంపుత	రానిదిరాదు	మణిరంగు	"
త్వాగరాజాప్తు	పేరుసమూన	మాయామాటవగాట	"
త్వాగరాజాధి విషులు	సెనరుంచినాను	మాళివి	"
త్వాగరాజామరవూజితు	త్రిరాఘుచురాఘు	మధ్యమావతి	రుంప
త్వాగరాజని జివ్వుపై	వికలాసుత్వావాన	జయుంతసేన	దేశాది
త్వాగరాజుకై	ఉరకేగెలునా	సహన	చాపు
త్వాగరాజుకై	దాశరథేదయు	కోలిప్రశియ	దేశాది
త్వాగరాజుకుతై	సమ్మగ్నస్తుతల్లి	సింధుకన్నదు	దేశాది
త్వాగరాజుకి	కున్నతల్లి సిపు	సావేరి	"
త్వాగరాజుమనోహరి	దారిని తెలుసుకొంచెి	శుద్ధసావేరి	"
త్వాగరాజు భాగ్యదాయకి	మహితప్రకృథి	కొంభోజి	చాపు
త్వాగరాజు మాససదసే	లలితేత్రిప్రవృథ	శ్వరవి	ఆది
త్వాగరాజు వృచ్ఛారి	అంగానిను నమ్మతి	అరథి	రుంప
త్వాగరాజు మిత్రు	అమ్మరావమ్మ	కెర్మణి	"
త్వాగరాజుని కులకరణ్ణు	అమ్మిధర్మసంవరథి	అతాళా	ఆది
త్వాగరాజుని పృధయు } సత్కాజవానిని } సత్కాజవానిని }	వినాయకసివలెన	మధ్యమావతి	"

గురుగుహోగ్రజ	శ్రీమహాగ్రంథతి	గౌర్	త్రిపుటి
గురుగుహానుత	బాలగోపాల	శ్వరవి	ఆది
గురుగుహాప్రాతి	శ్రీవేంగోపాల	కురంజి	మి.ఱుంప
గురుగుహామిత్ర	మానవపట్టాభ్	మణిరంగు	మి.ఏక
గురుగుహామహిత్	శ్రీరాజగోపాల	సాపేరి	చాపు
గురుగుహాతాత	ఆత్మయలింగవిభ్రం	శంకరాభరణం	"
గురుగుహాతార	శ్రీగురుగుహాతార	శుద్ధసాపేరి	రూపకం
గురుగుహామాపం	మానసగుహ	అసండ్శైరవి	ఆది
గురుగుహాతోషిత	వాతాపిగణపతిం	పాంసధ్వని	"
గురుగుహాముదిత	రంగొనాయకంభావయే	నాయకి	"
గురుగుహాసోదర	శ్రీమూలాధార	శ్రీరాగము	"
గురుగుహామానసోల్లాస	పోటుకేశ్వర	బిలహారి	త్రిశ్రీ-ఏక
గురుగుహాతోషం	శ్రీరామం రవికులాధి	నారాయణగౌర్	ఆది
గురుగుహాశ్రూజితం	సీలకంఠంధైశేషం	శేహారగౌర్	రూపకం
గురుగుహావిహారంతం	రామచంద్రభావయామి	వసంత	"
గురుగుహారంజని	కంజద్భాయతాత్మి	కమలామనోవారి	ఆది
గురుగుహాసహాయే	కొమాత్మికరలక్ష్మి	బిలహారి	"
గురుగుహాజనస్తి	ధర్మసంవర్ధని	మధ్యమాపతి	రూపకం
గురుగుహాసోదయే	మాయేత్తుంయాపొ	తరంగిణి	ఆది
గురుగుహావిశ్వాసిని	మహాలక్ష్మీకర్యకా	మాధవమనోవారి	"
శ్వేమకృష్ణభూజతే	ధయానిధే (పద్మము)	బేగెడ	"
శ్వేమకృష్ణనుత	పాలించుకొమాత్మి	మధ్యమాపతి	"
శ్వేమకృష్ణజనసీ	మాయమ్మును	నాటకురంజి	"
శ్వేమకృష్ణభూజతే	సరియైన్వరమ్మ	భైరవి	"
శ్వేమకృష్ణనుత	నిస్నేహమ్మునాను	శ్వరోజి	ఖం.ఱుంప
శ్వేమకృష్ణసద్వరదే	పాపొశ్రీగిరిరాజ	అసండ్శైరవి	త్రిపుటి
శ్వేమకృష్ణనోదరి	బిరానవరాలిచి	కల్యాణి	రూపకం
శ్వేమకృష్ణమ్మాదయాంబుజ	ప్రోవసమయము	పున్నాగవరాధి	త్రిశ్రీ-ఏక
			ఆది

ప్రపాద భక్తివిజయము : - ఇది శ్రీ త్యాగరాజుచే రచింపబడిన 5 అంకముల గీయనాటకము. భక్తిరసప్రధానమైన నీపుంఫయు పద్మములు, లోకములు, శ్రీరసలు, వచనములతోకూడి యుండును. కథాసందర్భము. శ్రీహరిభక్తు దైన

ప్రష్టానుని, తండ్రియగు హింగళ్ళకిపువు నాగపాశబున్ని జేయుచి సమైత్రమున పదచేయించగా, సమైదుపోరాజు ఆ బాలునిరక్షించి గరువునిచే నాగపాశబున్ని విశోచననికేయించుట. నారదుడు ప్రష్టానునికి దర్శనసునిన్ని శుపదేశించుట. మహాభక్తుడైన ప్రష్టానునికి శ్రీ మహావిష్ణువు లభ్యేశ్వేషుడైనచ్చి దర్శనమొని ఆశీ శ్రూజలందుకొని ధన్యునికేయట. యానుగల మఖ్యచిత్తాంకమగును.

నాకొచరిత్రము :— ఇవి శ్రీ తార్గారాజునిచే రచింపబడిన రేయనాటకము. భక్తి కృంగార రసశ్రూరితమైన సీప్రమంధము పద్యములు, కీర్తనలు, వచనములు, ద్విపదలలో కూడియించుము. కథాసందర్భము శ్రీ కృష్ణపరమాత్మ గోపికల నుదుంప శాకార్క్రిడ్ సలుపుట. యోవను మదాంధకార్యతైన గోపికలు ఆ మహాసందములో తమ సౌందర్యమును గోపించి బ్రహ్మాంద్రానులన గుఱుతుమ నిందించుతూ తమ మకో రథముదీపు కృష్ణుని వేసుట. శ్రీకృష్ణపరమాత్మ వారి గర్వమంచదలచి సంభలు మూత్రమున భయంకరమైన నొక తుపొను కల్పించి నీటిలో మనిగిపోతున్న ఆశ్చర్య కంద్రమును మూర్యుట్కె గోపికలను విషప్రతులను జేయించుట. అజ్ఞో వాయి శరణాగతులుకొగా వారిని రక్షించి దకి కేయ్పుట—యాంశుగల మఖ్యచిత్తాంకమగును.

ధ్వనులు - వాటి లభ్యములు.

ధ్వనులు (Sounds) :— ఇవి మఖ్యముగా రెండువిధములుగా నుండును. వాటినే (1) సంగీతధ్వనులనియు, (2) చప్పవుధ్వనులనియు చెప్పబడును. సంగీత ధ్వనులనగా ! ఏకైన ఒక తంతివాద్యమునుగాని, లేక గాలివాద్యమునుగాని, గంటను గాని వాయించివపుడు యొర్పుడునట్టి ధ్వనులగును. చప్పవు ధ్వనులనగా ! ఒక పలక లేక రూళ్ళకణ్ణ, క్రిందపడినపుడుగాని, ఒక మేళాసై తొట్టినపుడుగాని యొర్పుడునట్టి ధ్వనులగును. అయితే యారెండు ధ్వనులలోను, సంగీతధ్వనులంచు గలుగు కంపనములు చివరకఱకు ఒకే తీంగానుండును. చప్పవు ధ్వనులంచు గలుగు కంపనములు చివర వఱకు ఒకేతీంగానుండవు. ఇదే యారెండు ధ్వనులందు గల మఖ్యభేదమగును.

ఫోయ (Pitch) :— అనగా ! ఏకైనా ఒకస్వరముకంటే మరియుకస్వరము “తీవ్రత”ను పొందియున్నాచో అట్టిస్వరము, మొదటిస్వరముకంటే యొక్కప్పాయిలో నున్నదని చెప్పబడును. ఈ ఒకపడ్జ్ఞస్వరమును తీసికొన్నాచో దానికంటే ఒంపథస్వరముయొక్క ధ్వని యొక్కవగా నుండును. ఇటుల ధ్వని యొక్కవని చెప్పటనే ఫోయ యొక్కవ అనిచెప్పబడును.

తీవ్రత (Intensity) అనగా ! ఘనత్వముతో గంధిరధ్వనియగును. ఎటులనగా ! ఏకైన ఒక తంతివాద్యమును త్రుతిచేసి గణ్ణుగా విషింపుడు ధ్వనియొక్కవగఁ,

సమ్మిదిగా మిటివచ్చు ధ్వని తక్కువగను వినపడును. ఇటుల వినపడు ధ్వనియొక్క శారథమ్యమునకే ధ్వని తీవ్రత (బణ్ణెన్ సిటీ) యని చెప్పుబడును. అయితే యా ధ్వని తీవ్రత కొన్ని ప్రత్యేక అంశములపై ఆధారపడియుండుట కలగు. ఉ॥ ఏడైన ఒక దేవతావృత్తములో గాని, లేక ఒక ఒండి వూర్కెగింపులో గాని నాగస్వరము వాయించు నప్పుడు అది బగ్గుగా నున్న ప్రత్యుహ, ప్రకాంతమైన వాతావరణములో నున్న ప్రత్యుహ, ఆ ధ్వని గంభీరముగా వినిపించును. అదే నాగస్వరము దూరములోనున్న ప్రత్యుహ, వాతావరణము గందరగొళ్ళముగా నున్న ప్రఫుడును అదేధ్వని తక్కువగా వినిపించును. గసుకనే ధ్వనియొక్క తీవ్రత ఆ యా వాతావరణపరిశీలనైటును, అది వుండు దూరముపైను ఆధారపడియుంచునని చెప్పటట కొరణమైనదని గ్రహించడగును.

ధ్వనిథేచము (Timbre): — అనగా ! ఒకేప్రతికి గడిచేసుబడిన వివిధ సంగీత వాద్యములంకుగల ధ్వనిథేదును తెలుపు గుణమునకే ధ్వనిథేదును లేక స్వరథేదును చెప్పుబడును. స్థినిసే ఇంగ్లీషులో “టాంబర్” అని చెప్పునారు. ఉ॥ పీణి, గోటి, వయులిక్, సారంగి, సితార్, ఎస్ట్రాక్, లిరుబా వంటి తంత్రివాద్యములనుగాని, ట్రూట్, క్లారిమోసెట్, నాగస్వరము, మహనాయైవంటి గాలివాద్యములనుగాని ఒకే ప్రతికోసుంపన్ను ప్రతిచేయబడి విడివిడిగా వాయించినచో ఆ యా ధ్వనులందు గలథేదు మనకు స్పృహంగానే తెలియును. అంతేగాక ఆ వాద్యములను మనము చూడకపోయినను ఆధ్వనులు యేయే వాద్యములకు తెందిసికొడుడ మనము సులభంగానే చెప్పవచ్చును. ఈవిధంగా ఒకేప్రతికోసుంధనట్టి ధ్వనులలోగల థేదునునకే “ధ్వనిథేదు” లేక “స్వరథేద”మని చెప్పుబడును.

ప్రతిధ్వని (Echo): — అనగా ! మనము ఏడైన ఒక పెద్దపోలులో గట్టిగా అఱవినచో కెంటునే ఆచేచుట మనక వినిపించును. ఆట్టి ధ్వనినే “ప్రతిధ్వని” అని చెప్పుబడును. ఉ॥ ఏడైన ఒక ప్రదేశములో పెద్దధ్వని తేర్పడినప్పుడు వెంటనే దాని అలలు అన్నివైపుల వ్యాప్తిచేందును. అట్లు వ్యాప్తిచేందు అలలకు ర్మేడైన ఒక నున్న ట్రిప్రతేశము అడ్డుకెలినచో ఆ అలలు వెంటనే వెనుకకు మరలిపోవును. ఆట్లు వెనుకకు మరలిపోవునప్పుడు గలుగు ధ్వనినే “ప్రతిధ్వని” లేక “మారుప్రొత్త” యని చెప్పుబడును. నాధారణముగా యిట్టి ప్రతిధ్వనులు పెద్దపెద్ద డేవాలయములందును, రాత్రితోకట్టుబడిన పెద్ద భవనములందును, పర్వతప్రాంతములంగును మనకు వినపడును. మరియు కొన్ని గానమందిరములంగుకొడు యిట్టి ప్రతిధ్వనులు వినిపించుచుండును, గసుకనే ఆట్టి చోటులంగు జరిగు సంగీర్ణసభలు యాప్రతిధ్వనిచే రక్తికట్ట గాయక్కునికి నియతాన్నము, సభికులకు విసుగు జనించును. మరియు నిట్టి గానమందిరములలో కచ్చేరీలు చేయుటచే ప్రసిద్ధ గాయకులకు సయితము క్రమక్రమంగా శేరు

ప్రతిష్టతి అంతరించులను కౌరణుగుచును. ఇసుక సంగీత, సృష్టి, నాటక ప్రదర్శన సమాల కొఱకు నిర్మింపబడుచుందిరములను యాహినువడెలిఫిన వివిధ పద్ధతులలో నిర్మించుట యొంతయు నుపుచుక్కుముగానుండునా.

i సంగీత, సృష్టి, నాటక ప్రదర్శనములు జరుగుసత్తుపు మందిరములోని ఆన్ని భాగములకు ఒకేవిధముగా ఘ్యసినిపుసట్లు చేయాలట.

ii ఘ్యనిని మందిరము యొక్క బయటికి దేశప్రము పోకుండలాణ్డలుగా గోడలన్నిటికి తగినన్ని క్రష్ణపోకముల నమర్చుట.

iii మందిరసును యొర్పించునపును అది సీర్పుచండుప్రముగా నుంచుసట్లును, శైవప్పు యొక్కాలపుత్తు లేచుండుసట్లును నిర్మించుట.

iv గోడలకు లోపలి భాగమున మార్పుల్లో చేపచు (ఉలస, ఎయిర్ బైంపచు తో ప్రత్తిలో అంటించినటి.) లో కథారుచేయబడిన ఆప్తుల సమయాలు, వంటి ఆధునిక ప్రమాణాలలో గాని మందిరముల నిర్మించుట యొంతయు నుపుచుక్కుముగా నుంచుసట్లును, ఇట్లు కొమందిరములను చూచట జే ఆధురీకి పద్ధతులలో నిర్మించుటను ఇంగ్లీషులో ప్రివెంటివ్ అకాస్టిక్స్ (Preventive acoustics) అని చెప్పుబడున, ఇటుల మొదట జే సరియైన పద్ధతిలో సర్క్యూంచించి తమాత దానిని మార్పులు చేయటను ఘ్యాచేటివ్ అకాస్టిక్స్ (Curative acoustics, అని చెప్పుబడున).

మేళకట్టు :—మేళదెలిపినటుల ఆధునికపద్ధతులలో నిర్మించిన మందిరములందు జరుతు సంగీత, సృష్టి, నాటక ప్రదర్శనములు సులభముగా రక్కికట్టుచుండును. ఇటుల రక్కికట్టుటిసే “మేళకట్టు” అని చెప్పుబడును.

నాదగణము లేక స్వయంభూఘ్యని (Resonance) :— ఏడైన ఒకఘ్యని రూక్కువగాగాని, ఇట్లువగాగాని విషపడుటను దానికిగల కొన్ని ప్రశ్నేకపడిపుచే కౌరణుగుచుండును. ఈ ఒక తీగెను దానికంటువైపుకొనలను రెండు చేక్కలు లిగించి మాటినపుడు దానిఘ్యని తస్తువగా విషపడును. ఆచేతీకాయొక్క రెండుకొనలను మూత తెరుపబడిన రెండు ఖాళీపై ప్రైలు లిగించి మాటినపుడు ఆఘ్యని చూడట విషపడిన ఘ్యనికంటే గంభీరముగా విషపడును. ఇటు విషపడుటకు కౌరణమేమనగా! మొదట మాటబడిన తంత్రి, గాలి నిలానయించుటకు పీంచేసట్టికెండు విడి చెక్కులకు లిగించి యొండుటచే దానిని మాటినపుడు ఆఘ్యని యొక్కవ చేయుసట్టిగాలి యుదటలేంచునఁ

ఆధ్యాత్మిక తత్త్వాను వాచివిషయమును, ఆగేకంతిని మూలము తెరువబడిన రెండు పెట్టెలకు బిగించి అట్టి దానిని మించినపుడు ఆ తంత్రిక కడలి, ఆ కడలికచే పెట్టెలు కొపించి, ఆ కంచన ముల కలన పెట్టెలలోని గాలి కంపించి, తంత్రియోక్కు ధ్వనిని ద్విగుణిక్కి తమ చేయబడి నందున ఆధ్యాత్మిక గాలిని విషపువుటు కౌరణమసును. ఈ నూత్రముకోఁ “నాదగుణము” అని చెప్పుబడును. మన సంగీతవాద్యములను పీఠి, గోటు, పంచి వాద్యములకు తండును, దండని, గూడుని సారకోయబుట్టను, తంబురకు తండును, వయ్యెలికీ తు బ్రిడికి యాయప్రెక్కల రెండు ఒక వంటి రంధ్రములను వుంచుటకు యాదే కౌరణమసును.

సహాయ కంపనములు (Sympathetic Vibrations) :— అనగా! పీఠి, గోటు, సారంగి వంటి వాద్యములలో ప్రధానతంత్రులక్రింద వేయబడు సహాయతంత్రులలో పలుకు నూత్కుధ్వనులను “సహాయకంపనము” అని చెప్పుబడును. ఈ || పీఠికాని సారంగి లేక మధ్య మడ్డమును మించినటో వెంటనే దాని ప్రీందునందు సహాయతంత్రికంపించి మొదటి మడ్డస్వరము ధ్వనివాటిదే యింకొకధ్వని నూత్కుము గానిపించును. ఇద్దివిధముగా మీఁక స్వరములను పలికించునపుడు కూడా ఆడ్రెస్టులలోగాల యా సహాయతంత్రులు కంపించి అట్టివే యింకొకధ్వనులు విషపించును. ఇటుల విషపించు నూత్కుధ్వనులనే “సహాయకంపనము” అని చెప్పుబడును. పీటివలన అసలు వాద్యము నందు ధ్వనిమాధుర్యము వెంపొంది విషటకెంతయు రంజకముగాను, ఆకర్షణించును గాను వుండును.

రి కా రి ఓ ఆ.

రికోర్డింగ్ (Recording):— అనగా! ప్రసిద్ధగాయకులయొక్కగాని, వాదకుల లొయొక్కగాని సంగీతమును యెన్నిపూర్వు అయినను విషటకు పీఠిగా మైనపు ప్లేములను తయారుచేయటాను “రికోర్డింగ్” అని చెప్పుబడును. ఇట్టి రికోర్డులను తయారుచేయడానికి నపుడు మొదట ఏమూర్తిను శబ్దము వెంపుపలకు పోస్టిలు లేని ఒకగదిగ్గా మైక్రోఫోన్ యంత్రము వుంచబడును. దానినుండు గాయకుడుగాని, వాదకుడుగాని కూర్కొని సంగీతమును ప్రదర్శించునపుడు ఆ సంగీతధ్వని ఆ గదిలాఁని గాలిని తరంగములవలెకపడున్నాడు. ఆ తరంగములు మైక్రోఫోన్లాఁని పూలాని యంత్రభూగమును కడలింపు టచే ఆనలనము విష్ట్యచ్ఛత్తిద్వారా యింకొకగదిలాఁ సమర్పుబడిన వేరొకయంత్రము లొయొక్క చినరకు పెట్టును. ఆప్యట ఒక మైనపు ప్లేమునకు నూదినంటి పరికరము తరిలునట్లు అమర్పబడి యాండును. యా విష్ట్యచ్ఛత్తి ప్రసారములన ఆ మైనపు ప్లేము చలించి తెషటక్కు నూర్చొక్కరాపిడించే గుండ ధ్వనిమును మొదట

మైక్రోఫోనముందు పొడిన సంగీతము వినిపించును. ఈ మైనపు వ్యక్తమాను సరిగ్గా తయారు చేయబడినపిడివచ హిని “ నొటివ్ ” గా పెట్టుకొని మరికొన్ని రికార్డులను కూడ తయారు చేయడురు.

గ్రామోఫోన్ (Gramophone):—మనకు లేడియోయంత్రములు రాకముందు ప్రైసచెలిసిన రికార్డులను డొ గ్రామోఫోన్ యంత్రసాంఘమువల్ల సే మనము యితరంల సంగీతాన్ని వినగలగుచుండిడివారమయి. కొని వర్తమానకొలములో లేడియోయంత్రములు విరివిగా ప్రచారములోనికి వయ్యటచే గ్రామోఫోన్ రికార్డులయొక్క వ్యవయోగము చాలావశక్తి తగ్గిపోవటం జరిగినది. కొని నోటిసిని యథి లేడియోలం దును, సినిమాలందును, కాఫీహాలుటల్లుయందును, లేడియో ప్రసారములేని కొలములో వాడుట కుపయోగపడుచునేయున్నావి. మాఖ్యాగా, డొ గ్రామోఫోన్, రికార్డులు, సుప్రసిద్ధులైన ప్రాచీఁ, సీసీ, సంగీత విద్యాంసులయొక్క సంప్రదాయాన్ని ద్వాను రచనలను కంఠము చేయడటకును, వారి ముక్కోర్కె సంగీత విధానమును గ్రామోఫోన్ టిప్పను విద్యార్థులకు మూర్తము కొంతవరకు నువ్వుయోగపడుచున్నవసి జెపువచ్చునా.

ఆ కొ శ వా ణి.

బ్రాడ్కాస్టింగ్ (Broadcasting):—అనగా! తీగిలు అవసరములేక నేడుకినోతీసుండి పలువోట్లు లేడియోయంత్రముద్వారా వార్తలు, సంగీతములు, నాటకములు, కథలు, ఉపన్యాసములు మొదలగు వివిధ కౌర్యాక్రమములను ప్రసారము చేయుచును విధానమును “ బ్రాడ్కాస్టింగ్ ” అని చెపుబడుతు. దీనినే తీగిలు లేని “ షెలిఫోన్ ” విధానముని కూడ జెపువచ్చును. సీనిఓ ఖ్యాని తరంగములు వియ్యోతి (లేడియో) తరంగములరూపమును, ప్రవంచమంకటను వ్యాపించియుండు తిథరు (Ether) అణడి యానమగుండా వెలుతుయిలో సమానమైన చేగము (1 లక్షంపు 1,46,000 మైట్రో) లో ప్రయోజనముచేయడు. ఇవి స్వీచ్ఛమందు ధ్వనితరంగములవులే వేస్తేనను వాటికంటే దీర్ఘమైవగను. తిథరు అనగా! ప్రవంచమంకటను వ్యాపించెంది, ప్రతిపదాధ్యమందును ప్రవేశింప శక్తిగలిగి, బయలుగాని, స్వరూపముగాని లేసట్టి యానము తిథరు అని చెప్పుచుపును. వియ్యోతి రంగములు డొ యానమునందు, సిటి ఉపరిభూతమున పోత్త జల తరంగములవలె వ్యాపించండును. ఎటుఅంగాకి ఉండి ఒకచూండు ఒకచూండు లేకపోత్తయొక్క మధ్యభూతమునకు తార్కి నీటిలో తేడుచుండిన ఒక క్లోమెట్రోస్ట ప్రింటికి, పైకి నొక్కుమన్నచో,

ఎంటనే అనిటిలో ఒక విధానై న ఆజడి జించును. ఆప్యదు ఆక్రముక్కు వద్దనండి నిశిలరంగములు వలయాకౌరములో ఒక దానివెనక నొకటి ఆతివేగముగా తీరమువైపు నక్షపోవు మండుసు. ఇటుల తరంగములు ఆతివేగముగా పోవుసపుటు వాటియొక్క కంపను ప్రోటో వోయ్సుగాను, తరంగ లైంగ్ లైంగ్ ము (Wave length) కంప్ వగాను పుండును. తరంగములు ఒక దానివెనకనొకటి సైమ్ కొనాపోవునపు వాటికంపను ప్రోటో తక్కువగాను, తరంగ లైంగ్ లైంగ్ ము వోయ్సుగాను వుండాను. తరంగ లైంగ్ లైంగ్ మునగా! జలాపరి భాగమున పోవు జలతండ్రామ లయోకి ట్రైస్ తెస్టైన రెఫరుసంబిందువుల వుధ్వగాలమానుగును. అనగా క్రింది పటమాలాసే 0 — 0 వాధ్వగాలమారమనే తరంగ

లైంగ్ ముని చెప్పుబడును. పటమాలాసే లైంగ్ ము 0-0, ఉచ్చిందువులనియు, T.లునీ వాచిందువులనియు తెలియదను సాధారణముగా రేడియో ప్రసారము (లైంగ్ కస్ట్) జేయటలో మాడు

విధములైన తరంగ లైంగ్ ములను వుపయోగించుచుండురు. వాటిలో రేడియో సేవనులందు 10 - 120 మిటర్ల లైంగ్ ముగల ప్రాస్టికరంగములను, 200 - 500 మిటర్ల లైంగ్ ముగల మధ్యమతరంగములను వుపయోగించుచుండురు. 500 మిటర్ల లైంగ్ ము నక్షపోగల దీర్ఘ తరంగములను తక్కువదూరమునక ప్రసారముచేయు ఆకర్ష ల్రాడ్ కాస్టులందువుపడోగించుదురు. ప్రాస్టికరంగములకు చాలాదూరము చోయ్సుకొనిపోవు శక్తియుండును. గడుకనే దూరపు ప్రసారములను ప్రాస్టికరంగములైన పంపుచుండురు. సాధారణముగా మైక్రోఫోను యొచ్చుట సంగీతమును పాడి లేక వాయించు సుధరు అది అచ్చుట వోయ్సు, తగ్గులుగల విన్యుల్పైవాహముగమారును. ఆవోయ్సు తగ్గులుగల ప్రవాహముయొక్క బలము, సంగీతమునందలి కంపనప్రోటుకు యసగుణ్ణుముగా నండును. ఈ వోయ్సుతగ్గు ప్రవాహములు, విప్పారము (Amplifier) అనిచి సాధనముచే కృషికేయబడి ప్రేషికముసందు జినించు విన్యుతరంగములను గ్రత్తి (Modulator) చేయును. ఆట్లు ప్రతిచేయబడిన తరంగముల కంపనప్రోటు అచటపొడునట్టి సంగీతముయొక్క కంపనప్రోటుకు సమానముగానండును. ఈ విధముగా శులిచేయబడిన తరంగములు ప్రేషికాలయమునందలి ఆకాశతంతి (Aerial) చే అన్ని వైపులకు వెలుతురుతి సమానమైన వేగముతి ప్రసారముచేయబడును. గ్రాఫ్ కోలయమునందలి ఆకాశతంతికి యొప్పసరించు రేడియోతరంగములు తగిలివుపుడునానిలో, వియ్సుల్పైకంపనమును కలుగసేయును. అనగా ఈ ఆకాశతంతినిని

వోట్టేజిలో హామ్ముకగ్గులు కలుగును. ఈ ప్రకంపనములు చాలా హామ్ము కంపనులు రేటు (ఆసగా నెకండులు ఫామ్మారు ఒక విలియము) గలవిగా మంచును. ఇట్టి కంపన పరిమతిగల ప్రకంపనములకు, బెలిఫోన్ గ్రావాకము పనిచేయదు. మరియు అందు అని “ డయాఫ్రమ్ ” కూడా అంతా హామ్ము రేటులో కంపింపజాలను. గనుక ఆ ప్రకంపనములను మొదట శ్రుతిచేసి ఆసగా ఒకేదివ్యుతి సక్షపోశ్చ పరిపర్తసములు (Alternations) ను మాత్రమే మిగిల్చి, వ్యుతిచేసిదివ్యుత్తలలో పోతువానిని ఖండించి, శాస్త్రిని గ్రావాకములోనికి పాపురుట. ఈ ప్రార్థక్కాస్ట్ విధానసు క్రొత్తగా కని పెట్టిసర్జెషనలో స్ఫూర్తికము (Crystal) నపోతుమని గ్రావాకముఁడి తరువాయలు శ్రుతిచేయబడునుడిదేవి. కొని ఇప్పుడా స్ఫూర్తికమునకు బములు వాల్వు (Valve, అను సాధనము సుపరోగింపబడుచున్నది. వాల్వుయొక్క లోపలిక్కామును శూస్టి ప్రదేశము (Vacuum, గా చేయబడి విష్ణుత్తపోయమని) వేడిచేయబడిన కేసరము (Filament) నొకటి యచ్చట సమర్పుబడియుండు. ఇది హామటక సాధారణ మైన “ ఎలట్టిక్ ” దీపమువిశేషండును. కొని అంతర్ను ర్యాంబముందు మాత్రము వ్యాఘ్యసమగానే యిండును. ఈ వాల్వు ఒకే దివ్యుససభపోవు పరిపర్తసములను మాత్రము తనలోనుండి ప్రవహింపజేసి, వ్యుతికేకదివ్యుత్తలందు ప్రవహించు తరంగ థాగములను నిరోధించును. అందుచేసిని “ వాల్వు ” లేక “ కవాటము ” అని చెప్పబడును. ప్రైవెకములోని మైక్రోఫోనుయొచ్చట వుక్కత్తియగు ధ్వనితరంగముల కమరూపముగల ప్రకంపనములను యా వాల్వు గ్రావాకములోనికి పంపును. అందుచే గ్రావాకమునందు మొడటిధ్వనిచంటి ధ్వని వుక్కత్తియగుచుంచును. వాల్వునందు లుట్లు శ్రుతిచేయబడి, బెలిఫోనులోనికి పోతుసట్టి తరంగములు సాధారణముగా ఒకటి లేక రెండు వాల్వులచే ఉపచయము (Magnified) చేయబడి ధ్వనిప్రవర్ధన (Loudspeaker) లోనికి పంపబడును. ఈ ధ్వని ప్రవర్ధని, నిర్మాణముందొక వెద్ద బెలిఫోనుకలే సండును.

గ్రావాకమును ప్రతిచేయట ; —బెక్కొక్కొక్క ప్రైవెకాలయమునుండి శేరు చేరు తరంగకైర్ఫ్యుములలో ప్రసారములు జిర్భుసుచుండును. తంత్రితహితగ్రావాకము సంచు మనకు ఆవసరమగు తరంగకైర్ఫ్యుములను గ్రహించు సాధనముచుండును. ఈ సాధనమునందు ఒక సప్పిలము (Oil) ను, మాచ్చు చెందె గుణము (Variable)గల ఒక విఘ్యత్వాశైపకము (condenser) ను, వుండును. ఈ కండెన్స్ యొక్క నాట్ (knob , ను, కడిచైపునకుగాని, ఎడయ్యుత్తుపునకుగాని త్రిప్పిచేయి వానిలో కదలెను శేక్కల (మామలిచ్చొక్క స్థానములుచూరి శేరుచేయ తరంగకైర్ఫ్యుములకుమేళవించుండును.

వాల్వె (valve):— సాధారణముగా మనయిండ్లలోనుందు లేడియో సెట్టులు చాలావరకు తంత్రి రహిత గ్రాఫాము దేయగను. పిటిలో “వాల్వె” అతిమఖ్యమైన భాగముగానందును. లోపల కూస్ట్ ప్రదేశమైన యింవాల్వె గొట్టమువల్లనే, నీసి లేడియోలన్నియును, పనిచేయగలిగుచున్నవి. విష్టుప్రెకంపనములను ఉత్పత్తి (generate) చేయటయ్యా, తుఫ్టి Rectify, చేయటయ్యా, విస్తరింపు(amplify) చేయటయ్యా, యొ వాల్వె రెయిక్స్ ప్రసాది లక్షణములగును. మరియు యింవాల్వె విష్టుప్రెకంపనములను మార్పులను కూడా ఉపచయము (magnify) చేయగలదు. కనుక లేడియోలండేగాక లేడియో గ్రాఫిస్టోనలయంగను, టాక్సి లలోని ధ్వనిజనకసాధనము (talkie sound system)ల యిందుగల విస్తారకము (amplifier) లంగును, డిమిషన్ఫ్రోంగముగా నుండును. ఈవిధముగా వాల్వెచేయు పనులు అత్యాక్షరించుగా నుంచటవల్లనే నీనిని లేడియో ప్రపంచమంగు అల్లా బుస్టిన్ రెయిక్స్ “ఎంట్రిజాలాసిపు (Aladdin wonderful lamp) గా పరిగణించు టాక్సి కౌతణ్ణుసదని గ్రహింపదస్తిను.

సంగీతవాద్యములు — వాటి విభజన.

సంగీతవాద్యములు:— అనగా సంగీతమును ప్రదర్శించుకును వుపయోగించు విభిన్న సంగీత పరికరములను లేక వాద్యములను, సంగీతవాద్యములని చెప్పుబడును. ఆటివాద్యములను ముఖ్యముగా 4 విధములుగా విభిన్నందిరి. అవి (1) తంత్రీసాధని (2) రంధ్రసాధని (3) చెక్కసాధని (4) లోహసాధని ఇంగులు. అయితే పిటిలో మొదటి రెండురకములను ప్రత్యేకముగా సంగీరమునే ప్రదర్శింపులవి యిసుటచే “సంగీతవాద్యములు”గను, మిగత రెండురకములను కేవలము లయిపు సంబంధించినవి యిగుటచే “లయవాద్యములు”గను పరిగణించుటకు కౌరణ్ణుమైనది.

(j) తంత్రీసాధని:— ఇది విభిన్న తంత్రివాద్యములకు సంబంధించి చెప్పబడునట్టి పేరను. ఇవి యాము రకములుగా నుండును. అవి (1) కమోస లేక విల్లు (Bow) లో తంత్రులన్నాడ రాషిడిచేయటలన ధ్వని జనించువాద్యములగును. తో వయులిన్ (ఫిఫేం) ii సార్టారి iii డిల్యూచా iv బాలసరస్వతి లేక తార్మాక్ (మయూరి) v ఎస్రాచ్ మొదలగునవి. (2) తంత్రులను కడిచేతి క్రెచ్చతో మాటుటపలన ధ్వని జనించు వాద్యములను. తో i పిం ii రుద్రపీం iii గోబు iv సిలార్ ఛ స్వరూత్ టాక్సి సరోద్ (Sarode) vii గ్రెటర్ ; Guitar) viii మాండ్రిల్స్

పంగిత కళా ప్రదర్శని

ix హార్ట్ మొదలగునవి. (i) తంత్రులను ఒకచిన్న పరికరములో గ్రావీ లైట్ రెండు సస్నేహి గట్టి పుల్లలతో గాని కొట్టుటవలన ధ్వని జనించు వాద్యములగును. ఉంచియొనోబోర్డు ii స్వరమండల్ (శక తంత్రిషిణ) iii గెత్తు అముదలగు వాద్యములగును. మరియు పైన తెలిసిన తంత్రిసాధనికే చెందిన తంబుల ప్రెస్టర్ నెంటి.. వాద్యములు మాటుటవలనను, గెత్తు, జతతంగిసిని వంటి లయివాద్యములు నను ధ్వని జనించునని తెలియదగును.

కమాను లేక విల్సు సహాయమనగాని, ప్రేశ్చులో మాటుటవలనగాని వాయిం పుపు తంత్రివాద్యములు మరియుకివిధముగా పూడు రకములగును. ఆవి (1) ఎడు చేతి ప్రేశ్చు ఆసుకొసుటకు తగిన చచువయన సల్లటిబల్ల (ఫింగర్ బోర్డు) గలిగి దాని పైనుండు తంత్రులను ప్రేశ్చులో నదిమి వాయింపబడు వాద్యములగును. ఉ || i కమెలిన్ (Violin) ii సరోద్ (Sarode) మొదలగునవి. (2) ఎడు చేతి ప్రేశ్చు ఆసుకొసేందుకు మెట్టుగాలిగి ఆ మెట్లపైనుండు తంత్రులను ప్రేశ్చులో నదిమి లాగుచూ వాయింపబడు వాద్యములగును. ఉ || i పీఱి ii సితార్ iii తార్వాళ్ చుండలగునవి. (3) చచునయిన ఫింగర్ బోర్డుగాని, మెట్టుగాని లేక, ఒకచిన్న పిడి నంటి గుండ్రని కొయ్యుమక్కలో తంత్రులను అదిమి లాగుచూ వాయింపబడు వాద్యములగును. ఉ || గోఱు మొదలగు వాద్యములు యో రకమునకు చెందును. తథవిధముగా శాత్రువుమైన కర్ణాటక, హిందూస్థానీ సంగీతములం దుపయోగించు పైన డెలిసిన తంత్రివాద్యములేగాక జానపద సంగీతము (Flock Music) సం దుపయోగించు మంకొన్ని లంతులవాద్యములుగూడ మన భారతదేశమునందు గలవు. అట్టి వాటిలో ముఖ్యముగా i చిక్కుపీణ (మైనూరు) ii చొంకొ (మహారాష్ట్రము) iii రాజసెంగిబాణా (మధ్యప్రదేశ్) iv ఖమక్ (భేంగార్) v దుంధునానా (ఉత్తరప్రదేశ్) vi భడ్ సారంగి (పంజాబ్) వంటి తంపి వాద్యములు పేర్కొనదగిన కగును.

(2) రంధ్రసాధని:— ఇది వివిధగాలివాద్యములకు సంబంధించునట్టి పేరగును. ఇవి ముఖ్యముగా మూడు రకములుగా విధజంపబడైను. ఆవి i ఒక యంత్రసహాయమున గాలి సత్కత్తిచేయు కీ బోర్డుల పియూనోవంటి వాద్యములగును, ii ఒకరక మొన గాలిత్తిత్తల సహాయమన ధ్వని జనించు హర్ష్మృనియమువంటి వాద్యములను, iii ప్రేశ్చు ఆసుకొసేందుకు రంధ్రములండి వాడకషు గాలిని ఊటుటవలన ధ్వని జనించు పేఱువు (Flute) వంటి వాద్యములు యో రకమునకు చెందిన్నవై యు

స్వని. అయితే పై మూడవరక మును తిరిగి రెండు విధములుగా విధజీంచుట జరిగిన అవి భ్యావినిమ్మ కీకెవంటి ఆక్రూ లేక నాలుకలతో గాని, లేక తదితర సాధనములతో గాని గాలిన ఉమచూ భ్యని జనింపజేయ దక్కించ్చారత దేశపు నాగస్వరము, ముఖపీణ మహానాయ్ వంటి వాద్యములును, ii ప్రవేశ్ము అనుకుసేంచుకు రంధ్రములంది నొటిటో వక్రిరంధ్రముగుండా గాలిని తూరులవలన భ్యనిజనించుపిల్లనగ్రోవి(Flute) వంటి వాద్యములును డొ రకమును చెందినవగును. కాత్తి ఖు సాగీతమునందుడు యోగించు పైన తెలిపిన వివిధ గాలివాద్యములేగాక గ్రామ్య సంగీతమునం దుష్యోగించు మరికొన్ని గాలివాద్యములుగూడ మున భూరత దేశమునందు గలవు. అట్టివాటిలో పుఖ్యముగా 1 బెన్ సూరి, 2 అల్ఫోజో, 3 అయ్యర్ మహో (తమిళనాడు) 4 బొంగా (ముఢ్యుప్రదేశ్) 5 మగడి(అంధ్రప్రదేశ్) లోని పొములవాని నాగస్వరము) 6 కౌమరాతి (అస్సామ్) 7 నాగసరమ్ (ప్రొదరాచాదు) 8 సఫ్టి (ఉత్తరప్రదేశ్) వంటి కొన్ని గాలివాద్యములుగు గలవు. అంతేగాక ప్రవేశ్ము అనుకొనే రంధ్రములు లేకును, నాదకీయ శూదు సట్టి గాలి పాశేకీంచకును భ్యని జివింపజేయ వాద్యములుగూడ మరికొన్ని డొ రకమునకు చెందినవై యాండుట గమనించదగును.

ఏర్పూసాధనిః—ఇది చర్చ సంబంధమైన వివిధ వాద్యములకు చెందునట్టి పేరగును. వీటిలో ఆసోఽరకమును గలవు. కొని వాటిలో చాలావఱకు కౌలము (లయ) సుచించుట జీవ్రకిర వాద్యముకునే పెర్పుకును. అవి (1) నగారా, థేరింటి వాద్యములు మత సుంబంధములున జీవ్రములంచుచు, యొళ్ళ సమయములందును వాయింపబడును. (2) కేవలము లయను సూచించు బేగాక గాయకుని పొటుగూడ నసకరించుచూ వాయింపబడునట్టి మృగము, దోలు, (తమిల్)తల్లూ మరియు బాయా, దోల్క, కంసిరావంటి కాత్తియసంగీతమునం దుష్యోగించు ముఖ్యవాద్యము లేగాక ధోలక్ (పంచాబ్) ధోలకీ, ధోల్, పథావాక్ (ఓ.భా.) మద్దతమ్ (మలబారు) శుద్ధమద్దలమ్, దమరు, ఉపుక్కు, ఉడాల్, దవండై, దఫ్, తాపా, సగారా, (అంధ్ర) చెండా (ముంబాయి) డఫ్రి (పంచాబ్) జగాతె (మైనూరు) పీరవండాయ్ పాంబాయి, తమిలా, ఎడక్కు (మలబారు)తంబట్టమ్, కుండలమ్ వంటి ఆయ్యాపచేశ ములందుగల గ్రామ్యసంగీతమునకు వుపయోగించు వాద్యములుకూడ మున భూరతదేశమునం దనేకము గలవని గ్రహింప దగును.

సంఘుటన వాద్యములు:—చేతులతో తట్టుటవలన భ్యని జనించు వివిధ చర్చ వాద్యములును సంఘుటన వాద్యములని చెపుబడును. ఉంచుదంగము, దోలు(తమిల్) కంసిరా, తల్లూ మరియు బాయా, దోల్క, శుటం, ధోల్ మొదలగునవి డొవకమునకు చెందిన వాద్యములగును.

ఆవన్నికుచుచుము:- ఇది వార్షికసంబంధమైన సంతోషములయొక్క సమేళనమునకు గల పేరగును. ఈ ప్రమాదంగా, దోషాలు, కోల్పోల్, కంజిరా, తల్లూ, భోత్త వంటి వార్షికములయొక్క సమేళనము లూంచుకు చక్కని వుదూచురణమగును. నేడు ఆర్ ఇండియా లేడియో విధికేంద్రములంచు అస్విషప్పాము ప్రదర్శింపబము లయభూతు, లేక లాం వార్షిక కోచ్చలీలు లూ రోమునకు జెండినపులు ..

ఎంచోసాఫని:- ఇది ఎంచోసంబంధమైన విధి వార్షికములకు చెంబువట్టి పేరగును. ముఖ్యముగా నీ రకమునకు చెందిన వార్షికములు కేవలము లయము నూనించుట కేవ్వడినవసు. ఉ॥ (1) బాంగా. మిసిసి హాక్స్ కాలాష్ ములంచును, భజనకాలాష్ ములంచు విధిగా ఒపయోగించుచుంచుట. (2) బ్రహ్మకాళము. ఇది చేవలా వృత్తికములంచుట, యతసంబంధమైన వృత్తికములాను ఒపయోగించడంకష్టము ద్వారాశీల్చి, చింపు, పంచీ, కర్తాచ్ఛా, చింపు, మంగ్రు, చెంగ్లావంటిపబురకములు ఎంచోవార్షికములనుకూడ జానపదసంతిమంచు సాధారణంగా ఒపయోగించబలు మంచుట. కంగోచూసాఫనికి చెందిన ‘ ఇలతికంగిసి ’ అస్విషప్పాము కాశ్త్రీయసుంచు మును ప్రదర్శించుటకు, లూ చేంకమునకు చెందిన “ చౌస్సింం ” అస్విషప్పాము సుంతి ప్రమాదములంచు లయవార్షికముగా ప్రదర్శించుటపు ఒపయోగించబలును. ఉ ఎంచోసాఫనికి చెందిన “ స్వరచు ” లేక స్టోన్‌ఫోర్క్ (Tuning Fork) ఆసి పరికరముగా గాయములు తంయిరుగాని, తిడితిరు తంతు, చుట్టు, ఎంచోవార్షికములనుగాని ప్రుతిచేయునపుడు వోర్క్‌గ్రైఫిలయము లేక నే తమకూచలసిన గ్రాసులపు తెంసించుటకు నీనిని ఒపయోగించుటాం. ఇని ప్రేతిగాయమనివద్దం, ఎంచునికష్టమారాం వుంచుట తెంట్టేనా అవసరమగును.

మైనశేఱపబడిన 4 రకముల వార్షికములపు వాటిల్వయోగముబట్టి మాత్రమే పథక్తిగా యాక్రింది 3 తరగతులుగా విధికించుటగమనించునది. అని ప్రుతివార్షికములు. ii సంకీర్ణవార్షికములు. iii లయవార్షికములగును. ఎంతివివరములేమనగా!

i ప్రుతివార్షికములు:— అనగా! కేవలము ప్రుతికి మాత్రమే వుపచ్చాగింపబము వార్షికములను “ ప్రుతివార్షికము ” లని చెపుబమను. (1) ఉ॥ “తంయిర, ప్రోక్టికంటి వార్షికములను. ఇవి తంతివార్షికమునకు చెంచుట. (2) వోర్క్‌గ్రైఫిలయము, ఒక్కు, కుంటిసె, వంటి వార్షికములగును. ఇవి గాపార్షికమునకు చెంచుట. (3) స్వరచు. (Tuning Fork) ఇది ప్రుతివార్షికముకాకపోయినచు ప్రుతిలము తెఱుసుకొంచు మట మయమోగించినపుడు నొకరకమైన లాంచోపోకరమగును. పీటిగా తరచువ, వోర్క్‌గ్రైఫిలయము, ఒక్కు,

వంటివాద్యములు కర్నూలుక, హిందుస్తాని సంగీతప్రవర్గములందు త్రుతిమఖ్యంగా వుపరోగింపబిలుపు.

ii) సంగీతవాద్యములు:— అనగా! కేవలము సంగీతములు కాత్మయుక్తములు ప్రవర్ధించగల వాద్యములు “సంగీతవాద్యము” లని చెప్పబడుపు. ఈలు, నోటు, వద్దులిన్, వంటి తంతివాద్యములును, వేణువు, నాగస్వరము, క్లరియోనిట్ వంటి గాలి వాద్యములుపు, ఇలతరంగిటివంటి లోహవాద్యములు కర్నూలుకసంగీతము ప్రవర్ధించుటకు మఖ్యంగా నపయోగింపబడుపు. సారంగి, సిటార్, సగోడ్, దీర్ఘంజా, ఎస్క్రాక్, మయూరి, స్వరమండల్, వంటి తంతివాద్యములుపు, మచ్చనాయ్, ముఖపీణి, వంటి గాలివాద్యములుపు, హిందుస్తాని సంగీతములు ప్రవర్ధించుటకు మఖ్యంగా నపయోగింపబడుపు.

iii) లయవాద్యములు:— అనగా! కేవలము లయ లయాచించునడి వాద్యములులు “లయవాద్యములు” లేక “తాళవాద్యము” లని చెప్పబడుపు. ఈలు న్యూమ్, కంజిరా ధోలు, ధోల్క వంటి చక్కవాద్యములు, జెమురంటి తంతివాద్యము, జూస్సింగ్ వంటి లోహవాద్యములు, ఘటుంపంటి మృగ్గియవాద్యము పు కర్నూలుకసంగీతమునందు మఖ్యంగా నపయోగించుటపు. తిథిలా అండ్ భార్య, డోల్క, వంటి చక్కవాద్యము లలు హిందుస్తాని సంగీతమునందుపు, భోల్కంటి చక్కవాద్యములు మహిరావ్ (భజనలంగాఁ, జాతరా, చిల్లోవంటి లోహవాద్యములను హాకథ్యాకాలశ్శైపములందుపు, భజన కాల శ్శైపములందుపు వుపయోగించుటపు. సాధారణంగా పైమాఫురకముల వాద్యములనుకూడ సంగీతవాద్యములుగానే చెప్పటంలదు.

సంగీత వాద్యముల పుట్టుక.

శాగడ తెలిపిన తంతి, గాలి, చర్చ, లోహవాద్యములులో తంతి, గాలిసంబంధ సైన వాద్యములకండై చర్చ, లోహ, సంబంధసైన వాద్యములు మికిస్ట్రి పురాతనకాల మునకుచెందినవిగను, తంతి, గాలివాద్యములు మానవచరిత్రతువనాతముల్లాఁ ఆముఖ వచ్చినవిగాను తెలియచున్నది అటుతే మానవుపు చర్చసంబంధసైన వాద్యములలో ఉన్న క్లైమ వాద్యములయ కనిపెటుకర్మార్థమే అసోరకములను గాలివాద్యములను, గాలివాద్యములలో ఉన్న క్లైమవాద్యముల కనిపెటుకర్మార్థమే అసోరకములను భంగ వాద్యముల కనిపెటున్నద్దు మాత్రము మనకు దూఢిగా తెలుపర్కుణి. ఈ తిథమూ అం ప్రాచీన కాలమండి క్రమక్రమంగా స్వస్తింపబడిక యాన్నాథకముల వాద్య

మంలన వ్యాటిసిర్క్యూణమలోగుల ఫేరమనబట్టి దొటుల విభజించినది యీ క్రింద దెను
ప్రతి గమనించునది.

(1) చర్చసంబంధసైన వాచ్యములు:—ఇందు తంబట్టమ్, కంజీరావంటి ఆనా
చ్చాపితసైన ఒకేకైపు చర్చపు మూతగల వాచ్యములు, (ii) వండెలోహ, కొయ్యల
తోను చేయబడి ఒకేకైపు చర్చపు మూతగల వాచ్యములు, (iii). ధోలా, ధోలక్,
ధోలకీవంటి రెండుకైపుల చర్చపుమూతలులు, (iv) కృవంగము, తల్లూ
& కొయ్యవంటి అరోహా, అవరోహాలను కూడ తెలుపుస్తి రెండుకైపుల చర్చపు
మూతలుగల వాచ్యములును యీ రకమునకు చెందును.

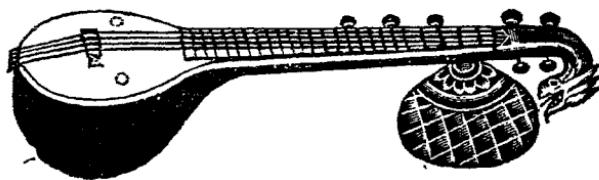
(2) గోహసంబంధసైన వాచ్యములు:— ఇందు సోన్కోగాంగ్సును, జాత్కరా
వీల్లు, బ్రహ్మతాళంవంటి వాచ్యములును యీ రకమునకు చెందును.

(3) వాయుసంబంధసైన వాచ్యములు:—ఇందు లైస్టు ఆషక్షానే రంధ్రములు
లేక నే వాయుంపబడు హర్షన్, కొంగు, కంపినిముసైన వాచ్యములును, ii గోప్తుశైవుల
శంటి వాచ్యములును, iii గోప్త అగ్నిప్రవేష, అండ్రీడ్రిడ్రిస్మేర్ వంటి వాచ్యము
ఱాయి, iv లైస్టు ఆషక్షానే రంధ్రములు కొన్ని మాత్రమే యుంపుస్తి వాచ్యములును,
v 7 లేక 8 రంధ్రములు ఎక్కి నోటిలో గాని పూరుచూ వాయింపబడు పిల్లస్గ్రోవింటి
సంగితవాచ్యములును, vi నోటిలో ఆము (పీకో) లుంచుకొని పూరుచూ వాయింపబడు
నాగ స్వరము, మైవాయోవంటి వాచ్యములును, vii ఒకేవాచ్యములో ఒకేసి యము
క్రుతియుచు, సంగితము ప్రవర్తింప వీలుగల “సగుడి” (సాయులవాని నాగస్వరము)
వంటి వాచ్యములును, రెండువాచ్యములుగల జలకోర్చెపానియము, వంటి వాచ్యములును
viii కీ తోష్ణు, గోపల కీమ్పులుగా ఉనికిన హర్షక్రోనియము, అగ్నీ, పియూసోవంటి వాచ్యములును
యీరకమునకు చెందినవగును. నోటిలో viii వ, రకమునకు చెందిన వాచ్యములు
యూరపియన్ సంప్రదాయమునుసరించి స్పృష్టింపబడిన వాచ్యములనిగ్రహింపదగును.

(4) తంప్రి సంబంధసైన వాచ్యములు:— లీతిలో విల్లు (Bow) లో
వాయింపబడు వాచ్యములకంటే ప్రేక్షలో మాటి వాయింపబడు తంత్రివాచ్యములే
ముందుగా స్పృష్టింపబడినవగును. ఉం తంబుర, ఏక్కర్, తుంతిసె, క్రోప్పింగ్, పినాచ,
అండ్ర హర్షక్, స్వరమండల్, మాటివాటకపీళి, (గోటువాచ్యము) చలనముగ్గిన మెట్లు
గలచీల, తలనములేచి మెట్లుగలచీల, రుద్రచీల, సరస్వతి శీఖలవంటి వాచ్యములును,
కణుక లేక లీల (Bowl) లో వాయింపబడు వణ్ణులిక్, సారుణి, ఎస్ట్రాష్ వంటి
భూధ్వములు, యౌరష్మాని జీవికింపగును, ప్రైథిత్కా ప్రాప్తిశ్చాంగ్లి భూగీ

వాఢ్యములను ఆసోకరకములుగా విభజించియున్నాను వాటిని వుపయోగించు విధమును ఇంకి కూడ ఉండురకములుగా కిభ్జించడస్తునది. అని 1. కర్నూలిక సంగీతవాఢ్యములు 2. హిందూస్కాంతి సంగీతవాఢ్యములగును. వీటి వివరములను పటు సహితముగా నీర్మించ చెలుపుకు గమనించవచును.

(1) వీణావాఢ్య వివరము.

వీణావాఢ్యము:— గంగీకివాఢ్యము లన్నీ టీలోను మగుల ప్రస్తీధుల్లాటియు పవిత్రమైనటి వాఢ్యము “వీణ” యాని చెప్పటి కెప్పిసందేహమాలేదు. ఇది విద్యాధిస్థాన దేవతయును నరస్వతిచేవి యభ్యసించిన సంతప్తవాఢ్యయగుటచే కీని జన్మిస్తానము స్విన్ మహి చెప్పవగును. మరియు దేవతాళమును నారదాది మహానులు సముందము పవిత్రమైన నీ వీణావాఢ్యము నభ్యసించియే ఆసందసుఖు గ్రోచియుండుట పురాణప్రస్తీధుగు వివరముగును. నారదును త్రిలోకసంచార యగుటచే నీ వీణా వాఢ్యమును భూర్భాక్తమునకు గూడ తీలికానివచ్చి మున్నందున నుచ్చుటి బుఫులును, రిలిచరు నుచ్చానియులును వీణావాఢ్యమునందుగల మనోహరమైన సంతప్తమాన్మర్యమును గ్రహించి దానిని యభ్యసింప కొడగిలి. గనక్కే వీణను అతిపురాతనకాలమునండియు హైందవుల ప్రస్తీధుతప్తవాఢ్యముగా పరిగణింపబడుకు కారణమైసరి. మరియునిది మానవకీరమును శ్రూర్గాంగమును రించి స్పృష్టింపబడిన వాఢ్యయగుటచే మానవగాత్రమును చక్కగా నవక్క రించగలక్క కి గలదై క్రూరుతిక సంగీతమును తెవి (పోలో) గాను, ప్రక్కమాంతప్తవాఢ్యముగాను కూడ ప్రతిర్పింప గలుగుచున్నది. తైన దెబుపబడిన వివిధకారణములచేతియు, వాఢ్యముల లన్నీ టీలోను ప్రప్రధమ మున స్పృష్టింపబడు డిన దగుటచేతనా, వీణని వాఢ్యములకు మాత్రయని చెప్పుటకు కారణమైనదని గ్రహింపబడగును.

కు వీణలలో పలుడకములుగలవు. వాటిలో కొన్ని ఉత్తర భూర్భాత్మకమునందులు, మరికొన్ని దక్కిణార్తలకేళమునందును వుపయోగింపబడుచున్నది. ఉత్తరభూర్భాత్మములో సుపయోగింపబడు వీణలు ఏషష్టాయ ॥ ఆధుగుల్ల భూఢభూగ్ల భైదురుక్షణ్ణో

చేయబడి, దానిమొద మెటల్ల అపర్వబడియుందును. గసక సి డెబర్కోజ్ యే దానికి ట్రైప్లు ఆసక్కాను వచ్చుసైనల్ల (Finger board)గా ఉపయోగపడుచుండును. టీసికి శెందుషైపులను గల రెండు పెట్టెలవంటి గుండ్రనిబుజులు లీణిలుచుటుకు అధారభూతముగా నుంచుటయేగాక నుంచీరైన ధ్వనినిచ్చుటకుగూడ ఉపయోగచుండును. ఈ రకసైన లీణిలు సుత్తార్, పుప్రవీణ, రస్సిడైన్, ఆని చెంచుటకును.

ii) ఆకారములో ఈ ధ్వనిమాఖర్యములోను, ఎక్కుల భాగాకుచేకములో ఉపయోగించునటి లీణిలు అతుల్యాంశ చుస్తైనకని చెప్పుకొన్నాడు. ఇప్పిసాధారణముగా రసన క్లెఫ్టు, లేక జూక్ వుడ్ (jock wood)కంటి కష్టలలో ఉయాచుచేయుచుట. ఎక్కుల ధ్వనినిచ్చు అని లీణికాప్పుచుచునటి పెట్టెకలెయింపుభూయముగా “కండి” అనిచేపుచుసు. ఇది ఒక పెద్ద బంతులో క్లోవ్, వంతుసైఱ్ వుండుసిప్పినాటు ఓతంగుశములాండి 10X10 అంగుళములవరకుయొంపుట. కుండిలొయ్క్రూలుసి, దానిలేమానములాంచెంపిక్కుకుగా నుంచునో అభిమాయొక్క ధ్వనికూడా అంటిగంభీరముగా నుంచును. కుండిలొయ్క్రూ కౌరచియుండు ప్రైభాగముట అదే ఆకారములోగల ఒచ్చైన చెక్కులో మూచుబడి దీగింపుచుపు. ఈ కుండిలొయ్క్రూవ్యాసము ఆయాలీణలయొక్క కై అంగుళిక్కుతుంగుశములనుండి 18 అంగుళములకుపుంచు ఉన్నిని దండముఅంబుసైన్స్ ఆసక్కాగితు కేప్పుణిచిన ఒకవద్దుసైన పొడుగాటి బ్లూటీజెతపటచి యా రెంటిస్, స్వప్నముభూత్తిగాచుండి. “యూటి” లొయ్క్రూకంరమునకు జతచేసి దీగింతుర. అభ్యుతయారచేయబడిన ఏండముపైన కరుసగా ఉక్కుతీలో ప్రత్యేకముగా ఉయాచుచేయబడిన 24 క్లోలిట్ సెల్లు కేక యింటుగా యేర్పుపుసట్లు సైనముతో బిగించి ఆయాస్వరముల కొలపులచుకొనిట్లు స్వచ్ఛియుచురు ఈ మెటల్కు సైనసాలుగు తంత్రులచు, ప్రక్కన మూకు తంత్రులఃః సేయుచురు. గసక 2X4X4X4 తంత్రికి 24 యింట్లుపంతున సై 4 తంత్రులకు $4 \times 24 = 96$ యింట్లు యేర్పడి ఒక్కుక్కు యింటిలో ఒక్కుక్కు స్వరము పలుకుచుండును.

iii) ఈ తంత్రులు పుటువగాత్రములకు, త్రీగాత్రములకు, త్రిసిస్టూగా సేరు చేరు నంబగ్గాలసైయుండును. అనగా తక్కువ ప్రుతిచేయు లీణిలకునే చుస్తులంత్రుల్లా, 22, 24, 28, 30 నంబగ్గాలని మాదితంత్రులకును, 31, 32, 33 నంబగ్గాలవి ప్రక్క (తాళ) తంత్రులకు సాధారణముగా నిపయోగింతుర. ఇచేధముగా చౌచ్చుప్రుతిచేయు పాటి లీణిలకుచేయుస్తుతంత్రులగో 24, 26, 30, 32, నంబగ్గాలవిమాదితంత్రులకును, 34, 36 నంబగ్గాలవి ప్రక్క (తాళ) తంత్రులకును సాధారణముగా నిపయోగించు చుపు.

ఇంద్రజితులు నేయునపువు యా? తంత్రులనుకుండలియందు గలమాణా థారుమనందు మండిసేసి, మిండినాలుగుటెంత్రులు శీతు, దండమ మిందుగా యూరీయోక్కు కంఠమనసిరుప్రక్కులవండు 4 బిర్డాలమను, ప్రక్కు మూడుతంత్రులను శీతుప్రక్కున అక్షచంద్రాకారముగుండు లోహపాసీటి మిందుగా దండమ ప్రక్కుమందు 3 బిర్డాలకుపు చుట్టుగించి కావలసిన ప్రత్యుతి సర్తిచేయువును, మధ్యముగా వీణయొక్క రెండవ చివరకంఠముక్కించ నుండ్రనిసౌరకాయుభ్యునొకటి అమర్యుమారు. అదిసీఱను సరిటైన ముఖులో సాంఘంత్రులు నేయుటిసేగాక ఖ్యానిమానుర్యుమను పెంపొందించుటకు కూడా నానమోపశు ..

7 స్కాంచెంపుజిసేసిఃమొక్క స్కాంచెంపులను ప్రత్యుతిచేయునపువు వింది తంత్రులు 4 కుని స్కాంచెంపు ప్రింటికమసగా 1వ తంతిని అంపంచ్రపంచములో, 2 వ, తంతిని 10ప్రమాణమును, 8 వ, తంతిని 10ప్రపంచములో, 4, వ లంతిని మధ్యమజ్ఞము (సారళి) గను యుంతుస్తులు ప్రత్యుతిచేయవలెని. తరువాత ప్రక్కు (తాళ) తంత్రులు ప్రత్యుతిచేయుటాప్పకు రెప, తంతిని 4 వ, తంతివలె సంధ్యమజ్ఞముగను, 6 వ, తంతిని 11ప్రమాణముగను, 7వ లంతిని తాప్పముగను ప్రత్యుతిచేయవలెను. ఇటులత్తంత్రులలు ప్రత్యుతిచేసిపెరప ఇవ అమంచ్రపంచముతంతిలోని అయిచవ యింటిలో బలుకు నాదము ఉ, రెండవ మంప్రవర్జ్ఞ తంతియొక్క నాదమును సమానముగా సంమనస్తును, 2కపంచ్రమ్మ తంతిలోని 7వ యింటిలో బలుకు నాదమును, రివ, మంప్రవంచపర తంతియొక్క రాదమును, సమానముగానుండునస్తును, 8వ, పుంప్రపంచపరతంతిలోని ర వ యింటిలో బలుకు నాదమును, 4 వ మధ్యమజ్ఞము (సారళి) తంతి యొక్క నాదమును సమానముగానుండునస్తును ఎరిచాచుకొనవలెను. నురియు 1వ, అమంచ్రపంచమ తంతిలోని 12 క, యింటిలో బలుకు నాదము, 8 వ, సంప్రపంచమ తంతియొక్క నాదము ఒకేవిధముగాను, 2 వ, పుంప్రమ్మములోని 12 వ, యింటిలో బలుకు నాదమును, 4 వ మధ్యమజ్ఞము తంతియొక్క నాదమును ఒకేవిధముగాను వుండునస్తు సిచిచుకొనవలెను, ఇటుల మింది తంత్రులను సిచిచుకొనవుచు ఆయో ధ్వనిలు సమానముగా లేసిచో ఆ వీణయొక్క మొల్లు సుస్టైన్ మేట్ ములాచిగింపబలవలేదనిగ్రహించిమేకము పరిచేసికొనవలెను. నురియు 1 వ, తంతిని రివ, తంతిని వరుసగా మింటినపువును, 2 వ తంతిని, 4 వ, తంతిని వరుసగా మింటినపువును, ఆ తండు నాదములును క్రింది స్థాయి పైసాంయిలలోనండి, ఒకచానితో కాటటి కలుసి ఒకేనాదముగానుండునస్తును సిచిచుకొనవలెను.

8 వీణయొక్క నీన్యయించుటకో ఆణ్ణావీణలయొక్క పరిషామముల ననుపరించి జ్ఞాను, సింది క్రమ్ములను స్థాయిచుగా ప్రేక్షణే క్రమ్మములక్షీ త్రినిష్టుగను క్రమ్మము

నిద్ద యాంచుకోని మొచట 4 న తంతని పథ్యమ్భజముగా ప్రతిచేసి, ద్వాని నమశరింశి మిగత 3, 2, 1 తంత్రులను. తమపటి, 5, 6, 7 తాళతంత్రులను ప్రతిచేసుకు నీణఱొప్పు సంప్రదాయమసును.

vii వీణను వాయించునప్పుటు యీ క్రింది బిధమూడా సైక్షమ స్వచ్ఛాగించ కలెను. 1 కుడిచేతిసైక్షమ రంత్రులను మిాటుటుకును, 2 ఎవమచేతిసైక్షమ ఆయా క్షాయిలహాని ఆయా స్వరములకు తగినట్టు స్నేహితుల తంత్రుల నమములు : వుపయోగింపవలెను. ఈ విధముగా రెండు చేతుల సైక్షమును, ఒకమానికాక్షమ వచ్చలని పంబంచు నొఱంకుటుచే తానే ర్యాత్ వాచ్యములకంటే నీకి నొ వాచ్యముచంటే విశేష గుప్తములువలు కుటుంబ కావళిక్కునాడి.

viii వీణను వాయించునప్పుటు కుడిచేతిని యీ క్రింది చెంబుబ్బే బిధమూడా ముఖచౌపాగించకలెను.

(1) కుడిచేతి పుణికట్టును కుంపిసైక్షము ఎవమాక్షమ ప్రాణము : భాగా 24కు చెంబుకును, పీటు (బ్రిజీ)కును పాధ్యానా ఆనించ నుంచవలెను.

(2) కుడిచేతిమొప్పు బొటుప్రేలను కుంపిమొప్పు ఎవమాక్షమ ప్రింపాము : అనించి చేతుకి ఆధ్యాత్మముగా నుండవలెను.

(3) మూర్ఖ సైక్షము మిాటి తంత్రుల పైనామును వంచియుంచవలెను.

(4) చిట్టికెనసైంపు : ప్రకృతి(తాళ)తంత్రులక్రింపగా వంచి యుంచవలెను.

ఈ వీణను వాయించునప్పుటు యీ క్రింద దెలిపిన పనిమ్మును వుపయోగించవలెను.

(1) కుడిచేతిసైక్షము బలముగల గోట్టున్నచో ముఖ్యముగా వాటినే వుపయోగించవలెను.

(2) గోట్టులేనిచో పెండి లేక దంతము, లేక ఉమ్మటో చేయబడిన గోట్టు సైక్షము తొడిగి వాటినే వుపయోగించవలెను.

(3) చూపుప్రేలను, నడిమిప్రేలను మిాటి తంత్రులను మిాటుట కుపయోగించవలెను.

(4) ఉంగరప్రేలను మాత్రమ తేరికిన వుపయోగించవలుడు.

(5) చిట్టికెనప్రేలను ప్రకృతి తంత్రులను మిాటుట కుపయోగించకడఁ.

ఇ పీణసత్కారులు గొగల పుచుకువులను వాటిస్టేఫ్స్‌లో సహా శ్రీ క్రింద దెలుపులు గమనించుచుది.

1. విడిగా పదు మిాటును “గోటుమిాటు” అని యును,
2. చూపుకుప్రేపుతో మాదినుండి క్రిందికి పోవునట్టి మిాటును “తోమిాటు” అని యును,
3. క్రిందినుండి మాదికి పోవునట్టి మిాటును “వెలిమిాటు” అని యును,
4. చూపుము, నడిమిప్రేక్ష చెంటితో వడిగా మిాటుటును “క్రత్తిమిాటు” అని యును,
5. చూపుకు, నడిమిప్రేక్ష మాట్లాడు, మాట్లాడు మిాటుటును “తోడుమిాటు” అని యును,
6. త్రిక్రోంతూరో మూడవ అక్షరమును నడిమిప్రేక్షతో మిాటుటును “తడు మిాటు” అని యును,
7. చూపుకుప్రేపుతో మిాటుటును యేవుహిసి స్వీకమును నడిమిప్రేక్షతో కూడి క్వాని అడ్డగించి, అస్తు అడ్డగింపబడిసి నాచము, తోగి వెంటనే పుచుకునుటుల నడిమిప్రేక్షతో మిాటుటును “అడ్డమిాటు” అని యును,
8. తంప్రుయాసంచి బుచుకు నాచము సంప్రీతముగా యంపునుటుల క్రోగా మిాటుటును “క్రోగుచూటు” అని యును,
9. నాచము ఆశ్చర్యముగా చుంటుటుల మిాటుటును “స్వ్యామిాటు” అని యును,
10. సంతరచనలను వాయించుపుటు సాహిత్యక్రతువులోని భారులంగు వేసెడి మిాటును “అబ్దుపుమిాటు” అని యును,
11. మాది నాలాగు తంత్రులను రంజనముకై చూపుదు, నడిమి, ఉంగరుప్రేక్షతో ఒకేసారి మిాటుటును “కూటుమిాటు” అని యును,
12. మాది తంత్రులలో వధ్యమణ్ణ, వంద్రపంచమతంత్రులను కొన్ని సంక్రమలలో రంజనముకొరకై విడివిడిగా మిాటుటును “విడిమిాటు” అని యును,
13. ప్రక్కతంత్రులను చిటి కెనసేచే క్రిందినుండి మాదికి కొట్టిట్లుగా మిాటుటును “ప్రక్కమిాటు” అని యును, చెప్పుటపును.

ఇన దెలిసిన చివిధ మిాటులలో పూర్ణమాట ఘాతవడ్డితావులందు మాది తంత్రులలై వేయునట్టి “తో మిాటును” ప్రక్కతంత్రులలై వేయునట్టి చిటి కెనప్రేపు మిాటును, సమితుగా విషకాపమలో నుండవలెను. అఱు తే కొన్ని సమయించులలో

ఖేతయందు, ఆమిటుగాని, ప్రకృతిమాటుగాని డైట్ బిట్టిమాత్రమే సకు తండ్రును. మరియు ఆంధ్రప్రదీప సమయములందు సమయావిభజనగా “ప్రకృతిమాటు” విషాంతుయాను కలదు. ఆమిటు, ప్రకృతిమాటు, తడబొటులేక వడిగా మించుట అంతమధుటకుమానుపు, ఎడమచేతి సాధకమును మొదలుపెట్టకూడవని గ్రహించునది.

ఈ విషాంతుయంచునపుడు ఎడమచేతినికించుమోగించువిభజు స్థిరించగా చునించుకున్నాడు.

1. ఎడమచేతిని విషాంతుయమ్రించుగా ప్రైటిస్ ప్రేశ్చు మౌల్చినపుడు తంత్ర లక్ష్మీ కంపుగా నిరీపించుంచవలెను.

2. ఎడమచేతి బోటుస్ట్రేలిని, విశుసుసరించి తండ్రముకానించుకొనువలైను.

3. ప్రేశ్చును తంత్రులపైముంచి మాటునప్పుడు అంతమధుల సమస్యాంచ మైల్సుయందు చూపుటు, సంమీప్రేశ్చుతో తంత్రుల సంఘిత ఆంధ్రమంచవలైను.

4. మగత ఉంగరపు, చిట్టికెస్ట్రేశ్చును తంత్రులపై రంపుచుంచుటాను చువ్వులైను.

5. కొస్ట్రీ సమయములందు మిణి తంత్రులకు ప్రాప్యమ్ము, మంత్రమంచా, మంద్రమంచు, అనుమంద్రమంచములను ఎడమచేతిప్రేశ్చు సుపోగించాడే కూడా ప్రేశ్చుతో మాటుటచలనానే పరికించవల్సును.

ఇటులపైనదెలుపబడిన విషాంతుయముట్టు నియములను అధ్యాసక్కు చక్కగా గ్రహించి గమకలత్తులమున తెప్పుబడిన పచుకైదు గమకములను సమయాంశులముగ సుపోగింపుచు మొదట స్వరావ్యాధి అలంకారములను, తచుపక టీత, వరక్క, కృతి, కీర్తన, పద, జావ్యాధిములను, తచుపు గాయకుని క్రూరి ససుసరించి రాణి, కాసము, పచ్చలి, నిరవత్, కల్పన స్వరములను, భూహయుక్తముగ చుంపుస్టూ యచ్చరి సీంపవలెను.

1-. విషాంతుక్క వివిధ భూగమల వికరము:- రోగశాస్త్రము సమస్యాంచి జ్ఞపుటడిన విషాంతుక్క కుండలు మొదలు కోస్ట్రువరకుగల భూగము ఆధారముల (Nerve centres-అయిపువట్లు) గా భూగించబడుట స్థిరించ మొద్దుట ఏప్పించు వలెను. అన్ని తంత్రులు ముడివేయబడుటు ముఖ్యాధారం మనియుస్టిమ్ Bridge; అవర్పులడిన చోటును “స్వాధిస్థాన” మనియు, 4వ, మౌల్చు 6 అయ్యుబడినచోటు ముఖ్యాధారం “అసామాక” మనియు, 19వ, మౌల్చు 7 అయ్యుబడినచోటు 9 “అసామాక” మనియు, (18)

124, మెట్లును అవర్పులడినవో ఈను “తిస్సదు” అనియి, ఇన్, మెట్లును అవర్పులడిన వో ఈను “ఆశనాయ” అనియి చెప్పబడున. ఈ 6 అధారములను ఒక్కొక్క దానికి 6 x 12,000 నాల్కుమలద్వారా $12,000 \times 6 = 72,000$ రాగములు స్ఫూర్తింపగల క్రికితమునని ప్రాణిసులు చేసిన వీడా వాయ్సుమయ్యే క్రిందినవలన స్ఫూర్తపడుచున్నది.

పీణా వాద్యమిచ్చివృథిని గురించిన శూర్య, వర్తమాన వరిత్రాంకయమః - భాగక తేషమన పీణావాద్యమునకు తల్లినంత పోత్రాన్నహము లేనందున క్రమక్రమంగా వాని యిచ్చివుటి క్షీణించుట జరిగైను. ఇంచుకు మఱియ్కార్డము తొక్కసాధనసైనికిగా విభ్యాతిగాంచిన డొ పీణావాద్యమునంచు ఏకేమ ప్రాపీణ్యము సంపాదించుటక తినిస చట్టుపల, కార్యవీతు, బుద్ధికోరపతి చాలమండికి తేలపోతుటవల్లను, ప్రజాశాహమ్ శ్రేస్యు చేసి యిచ్చివుటికి తల్లిని అదరణ యొసంగకపోతుటవల్లను క్షీణించుటజరిగైంచు. కాని క్రమంగా సైంపాప, తీసువాస్తూప, విషయసగరంవంటి సంఘానికిపతుల అదరాధికానమలవల్లను, యిచ్చివల మఱియ్కాగా మన కేంద్రప్రభుత్వమువారి ప్రోత్సాహనమలవల్లను పీణావాద్యము మరల తన శూర్యపుష్టిస్తు క్యము కౌండగారి అనేకటి వాద్యము సంచ ప్రాపీణ్యమునొందుటకు కారణసైనపదని తెలియదగును. వీసలూర్చాని రకములు :

1 వికరాగమేళవీలిసి:- ఇది శ్రూర్యకాలములో వాచుడనిఁ వీణపుగల పేరగుపు. వీణిలో ఒక రాగమును మాత్రమే ప్రపర్చించుటకు తగిన మెల్లుందును. రాగమును మార్చినప్పుడెల్ల యించుగల మెల్లునుకూడ అయి. రాగస్వరమలకు తగినట్టు ముందుకు గాని, వెషటకుగాని లాగి మేళమును సరిచేసి వాయించేడివారు. గండుకసే వీనిని “వికరాగ మేళవీలి” యాని వీలువలడేను. దీనికివ్యతిశేషమైనది “సర్వరాగ మేళవీలి” యగుపు.

2 సర్వరాగమేళపీఠః:- ఇది వర్తమానకాలములో నందిరిచేతన వాడిలడునట్టి తీఱికుగల పేరగును. తీవిని రాఘవాక్షర్యము కనిపెట్టేనని తెలియుచున్నది. ఏకరాగమేళ తీఱిలుపాపలె తీఱిలూకొడూ రాగముమ్మర్చినవ్వద్దెల్లను మెట్లను మార్చుకొనవచ్చరము లేదు. అన్ని రాగములను ప్రవర్ధించుటకు వీలుగా దొక్కువమెట్లు యిందు లిగింపబడి ఉండుచు. గనుక నేనీ తీవిని “సర్వరాగమేళపీఠ ” యని చెప్పటకు కారణమైవసి. తీవిక వ్యక్తికింకై ప్రాణి “ఏకరాగమేళపీఠ ” యగును.

ఈ మధ్యమేళవిషా:- ఇది పర్యాగమేళవిషావంటి నీణత గల పోరగుడు. అయితే తీవ్రికి పేరు వచ్చుటకొక ప్రతీక్షారణముకూడ గలదు. సాధారణముగా నీణతాను మాత్రమేళంత్రులు న్యాయించేని క్రిందించి తెలిప మధ్యము, మండ్రమంత్రమ, మంత్రముక

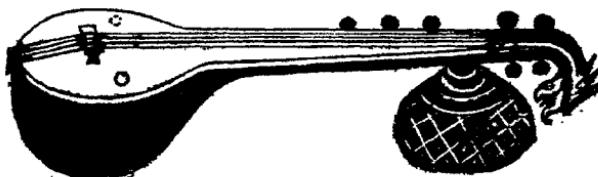
అనుమంద్రపంచమ స్వరములుగా ప్రతిచేయాడుత. ఈ విధంగా ప్రతిచేసిన నాట్య తంత్రులను పైచుండి క్రిందికి మాటినచో ప-స-ష-స అను స్వరములగును. పీటికే పైతంతిని మడ్డముగా సెంచిన స-మ-సమ, అను స్వరములకు సమానములగును. ఈ కారణమువల్లనే కీనిని ఒక పద్ధతిలో “పద్ధ్యమేళిణి” యనిచెప్పుతుట కారణమైనది.

4 అయ్యుతరాజేంద్రమేళిణి:- ఇది రామామాత్యనిచే కనిపెట్టబడిన యింక రక కైన వీణకుగల పేరగును. ఈ వివయము “స్వరమేళకానిధి”యను గ్రంథములోమూక చౌక్కనబడేను. కీనిలోని మాడితంత్రుల నాల్చించిని క్రిందిచుండి పైకి (1) మంత్ర పంచమ (2) మంత్రప్రాణ (3) అయంద్ర పంచమ (4) అనుమంద్రమడ్డ స్వరములకును, ప్రశ్నతంత్రుల మూడింటిని పైచుండి క్రిందికి (5) మంద్రమడ్డ (6) మంత్రపంచమ (7) మధ్యమాడ్డ స్వరములకు ప్రతిచేయబడినట్లు తెలుచు ఉన్నది. రామామాత్యదు అయ్యుతరాజేంద్రుని ఆశానమంచుండి ఆయన ప్రాత్మానాముఖాన్ని యా వీణాయ కనిపెట్టియుంచుటచే కీనికి “అయ్యుతరాజేంద్రమేళిణి” యని చేయవచ్చుటకు కారణమైనదని గ్రహించునది.

5 చలిణి:- ఇది నాట్యశాస్త్రమును అదిలట్టణగ్రంథమునకు కర్తృత్వం భరుతునిచే కనిపెట్టబడిన రెండు వీణలలో మొరటి వీణకుగల పేరగును. భరతును ఒక స్థాయిలో 22 ప్రతులులందునని ప్రయోగచ్ఛాంతిరములద్వారా నిరూపించుటకు కీనిని నుపయోగించెనని తెలియుచున్నది.

6 ధృవీణి:- ఇదియు భరతాచార్యునిచే కనిపెట్టబడిన పైరెండు వీణలలో రెండికి వీణకుగల పేరగును. భరతుడు ఒక స్థాయిలో 22 ప్రతులులందునని ప్రయోగచ్ఛాంతిరములద్వారా నిరూపించుటకు యా రెండికి వీణనకూడ శుశ్రావాగించెని తెలియుచున్నది.

గోటువార్ష్య వివరము.

గోటువార్ష్యము :— ఇది శాస్త్రానుమతగా కొనుటకు తాక్కునిసంఘాతము, శుశ్రావాగించుటకు ప్రాపించుటకు నిరూపాద్యుతుడి కోరియుటాలించుటకు,

ఇష్టువి వాచ్యమునకు తంత్రి వాద్యమునకు చేరిన మిథువాచ్యమై యిన్నది. కీర్తినే “హసోనాతుకపీణి” యని కూడ చెప్పమరు.

i. గోటువాచ్యమునకున వీకావాచ్యమునకున స్వరూపముగా వ్యాఖ్యాసమంతగా తేణోయించుకలె స్వరస్తాఫముల నిరూపించుట కప్పబడిన సెట్లుమొత్త విభాగాలువాచ్యమునం ఇంచవు. ఇటిమొక్కటే ఈ రెండు వాచ్యములకుగల మఖ్య కైన వ్యాఖ్యాసము. ఈ కావ్యములనే వచ్చొనిక (ఫిచేలు) యంచుకలె అధ్యాపకులే కీర్తిని స్వరస్తాఫముల నిర్మియించుకొనుచూ వాచ్యమొన్నవలని యిన్నది. గండుక నే గోటువాచ్యము మాడ వాచ్యసులకంటే సుకిట్లికప్పసాధ్యమైనదియు, తినంత గంభీర తైల ధ్వని విశేషముల వాచ్యమైనియు చేపబడుచుస్తది.

ii. తంత్రుల వివరము:— ఈ గోటువాచ్యమున మఖ్యముగా 7 తంత్రులుండున. నాట్యాల సై కొన్న మిథితంత్రులనియు, క్రింది మూడున్న ప్రక్క తంత్రులనియు చెప్పబడున.

iii. మిథితంత్రులను ప్రతిచేయు విధము:— ఔనుండి 1వ, తంత్రి ఆనుమంద్ర శంచమితుగను, 2వ, తంత్రి మంప్రమణ్ణమితుగను, 3వ, తంత్రి మంద్రపంచమితుగను ఈ, తంత్రి మధ్యమణ్ణమితుగను ప్రతిచేయవలెను.

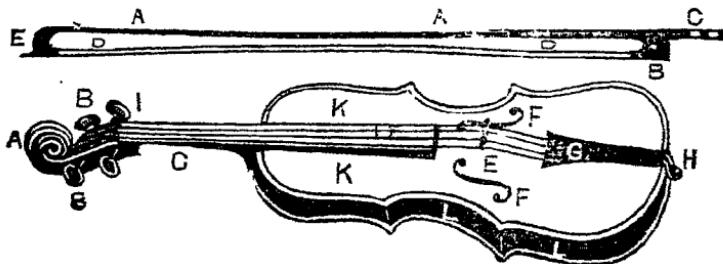
iv. ప్రక్కటంత్రులను ప్రతిచేయు విధము:— 1వ, తంత్రిని, మధ్యమణ్ణమితుగను, 2వ, తంత్రిని మధ్యపంచమితుగను, 3వ, తంత్రిని తారమణ్ణమితుగను ప్రతిచేయవలెను.

v. కడిచేతి యాధ్యమితుగను:— వీకావాద్యమునందుకలె గోటువాద్యమునందుకూడ కడిచేతి ప్రేశ్చు తంత్రులనుచూటుట కుపరమోగించవలెను. అందు మఖ్యముగా చూపుట, నదెమి ప్రేశ్చులో ఆయా స్వరముల ననుసరించి మిథితంత్రులను మిథుచూ వాచ్యమొన్నవలెను. ఉంగరపు ప్రేశ్చు దీమ్మాకురములు పరికించునప్పుడు మిథితంత్రుల వస్తుచీ నొకేసారి మిథువలెను. ఆయ్య చేయుటవలన వాద్యమునందు ఆధార ప్రతియిమిడి యిన్నటుల వినిపించుటిగాక 2ంభీరమితుగను, రంజకమితుగను యుండుము. చిట్టికెన ప్రేశ్చులో ఆయా తాళములండు గల ఘోరులా పపుచోట్లు మిథితాశము లెఱక్క కాలప్రమాణమును డెలుపవలెను.

vi. ఎడమచేతి యాధ్యమితుగను:— గోటువాచ్యమున వీళయందుకలె ఎడమచేతి ప్రేశ్చు సుపరమోగించక ఘోరు 2 లేక 2½ అంగుళముల పొడవులు, ఘోరు 1½ అంగుళము వాధ్యమితుగల రూళ్ళక్షుపంచి కొయ్యమొక్కటి ఘోరు చేతి బొటును,

చూపుదు, నడిమిక్రోవో పట్టుకొని దానిని తంత్రులైన నంటిమండునటుల యాంతి ఆయా రాగముల నమశించి స్వరస్తానము లేవుఁడుచూసుచూ వాఢ్య మొనచ్చుకల్గామ. ఈ గోటువాఢ్యమును గుణించిన తెలిపర వివయములన్నియు వీళావాఢ్య వివరమునండు తెలుపబడిన వివరములగుటుచే ఖిగత వివరములన్ని తిఫి మరల నిచట డెలుపబడ తేది గ్రహించుసది.

వయులిన్ వాఢ్య వివరము.

i వయులిన్ (Violin) వాఢ్యము :— ఇది వాఢ్యర్థాగములలో తంత్రి వాఢ్యములో చేపణడైయున్నది. ఇయ్యది పాచ్చుక్కులచే కెవిపెట్టబడిన వాఢ్యమును కర్మా టుక సంగీతము నామాలాగ్రముగాను, లత్తు, లత్తు యు క్రీముగు ప్రమార్పించుట కనుకగువాఢ్యముగుటుచే నిదియొక ప్రామాణ్యమైనసంగీతవాఢ్యముగా సేవుభారతదేశమంతటును పరిగణింపబటుచుచ్చుది. ఇందుగల మధ్యవిశేషమేహసగా ! ఇయ్యది కర్మా టుక సంగీతమునేగాక, హింయాసానీ, పాచ్చుత్ర్య సంగీతములనుగూడ తరిగా (సోంగ్) కచ్చేపి చేయుట క్రూత గలియున్నది. మతియు నిదిగాత్రగానముకే గాక తెలిపర మధ్యమైన సంగీతవాఢ్యము లన్నిటికిని ప్రక్క వాఢ్యముగా కూడ నువ్వుగాఁంపబడిన వాఢ్యముగానుండుటుచే నిది తంత్రివాఢ్యములలో ఖగుల క్రేష్టమగు సంగీతవాఢ్యముగా పరిగణింపదినిచుస్తుది.

ii వయులిన్ యొక్క పోహంముల వివరము :— ఇది మధ్యముగా కి ఇథముగా నుంకును. అని యేవనగా ! (1) నిందు తైజగలవి (2) మప్పుతిక క్రీతైజగలవి (3) క్రీతైజగలవి. ఇనిగాక క్రీతైజగలవికూడ నుంచుచు. ఇని అధ్యాత్మ కుల వయిస్తు లేక శిర పోహంము లభ్యి ఆయ్యాతైజాఖ వయులినిఁచు నీర్యయించి శ్రవయోగింపబడుచుండుచు.

iii వయులిన్ యొక్క వివిధభాగముల వివరమః— వయులిన్ డెల్టా సంచిధములగు భాగములు పటమునందుగల ఈ, చెందలు L, వణపగల గుర్తులతోను, పేర్ల తోను యాగిగువు తెలుపులడుకు గమనించునది.

“ A ” గుర్తుగల భాగము తల లేక (Soroll) అనియు, “ B B ” గుర్తుగల భాగములు చెవులు (Pegs) అనియు “ C ” గుర్తుగలభాగమును మెడ (Neck) అనియు, “ D ” గుర్తుగల భాగమును ప్రేర్చు అవయవసే చదుసైనబ్లూ (Finger board) అనియు, “ E ” గుర్తుగల భాగమును పీమలేక (Bridge) (Bridge) అనియు, “ F, I ” గుర్తుగల భాగములు ధ్వని నిచ్చుర్చంద్రములు (I-Holes) అనియు, “ G ” గుర్తుగల భాగమును తోకముక్క (tail piece) అనియు “ H ” గుర్తుగలభాగములబ్బున్ (button) అనియు (i, గుర్తుగలభాగమును సట్ “ nut ” అనియు “ J ” గుర్తుగించున్న ఇన్నా తంతులునియు K.K. గుర్తుగలభాగమును అర్థచంద్రాకారముగల ధ్వనినిచ్చు బల్ల లేకగుర్తుము అనియు, L-L గుర్తుగల భాగములనువంతులు (Bib) అనియు, అదుగుభాగమును, వేడకభాగము (The back) అనియు చెప్పుబడును.

(iv) విల్లాయొక్క వివిధభాగములవివరమః— పటమునందుగల విల్లా (Bow) యొక్కపలువిధములగు భాగములచ్చెద్దను నీ క్రిందగమనించునది. “ A. A.” గుర్తులగల భాగమునక్క (Stick) అనియు “ B ” గుర్తుగలభాగమును సట్ (Nut) అనియు “ C ” గుర్తుగలభాగమును సీల (Screw) అనియు, “ D ” గుర్తుగలభాగమును పెంత్రులకు (Heir) అనియు “ E ” గుర్తుగలభాగమును తల (Head) అనియు చెప్పుబడును.

4 తంతులవివరమః— వయులిన్ (ఫిడేలు)కు ఈతంతులుండును. క్రిందినుండి ఇవ తంతిని “మంద్రమష్టమనియు ఇవ, తంతిని “తగ్గిపంచమము” లేక మంద్రపంచమమనియు, రివ, తంతిని మధ్యమష్టమలేక సారణియనియు ఇవ, తంతిని మధ్యపంచమమనియు చెప్పుబడును.

5 తంత్రులనుతంత్రాచ్చెయివిధము— మంద్రమష్టమమగు Iవ, తంతిని పట్టు లేక నరము లేక ఈత్తుతోగిమిచ ఇంరూచుట్టి తంత్రాచ్చెయిదురు. ఈ మాటలాను పట్టుమిచ ఇంరూచుట్టినతంతిలేకే ఏనుల శ్రీమతుగా నుండును.

ఇవ, 8 వ, తంత్రులను నరము లేక ఈత్తుతోగిమిచ ఇంరూచుట్టి తంత్రాచ్చెయిదురు. నీటిలో రెండవ త్రిపుపుంచనుతంతికండి శ్రీమితు మధ్యమష్టమ తంత్రి సమ్మానానికి, తర్వాత

ఉక్కలను ఉచ్చతంతిగానుండును. వైశాఖరకుల తంత్రులను వుపయోగించునప్పుడు తక్కువ క్రూతిచేయునప్పుడు యొక్కవ మంచుగులతంత్రులను పొచ్చు క్రూతిచేయునప్పుడు తక్కువ మందుగుల తంత్రులను వుపయోగించవలేదు. అణ్ణుచేయటాగే ప్రేష్టు తంత్రులపై నొక్కటూగల అనుమాలను బ్రహ్మికూడా తంత్రులను నిర్ణయించవలేదు.

vii. తంత్రులనుచేయువిధము:— వయోలిన్ యందుగల తంత్రులనుచేయునప్పుడు తంత్రులయొక్క ఒక్కానుపటమునందుగల “O” గురుతులోని మెంటింగుల రంగ్ర మంయగాని, వానికి ఇతపరచిన 4స్టోగ్ అష్టవురులందుగాని దూర్మానుడిచేసి రెండవ శాసను ‘॥’ గురుతుగల కీట (బ్రిడ్) మిముగా B-B గురుతులందుగల చెవుల (బిన ఎంచి) మచ్చు లిగించవలేదు.

viii. తంత్రులను క్రూతిచేయువిధము:— వయోలిన్ కుగల నాల్గుతంత్రులలో వైమండి 8 వ, తంతిని ఆధారప్రూతియును మధ్యవర్షముగుసు, ఈ, ఉచ్చతంతి మధ్యపంచమముగును, 2వ, తంతిని మంత్రపంచమముగును, 1వ, తంతినిమంత్రమధ్యముగును వశసగాప్రూతిచేయవలయును. ఇటులచేయబడుక్రూతివంచమప్రూతియని చెప్పజమను.

ix. క్రూతిచేయటాగల భేదము:— వయోలిన్ తంత్రులను క్రూతిచేయటు రెండు విధములుగానుండును. అని 1 పంచముప్రతి, 2 మధ్యముప్రతి యగును.

(1) పంచముప్రతి:- ఇదిమంత్రమధ్య, మంద్రపంచమ, మధ్యమధ్య, మధ్యపంచమ ములంగా తంత్రులను క్రూతిచేయబడును. ఇదిపాఠారణముగా పురుషగాత్ర సంగీత ములందు చేయబడుచుండును.

(2) మధ్యముప్రతి:- ఇదివైనలెలిపిన పంచముప్రతిలోాగల నాల్గుతంత్రులల్సు వైమండి 2వ, ఈ, తంత్రులనుఅనగామంత్రపంచమ, మధ్యపంచమస్వరములను 1శ్రీరక్తమిత్రిగించినచో అనగా శుభమధ్యములుగా చేయబడినచో ఆష్టతిని మధ్యముప్రతియని చెప్పబడును. ఇది శ్రీ గాత్రసంగీతములందు వుపయోగించుడురు. అయితే గాయికుల, గాయమల గాంధ్రార్థమును బెట్టియు, రాగములందుగల పంచమాంత్ర్య, ఇంకాంత్ర్య, నిషాధాంత్ర్య భేదములనుబెట్టియుకొన్ని సందర్భములలో పుషమాతకమధ్యమధ్యముప్రతి చేసియును, శ్రీమత పంచముప్రతిచేసియును కాయించటం కద్దు.

* తంత్రులను త్రుతిచేయటండుగల నియమములా : —

వర్ణాలీక్రమాలక్క తంత్రులను త్రుతిచేయటలో గాయకులగా త్రఫర్మిషను, తంత్రులలోక్క బలము సమసించి పంచమప్రతిలో సాధారణముగా 1 మొదలు క్రూరైక త్రుతికరకు చేయకచ్చును. అంతశంకై హోమ్యగా త్రుతిచేయవలని యూన్సుప్పుడు మధ్యమహత్త్రిచేయటు విధియగును.

(x) వాచ్యముసంము ఉపయోగించు సాధనములు : — వర్ణాలీక్రమాల్యాసత్కృతము విల్సు (Bowl) అం సాధనమును ఉపయోగించవలెను. ఈవిల్సును ఒక నిదుపాటి చావగల కళ్ళు గుండ్రముగాం, సన్నమణగా మచేసి దానికి గుళ్ళపు చెంద్రుకలనపరి తయారుచేయుచును. ఈ పెంచుకంట కాకుచేయటమ రోషన్ (Rosin) అని మస్టిలము నపయోగించవలెను.

(xi) కుడిచేతియాగ్యసము : — తైన తెలుపబడిన విల్సురైప్పు తొందటిణాసత్కు కుడిచేతితో పట్టుకొని తంత్రులమాద పెంచుకంటిచేయండునటు లచిల్లుమంచి మంచుకు చెఱకు లాగుచు భ్యని ఇనింపచేయవగును.

(xii) ఎడమచేతి యాగ్యసము : — ఎడమచేతిని ప్రేశ్యాపనకొనువల్సే బిల్ (Finger Board) క్రిందియండి కుడిచేతిపుగా ప్రేశ్యిసి చూపుదు, నడిమి, ఉంగరత్త చిట్టికెనవేళ్ళు తంత్రులపై వంచి నిఱుపవలెను. బొటునప్రేశునుమాత్రము ఎడమప్రక్కాచేయంచి ఫింగర్ శోట్లు నంటిచుంచవలెను. మిగత ప్రేశ్యసు అయిస్సురస్తాని ములయ ప్రేశు సహజముగా సంమూలగలుగునటుల సాధారణముగా చూపుతుప్పేరి తోరథ, దైవతములను, నడిమి ప్రేశుతో గాంధార, నిషాదములమ, ఉంగరము ప్రేశుతో మధ్యమ, మాటలములను, చిట్టికెనవేలుతో పంచమ, మిసిరిషథములను బిలుకుస్తును నడు ముచు వాయింపవలెను. కొన్నిసమయమందు ప్రేశ్యసు సమయోచితముగా కుడియోగును దగును.

ఇటుల స్వరములను బలికొంచులో పంచమప్రతియంకుండునపు మంద్రమాట్ట, మంద్రపంచమ, మధ్యమాట్ట, మధ్య పంచ మమల ను ఎడమచేతి ప్రేశ్యపు తంత్రులపై నముమకసే కేవలము విల్సు సహజమాటో జే స్వరములను బిల్లికి కి చ కమ్మును.

(xiv) రెంచేతులమగల యమంధమకు : — ఎడమచేతి ప్రేశ్యతో తంత్రుల నముకుండును, కుడిచేతితో విల్సును (Bowl) మంచు తెఱసక త్రిప్పుమితును, మిసిరిగా

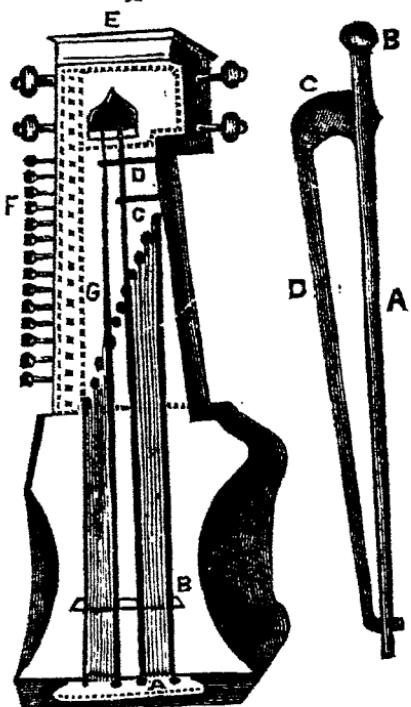
నుండి ఆయుష్మానుగు నవ్యుతిని, ఆయుక్తాలములకు యానసాంచి శంఖచేకుతుండుని
కాని కొకటి యానబంధుగా నుండివలెను.

XV వయోలిన్ ఆశ్వాసించుకు గతసించువసుఖ్యాంశుః— ప్రైణాశిఖ
వాచ్యులతుందులను చక్కగాగ్రహించి అమోర్, విలోతిక్రముగా వచ్చుల
ములందుగాని, కశిసుముత్తికాలములందుగాని స్వరావ్యాప్తితలంకారములవఱకు ఆశ్వాసా
గాపకలతుందుల నసుసహించి యభ్యుసించవలెను. రమణీతే, రఙ్గ, కృతి, క్లోనాదులు
సభ్యుసించుకువు స్వరథ్యామువకు అశ్వరముఽకోపసాం విల్మానువయోగించుమను, సాహో
ప్రభ్యామువకు ఆయు సంవర్ణాఽసారమ్యే ఒకటిలేకంటు లేస అంతక్కువ అష్టవు
ములసవకు నోకోపా విల్మానువయోగించుచు ఆయుతాళ్ల, జాతి, కాలదియితములందు
శాల పుఱిభుమిలగుమాన్యులకు తెగినాన్ని విల్మానువయోగించుచు వాచ్యుయభ్యుసించవలెను
చుట్టయు నిందగల నూత్మరహస్యములనింపు దెలియాశించు వాచ్యుమంచూతేసు
సుప్రశ్నిధి విచ్ఛాంసులన్న దెలిప్రికానటిసుంతయు సంపుట్టముగానుంచును.

xvi సప్త తంత్రుల వయోలిన్ వాచ్యు వివరము.

ఇయీపల కొంచు వయోలినుకు 7 తంత్రులనుసేచి వాచ్యుమోయ్యుయున్నారు.
ఇదియోక్ నవీనక్లునా రిశేషమనిచెప్పకతప్పము. ఈ 7 తంత్రుల సూచిసోగించున్న
మొబులవగా! వయోలినుకులముఖ్యుమను 4తంత్రులుఽక్కెంపి 2వ, 8వ ఇవ, తంత్రుల
మంజుక్కుట్టాడానికి అదే రకముకుండి దకియోకటిశ్చీ (=) యోప్రాణ్యోధ్వర్మా యాస
రాబుల ఇంటుగా నుంచున్నాను తంత్రులలు సేయవలెను. ఆ న్నానుమోయ్యు 1+2 +
3+2 = 7తంత్రులనుసు. ఇట్టీ 7 తంత్రులుఽలవాటినిస్తుతంత్రులులవయోలింపంచా—
ఈ 7తంత్రులలు క్రతిచేయునప్పము 1వ, తంతినిమంద్రమంజుముయు, 2వ, ఇంటితంత్రు
ఉగ్రాశాశట్టి మంద్రపంచమమ్యుయు, రెండవి ఆశుయం ద్రచంచమమ్యుయు, 3మ, ఇంట
తంత్రులలోశాశటిమయభ్యుమ్యుగాను, రెండవియంద్రమంజుమమ్యుయు, ప్రతిచేయవలెను.
ఇటులప్పత్తంత్రులుసేయుట్టాల నిశేషమేపునగా! ఏకతంతియందు బలువు నాచము
కం పెట్టితంత్రులముందు బంగుమనాచము రెట్టించై విషటికు గంభీరముగాసుంచును.
ఇదియోక్కుచే సప్తశంత్రులు నేయుట్టాగే లవిశేయును. కాని కర్న్యాటక పంచితముని
ఏకతంతినాచమే సుప్తముగాసు, సంత్రమాయముగాసు, కాప్తురప్తముగాసు, పంతు
కింపుగాయ యుంకుటిచే మనదేశియినపు సుప్రసిద్ధవయోలింపులూ చాలా చంపి వాయి
వయోలిషులకు 4 తంత్రులనుమాత్రమే వ్యవయోగించి వాయింపుటకు కావణిసైవచి
గ్రహించుపడి.

సారంగివాద్యము:- భారతదేశమనందగల అసంఖ్యాకములను సంతోషవాద్యమలలో కొన్ని బహుళప్రచారములో ఉంచుటవల్లను, చుక్కార్ధ ఉన్నతమైన సంతోష

సారంగివాద్యమును కలిగి యుండుటచేలు ఉనక్కు ప్రామాణికములోనికి వచ్చేన. సారంగి వాద్యముకూడ పైనటెలింగ్ రెంపుకారంఘముల చేతనే ప్రామాణికమును వచ్చేన. దీనిని హిందూదేశభూతిచేఱు అని నూడా చెప్పవచ్చును. ఇచ్చుకీ వక్కింఘమును కన్నాళుకు మాట మొదలు ఉన్నమున కాశీరూపరవు వాయిమీగాంచియొన్నపుట్టికిముఖ్యమును కాంపిహిందూసాసాయంఘమా త్రింపతిసంతోష, నాటక ప్రచ్ఛన్ధమలలోస్త వీనిని విధిగానపయోగించటంచ్చు. కానిసేహుద క్షీణి భారతదేశమంచశిసేని మాసుడియోలన్నింటి యందును, అన్నటండ్రియో రేడియోసేమను లన్నింటి యందునకూడ యావాద్యమును విధిగా నపయోగించుచొన్నారు. దీని స్వరముసున్నితముగాను, మనోహరముగాను యుండి వయోలా (Violin) స్వరమును లోచియుండును. వ్రతమానకాలములో సాధారణముగా యావాద్యమునందు హిందూస్తాని సంతోషమునే ప్రదర్శింపగలుగుచున్నను భూర్యకాలమన కొండరీవాద్యమునందుకర్మాణుకసంతోషమును కూడ జయవ్రదముగా ప్రదర్శించి యున్నటుల తెలియుచున్నది.

సారంగికిగల ముఖ్యతంత్రుల వివరము:- దీనికిముఖ్యముగా మాముదళసిద్ధుమిగా గట్ (Gut) లేక నవములోచేయబడినతంత్రులుందును. ఒక్కాక్కుపుడునాలుగపతంతిగూడ జకచేయబడినపుట్టికినిపై 3 తంత్రులుమాత్రమే నీవాద్యమేనర్చుట కుపయోగింపుడును. మరియు యానాలుగేగాక మరికొన్ని అదనపు తంత్రులుగూడనుండును.

సారంగికిగల ఆవనపుతంత్రులవివరము:- పై 1, 2 ముఖ్యతంత్రులమధ్య కింబత్రికితంత్రులును, వాటిక్రింప ఇం సన్నిఖ్యతంత్రులును, కిప, తంత్రిప్రక్కన 3 లు త

పీటంత్రులును, వాటిక్రింద 12 సస్నేహి ఉక్కాపీటంత్రులునవుండి పొత్తు ము $6+8+15$
 $+12=41$ అవస్థపీటంత్రులును, యోవాచ్ఛిమునంచు ధ్వని సామరస్యమునకు గించుపుకు
నుపయోగపడుచుండును. కొన్ని టీఱో నీఆవస్థపీటంత్రులు 15 మాత్రమే వుంచటంస్న.

iiv సారంగివాచ్ఛిమును తయారుచేయువిఫలము:- మొరుచు ఒకకొచ్చుచు తొలిని
గార్భమును తయారుచేయుచురు. ఆగర్భముయొక్కపైభాగములో చర్మముతో మాము
జుచు. ఆ తమివాత దానికి కావలసిన తంత్రులను జతచేయునుచు.

v సారంగిని పుపయోగించువిఫలము:- కమాన(Bow = విశ్లు)తో వాయింపబడు
యితరవాచ్ఛిములవలైనే సారంగినికాడ నిలుపుగాప్రయోగిని వాయిం చుచుసా. ఈ వాచ్ఛి
మునండు నిష్టాలగుటుకుమిక్కటి లుఢికుశలతచుము, అట్టిప్పుటిలచుము సకసము. మాటు
వ్యామినంచును, మార్గరమునంచును, మిక్కటిప్రేట్లునైన యోవాచ్ఛిము వచ్చిజథాకత
చేకుములో విశేషప్రచారములో లేకంపుట ఆక్రోప్పకరమిషణిసును. కాని లూచీను
మనదేశములోకాడ కొంపతు యోవాచ్ఛిములను తిఱచుగా ఏకోంచుట, ఉప్పుటింగ్ ఇం
చింపుతు తట్టిఫించుచున్నది. గనక ముచ్చుంచిచ్చుటగూడ నీవాచ్ఛిము కొంపకుటపు అర్థి
చ్ఛాయగుట కచకాళము గలదని చెప్పుచ్చుసు. దెంగాంలో “సేంద్ర” అనువాచ్ఛి
ముకూడ యిదేవిఫలముగానుంచును. కాని దానిపైసగభాగము భాగిగాసండి చూచుచువు
మగుల వింతగా మంచును.

vi తంత్రులు నేయువిఫలము:- సారంగివాచ్ఛిమునకు ముఖ్యమైన 1, 2, 3, తంత్రు
లయొక్క ఒకకొను A గురుతువ్వన్న ముడిటైచి లెండవబిన్రవు B C గుణములగ
లిఫ్ట్సె (Brig) లయిదాగా కుడిటైప్రసగల పైచిరచాలకు 1, 2, తంత్రులను, ఎడముపైపు
చిరచాలకు 3, వ తంత్రియును, మర్చిలిగించుచుచు. ఈ 3 తంత్రుల మధ్యమంచు 14
యిస్తడి తంత్రులను కాడ A గురుతువ్వనే ముడిటైచి B, C D, గుర్తుగల ప్రిట్ల
మిండుగా సారంగి చిరచాలగుల E గురుతువ్వనుంచు చిరచాలకు చుట్టి బిగింతును.
ఇశేరీని క్రిందిపరుస్తామంచు 27 తంత్రులను A గురుతువ్వముడిటైచి B గుణములగ
లిఫ్ట్సె క్రిందిపరుస్తామంచు రంప్రములనుండి సారంగిస్టోల్ G గురుతుక్రిందనుండు
రంప్రములగుండా క్రిందికిరీసి ఎడమ ప్రక్కన F గురుతువ్వనుంచు చిరచాలకు
చుట్టి బిగించుచురు.

vii ప్రతిచేయ విఫలము:- ప్రతిచేయువుపురు 1 వ తంత్రిని ఆధారముతియగు
మధ్యవడ్డమును, 2 వ, తంత్రిని మంద్ర పంచముగురి వ, తంత్రిని మంద్రవడ్డము
భమ ప్రతిచేయుచురు, ఈ 3 తంత్రులపుధ్వని నుంచు 14 యిస్తడి తంత్రులను అధ్యా

కాగ ఆంహారావ్యాపాత స్వరమల సనుసరించియును, వానిక్రిందనండు 21 ఈమ్ము-
తంత్రులును అయి రాగ ఆంహారావ్యాపాత ఈపోణ స్వరమల తుఫ్ఫ, విక్రతిశైరమల నాను
ఉంచియును ప్రతిచేయుచురు. ఈ 41 తంత్రులును వాచ్యముసంచు సుచుయానుకూల
ఒక ఆయుస్వరమలకు తిరిన ప్రతిచ్ఛనిని యిచ్చుటవలన వినుటు కెంతో మనోహార
యుగా సంఖయించే ఈక్కుని మాఘవ్యంగాలు గంభీరముగాను చొంటు .

VIII సారంగీని వాయించు వీళు:- దీనిని కట్టుచేసే కలెగాక్కె ర్వాచ్యానైకి స్వాపు
స్థును ఉట, తంత్రునికి ఉడియుండు స్థిలి. ప్రశ్నాని వాయించుచుటును. కపికి వేతితో వ్యాపార
ఉందుకొని తయా క్షో గుండ్రముల సమసంచి ఆ యా తంత్రులలుచెప్పియు కొంత
ముగ రాజుడి చేయుచురు. ఉట, గోళు, వర్ణులిన్ వాచ్యములంచు వలెగాక సారంగిలో
ఎంచుచేతి చూచుటు, సడియిస్తేళ్ళ నోళ్ళపూరి భూగము తంత్రిప్రక్కు సంటియుంచి
అయి స్వరమల హోమ్యతనులు బ్రట్టి ముందు వెనుకకు లాగుచు సారంగివాచ్యములు
వాయించుచుకొని గ్రహించునది.

సితార్ వాద్య వివరము.

సితార్ వాచ్యము:- ఈ క్రూర భారతదేశమలో విశేష ప్రచారములూస్తన్న హిందూ
స్క్యాని సంగీత వాచ్యములలో “సితార్” ఒక మున్ము వాచ్యముగా పరిగణింపవగును.
ఇది వాచ్య విభూగములో తంత్రివాచ్య క్రమమకు చెంచును. దీని భ్యని సున్నితముగాను
మనోహరముగాను యుంచుటచే కాశ్త్రీయ హిందూస్క్యాని సంగీత ఉచ్చేణించేగాక తిగి
ఉరు, లలిత సంగీతమలంచును, నాట్యప్రద్వస్తుసమలంచుకూడ దీనిని వ్రంతొగించుటం
క్షణ్ణ. దీనిలో ముఖ్యమైన లంత్రులు 4 వుంచును. ఇలి సంతోషమయి ప్రసరించుట కుపస
రొగపచును. ఇవిగాక లుంకు 14 సహియ తంత్రులుండి వాచ్యముండు ప్రధాన
మైన ఆయుస్వరమలక్కుత్తిచ్ఛనినిచ్చుటవమోగపకుచుంచును. సితార్ లో 20 మెట్లుం
చును. అవిఆయారాగ స్వరమలకుసుంచుమగా స్వరఫోసమల సేవుకుచుట్కెక్కడాన్నిటు
పిలుగానుంచును. వాచుకు తాను ప్రదర్శించబోవు రాగముచేస్తే స్వరమల క్షో
గుంచుగా మెట్లుచు ముండుచుగాని, పెఱకుగాని లాగి స్వర్బూటుచేసుకొనుట ద్వారా
స్వరస్కానముల న్యాయించుకొని ప్రసరించును. “ఎప్రాక్” వాచ్యముంచినకలే దీనిలో
కూడ తంత్రులనగ్ని కావలిని ప్రతికి సుచేసికొని కుడిచేతిట్రేళ్ళతో విచుచు,
ఎడుచేతిట్రేళ్ళతో తంత్రుల నదుముగా వాచ్య మెండ్రురు.

సరిష్ట వాద్య వివరము.

సరిష్ట వాచ్యము:- ఇసియును ఈ క్రూర భారతదేశంలో విశేషంగా సుసుగాంచ
శింమూస్కాని సంగీత వాచ్యములకు చెందిన తంత్రివాచ్యముగును. దీనికి సితార్ వాచ్యము

సంచారంలే మైళ్లఁడక, సారంగి వాచ్యమును బోలిపుంచున. ఈవాచ్యమునందు నితార్ శాఖలె కడిచేతులైశ్రేష్ఠులో మిటుటుగాని, సారంగి వాచ్యమునందులె కమాయి(బ్లాజ్)ను శ్రవణోగించుటగాని లేక ముక్కొప్పాకారముగల ఒక చిన్న పరికరములో మిటుచూ వాచ్యమునుచూచు. ఎంచుచేతు ప్రేశ్చును నితార్సండకలె తంత్రుల సచుమటు కుపయోగించక సారంగియుఁంచలె చూచుకు, ఇడియిలైశ్రేష్ఠునూకి భూమయితిని అంచే యించుంచుటల ప్రేష్టుగాఁంచి ఆయోరాగిస్ట్రూపుల కంగుటమగా కుంచుకుగాని, ఇంకికుగాని చారున్న వాచ్య చుపట్టి. ఇంకి ప్రధానాన్ని ఇంకి ప్రేష్టులోకి చుప్పుతును 18 రెంత్రులంపుఁ. ప్రధానశింత్రుయాగాకి ఆచెనటుఁంచున సహాయ తంత్రుల వాచ్య మునించు అయి రాగములంగుఁలస్వరములక్క ఉగిఁట్లుగా ప్రతిభ్యాం నియ్యునిఁ విసుటుకెంచుటు ఉండముగా నుండును.

ఎప్రాత్ వాచ్య వివరము.

ఎప్రాత్ వాచ్యము:- హీంమాథానీ సంగీతములు. ప్రవీణుచు తంత్రివాచ్యములల్యే “ఎప్రాత్” వాచ్యము మయుల ప్రాముఖ్య సైసదిగా చెప్పుకుచ్చున. నితార్, సారంగి వాచ్యములవలె తీనివిహాదా శాత్రువు సంచితముఁ ప్రవీణుచుటు కుపయోగించున. ఇది వచ్చునేన్నావలె విభూతు గ్రసిట్లుఁ, నీణావలె సెల్లుఁ గలిగిపెట్టియు తంత్రివాచ్య మండున. తీనికి మఖ్యముగా 4 రెంత్రులంపును. వాటిక్రింద స్వాధారముల నిర్మాణించు సెల్లుఁంచున. పైన చెరింగ ప్రధానమైన 4 తంత్రులేగాక మండిస్తు అంచు తంత్రులుఁచ ఇంకి వాచ్యముకంగా ఒక విధిసైన సాంచస్యమ (ప్రతిభ్యాం)ను కింగించుంచున. కంఠంత్రులన్నిటిని వాచ్యముయొస్తు ప్రింగ భూమా సుచేసే వాటి కుచ్చున కీటుల (బ్రిఫ్లెల) మాచుగా పైనంచు రచాలక్క ఏప్రెగించి కేవలసేస శ్రుతికి సృచేయుకుపు. ఇది మాచుటుఁ సారంగి వాచ్యమును పోశించించాలి.

మయూరివాచ్య వివరము.

మయూరివాచ్య వివరము:- హీంమాథానీస్థానిధించియును ప్రమిల్యం చు వాచ్యములల్యే “మయూరి” వాచ్యము ఎండ నొంపించుయై వాచ్యముగా సెంచవచ్చును. తీనినే “శాంతి ధీచ్ఛేం” అని ము, టాన్సెస్ (Tansen; అని ము చెప్పుకుచు. ఈ వాచ్యముతో సెంతి ఆకారమును లోచి నుండి ధ్యానిచ్చు కోండ ఖాగించి నుంచి లోచి తీనికి “శాంతి ధీచ్ఛేం” కుంచేం కుచ్చుకుచుపు. ఖాగించేయుఁంచుల తీఱిపు కుచ్చుకుచుపు. ఖాగించేయుఁంచుల తీఱిపు

వాచ్యము విషటుకెంతయు యిష్టముగా నుండును. ఇందుకు మఖ్యకారణము దీని అకారమునవు తెగిసట్లుగా చీని ధ్వనికూడ మిక్కిటి సున్నితముగాను, మనోహరముగాను పుండుచేయగుతు. నీతార్ వాచ్యమునందువలె దీనిలోకూడ ఆయా రాగస్వరములకు తెగిసట్లుగా చెట్టును కండుల్చుకు వీలుంపును. ఆసెట్లువైన ప్రధానసైన తంత్రులు వేయ బడుచు. మరియు సారంగిలోకట యా “మయ్యాచ్”లోకాడ ప్రతిధ్వనినిచ్చు అపసప్త పచ్చయ తంత్రులుమాడవుండి వాచ్యమునందు సాయిరస్వయమును కటగించుచుండును. ఆసెట్ దీనినితార్, సారంగి వాచ్యముల కలయిక వాచ్యముగా చెప్పటికు కావణాసైనది.

దిల్చుబావాచ్య వివరము.

దిల్చుబావాచ్యము:- హింమాఫానీ సంగీతమునందువయోగించు తంత్రివాచ్యములలో “దిల్చుబావాచ్యము” నొక మఖ్య వాచ్యముగా చెప్పవచ్చును. ఉప్పర భారతదేశంలో నీ వాచ్యము మిగుల ప్రచారమునందుగలదు. ఈవాచ్యము మాఘర్యసైంటియు, గంభీర సైంటియు ధ్వని గలిగిసిదుగుటచే తలిగా (సోలో) ప్రదర్శించుటకూడ మిగుల తగియున్నది. సుప్రసిద్ధాలైన దిల్చుబావాచ్యకులు దీనిని ప్రదర్శించునపుడు వింటు కెంతయు రంభముగా నుండును. ఇది మిటు వాచ్యమునిపు చెందిన తంత్రివాచ్యమును.

తంబురవాచ్య వివరము.

తంబురవాచ్యము:- ప్రాచీన కాలము నుండియు భారతీయ సంగీతములగు కంగ్ను టిక, హింమాఫానీ సంగీతముల లేంటికిని మఖ్యముగా నువ్వయోగించు “ప్రతు” వాచ్యములలో “తంబుర” అతిప్రధాన సైంసియు, విశేషసైనికియుగా చెప్పవగును. ఇది తంత్రివాచ్యకముకు చెందును. ప్రతినిప్రదర్శించుపేచుట కువయోగించవలుకుచే దీనిని “ద్రోన” అని చెప్పయాడు. తంబుర ప్రతు జీవముగలదిగా సాంపుటచే ప్రతి సంగీత ప్రదర్శమునందును చీనినే వువయోగించడం జుయచున్నది. తంబురను సరిగా ప్రతుచేయుటకుగాని, మిటుటకుగానితినఱుసభవము, ప్రతిధ్వనము ఇంచుపును. గనుకే నేటికిని కొండచు గాయములు తంబురపు సరిగా ప్రతిచేయుటకుగాని, మిటుటకుగాని తిని యాసుభవమును గడింపజాలకున్నాయి.

తంబురలాని రకములు:- ఇవి మఖ్యముగా చెందు రకములుగా నుస్సుని. (1) దక్కిణాడేషపు తంబురలు (2) ఉప్పరదేశపు తంబురలు. తంబురలను తయారచేయు క్షామలుయేసగా (1) దక్కిణాడేషపు తంబురలను మఖ్యింగా పనపక్కలో తయారచేయు

అటు. ఇంచుకునుఖ్యకారణముచూ సక్క ప్రసుక్కితో క్వాముగానుం చంటిచేప్యవియొల్ఫ్పుటుకె విభమగాను, १०ఫ్రమగానువుండును. డిస్ట్రిక్టుస్కూలుమిగిసక్కుంకావ వువెచ్చాంచుసు అఱుతే నీటి (లైఫ్)కును, రిడాలమాత్రము చంచలప్ప క్షెటాని, ల్యాక్ వుక్ కాని వుపరోగించును. (2) కెంట్రాక్టేషన్సులులు కావ చంచము వైట్రాలు చుసిప్పు తోసేచేసినప్పుటికిని మంచమాత్రము స్టోర్కాను వ్యాపారిసే తయాగిచేయబడ్డా, గానికి బాగా తంచురుగంచీనైసి స్వానిని గారిచి వుండును.

తంత్రుల వివరము: — తంచురుకు ముఖ్యంగా 4 రెంప్రులుంచును. వాటిటో ముఖుమ లోక్కు తంత్రులుంగు, ఒకటి ల్యాప్లి రెంప్రెగాలు వుంచును.

స్త్రీతంత్రులతంచును: — శూర్పవార్హేయకున్నాఁఁ “మధ్యాలనోవించమార్క” అను వార్హి తంచురుకు 7 రెంప్రులుండి, అంచు 8 కంత్రులు ఏంప్ర వంచములుగాను, 3 తంత్రులు చుఫ్యమష్టములుగాను, ఒక తంతి చుంప్ర మష్టముగాను ప్రాతి చేయబడివ్యాపించును. కాని అట్టి తంచురులు లూ కాలములో సెచ్చుటచు కసిషుటుటేము.

తంత్రులనుఁఁ ముఖ్యము: — తంచురుకుగల 4 తంత్రులయొక్క ఒకకొనులు నీటికినఁఁ భూగము ముడిచేసి చెంచవక్కాను నీటిమిచుగా వైయంపువినిర్వాచితుచుట్టి దిగించును.

ప్రతిచేయువిధము: — ఇది దెంపువిథములుగాను వ్యంచును. 1. పంచప్రుతి.
2. మధ్యమప్రుతి యసును.

పంచమప్రుతిచేయువిధము: — తంచురుకుగల 4 తంత్రులలో మొటు 2, చ 3 వ, తం త్రులను చుఫ్యమష్టములుగాను 1 వ, తంతిని సెంప్రపంచముగాను కి వ తంతిని మంప్రమష్టముగాను ప్రతిచేయుచును. నీనినే పంచమప్రుతియని చెప్పుటవును.

మధ్యమప్రుతిచేయువిధము: — వైసదెరిపిన పంచమప్రుతియండుగలి వ, తంతియను మంప్రపంచమును, మాద్ర మధ్యమముగా ప్రుతిచేసినచో అట్టిదానిని మధ్యమప్రుతి యసి చెప్పుటవును.

ప్రుతిచేయుటలో గమనింపదగు వివయములు: — తంత్రులయొక్క బలము నమస రించి తంబురులో 1 మొచు 4౩ లేక ర ప్రుతికరు ప్రుతిచేయకమ్మును. కాని అంతకు మించి చూచు ప్రుతికేయట ముఖ్యముగా తంత్రులుతెలుటకు కారణమయిను.

ప్రుతిచేయువిధము: — తంచురుకుగల 4 తంత్రులను మించినప్పుడు పడిచేతి మటి కటును కుండచైన ఆనించి మధ్యప్రేతితో 1వ, మంప్రపంచమును, చూపుమప్రేతితో 2టు, 3 వ, తంత్రులను మధ్యమష్టములను, 4 వ, మంప్రమష్టము మాటుచూ ప్రుతి

వేయవలైన. అస్తుమిఃయి కుండ సహకచసుక్రోతిగా ०, ధ్వనిచేషమతో పుసుమస్తుమాగాను ప్రతి మాకమంచుంబుల్లాగాని, గాత్రసంతోషమగాని, లేక వాచ్యసంతోషమగాని తిథిమాలమగా २०చుంబుల్లను చీకటివలైం.

శీవో జీవయోగించుభిభుమి:- తింసుక్లా సంగా ప్రతిచేషిన పుసుప్రా కొంచెము వులన్ గాని, లేక కంటేచేషియగానితీభిల్లాని దానినిటిమును పెంతులను ० మధ్యగా మార్పి ఎవచుచేటికో ముంచుకై కలవ లాగుచు కదింతెతో అదేతంతిని వించుమంచవలైమ. అస్తుమిచేషుమలో విషాధ్వానుమోగికి శీవో వచ్చుచుప్పుము తంతుగా స్వయంభూస్వత మేఘది ఆగి ఆధ్యాత్మికులో బీర్చువై జీవస్యాల ధ్వనిగా సుంఖును.

కథిభయగా కి పంచులను శీవాని వులయోగించిపుసు ఆత్మతి గంభీరము తోకూడిన కీములులకై వింటకు చంపమగాసంచౌచైగాక పొముటమ ఉత్సాహమగాకొంచువుండు ०.

వీకొకార్:- అతి ప్రాచీనికాలంలో ప్రస్తరి “ వీకొకార్ ” చు వులయోగించేడి వాడు. దీనిలో ఒకట్టిత రుంకుగా. అతింతని ఆధ్యాత్మికుము మధ్యముల్లాగా ప్రతి చేసి పొంచుచుండిచేపాడు. ఈ కాలయులో సాధ్యాంణగా దీనిని సాముఖ్యమ మాత్రమే జీవయోగిస్తూ భక్తి అయిముఱ, తెల్పు అయిముఱ పొంచుంచుట.

మీకొకారులులో చుట్టుపడ్డ పుసుములు:- ఈ సుంద్రని మేండిన సాంప్రదాయములకు పూమాస కి ఉక్క ఇచ్చి అంగుల వాచ్యముల విషాధ్వాప్తి మార్పి, ఏగించి ఒక ఉప్పుతోగి యొక్క కొంచెప్రించుచ్చుచు ముక్కెసేసి చుప్పుకొరి ఒక ప్రాణించు తిరిచుపు వుట్టి కావ పలిన ప్రతికి లింగించి పుచ్చేయుచును.

ప్సరుము:- (Tuning Fork) ఇది ప్రతివాచ్యము కాకపోయినను కొన్ని నీలీకణైన ప్రతులను తెలుపునట్టి ఒక లాంపా పోకరుచును. కీనిగా సాధారణ ముగా 1 ముచులు రెలేక ర్మ్మ వరకు ప్రతులను తెలుపునట్టి గీతించుంచును. ఆ గీతల్లుకా శరుముటకు వీలుగల ఒక ముగ్గుంచును. ఆ ముగ్గును మనకు కావలసిన ప్రతికి తిగిస్తున్న అయిపీతిలచుచుకుముల్లను లాగి ఉచితినట్టి మనము వీళ్ళనుంచుకొని ప్రతిరింపును ०... గాయకులుగాని, వాచకులుగాని, పోత్తునియము లేకునే కీరి సహి ఖములో తంఖరుచు గాని లేక తదితర తంతి, చర్చువాచ్యములసుగాని కావలసిన ప్రతి చేసుకొనుటకు డాచుంతయు వుపుయోగము. గనుక గాయకులుగాని వాచకులుగాని డ్యూట్యూఫిగ్ ఫోర్కుమ స్వంచుకొనుట యొంతయుఱవసరనుగును.

వేణువాద్య వివరము.

(i) వేణువుయొక్క ప్రాచీనత :— సంగీతమును ప్రవర్తించుట క్రపకరంచు వాద్యము లన్నిటి (Musical Instruments)లో నాళములు (రంధ్రములు)గానీ వాద్యములు ఏకిట్లి పురాతనమైనవని చెప్పువచ్చును. ప్రాచీన సంగీత గ్రంథములన్నిటిలోను యీ నాళములగా వాద్యములు బహువిధములుగా నంది వాఢుకయించున్న ట్లును, అంచును ముఖ్యంగా వేణువు (Flute) సమస్త జాతులవారి ఆమోదమును బడినిస్త్లును డెలుపబడేను. అయితే వ్రార్యకొలంలో నీ వేణువు, ఆసేక రూపముల తోను, ఆసేక క్షేత్రతోను వ్యవహారింపబడుచుండేను. కానీ పీటిలోముఖ్యంగా ప్రాచీన గ్రంథము లన్నిటిలోను వేద్యానుబడిన “వంకము” అనునదియును, బృందావనములోని గోపికలను సంతృపులుగా నొనస్తున శ్రీకృష్ణభగవానుని “మురళీ” అనునదియునఁ చేరువేరు జాతులకు చెందిన వేణువులని తెలియుచున్నది.

(ii) వేణువుయొక్క ధ్వనిని కనుగొనిన విధము :— వేణువుపుండి ధ్వని రొటుల జనించునదియును, భాసిని సంగీతమున కెటుల నపయోగించునదియునఁ మాణశ్చివికి సూచట సుఫరించుట నిజంగా ఆచ్చర్యకరమైన విషయమగాను. తీవీతమున కవ పరవగు వస్తువులను సేకరించుటకై మానవుడు ఆడవులంగు దిరగునవ్వదు ఆచ్చుటగఁ చెదురుపొదలలోని గొట్టములనుండి జనించు క్రావ్యమున ధ్వనిని వినుట జరిగాను. అట్టి ధ్వని చెదురుగాట్టములంగు తుమ్మెదలు చొండైన పురుగులు వాతికి కొవలసిన ఆపారము నిమిత్తమై తోలచిన కంధ్రములనుండి గాలి తీవ్రముగా ప్రసరించుటచే చేంగాడ్చుపైవలన గ్రహించగలిగామ.

(iii) వేణువు పుత్రత్రిచేసిన విధము :— పెదురునందు ధ్వని భూట్టుటును కనుగొనికి విష్టుట మానవుడు పెదురుగాట్టములంగు గాని, శేక తక్కమొనమైన యితర గొట్టములంగు గాని రంధ్రములను పొడిచి అందు గాలిని ప్రసరింపజేరుటచలన గాన యొగ్యమైన ధ్వనిని జనింపజేయవచ్చునని తెలిసినాను. గసుక మొట్టమొదట, శోన్ని కంధ్రములలో గొట్టమును తయారుచేసి కొన్ని స్వరములను, తయారుచేసి సప్తరంధ్రము ఉట్టి గొట్టమును తయారుచేసి సప్త స్వరములను బలికించు నుపోయమును కనిపోటి ఉండేను. ఈ యొడు రంధ్రములను కుడికిట్టే పునండి ఎడమైన భువగుల వక్రరంధ్రము కై చు వరుగుగా తేఱుటచే సప్త స్వరములకొక్కు అశోషణ క్రమమును, ఇట్టే లభుట తుపండి తుడికిట్టే పునండి రంధ్రమును హసారమోటచే తుపరిచోచుఁడు.

క్రమమును యొర్పుతుట జరిగాను. ఈ విధముగా క్రమక్రమముగా చేసిన పరిశోధనల వలన ఒక ఫ్లాయలోని ప్రతి ఛేదములను కనుగొనెను. మేళక ర్త రాగలక్షణములను గ్రహించిన పిమ్మట మాసపుడు కత్త రంధ్రము (Mouth hole) నుండి ప్రేలిరంధ్రములవఱకగల యంతరములను (Distances) నిర్ధారించేయటకు ప్రయత్నించెను. అంగుపలన వేర్చేటన ఫ్లాయల నుంచి వేర్చేరు విధములగు వేబువు లక్ష్మి చేయట యహసరమయ్యాడు. కొని ఆప్పణివఱకు ప్రేలిరంధ్రములను కొడ్దిగా తెలుచు టచే కోమల స్వరములను(Minor tones) బలికించు విధమును నూత్రము తెలిసికానుట జరిగియింది అనేది.

A B C D E F G H I J K

ఈ 163 వ, ప్లాయ వేల్క్రూపిన అంగుపేబుత్త స్వాలో క్రై వ, వంతు యింపును.

(iv) వేబువులో స్వరభేదములను కనుగొనిన విధము :— కోమల స్వరములను ఇక్కించుట తెలిసికానిన తప్పవాత్ కొంతకొలమునకు మాసపుడు రాగములల్పికగ్రు మార్పు నుంచి వేబువుయొక్క క్రై టములనుగూడ మాట్లాడ మాట్లాడ ప్రమదాయకమణి లోచి ఒకే గౌట్రమునందు రంధ్రములను కొడ్దిగా మాయుటచే స్వరభేదములను పరి కించు విధమును కనుగొనెను. ఆ తప్పవాత్ మండప్పాయి స్వరములను బలికించుటను 8ఇ, రంధ్రమువూడ యహసరమని స్వారించినందును గౌట్రమును 8ఇ, రంధ్రమువూడ టముటుయోగక క్రై ఫ్లాయలో స్వరములను బలికించుటకై ప్రేశ్చ నుపయోగించు విధము కూడ తెలుసుకొసుడెను.

(v) వేబువు పటములో A నుండి K వఱకగల గుఱుల వివరము :— ఈ వేబువు పటములో “A” గుర్తుగలది మాయుబడిన చివర భాగమగును. “B” గుర్తుగలది తొడు పట్టి రంధ్ర (Mouth hole) మగును. “C” గుర్తుగలది 1వ, ప్రేలువు “D” గుర్తుగలది 2వ ప్రేలువు, “E” గుర్తుగలది 3వ, ప్రేలువు, “F” గుర్తుగలది 4వ, ప్రేలువు, “G” గుర్తుగలది 5వ, ప్రేలువు, “H” గుర్తుగలది 6వ, ప్రేలువు, “I” గుర్తు గలది 7వ, ప్రేలువు, “J” గుర్తుగలది 8వ ప్రేలువు యించుపుట్టి రంధ్రములఁడు. “K” గుర్తుగలది తెలుచుపున్న చివర భాగములోని రంధ్రమగునని గ్రహింపదగును.

(vi) వేబువుయొక్క విధిరకములు :— వేబువు జాతిచిందిన వాద్యములో పటములు గంపు. చాటిలో కొన్ని స్థితిలోను, కొన్ని ముఖ్యమైన వ్యాపారాలుచే పరికింపబడునవిగా నుక్కుట. ప్రాణమాసాన్ “గతికములు” జాతముల్ల

“శ్రీ” అను వాద్యము రెండవ రకమునకు సంబంధించిన వేణువగును. సంగీత రత్నాన్నల గ్రంథకొరుడైన శ్రీకార్ణణీయుండిను. వాటిలో బొక్కుక్కు చానికాక వక్క రంధ్రము (Mouth hole) నున్నా, సంఖ్యాధేదముగల కొన్ని ప్రేపిరంధ్రము లున్న ముల హేర్చునేను. ఆవి యొవగగా (1) కంకము. (2) సావము. (3) పావికా. (4) మూరళి. (5) మథుకారీ. (6) కొపొకము (7) తుంపకిణి. (8) పుక్కా. (9) కృంగము. (10) కంభము. అనునని యాగును. ఇప్పటికొలమున వాడుచుచున్న వేణువు (Flute) పేన దచిలిన పట్టికయందుగా 1వ, ద్వాన “వంశము”నకు చాలవండ సిఫోవునని గ్రహించడగును.

(vii) వేణువుయొక్క పరిమాణ వివరము :— కాన్కేచ్చతు తన కొలమునందు వేణువులో వక్క రంధ్రమునుండి ప్రేపిరంధ్రమువడకు గల యింతరులులను నుచీంచి అనేక భేదాభిప్రాయము లుంజీస్తు హేర్చునేను. మాటల్లు వేణువుయొక్క లోపచ్ఛ వ్యాసము (Diameter) ఘమారు 1 అంగుళ ముండవలైనియు, ప్రేపిరంధ్రములు మొత్తము 8 వుండవలైనియు, ప్రతి ప్రేపిరంధ్రముయొక్క కైలు ఇదోచేసే (చేసి) విరుద్ధములు వొరుచునంత ప్రమాణ ముండవలైనియు కూడ తన గ్రంథములో హేర్చునేను.

(viii) శిలప్పాధికార గ్రంథములో హేర్చొనిన వేణువు కొలతలు :— అతి ప్రాచీన ద్రావిడ గ్రంథముగు “శిలప్పాధికారము”లో వేణువుయొక్క కొలతలు యి క్రిందివిధముగా తెలుపబడైను. వేణువుపొడవు 20 అంగుళములుగను, మందము లేక పరిధి (Circumference) $\frac{4}{3}$ అంగుళములుగను, ప్రేపిరంధ్రముయొక్క కైవారము వడ్డడింజ ప్రమాణమగను, యుండి అట్టి వేణువు వంకరలేకను, రెండుషైపులు గాఱుపులు లేకను, ఎడమషైపు రంధ్రమున లక్కుతోగాని, మరి యొయితర పరార్థ ముతోగాని మూసియును, దానికిని వక్కరంధ్రమునకుగల ఘమారు 2 అంగుళములుగను, వక్కరంధ్రమునుండి ప్రేపిరంధ్రమువడగల ఘమారు 7 అంగుళములుగను, ఇవి, రంధ్రమునకును, దానిప్రక్కనుండు చివరభాగమునకును గల ఘమారు 2 అంగుళములుగను యుండి ఈమధ్య ప్రశేఖములోనండు 8 ప్రేపిరంధ్రములును ఒకేవరుసత్తా నుట్టిగా నుండవలైని హేర్చొనుడైను. మరియు నిటుల తయారుచేయబడిన వేణువు నంగు సపూజముగా “హౌరాంధ్రజీరాగము” జనించుననియు జెపుబడైను. కొని ప్రేపిరంధ్రముల సుప్రథోగించు విధానము ఘాత్రము (Fingering) కై గ్రంథములలో హేర్చొనబడిన విధమునకును, ఇంప్పుటి శ్వాసములో ఇంధుచుచున్న ఘడ్చలికిన ఇంధుంట్లు

వ్యక్తాన్నసమాగందు. అయితే సప్త రంధ్రములను ఎడవుచేతి 3 ప్రేశ్వరోను కుడిచేతి 4 ప్రేశ్వరోను మాయువుప్థతి మాత్రము “కిలప్పాధికారము” అను గ్రంథములోను, తటికర సంగీత గ్రంథములలోను ఒకే విధముగా ప్రేశ్వరోనుజినటుల గ్రహించదగును.

(ix) జేషమును తయారుచేయట కుపద్మోగించు వస్తువులు :— (1) తెఱవ (వెనుడు) (2) కేదార (యాజ్ఞాంధ్రమున కుపద్మోగించుకఱ్లు) (3) దంతము (4) త్రీగంధ్రము (5) నందసత్రకఱ్లు (6) రక్తచందనప్రకఱ్లు (7) ఇంధులు (8) కొండి (9) వెండి (10) స్వర్ణ ముఖులలగునవి యగును. అయితే ప్రేవాచిలో వెగురు అన్నిటికంటే ప్రేశ్వరును వగును. ఇందుకు ముఖ్యకౌరణు వెనురులోనుండి వచ్చు ధ్వనియొక్క ప్రాతిష్ట్రీ మాన, ప్రతిధ్వని యిచ్చు దానిలోని స్వభావమును యగునవి గ్రహించునది.

(x) జేషముగొప్పమున కుండాలనిసి లక్షణములు :— ఏవనగా?

(1) వెనురుగొట్టమ సూటిగానుండి వంకరగాని, గంబుపులుగాని, గుంటులుగాని, యదుచుటులుగాని లేకుండవలైను.

(2) వెదురగొట్టమ మిక్కిలి పాతదిగాకను, క్రొత్తదిగాకను యఱండవలైను.

(3) వెగురు అడవిలో నున్నప్పుడు గాలికి యటు అటు కదలనిదిగా నుండవలైను.

(4) కుమ్మెదలు చౌదరైన పురుగులు రంధ్రములు పొదవనిదిగా నుండవలైను.

(5) అట్టి వెదురుపండినకై, కనీసము ఒక సంవత్సరమైన సీడలో నుండి యొండ రేగలనిడ్డి యఱండవలైను. అయితే కొందరు సరియైన గొట్టములు దొరకనందున ఒక్కప్రాతిష్ట్రీప్పుడు గంబుపులుగాల గొట్టములనుకూడ వాడుట జరిగుచుండును.

(xi) జేషముక్కు ధ్వనిపోలిక వివరము :— సంగీత వాద్యములలో మాన ఫుని కంఠధ్వనికి ఆసేకవిధముల సరిపోల్చువదిగిన వాద్యము “జేషముని” చెప్పవచ్చును. కారణమునగా! ఈ రెంటిలోను 2క్కి స్థాయిలు మాత్రమే పలుకుచుండుటయును, ప్రాక్కుప్రాక్కు పర్యాయము ఒక స్వరము మాత్రమే పలుకుటయును, మరియు జంట స్వరములు పలికించు విధానముకూడ రెంటిలోను ఒక్కటిగా నుండుటయు వగును.

(xii) జేషము సభ్యసించు క్రమము :— (1) జేషములోని వక్క రంధ్రము (Mouth hole) కొఱక్కు అంచును క్రింది వెదవికి ఆనించుటయును (2) జేషము రంధు చేతుల ప్రేశ్వరోను పట్టుకొని ముట్టముగా నుంచుటయును, (3) ప్రేశ్వరిరంధ్రములలో చొండి మాయు రంధ్రములను ఎడవుచేతి 1, 2, 3 ప్రేశ్వరోను, 4, 5, 6, 7 రంధ్రములను కుడిచేతి 1, 2, 3, 4 ప్రేశ్వరోను మాయుటకును, చెంచుటకు సిద్ధముగా.

కంచులొమట మొదలగునవి వేణువాద్యము వధ్యసీంచుటలోగల నుఖ్యానిథులని తెలియడగునా ప్రేపరంద్రములు తపిచేతి వైపునుంటులాగున వేణువును పెదవికిచేస్తే పట్టుణికశలైను. ఇటుల వేణువును పెదవికి ఆనించి కృత రంద్రనులోనికి నోటిషన్ గాలిని శూదుటచే వేణువునందు సుక్రావ్యాపైన ధ్యాని ర్మేషపుషున్నది. ఈ ధ్యాని కలిగి ఇచ్చవ ప్రేశ్వరో రంద్రనులను మాయటు, తెఱయిటపటలు విజాఫులుగు స్వర్పసు...అందులో దిగువను తెలిపిన విధమున ర్మేష్మహాట గొంపాడు.

(xiii) వేణువుండు సప్తర్ములులు లెకించు ఉన్నా :— ఏలాడుగా?

[1] స — అసాడి స్వరము మొదటి 1, 2 రంద్రములు నూడి నోటిషన్ గాలి నూదుటచేతను,

[2] ఇ — అసాడి స్వరము 1వ, రంద్రముమాని ఇంచులోగా గొంపాడుతను

[3] ఆ — అసాడి స్వరము అన్ని రంద్రములను తెఱయి నోటిషన్ గాలి నూదుటచేతను,

[4] మ — అసాడి స్వరము మొదటి రంద్రములు తెఱయి మగింగ రంద్రము అన్నిటిని మాని నోటిషన్ గాలి నూదుటచేతను,

[5] చ — అసాడి స్వరము మొదటి. 5 రంద్రములను మాని నోటిషన్ గాలి నూదుటచేతను,

[6] భ — అసాడి స్వరము మొదటి 4 రంద్రములను మాని నోటిషన్ గాలి నూదుటచేతను

[7] న — అసాడి స్వరము మొదటి 5 రంద్రములను మాని నోటిషన్ గాలి నూదుటచేతను పలుకింపబుచున్నవి.

అయితే శారపడ్డము మాత్రము పైన తెలిపిన మధ్యపడ్డమువలైనే మొదటి 1, 2 రంద్రములను మాని నోటిషన్ దార్ఢముగా, గాలిని వ్రూదుటచేతనే పలికింపబుచునని గ్రహించదగును. ఇదేవిధముగా తారస్థాయిలో స, ర, ఇ, మ వఱసును, మధ్యస్థాయి స్వరములమంచరైనే ఆయా రంద్రములను మాని దార్ఢముగా, గాలి నూదుటచేత పటికింపబుచును. తెలిధముగా అతిస్వల్పముగా గాలి నూదుటచేత మంద్రస్థాయిలోని స్వరములను పలికింపబుచును. మొదటి రంద్రముల ధ్యానిని పడ్డముగా భూవించుట చేత మొత్తముమిద వేణువులో క్రైస్టాయిలంగు స్వరములను పలికింపబుచున్నవఁ. మంద్రస్థాయి విషధానుకు దూషా పడ్డతియే మిగుల వృత్తముమైదని సమ్మపించుచున్నది. మంద్రస్థాయి విషధ

మన పరికించునప్పుడు 4వ రంధ్రమును ఎడుచేతి ఏటికన ప్రేషల్టో మాసి, 5, 6, 7, 8 రంధ్రములను కుటిచేతి 4 ప్రేషల్టో మాసి గాలి నూడినటో యొర్పుమన. మంత్ర నుడ్జనును పరికించునప్పుడు మంత్రిషిథమువరెనే రంధ్రములను మాసి వేణువును తోనికి త్రిప్రస్తావి బహుస్వలముగా, గాలి నూడిన యొర్పుమన. ఇటుల స్వరములను పరికించునప్పుడు సరిద్దున వేణువుండ, ఆప్రయిత్తునుగా “హాకి తొంభోజిరాగాయి” తెలుగునని ప్రాచీంచునది.

(XIV) తారస్తాయి పంచమును పరికించు విధము : — తారస్తాయి పంచమును పరికించుట మాత్రము అసుఖవమువలన సాధింపవలసినడకొని దానిని ఒక క్రమపద్ధతికి అందుడి పరికించటం జనుగుటలేదు. ఇంచుక్క ముఖ్యకౌరణమేమనగా అయి వేణువుల గొట్టముల సమసరించి, బిక్కిక్కు గొట్టమునందు బిక్కిక్కు విధముగా చాయించుటచేత నీ గొట్టముల అంది పరికింపబుట యో దిగువను తెలుపుట గమనించునది. [1] కొన్ని గొట్టములలో తారపడ్జమువరె మొదటి కౌంచు రంధ్రములను ఎడుచేతి 1, 2 ప్రేషల్టో మాసి అతిదార్థీనుగా నూదుటచేతనే తారస్తాయి పంచమును పరికింపబడుచున్నది. [2] కొన్ని గొట్టములలో మధ్యస్తాయి పంచమువలె మొదటి ఆయన రంధ్రములను మాసి అతి గొట్టముగా నూదుటచేతనే తారస్తాయి పరికింపబడుచున్నది. [3] మరికాన్ని గొట్టములలో మధ్యస్తాయి నిషాదమువరె మొదటి మాదు రంధ్రములను మాసి అతి కార్ధముగా నూదుటచేతనే తారస్తాయి పరికింపబడుచున్నది. ఈ విధంగా పరి కింపబడుటచు కౌరణము గొట్టములయొక్క వ్యాసము, కైవారము, వక్రరంధ్రమును దానిప్రక్క చివరకుగల మారము, మొదలగు వాటియించుగల వ్యత్యాసములవల్ల గలుగుచున్నదని తెలియదగున.

(XV) జంటస్వరముల నభ్యసీంచు విధము : — జంటస్వరములనగా ఒకో స్వర మన గంచుసార్లుగాని, ఎక్కు వరాయాయములుగాని వెంట వెంట పరికించుటను, జంట స్వరములు లేక జంటపదుసలని తెప్పబడున. ఈ సస— ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ — మమమమమ మొదలగునవి. ఈ జంటస్వరములను పరికించు సై ప్రశ్నయము వేణువాద్యమునక్కుంటా వశ్యకమును. నోటినుండి శ్రామగాలిని నిలిపి, నిలిపి మూడుటచేత జంటస్వరములను పరికింపబచ్చును. కౌని ఈ పద్ధతి అంత మంచిదిగాను. ఈ జంటస్వరములను స్వప్తం గాను, రంజకంగాను పరికించుట ప్రేషల్ నపయోగించు అభ్యాసమువల్ల నే సాధింప వలయును. అయితే యిది కొంచెము కష్టమైనపని గసుక మొదట గాలి నూదుటచే పరికించి క్రమ క్రమంగా ప్రేషల్ నుపయోగించుట ద్వారానే సాధించబచ్చును. అనగా “స సు” అనుస్వరములను ప్రథమమున “స సు” ఇంది భాకసారి శ్రాంతి పరికించి

నిలిపి, మరల “స” యని శ్రాద్ధవలెను. ఆ తరువాత ప్రేష్టో పరికించులను. ప్రేష్టో పరికించులలో యొ క్రింది విషయములు గమనించవలెను.

“స స” యని పరికించులలో “స” స్వరమును పరికించి తివ రంధ్రమును ఎడమచేతి తివ ప్రేలిలో ఒక్కమారు శాశ్వత్తిగా మాకి వెంటనే తెఱచిసెట్టేడు రెండు “స” స్వరములకు మధ్య ఒహూస్వల్పకోలములో “సి” స్వరము పులుషుసెట్లులు డును. కొని అది అతిస్వల్పకోలము విసపదుటచే పరికియు, పలకసెట్లులండును. గమక “సి” అనుసది శబ్దించివ విషయము సైవిక తెలియదు. ఈ కార్యమున “సి” అను స్వరము ఒక మహార్తకోలము ఆగి మరల శబ్దించిసెట్లుల విసపమును. ఇంద్రిధిముగా శరీరం జంటస్వరములుకూడ సభ్యుసింపదగును. ఆనుఁ యిట్లు ఔయుటలో కొన్ని ఎల్లు విషయములనుకూడ గమనింపవలెను.

[1] స్వల్పకోలను పరికిసెట్లుండు మధ్యస్వరమును ఒక్కిక్కస్తుప్పుడు రంధ్రమును శ్రార్తిగా మాయక వెంటనే ప్రేలిలో కొట్టిటపల్లనే పరికింపవచ్చును. [2] అంచుల కొట్టిటంలో రంధ్రమును శ్రార్తిగా మాయరాదు. [3] రంధ్రముయొక్క అంచున మాత్రము ప్రేలిలో శాకి చివాలున ప్రేలినియైత్తి వేయవలెను. ఏయే జంటస్వరముల సెట్లు పరికింపవలసినది యొ క్రింద దెలుప్పట గమనించతగును.

స స — మొదట మడ్జమును బరికించి తరువరి ఎడమచేతి తివ ప్రేష్టో కిక ప్రేషి రంధ్రముయొక్క అంచున చివాలున శాకి ప్రేలిని యొక్కతవలెను.

ర ర — మొదట రిషథమును పరికింది తరువాత రండవ ప్రేలి రంధ్రముయొక్క అంచున ఎడమచేతి రండవ ప్రేలిలో కొట్టియైత్తివేయవలెను.

గ గ — మొదట గాంధారమును బరికింది తరువాత మొదటిప్రేలి రంధ్రతు టంచున మొదటి ఎడమచేతిప్రేలిలో చివాలున కొట్టి యొత్తివేయవలెను.

మ మ — మొదట మధ్యమును పరికించి తరువాత మాడవ రంధ్రమును ఎడమచేతి మాడవప్రేలిలో జంటసెమూసి యొత్తివేయవలెను.

ప ప — మొదట పంచమును బరికించి తరువాత అంచ రంధ్రతు టంచున తప్పిటి మాడవప్రేలిలో జంటనేప్పుడి యొత్తివేయవలెను.

థ థ — మొదట దైవతమును బరికించి తరువరి అంచ ప్రేలి కంధ్రతు టంచున తప్పిటి కంధవప్రేలిలో చివాలున కొట్టి యొత్తివేయవలెను.

నిని— తెలుగు నిషాదమును బలికించి కరువాత ఖన, ల్రేపిరంద్రభు టంచును కుడిచేతి మొదచబ్రిఫేలులో లివాలున కొట్టి యొ ప్రిసెయివలెను. తారఫ్ఱాయిలోని స్వరములనుకూడ నిచేటిని పరికించవలెను.

(XVII) శుద్ధ వికృతి స్వరముల వివరము :— సత్త్వస్వరములలో షడ్జ, రంచసుములు తప్ప మిగతిఅయిము స్వరములు భ్ర్యాయియందు భేదమునొంది ద్వివిధము ఉన్నాయి. అవి కర్రాన్నటక సంగీతము నందొక రితిగను, హింమాస్తాస్తి సంగీతమునందొక కీతిగను, పాశ్చాత్య సంగీతము నందొక రితిగను పేట్లను గలిగియుండుట నీ క్రిందగమనించవలెను.

కర్రాన్నటక సంగీతమందలి షేర్లు.	హింమాస్తాస్తి సంగీతమందలి షేర్లు.	పాశ్చాత్య సంగీతమందలి షేర్లు
1. షడ్జము	... షడ్జము	... C
2. షుద్ధిషథము	... కోమం రిషథము	... D Flat
3. చతుర్కృతి రిషథము	... తీవ్రరిషథము	... D
4. సాధారణ గాంధారము	... కోమల గాంధారము	... E Flat
5. అంతర గాంధారము	... తీవ్ర గాంధారము	... E
6. షుద్ధ మధ్యమము	... కోమల మధ్యమము	... F
7. ప్రతిమధ్యమము	... తీవ్రమధ్యమము	... F Sharp
8. వంచము	... వంచము	... G
9. షుద్ధ ద్వారతము	... కోమల ద్వారతము	... A Flat
10. చతుర్కృతి ద్వారతము	... తీవ్రద్వారతము	... A
11. కై కీ నిషాదము	... కోమలనిషాదము	... B Flat
12. కాకటి నిషాదము	... తీవ్రానిషాదము	... B

[XVIII] ద్వారత స్వరములను పరికించు విధము :— ఐన దారిసిన 12 స్వరములలో చ-రి, అం-గాం, శ-న, చ-శై, కై-నిషాదస్వరములను పరికించి ఇంచును డయికరకే చెప్పాడిను. ఎఱులనగా? చేపాల్చునందు రంద్రములను రూపీగా మాయుట లేక తోచుటువలన సక్కాజమగా “కూరి కొంధోజరాగము” యొర్పును చుస్తునని తెలుపుడెను. గనుక డయాపుటు షుద్ధస్వరములను పరికించు విధములూడ ఉండ్రింద తెలుపుటు గమనించవచ్చి.

- (1) ఈ—రి, మను తొచటి ప్రేలిరంధ్రమును మూడి రండు రంధ్రమును కొడ్దిగా తెఱచియుంచి వ్యాఘుటవల్లను,
- (2) సా—గాం, మను తొచటి ప్రేలిరంధ్రమును కొడ్దిగామాపి యూచుటవల్లను,
- (3) ప్ర—ము, మను తొచటి రీ, రంధ్రములు మూడి లీవ, రంధ్రమును కొడ్దిగా తెఱచి యూచుటవల్లను,
- (4) ఈ—ట్రై, మను తొచటి కి రంధ్రములు మూడి లీవ, రంధ్రమును కొడ్దిగా తెఱచి యూచుటవల్లను,
- (5) కో—ని, మను తొచటి రండు రంధ్రములను మూడి లీవ, రంధ్రమును కొడ్దిగా తెఱచి యూచుటవల్లను పరికింపవచ్చును.

పరియు ఈ—రి, ఈ—గాం, ఈ—ట్రై, ఈ—రిసాచస్వరములను పరికించుట చేఱువాద్యమునుగు తగిన ప్రాణీయము కొట్టిన తయార గాలి నూచుట, గ్రూచాయు (Adjustment) చేయుటవల్ల సే సాధింపదగును.

(xviii) చేఱువునందు గమకములు పరికింపునిధయు :— చేఱువునందు యా క్రింద దాలుపుటిన 8 విధములగు యథ్యాచక్కుంచేత గమకములు పరికింపవచ్చును.

- (1) చేఱువు నూచుసభ్యుము మూళముతో దొత్తుట చేతుగాని, క్రిందికి వాయుచుట్టే గాని గమకములు పరికింపవచ్చును. ఇంధువలన కొట్టిములోనికి ప్రపోలించుగాం దొక్కు పరిమాణము (Quantity) మూలు. పరియు ఉముసభ్యి వక్త రంధ్రము దొక్కు జై శాల్యానుకూడా మారును.
- (2) ప్రేర్కాలో రంధ్రములను మూచుటయించు బిపాణిసి మూయిక్కెమేకొ మూచుట వల్లకూడా గమకములు పరికింపవచ్చును.
- (3) ఉముట్టిగాలి తేలికగా నూచుట, తేలిక్కొగా మూచుటవలన కూడా గమకములు పరికింపవచ్చును.

(xix) తుత్తుకారము ప్రేలిదబ్బుల వివరము :— ఈ ప్రేలిదబ్బులు మధ్యము, ప్రికాం సంగ్కులు పరికించుటయిందక్కుశక్కువులను. మీటి రహస్యము జంట స్వరముల అథ్యాచక్కువులు, వల్ల సే తెరియుదగును. తుత్తుకారమునగా ఒకొక్కటి స్వరమును పరికించుటకు గాలిని నాలుకలో వక్త రంధ్రములోనికి వాటిచేయుటయిగును. తుత్తుకారము బనుశేర్పుగా పట్టువెతు.

(xx) వేఱు వాద్యమునందు ముఖ్యముగా గమనింపదగు చివరయమలు :—

- (1) గాలిని పూమటులో సమాప్తము, సావధానము గలిగియుండవలెను. అనగా గాలిని ఎక్కువపోతగాని, తక్కువపోతగాని, పోయిక నిలకడగా యుండునట్టు పోతపోయవలెను.
- (2) ధ్వని చీపమగాగాని, కంసమగాగాని, ప్రతిధ్వనించునట్టుగాని, వణికును నుట్టుగాని యుండవలు.
- (3) గాలిని పోతపోయునప్పుడు న్యూట్రిషనుగా నుండవలెనేగాని యొక్కవ ప్రత్యుసు చేసినట్టుండవలు.
- (4) వేఱువాదునికి గూత్రసాట యంసుకూడాకొంతవరకు అభ్యోసముండి తీవరిసు.
- (5) ప్రేక్షణ వాదులలో ఒక్కస్త్రి ప్రాపిష్టము సంపాదింపవలెను.
- (6) రాగములను వాయించునప్పుడు రాగస్వరాలము నిర్దిష్టముగా నుండవలెను.
- (7) గాలినుదులలో బుస యేమూత్రము లేకండునట్టు అభ్యోసము చేయవలెను.

(xxi) వేఱుముక్కు కాత్తులు :— వేఱుముక్కుప్రతి, ధ్వనిసాంగ్రహ,

(Intensity) ధ్వని స్వభావము, (Quality of note) యాక్రింగిపాటిసై ఆధార పడి యుండుట గమనింపదగును.

- (1) వేఱుము తయారుచేయు కట్ట, లేక యితర లోహ పదార్థముపైను,
- (2) అట్టికట్ట లేక పదార్థముమొక్క మంచము, బరువు (Density)ల పైను,
- (3) గొట్టముమొక్క గర్భము (Bore) నూచీగామండి హాచ్చుతగ్గుట లేకండిటట (Uniform) పైను,
- (4) గొట్టముమొక్క కై లారము (Cross section) పైను,
- (5) వక్కరంధ్రమునకును, ప్రేలి రంధ్రమునకునగల మూర్ఖముపైను,
- (6) నోటిలో శూదుస్టిగాలిముక్క ప్రతిపైను,
- (7) వక్కరంధ్ర మొక్క ప్రెక్షణముపైను,
- (8) ప్రేలి రంధ్రములను శూత్రిగా మూయుటపైను, లేక పార్చుపు మూర్ఖమంటివాటి పైను ఆధారపడియుండును. ఈ ఆధారపడుట యేమిధముగా నుండునది స్క్రిండ డెలపుట గమనించునది.
- (1) వేఱుము కొఱ్ఱు, పెదురు, దంతము, గాళ మొదలగువాటిలో చేయబడును. కొని అవి అన్నియు ఒకే ప్రతిలో నుండునట్టు తయారుచేయబడినను వాటి ధ్వనిలందు ఒక విధమైనటిదా విషపడును. ఉఱ పిల్లలవ్గ్రోవి, రాగస్వరము యారండును ఒకే ప్రతిలోనున్నాను, ధ్వనియుందు దొఱుల లేదా భూండునో, అంచి విధముగా వేఱుమును తయారుచేయబడిన పొరపాఠములనుబడ్డి కూడా యా శేషాల వుంటును.

- (2) పదార్థము లావుగను, బరువుగనుయైన్నచో ధ్వని పాండ్రముగాను, గంభీరము గానువుండును. పదార్థము సన్నిశ్చ నయొదల ధ్వని కీచుగానుండును.
- (3) వేణువు గౌట్రముయొక్క గర్భము సూటిగా లేనియొదల అనగా కైవార మెఘుట గాలిచినను ఒకేరీతిగా లేనియొదల ధ్వనిలూడా ఒకేరీతిగా నుండిదు.
- (4) ఈ గర్భము (Ear) యొక్క వైకాల్యము యొక్క వైన యొదల ధ్వనిమంద్రము (Deep) గాసు, తక్కువైనయొదల ధ్వని కీచుగానుశ్శాంచును.
- (5) వేణువులో జనించు ధ్వనియొక్క ప్రతి, వక్తరంధ్రమునుండి ప్రేరింధ్రము వఱకుగల దూరము యొక్క వైనకొలది ప్రతి తక్కువగను, దూరము తక్కువైన కొలది ప్రతి యొక్కవగను వుండును.
- (6) వేణువులో నూదబడునట్టిగాలి యొక్క బలము (Force) ను బట్టి ప్రుతియును, ధ్వనియొక్క అధికర్యత (Intensity) యిను మారుచుండును.
- (7) వక్తరంధ్రముయొక్క వైకాల్యము వోచివైనకొలది ప్రతికూడా వైష్ణవముచుండును.
- (8) మొదటి ప్రేరి రంధ్రము యొక్క వైకాల్యము యొక్క వైనవనో ప్రతికూడా వోచ్చును. వైకాల్యము తక్కువైనవనో ప్రతికూడా తగ్గును. గనుక వేణువు సభ్య సెంగోరు ప్రతివారును ఉ విషయములన్నియు గ్రహించి మొదట స్వరా వర్ణాది కృతుల పర్యాంతమును, తదుపరి, రాగ, లాన, పల్లవి, నిరవల్, స్వర కల్పనలను చక్కగా సభ్యులించినటో వేణువాద్యముగాను చక్కని పాండిత్యము లభించుట కవకాళమండును. ఇదే వేణువాద్యమును గురించిన సంకీర్ణమైన ముఖ్య వివరమయని తెలిపడును.

నాగస్వరవాద్య వివరము.

(i) నాగస్వరము :— దక్కిఁఁ ఇండియాలో సర్వసాధారణ ముగా అన్ని ప్రాంతములంబును ప్రదర్శింపుచు గాలివాద్యములలో “నాగస్వరము” మగల ప్రధానవైనదని చెప్పువచ్చును. అప్పుట అన్ని కులములవారును తమ శంఖకొర్కెనులందు విధిగా సి వాద్యము సేర్పించుకొండురు. కొండరు అశుభకొర్కెము లందుకూడా దీనిని తుపయోగించుకొనటంకద్దు. దీనిధ్వని గంభీరముగాను, మాధుర్యము గాను వుండును. గనుక సే వేలకొలది జనసమాచాములుండు దేవతా వుత్సవములందును, పెండ్లి శ్రాంకింపులందును, మతసంబంధమై వుత్సవములందును దీనిని విధిగా సుపయోగింపటం జరుగుచున్నది. దీని ఆక్షరము గుండ్రముగను, కోణాకొరముగను పుండి ప్రీంసి ప్రోత్సహితది వైభవిగానుండు స్థాంచించే వు గౌట్రముఫోలితుండును,

(ii) నాగస్వరము తయారుచేయు విధము :— సీనిచి మహారూ 2 లేక 2½ అడుగుల టొడవుగల చండసపు కళ్లలో తయారు చేయుదురు. సీని అదుగుభాగమున లోహములో ఉంచు గంట ఆకొరముగా కళ్లలో తయారుచేయుదురు. కొన్నిటిలో అసలు లోహములో ఉంచుబడిన గంటసే అసర్పటంకలదు. ఇట్లే పైభాగమునకూడా లోహము ఉంచు ఆకొరమువడె కళ్లలో తయారుచేయుదురు. అయిసే బూర్జిగా లోహములో ఉంచుబడు నాగస్వరములు కూడ యుండుని. కొండిచూలా అరుదుగా మండును. సీనికి సాధారణముగా 12 రంధ్రములండును. పూదకుడు యా 12 రంధ్రములలో పైసందు 7 రంధ్రములను పూత్రమే మూర్ఖుచూ, తెఱచుచూనసందును. ఏగశా 5 రంధ్రములను తశకు కొవలిసిన ఆధారప్రతితి సరిచేసుకొనుటక్క పైన ముల్లి మూనిపేయుండును. అయి స్వరములవు గల విచ్ఛాంతులనునుసంచి తగిన కొంతలలో యా కంధ్రము దేర్చుచుండును.

(iii) ఉపయోగించు సాధనములు :— నాగస్వరముయొక్క పైభాగముకు సుంటు కంకమునకు గొల్లులో ఉంచుబడిన ఆశ (క్రిక్)ను జతచేసి వాయించునును. ఈ ఆశుం సాధారణముగా 3 లేక 4 క్రిక్ కించునాను ప్రేణాడుక్కునును. ఈ ఆశుం కీల్లలూ నుకుసే కాటియాకు క్రిక్లాసెసుండి ముక్కెక్కణాకారనుగా మండును. ఈ ఆశ లక్షగల రంధ్రములను సరిచేకి సిద్ధును ధ్వని పరికించుటను 2 లేక 3 దంతప్రసూతులను గాని, లోహపునూడులనుగాని కంకమునకు ప్రేణాడుక్కునుదురు. ఈ విధసూగా ప్రతి నాగస్వరముయొక్క కంకమునకును ఆదనముగా కొన్ని ఆశలను, కొన్ని మూదులను విధిగా ప్రేణాడుక్కునుండును.

(iv) నాగస్వరమునకుగల ప్రామణ్యము :— (1) ఇది మాసచ గ్యాత్రఫర్ము మునపకరించి కర్మాన్తక సంగీతమును వివిధ గమకములలో ప్రపద్ధింపగలిడయినును. (2) ఎంతమారఘునుకైనను స్వప్తంగా విషపడునంత ధ్వని గాంధీర్యము గలదియినును. (3) భారతదేశమంతటను గల వివిధకులములవారి కుపయోగపడునట్టి మంగళకర్మమైనవాద్యమును, ఈకారణముచే తేసేయా వాద్యము భారతదేశమంతటను విశేష ప్రచారములో నుండుటకు కొరణమైనది. అయితే యా వాద్యమునందు ప్రామణ్యము సంపూర్ణముట్టి విషపుల కష్టస్వాధ్యమైన విషయమును. ఏలననగా ! వేణువులోవలె సీనిలోని రంధ్రములను ప్రేక్షలో కొంతమాయట, తెఱచుట జరిగినను, దానివల్లనే కోముల స్వరములుగాని, తీవ్రస్వరములుగాని పలఁకుటదేరు. నాగస్వరముయొక్క గ్యార్టము లోనికి కోపిలో ఆశ (క్రిక్) ద్వారా ప్రశేషపెట్టుటను గాలియొక్క బలము, లేకపేగ్ మైన సరిచేపికానటవల్లనే పై స్వరములు పరికింపబడుచున్నావి, ఇకిచూలా కష్టమైన

అవయవగును. గసుకోనే యిం వార్యమునందు ప్రాణిణ్యము సంపూర్ణించుటకు విశేష కౌలము పట్టుచుండును. మరియు జేంబులోవలె దినిలో నోర్మిలో వక్త రంధ్రము గుండా గాలినివ్రాదక, కంతమునకులోదుగు ఆమద్యారాసేగాలినివ్రాదచుడును. గసుకోనే పేఱవులోవలె దినిలో వ్రాదచదుగాలి వ్రధాయగుటఁడు. దినిలో ఇక్కి స్థాయిలచకు స్వారసూర్యులైక సంగీతమును ప్రధర్మింపవచ్చును.

(7) నాగస్వరములోని రకములు :— దినిలో మఖ్యముగా రండు పంచములు గలిగు. అని (1) లే (2) తెండి ఆమసని. నిం ఆమసని కొండులు తెండిగా సుండును. దినిని నిష్టిష్టులైన వాదకులు మాత్రమే ప్రపంచానిఁచుటఁడు. తెండి ఆమసని కొంచెను చిన్నాదిగానందును. దినిని సాధారణముగా పాంచమ్యులు ప్రపంచానిఁచుటఁడు. దమ్మిలండియూలో నాగ్వ్యును “నాగస్వరమువ్యాంపు” లే తంజావూరు బ్యాంపు అని చెప్పాడును. దినినే తెండిములో “పెరియ మేళక్కు” అని చెప్పుఁచును. తినిలో సాధారణముగా అఱుశురు వాదకులుంపురు. వారిలో మొదటివాటు నాయి వుడై ప్రధానవాదకుడుగానుంపును. కెంచవవాడు నాయిలికి సహాయువచ్చుగా సుండును. మాడవవాడును, నాగ్లివవాడును దోలు (తక్క) వాయించువాయగా సుంగురు. ఆయిచవవాడు తాళును వేయువాడుగానుంపును. ఆయిచవవాడు ప్రతి (ఒత్తు) వేయువాడుగా సుండును. అయితే ఒకొక్కుక్కొప్పాడు యి మేళక్కు కురు వాదకులుమాత్రమేఖండి వారిలో మొదటివాటు నాగస్వరమును, కెంచవవాడు దోలును, మాడవవాడు తాళును, నాగ్లివవాడు ప్రతిని వాయించువాయగా సుందురు. కొన్ని మేళకులులో కంటమునుకూడ వాయించుకొక వాదకుమండి దోలకు జలుగా జలులును, పోరాలును,, ముక్కోయిలునువాయించుఁచుండును. జలులు అనగా తాళును ననునరించిపలికించు తక్క, తరి, కిటు, ఇక, ముఖులు, ధిమి, తల్లిక్కిఁఁ నోక్క వంటి తాళక్కుప్రత్యుయులనగును. దక్కితాపథంలో నీ దోలు వాద్యమునొకగొప్ప కళగా సెంచుడును. ఇదినాగస్వర వాద్యమునకు వస్తు తెచ్చు నొక మఖ్యాంగ మగును. గసుకోనే అచ్చుట దినిని నాగస్వరవాద్యమునకును మిగుల ప్రోత్సాహము, ఆదరణ, గౌరముకలదు. కౌబట్టి అచ్చుట నీ వాద్యము సర్వతోముఖంగా నభిపుట్టి చెంచుటకు కౌరణమైనది.

(8) నాగస్వరము నభ్యసించువారు :— దక్కిఁ ఇండియూలో కొన్ని ప్రత్యేక కులములకు చెందినవారే యి వాద్యము నభ్యసించుటజరుగుచున్నది. హర్యకౌలము సుండియు వారికీవిద్య కులవిద్యగా వచ్చుచున్నది. ఆట్టివారికి కేవాలయములందును సుంస్థాపములందును, మరములందును, భూభూవారంపర్యముగా వచ్చుచున్నపుటోగము.

ఒను, వారిసేవకు తగినప్రతిభావముగా యానాములను (భూమండు) యాచ్చిరుణండుట అరిగియిండును. ఇది యొంతయు విజేషమగును.

ఒత్తు వాద్య వివరము.

(i) ఒత్తు వాద్యము :— ఒత్తు ఆనగా నాగస్వరమైతో ముశ్క తంజాభూరు బ్యాండు సందుపరోగించు ప్రతిభావద్వయమసక్రమం జీరగును. ఇది ఆకారములలోను, తచితర అన్ని విషయములలోను నాగస్వరవాద్యమును లోడివ్యంధును. కానీ నాగస్వరము కంటె కొండము పొడవుగా సుందును. దిని అడుగుభూగమునకు పైన నాలుగు రేక అయిదు రంధ్రములందును. ఈ రంధ్రములను నాగస్వర వాద్యముయొక్క ఆధారప్రతికి తగిసట్లు పూర్తిగాగాని, కొండ వఱకుగాని మైనములో మాని సరిచేయడురు. ఇది భారతదేశము నందే కనిపెట్టబడినది, రేనిది నిధారణగా చెప్పమేలులేకున్నాను, ప్రతి వేయమప్పటిమాత్రము భూర్యకొలమునండియు భారతదేశములో కలదని చెప్పవచ్చును. మఖ్యంగా యి వాద్యములో గాలిపోత వల్లనే ప్రతి పలుకుచున్నాను, ఆ ప్రతి ఎడతెగకుండా పలుకుటక తగిసట్లుగా గాలిని వూచుటేయిందుగల ప్రత్యేక విజేషమగును.

ఒత్తు వాద్యము.

క్లారియోసెట్ వాద్య వివరము.

(i) క్లారియోసెట్ వాద్యము :— గాలివాద్యరకమునకు చెందిన సంగీత వాద్యములలో “క్లారియోసెట్”, ను ఒకముఖ్యవాద్యంగా చెప్పవచ్చును. ఇది యూరపియన్ సంప్రదాయము ననుసరించి నిర్వించుడిన వాద్యమైనను, కర్రాటుక, హిందూఫ్రానీ సంగీతముల కంటేనీ ఆమూలాగ్రముగాను, తని (సోలో)గాను, ప్రక్కావాద్యముగాను ప్రపర్చింప గల శక్తి వంతమైన వాద్యమగును. మనోవారమైనట్టియు, గంభీరమైనట్టియు దినికిగలభ్యని మాఘుర్వయమువల్లనే యాది భారతీయ సంగీతమ్మాలచే నాకరింపబడి ఆనాదిగా నానిశేషము లో భారతనాట్యమునందుపరోగించు ముఖమీద (సన్నాయి) కు బదులుగా దీని పుపరోగా గించుటకు కౌరణమైనది. ఈ విధంగా సృత, నాట్య ప్రదర్శనములంకేగాక వాద్యమేళ్ళనములందును, బ్యాండుమేళ్ళములందుకూడ దీనిని ఒక ప్రథానవాద్యముగా పరిగణించి నేడు పుపరోగించటం జరుగుచున్నది.

(ii) నిర్మాణములోని విభిన్నతి :— ఈ వాద్యములో మిగతవాద్యముల ప్రముఖ ప్రత్యేక విభిన్నతిని విషయములుండచుట గమనించడగిన్న భిషయములగును, ఆర్థి

నివనగా ? (1) తమాద్వయులో రిష్టాఫాయిలవరకు ప్రదర్శింపవిలుండుట. (2) ఆధునిక కైన దీనిలోనిచెవుల (Meers) నిర్మాణము, వాదకుడు అప్పటికప్పాడు యొప్పతికొసెనన ప్రదర్శించుటకు విలుండుట. (3) ఈ విధంగా ప్రతినిషేషంతనే మాచ్చుకొషట కనుకులముగా నీ వాద్వయును 8 భాగములగ విధజించుటకును, కలపుటకును వీలాగా నిర్మాణము చేయుటకుట మొదలగుణవి దీనియందట ప్రశ్నేక విభేద లక్షణములగును.

(iii) భారతదేశంలో ప్రవేశపెట్టబడిన విధము :— చాలాకాలము క్రించుట ఒక ప్రముఖ యూరపియన్ క్లోరియోనెట్ వాదకుడు దీనిని దక్కించును కొన్ని ప్రదర్శించగా అచ్చటి సుప్రసిద్ధ సంకీర్ణ విద్యాంసులు దీనిని దిన యావాద్వయు లోని భ్యాని మాధుర్యమును, అప్పటికప్పాడు యొప్పతిల్లాసెనన ప్రతిఫాయిలండు ప్రదర్శించుటకుగాల విలుమొదలగు విభేదాలక్షణముల కంతయు మొమ్ముకొసటజాడు. ఆతిరు వాత క్రిమివాదేవస్థువానార్ దీనినిచ్కుగా సేర్చుకొని మొట్టమొదట చెంచు మేళకమసంఘ ప్రవేశపెట్టును. ఆతిరువాత క్రమక్రమముగా వాయ్పిలోనికిడిచ్చినేడు యావాద్వయం మంతులను దీనిని వుపయోగించుటం జరుగుతున్నది. కొన్ని సంకీర్ణమును క్లోరిన్ వంతుగా ప్రదర్శించుట క్లోరియోనెట్ వాదకులు సేదు దక్కిణాపథంలో రొందరోగలు. ఆటి వారిలో శ్రీ A. K. C. నటరాజున్ ఒక మప్రసిద్ధ విద్యాంసుడగును.

ముఖాచీ వాద్వయివరము.

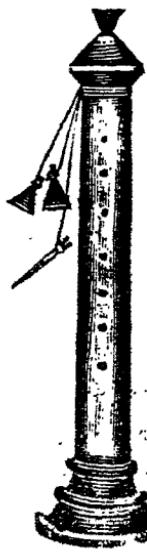
(i) ముఖాచీ వాద్వయు :— ఇది నాగస్వర వాద్వయరకమాటను ఇందిన ఒక చిన్న పరికరమువకుగా లేరగును. దీనికిని నాగస్వరము వకు పోలికయ్యాన్ని నుండి చానిలో సగము మాత్రమే యుండును. పీంకుడు దీనికిని దొఱిపోలిక లేకపోయమను, దీనికి ముఖాచీయుడు పేరు వచ్చుటకు దీని భ్యాని పీకానాదముకలే మనిహారముగా మంచుచే ముఖ్యకారణము కొనచ్చును. ఈ వాద్వయును ఉత్తర భాష తంత్రా విశేషంగా చాయండురు.

(ii) ముఖాచీ ఉపరోగము :— పూర్వకాంములో నుండి చిన్న మేళము (భరతపాట్టుము) ఎందు విధంగా నుపయోగించుండడివారు. కాని యిటీల దీనికి బదులుగా పూర్వక్కు ముఖాచీమునకు చెందిన “క్లోరియోనెట్” వాద్వయుపయోగించుటకునుచ్చుది. మధుయు దక్కిణాపథంలోగాల అంత త్యాగమైత్రములోని ముఖ్యకారణము కొనిపుత్రశ్నేషముయుండులో నిఱుపించున విధిగావాయంకా

టం సేయికిని జరుగుచున్న దిందినికి క్రతివాద్యముగా గొట్టములలో నిర్ద్యించబడిన వర్షపుణ్ణి లిత్తుయిగల వాద్యమును, లయవాద్యముగా మృదంగవాద్యము, నుపయోగించబడుంకద్దు. అయితే కొన్ని గమయములలో మృదంగమును బదులు “థంకీ” అనెడి మరియుక విధమైనదోలు వాద్యమునుకుడు ప్రవయోగించబడుంకద్దు. సాధారణముగా నీ వాద్యమునందు గ్రామ్య సంగీతమును సంబంధించిన వలురకులగు జానపదగేయములను ప్రదర్శించుట. నిర్వఱులైన ముఖపీణవాద్యకులు యిం వాద్యమును ప్రవర్తించునప్పుడు దూరమునుండి నినుటకంటో రంజకముగానుండును. భారతజేశంలో గృహ, మత, సాంఘిక, స్వాగత, కీఫీగ్లూచు, శఖ, అశ్వధములంగును, దేవతావృత్సవములంగును, పెండ్లిన్హారేగింపులంగు కూడ నీ వాద్యమునుపయోగించుట పరిపాటిగా జరుగుచుండును. అయితే ఆయాసందర్భ వులకునుగుణమైన సంగీతాన్ని వారు ప్రదర్శించబడుంకద్దు.

(iii) సిర్క్యూములోని వివరములు :— ఈ ముఖపీణవాద్యము ఆకొరము లోను, పరిమాణములోను, ధ్వనిలోను, రంధ్రములలోను, కొలతలలోను, వ్రూపము కుపయోగించు సాధనములలోను, స్వరములమ పరికించు వివిధపద్ధతులు మొదలగు అన్ని వివయములలోను యించుమించుగా మననాగస్వరవాద్యమునే పోలియుండు కని ప్రచోంపడగును..

మహానాయ్ వాద్య వివరము.

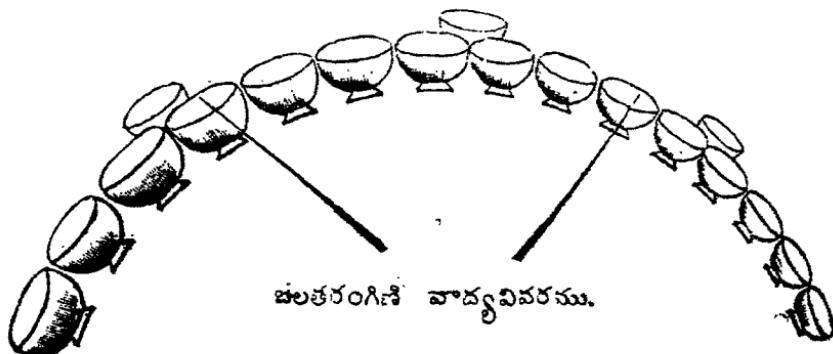

(i) మహానాయ్ వాద్యము :— పొందూస్తానీ సంగీతమును తనిగాను, కాత్తుయుక్తముగాను ప్రదర్శింపగఁ గాలివాద్యములలో “మహానాయ్”ని ఒక సుఖ్యవాద్యంగా చెప్పుతమ్మును. ఇది నాగస్వరవాద్యరకుమనుకు చెంచును. ఆకొరములో నాగస్వరములు పోలి యున్నను, కీవిగొట్టమురొక్క వ్యాసము (Diameter) నాగస్వరగొట్టమువ్యాసముక్కన్న పెద్దదిగఁ, బొడువుక్కర్కున్నగను వుండును, ఈ వాద్యమును క్రిందిభాగమున ప్రత్యేకంగా లోకాత్మగంటగాని, చుట్టుగాని వుండవు. అవగొట్టములో కలిపి చందనపు కళ్ళలోనే కట్టాలుచేయుదురు. పైభాగమునగల రంధ్రమును ఆకు (చాలాకు) జక్కచేయుదురు. కీని ధ్వని మసోహారంగాను, తగిసంత గంభీరముగాను వుండును.

(ii) ఉపయోగించు విధకు :— ఈ వాద్యమును సాధారణముగా మనమ్మురియులు వాయించుచుండును. వారు వారి విశాఖముతమును, వంతుగలండును, మత సంబంధమైన వ్రూచీగింపుల మహానాయ్ అంచును వ్యాప్తముగా కీని వాయించుచుండును. ఈ రథారకంలో

సుప్రశిధులగు మహానాయ్ వాదవ్యతింపరోగలరు. అట్టివారిలో ఉస్తావ్ శ్రీ చిస్కిణి ఖాన్ మొదలసువారు సుప్రశిధులగులు.

(iii) తలితర మాధ్యవివరములు :— ఈ మహానాయ్వాద్యము ఆక్షాము శాము, వృషయోగించు ఆములు, సూచులు మొవలగు సాధనసులలోను, రంప్రములను మాయుట, తెఱుట, వివిధస్వరములను పరికించుట మొవలగు అన్ని విభజయముల లోను డాడినాగ్స్సరము, ముఖమీళి వాద్యములను బోలివుండునని గ్రహించునచి.

జలతరంగిణి వాద్యవివరము.

(i) జలతరంగిణి వాద్యము :— “జలతరంగ” మనగా ఏపీ కటుటు అర్థను. ఇదిబక విధమైన పింగాణి మట్టిలో తయారుచేయబడిన గిస్నెలలో ఎండించి వాద్యమును. ఇది ఒకతి వాద్యములను చేత. నమోలిన్, గోసు, సారంగి వాద్యముల వలెట, గాలివాద్యములగు వేణువు, నాగస్వరము, మహానాయ్ వాద్యములవరెను ఒకభగవతములలో ప్రవర్తించగల ప్రముఖవాద్యము కాకపోయినను, కొన్కాటక సంగీతమును, శాస్త్రముక్తముగా, కనిగాను, వాద్యసమ్ముఖమును ప్రవర్తింపోయి వాద్యముగా పరిగణించబడుచున్నది, ఇందుకు ముఖ్యకౌరణము ఆక్రూణియైస్తేన నీధ్వి మాధుర్యమేయగలను.

(ii) తయారుచేయివిధము :— ఈ వాద్యమును పింగాణిమట్టిలో తయారు చేయగలను. ఇందు మొత్తము 18 గిస్నెలుండును. ఇవి సుటుమైనవిగాను, మాధుర్య మైనభ్యాసి గలవిగానుండునేల్లు దొర్పుంచుకొండును. వాదయదు లొ 18 గిస్నెలలో 16గిస్నెలకు తసమంచు అర్థచంప్రాకౌరముగ సమర్పుతానును. ముగత 8 గిస్నెలను 15 గిస్నెలలో 8-4, 7-8, 11-12 గిస్నెలకు వైభాగును రగ్గరగానుంచును. కాగిస్నెలు ఎడుకువుతుండి మడిక్కులకు పోత్తుకోలిపాతిభ్యాసములు హోమ్పగా నుండుటకు తగిస్తును జూడణ గిస్నెకంటే యిగాగిస్తే స్తుతియ్యులు వైపు గ్రహించుణు.

(iii) ప్రతిచేయ విధము :— గైన్ డాలిటిన 18 గిస్నెలను శ్రుతిలో కొట్టి సచో వాటిభ్యునులు కిలిభుక్కములుగా నుండును. గనుక వాదక్కడు దీనిని వాయించు ఉపు ముందు ఆధారప్రతి కమగుణమగా తానుప్రదర్శింపబోవు రాగముమొక్కు స్వర ముల భ్యునులకు తగినట్లు గిస్నెలంగు సీరపోసి వాటిప్రతులను సంచేయును.

(iv) సీరపోయటవలన గొంగు ప్రయోజనము :— వాదక్కడు జలతరంణిసి గిస్నెలలో సీరపోయట, తీయుటవలన ముఖ్యాగా మాడువిధములగు ప్రయోజనము కలుగును. (1) ఆయూరాగస్వద్గులక్క తగినట్లు గిస్నెలభ్యునులను వోచ్చించుటవగాని తగ్గించుటవగాని పీటికలుగును. (2) ఆయూరాగస్వద్గులముల భ్యునులను కొలదికొలము నిలిపియుంచుటకు పీటికలుగును. (3) గిస్నెలను కొట్టుటక్కప్రయోగించు గుండ్రుని వెనుక శ్రుతిలను గిస్నెలంందుగల సీటి ఉపరిభాగమున తాకేంచుటచే కొంతవఱకు గమకములు కూడా పలికించుటకు పీటికలుగును.

(v) వాచ్చిమొనర్చు విధము :— దీనిలో సాధారణంగా క్లాషాయిల వరకు ప్రదర్శింపవచ్చును. వాదక్కడు దీనిని వాయించునపుడు ఒకేచేతిని పుపయోగించిన దురితకోలములో తాళానుచూచముగ ప్రదర్శింపవేచుండగు. గనుక రెండుచేతులల్లో రెండు వెనురు శ్రుతిలను పట్టుకొని గిస్నెలను కొట్టుచూ త్రికొలసులానుకూడ సంగీతము ప్రదర్శించును. ఇట్లుచేయటలో రాగముమౌడ్సునపుడైల్లను ఆయూరాగ్మిష్టులకమగు ణంగా గిస్నెలలోనిసీటిని తగ్గించిగాని, వోచ్చించిగాని ప్రతులను సరిచేసి వాచ్చు మొసర్చునని గ్రహించునది.

మగుడివాద్య వివరము.

(i) మగుడివాద్యము :— ఇది రెండు గాలి వాద్యములను ఒకే వాద్యమునందు ఒకేసెనుయములో ప్రదర్శింప పీటిగల వాద్యమును. దీనినే తెలుగులో పాములవాని సాగస్వరమనియు, సంస్కృతములో “థజంగస్వర” మనియు, తమిళములో ‘మగుడి’ అనియు చెప్పబడున. ఆంధ్రప్రదేశ్ లో పాములవాంద్రు పాములను పట్టుకొనువు దును, వాటిని అడించునపుడున దీనిని ముఖ్యాగా వాయించుదురు. సాధారణంగా యి వాద్యములో మూడిపోట మొదలగు జానపద గేయములను వాయించుదురు.

(ii) తయారుచేయ విధము :— కూబా అక్టారమున నందు యొండిన సారటాయ బుట్టకు రంధ్రము లోలిచి దానిక్రింది భాగమున పిల్లనగ్రోవిపంటి సన్నని రెండు వెనురు గాట్టములకు రంధ్రములు పొడిచి వాటిని జతచేసి. అమర్యదురు. పాములవాడు వైభాగమున నుండి రంధ్రముగుండా గాలిని పూర్ణమూ క్రింది భాగమున నుండు ఇంట కిల్సమ్గోవుల రంధ్రములను మార్చుచు వాయించున.

(iii) దీనిలోని విశేషములు:— వాదకుడు దీనిలో నైట్రెన్ జాసపద గేయాన్ని వాయించు నపుడు, అదే సమయములో ఆధారక్రతుతిఖండ వినిషించుటకు తగిన వీలం డును. గమక యొ వాద్యము వినుట కెంతయు రంజకముగా నుండును. ఈ విధంగా రెండు వాద్యములు ఒకే వాద్యములో ఒకే సమయములో పరికింప వీలుగల వాద్యములను ఇంగ్లీషు భాషలో “కొంబోండ్ విండ్ ఇన్ స్ట్రీమెంట్స్” అని చెప్పుచుఱు.

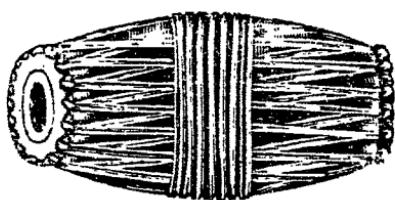
జలక్రోమానియమ్ వాద్య వివరము.

(i) జలక్రోమానియమ్ (Jalactromoniam):— ఇదియును పైరకము సమయంలోని వాద్యమేయుగుము. దీనిని యాచీపల ముద్రాసులో ఒక ప్రముఖ మోకానిష్టు కనిష్టేట్సిసటుల తెలియుచున్న దీనిలోకండ దెంపు వాద్యములను ఒకే సమయములో ప్రవర్తించు వీలుకలదు.

(ii) తరూరు చేయబడిన విధము:— ఇది చూచుటకు బైప్రమిషువులె నుండును. దీని లోపల భాగమున “పియానో” యంహవలె రీమ్స్ లుండ వాటినైన జలతరంగిలో కలె గిస్నె లుండును. ఆగిస్నె లను కొట్టుటకు ఒక కడ్డివంటి లోహ పరికరమాండును.

(iii) వాద్య మొనర్చు విధము:— వాదకుడు దీనినై గల మైట్లును ఆయురాగ్ స్వరముల నమునరించి అదిమి నపుడు వెంటనే లోపల నందు రీమ్స్ ల నంది ఫియానో ఘ్యులును, వాటినై సుండు ఓంగాణీ గిస్నె లు కొట్టుటుటుచే జలతరంగిలే ఘ్యులును ఒకేశ్రక మైనచి పులువులు వినుట కెంతయు రంజకముగా నుండును. ఆయి తే బ్రొక్కుప్పుము దీనిలోని పియానోఘ్యులను పులకపురండాచేసి కేవలము జలతరంగిలే ఘ్యులును మాత్రమే సికించుతూ సంగీతమును ప్రవర్తించుటకు కూడ యిందు వీలం డును. గమక దీనినిఖాడ ఇంగ్లీషు భాషలో “కొంబోండ్ విండ్ ఇన్ స్ట్రీమెంట్స్” అని చెప్పుచును.

మృదంగవాద్య వివరము.

మృదంగ ము.

మృదంగ వాద్య ప్రాచీనత:— సర్వ్యజనిషోపయోగకర మైనటియు, ఆక రజీయ మైనటి యొ మృదంగ వాద్య మును మొదట దేవతాపురుషుఁఁ సృష్టిం చెసిన తెలియుచున్నది. ఎటులనుగా ప్రతిత్రుంపు సంహారమైన పిదప మహా దేవుడు జయమాచకముగా నొనిప్పిన నాట్యములో హాంగు చేయుటకు బ్రహ్మాయే దీనిని సృష్టించే ననియు, ఆసందర్భములో ఖనేశుధు శ్వాసట్ల దీనిని వాయుధమై ననియు పురాణ ప్రసిద్ధముగా చెప్పుచును.

(ii) మృదంగవాద్య విశిష్టత:- థారతదేశమ సందుగల చర్చ వాద్యములలో నిక్కిటి ప్రామాణ్యమైనటియు, కాత్తురు క్రమమైనటి వాద్యము మృదంగ మునట కటి ఉండేవాములేదు. దక్షిణ థారతంలో జరుగు సంగీత కచ్చేరీ లందును, హరికథా కొల తేపచూలందును, భజన కొల జేపములందును, కీధి నాటకములందును తప్పనిసరిగా దీనిని వ్రమోగించుచే ఇందుకు నుఖ్యానిదర్శన మగును. దీనిలో నైపుణ్యాను, పాండిత్యము సంపాదించట మిగుల కష్టసాధ్యమైన విషయ ఇందును, నుప్రమిద్దిలైన మృదంగ విద్యాంసులు సంగీత సథలందు ప్రక్కవాద్యము సంకును, తని ఆవర్తను సంముఖ ప్రవర్తించు జతులును, పొర్చాలును, ముక్కొయిలును తాళ్ళబద్ధమై వారి పాండిత్య ప్రతిభను చాటుచుండును. గనుక కర్మాంతక సంగీతకచ్చేరీలలో మృదంగ మునట గల స్థానము అత్యస్నేహమైన దని కౌపుదగును.

(iii) మృదంగ రథ్యత్వత్తి:- మృదంగ మనగా? మృత + అంగము=మృదంగగా. ఇనుక మతీణిలో చేయబడిన ఆవయవమని అనుము. బహుశా ప్రాచీన కొలములో నిన్నవంగమన కొధార్మమై ఐల (క్రత్వోలి) సుమతీనిలో తయారు చేయుటాటిచేతనే దీనికి మృదంగ మన శోభ కట్టించుండవచ్చును. అయితే కొలగ్రములున మానవుని ఇచ్ఛి చికించుటచే భ్రంగ పూఫుర్ములు, గంధిరములకొరక్క మతీనిలో చేయుటకు గుల్లను క్షణిలో చేయటం ప్రారంభమై గుల్లండవచ్చును.

(iv) మృదంగమును తయారుచేయు చిధము:- దీనిని తయారు చేయటకు మునట పండిస్తి, నిడలో యొండినటి పనసకజ్జు, లేక నీగిసకజ్జును గుల్లగా తయారు చేయవ ఐను. ఒక్కుక్కుప్పుడు యింగులు పనస, నీగిస కజ్జులు దొరకినిలో చందనశ్రుకజ్జు లేక తాలికజ్జు లేక చేలకజ్జులతోకూడ తయారుచేయటం జరుగుతూ వుండును. అయితే చీటిన్నిటిలోను పనసకజ్జు మిగుల క్షేష్ట మగును. ఇందుకు నుఖ్య కొరణు పనసకజ్జు యొల్లప్పుడు గమకినోష్టాగు నుండును. గనుక అట్టి కజ్జునిలో చేయబడిన గుల్ల గల మృదంగముయొక్క భ్రంగి మాధుర్యముగసుండి యొల్లప్పుడును ఒకేవిభమైన గంధిర భ్రంగిని గలిగి యుండును.

(v) మృదంగము యొక్క కొలతలు:- మృదంగమున కొధార్మైన గుల్లను 18 లేక 20 లేక 22 అంగుళముల పొడవు గల పనసకజ్జులో తయారు చేయుదురు. అప్పుడు దీని ఆకారము అడుగు తీపిన కెండు వూలలోట్ల తైఖాగమును జతపణినట్లు ఇందుప్రక్కల సమ్మమగును, మధ్య కొంచెము లావుగును వుండును. ఈ గుల్లకు ఇందు ప్రక్కలు సుండు రెండు రంధ్రముల (తలల) కు చర్చ తు మాత్రముగా ఇందుగు దుర్దం. ఈ మాత్రము గుల్లయొక్క తైఖానుఖ్యి కుంటి మాత్రముగా ఇందుగు వ్యాపము ఇందిగా క్షితి అంధశుర్మాము; యొక్కవగా నుండును, సాధూరణగా మృదంగములోను వుండు

మాత్ర వ్యాసము ర్షి అంగుళము నుండి 7 అంగుళముల చజక్కను, ఎడమ మాత్ర వ్యాసము ర్షి అంగుళముల నుండి 7 అంగుళముల చజక్కను శుండె చు. ఈ మాత్రల చుట్టును వలయుక్తముగ నుండు చర్మశ్లు జడ లుంబును. కేటిని బాధ్య లంఘను. ఈ బాధ్యల చుట్టును 16 రంధ్రము లుంఘను. కేటిని కండ్లు అని కొప్పముగు. భృకండ్లు నుండి మహాయ క్రితి అంగుళము పెడల్చువ క్రితి అంగుళము మందముగల నిము పైన వారు (చర్మము) ను యొక్కించి లాంఘు దోషు తూలులను తిసువుగా ఉంచి రట్లు చేయునురు.

(vi) మాత్రల వ్యాపయోగించు చర్మములు:- వ్యాపయోగమున క్రితప్రక్రులను తొంగు సట్టి కుడి, ఎడమమాత్రలను చేక చర్మములో తయారు చేయునురు. అయితే ఎడమ మాత్రలోని పైన రెపు భాగమనిచు మాత్రము గొణ్ణు చర్మము నుపయోగించటం కద్దు. కుడి మాత్రలో మాధు చర్మము లుండును. వాటిలో ఆధుగున యుండు చర్మ మను “బత్తుపు” చర్మ మనసును. ఇది మన కంటి కగపదగు. దానికి పైన పుండు చర్మ మను “పాట” చర్మ మనసును. కీనిపై కరించి వేయునురు. దానికి పైన పుండు చర్మ మను “నెప్పుచర్మ” మనసును. ఇది చాలా దశగుంగా నుండును. అయితే కొండజు యొ మాత్రల లోపలి వలయమనికు గొణ్ణె చర్మమును,, పైవలయమని లేగ దూడ యొక్క చర్మమునుకూడా ప్రయోగించటం కద్దు.

(vii) కరిణిని తయాగుచేయు విధము:- పూర్వుకొలములో కరిణిని తయారు చేయుటకు మొదట నూంచేయు మెత్తగా పొడిజీచేసి దానిలో భాగా తుడికేన అన్ని మును, చింతపండు రుకును కలిపి మెత్తగా స్తూర్ప పుండగా చేచిపారు. కాని వర్షమాసకాలములో కరిణిని చేయుటకు ఇనువ కొలిమిలో నుండు ఉట్టెచురాళ్లను తెచ్చి మెత్తగా పొడిజీచేసి దానిలో మెత్తని అన్ని మును కలిపి కొటుకవలె నూర్చి పుండగా చేయుట సాధారణంగా జరుగుచున్నది. కీనినే తమిళములో సోదు (కంచి) ఆనియు కరణాయ (karanai) ఆనియు, మరుంచు (Marundai) ఆనియు విధి పేర్లలో వాడుచుంచురు.

(viii) కరిణిని వేయు విధము:- కరిణిని మృదంగము యొక్క కుడి మాత్రలో పాటచర్మమును నందలి మధ్యభాగమన వేయునురు. ఈ కరిణి వేయుని ప్యాపంగము నందు సుశ్రావ్యమైన ధ్వని కలుగ సేరున. సుండ్రముగా నుంచు ఎన్న పరిమాణము అయి మాత్రల సైజు నసపరించి యుంచును. కరిణిని వేయుటను ముంగా పాటచర్మమును తుభ్రముచేసి దాని మధ్య భాగమన చిన్నచిన్న కరిణి మాత్రలపు అంటించుతూ ఆది గట్టిపడునట్లుగా కరిణిరాభితో రాచునురు. ఈ విధంగా ఆనేకసార్లు మాత్రల వ్యంధిదచుతూ రాభితో కరిణి ఫలియమగ తయారగుటకు చావతో

చుట్టును గీచి తుడిచేయుదురు. ఇట్లు చేయు సమయ కంటి మధ్యభాగంలో దళసిగాను, చుట్టును అంచులయందు పలచగాను వుండునట్లు సరిచేయుదురు. మృదంగమనకు ఆతిప్రధానమైన యా కరిణిని చేయుటకు విశేషమైన అనుభవము ప్రతిజ్ఞానము అవసర మగును. గనుకనే దక్కించార్థములో మృదంగ వాద్యములో ప్రాచీణముగా వారెండరో యస్సును ప్రతిష్కముగా కరిణిని చేయగలవారు బహు కొద్దిపుండి పోత్రమే గలరు.

(ఇ) మృదంగమను ప్రతి చేయు విధము:- మృదంగమను ప్రతి చేయుటకు సాధారణగా ఒక సుత్తెను, 2 అంగుళముల పొడవు, క్రూరముల వ్యాసముగా ప్రతిసి ఘాట్యోగించుదురు. మార్గంికుడు మృదంగమను ఆధారప్రతి కనుగొముగా ప్రతిని హౌచ్చింప దలచినచో కుడి మాత చుట్టు వలయాకౌరముగ నుండు చెర్చుపు బాధ్యత ప్రాచీన వుంచి సుత్తెతో అన్నివైపుల క్రిండికి కొట్టుచూ ప్రతిని హౌచ్చించును. ప్రతిని తగ్గింప దలచినచో ప్రతిని బాధ్యత క్రింద నుంచి సుత్తెతో పైకి కొట్టుచూ ప్రతిని తగ్గించును. ఇట్లు చేయునప్పుడు అన్నివైపులను సమాన ధ్వని గలుగునట్లు చూచుకొనును. మృదంగమను సాధారణముగా పార్ట్‌స్ట్రోయములో 1 మొదలు 4 క్రూరు లేక కి వరకు ప్రతి చేయవచ్చును. ఆవసరమునుట్టి ఒక్కొక్కప్పుడు ర్ష్మీ వగక్క ప్రతి చేయవచ్చును. కొని ఆట్లు చేయుట మాతకు ప్రమాదకౌరణ మగును. ఒక్కొక్కప్పు తగ్గుప్రతి మృదంగసును హౌచ్చింప దలచినచో చాకునోకిణిని గీచి తగ్గించి ప్రతిని హౌచ్చించటంకూడా కద్దు. కొని ఆటుల చేయుట వలన నాటు, మిటు, పాటులముగాల ప్రతి సంబంధము కేర్కె అవి ఒకే ప్రతిలో నిలకడగా చేరకండుటకు కౌగణమగును. గనుక యా పద్ధతి అంతగా మందిని కౌగణసే చెప్పవచ్చును.

(ఇ) కుడిమాతలో పలుకు ధ్వనిల పేరు:- కుడిమాతలో కుడిచేతిప్రేశ్లతో తెపు చర్చును తట్టిన పలువనది “మిటు” అనియు, కరిణి మధ్యభాగమన తట్టిన పలుకునది “నాటు” అనియు, తెపును, పాటుచర్చును ఒకేసారి తట్టిన పలుకునది “సాటు” అనియు చెప్పుచడును.

(ఇం) బోసమను తయారుచేయు విధము:- మృదంగములో కుడిమాతకు కరిణి రుంపే ఆవసర మగునో, ఎడమ మాతకు బోసముకూడ అంత ఆవసర మగును. మార్గం గికుమా కుడిమాతను ఆధారప్రతికి సరిచేసిన ప్రిమ్మట ఎడమ మాతకు బోసము నంటించి గాని వాయించుటకు ప్రారంభించడు. ఈ బోసము తయారు చేయుట గాంచు విధము లుగా నుండును. అని (1) మెత్తని గోధుమరవ్వును నీళ్లతో తడిపి శాగా నలిపి వుండు చేయుట. (2) శాగా వుడికిన అన్నములో మెత్తని తెలకచ్చిక ఖాడిదను కరిణి నుక్కగా నట్టిపి వుండు చేయటట యాగును,

(xii) బోవమను వుపయోగించు విధము:— బోనమను మృదంగమునకు గల ఎడమమాత్ర రొయిక్కు మధ్యభాగమన ఒకరూపాయి పరిమాణములో నంటింతుయి. ఇట్లు అంటించుటలో నడిమాతమొక్కు ప్రతికి అనగా మధ్య పద్మమునకు ఒకస్థాయి తక్కువగా నుంచు మంద్రషద్దుమనకు సంపోదనభ్యాసి పలుకు సమిల సంచేసికొండురు. కచ్చేరీ అంత్యమన యొ ఐసోనమన విధిగా తీసి వేయునుడు.

(xiii) మృదంగము సభ్యుల్లించు విధము:— మృదంగము సేహ్నుకొపవాయ మొదట నోటిభో జతులు సేహ్నుకొని తరువాత జంత్రము (కష్టభో చేయబడిన సాధనము) మిచ్ త్రికోలముగాని, మట్టగ్లాలముగాని అభ్యుసింతుయి. తరువాత చిన్న పాల వరసలు, పెద్ద పాల వరసలు మొదలను జతులను ప్రారంభించి, ఆడి, చూపక, త్రిశుట వంటి తాళము లంందు కృషి చేయటటలో మృదంగము విధి అభ్యుదయము ముఖ్యము దురు. ఈవిధంగా బీరు కొల కృషి చేసినిగాని యొ వాద్యమూలో తనిస ప్రారంభము సంపాదించుట సాధ్యునుకొను. సుప్రసిద్ధ గాయకర్తడు తన పొందించుటము, రాగ, తాన, పల్లవి, సెరవర్లు, కల్పన స్వరములను ప్రవచ్చించుటలో మాప గలిపట్లు, సుప్రసిద్ధమార్గంినము తన పొందించుటము, పొలనముసరించి వాయించుటలో సేగాక, ఆయాతాళమల కపగురుమైన జతులు, మౌరాలు, ముక్కోయిలుతిగా ప్రద్రుంచులుహాక్షాద చూపగలుగును. గనిక సంగీత కచ్చేరీలలో మార్గంగినికునకు కపినము రెండు పర్మాలును త్రైన తనిగా వాయించుటకు అవకోళము యొచ్చెదురు. ఇట్లు చేయటవలస కచ్చేరీ రక్కటుటకు రొంతయు దోషాద మగును.

కంజిరా వాద్యవివరము.

(i) కంజిరా వాద్యము:— కర్మాటక సంగీత కచ్చేరీలలో మపయోగించు చర్చ వాద్యములలో కంజిరానుకూడ ఒక ముఖ్య వాద్యంగా చెపువచ్చును. ఇది మృదంగ మంత్ర సుక్రావ్యమైన భ్యవి మాధుర్యము, ప్రతిపక్షము గల వాద్యము కొకపోయినను, తనిగాను, ప్రక్కావాద్యముగాను, మృదంగములో కలిపి జరగా వాయించు నశ్రతు దినిలలో ప్రవర్తింపబము జతివరుసలు, మౌరాలు, ముక్కోయిలు విషట కంటి రంజకముగా మండి కచ్చేరీన రక్కివంతముగా నొపర్చుట కంశేన తోడ్డుమండును. దక్షిణ ఇండియాలో ముఖ్యంగా సంగీత కచ్చేరీ లంందును, భాజన కాంప్యెచు లంందును, వాద్యసమ్మేళనము లంందును, తాళవాద్య కచ్చేరీ లంందును దినిని పుపయోగించడం విధిగా జరుగుచుండును.

(ii) కంజిరాను కయారుచేయు విధము:— ఇది ఒకస్థానమాత్ర మాత్రమే గలిగి ఉండుకుంచును కాపుసట్టి తాండుర్స్త (Tamburalim) న పోరిపుండును. కం

రాను తయారు చేయటకు పనసక్కణుగాని, విగిసకళ్లునుగాని వుపయోగింతురు. ఈ కళ్లును 2 లేక 2౨ అంగుళముల పొడవును, 6 లేక 7 అంగుళముల వార్షికమును 2౨ అంగుళము మందమును ఎలిరియుండునట్టి గుల్లగా తయారు చేయాడురు. రెండు త్వాపుల రంధ్రములుండు యీ గుల్లకు ఒకపై పున ఉడును చర్చమును మాయాదురు.

(iii) చర్చము :— ఉడును చర్చమును మొదట శుద్ధపణి తడిపి సర్వీసువంటి మంచి జీగురులో బిగువుగా నందునట్లు గుల్లకు అంటించి దార మణిలో బీరింతుపు. చర్చము బిగిసిన తరువాత దారమును పూడది సివేయాడురు. గుల్ల యొక్క మధ్యభూగమున రంధ్రము పొడిచి దానిలో రెండు గుండ్రని అంహార బిల్లలన అమయ్యాడును. వాడవరు సీనిని వాయించు నపుడు ఆబిళ్లులు కదలి ఆధ్యాని కంజరా వాద్యమును నంగు బీపై వినుటకెంతిలో క్రావ్యముగా నందును.

ఘుట వాద్య వివరము.

(i) ఘుట వాద్యము :— కొర్కెటక సంగీత కచ్చేరీలలో నుపయోగించు లయ వాద్యములలో “ఫుటిను” నొక ముఖ్య వాద్యంగా చెప్పవచ్చును. భూర్యకౌలము నుండియు సీ వాద్యమును ప్రకృతావాద్యంగా సంగీత కచ్చేరీలలో నుపయోగించటం కష్టం. ఇది మృదుగమంత శుభ్రావ్యమైన భ్వనిగల వాద్యము కొపోయినను, మృదుగమనవు జతగా వాయించు నపుడు మాత్రము వినుటకెంతిలో రంజకముగానే యఱిందును.

(ii) ఘుటనును కొనుచేయు విధము :— ఘుటము ఆసగా నుండ ఏని ఆగమం గనుక ఉనిని మెత్తని యొఱ్చుంకమట్టిలో చేసి కొచ్చి తయారు చేయాడురు. దశీణ జేణంలో కొన్ని తాతులందు మాత్రమే బీటిని ప్రత్యేకంగా తయారు చేయాయం దురు. బీటిలో ప్రతిని మార్పు చేయటకు వీలుండడు. గనుక వాడవరు తనకు కొప లాసిన ప్రతులలో సహజముగా భ్వనించున్నటి కొన్ని ఘుటములను ప్రత్యేకముగా తయారు చేయాయిని పుంచుకొనును. నీడైన సంగీత కచ్చేరీకి వెళ్లవలినిపుడు ఆసాచి కచ్చేరీ జరుగు ప్రతికి తగిన ఘుటమును తీసుకొని వాయించుండును.

(iii) ఘుటమును వాయించు విధము :— వాడవరు ఘుటమును వాయించు నపుడు దాని ముఖమును తన పొట్టకు తీసించుకొను, తీరుట వలన మృదుగము రాశిని ఎడుపు మాత్ర యందు పలికించు గమకములను పలికించును. ఘుటముయొక్క ప్రత్యాగమును రండు చేయలలో త్రట్టుట వలన జతులను, జూరొలను, ముక్కొఱలను ప్రవ ఐచునును. దశీణ ఇండియులో యీ వాద్యము నందు ప్రవీణులను వారెండరో గుండు, అట్టివారిలో || ఆ|| శ్రీ ఘుటం సంతరేణ్యక వయిషారు స్వతసిద్ధుంచుచు.

మార్పింగు వాద్య వివరము.

(i) మార్పింగు వాద్యము :— కర్నాలక సంగీత కచ్చేరీలలో తపమోగించు ఉయి సంంఘమైన ప్రక్క వాద్యములలో “మార్పింగ్” ను ఒక ముఖ్య వాద్యంగా చరిగటించ చుచ్చును. ఇది లోహ సాధనిక చెందిన విషాటు వాద్య మగును. ఇది మృదంగమంత ప్రత స్థమైన వాద్యముని చెప్పమితు లేకపోయినను, ఆధారప్రతిలో దీనమై వినిపించు గీని ధ్వని మాత్రము యొంతో ఆక్రూణియంగాను, వ్యావయ రంజకం గాను వుండును. గమకనే సాధారణంగా గీనిని సంగీత కచ్చేరీలలోను, లయభూటి (తాళవాద్యకచ్చేరీ)లలోను వుపయోగించటం జరుగుచున్నది.

(ii) ప్రతిచేయు విధము :— గీనిని ఇసుచుతో చేయుదురు. తీని మధ్యభూతమున నూరింట ఒక లోహపటకరు ఎంబుదురు. రానిని విషాటుచూ అండ పంచుకు ధ్వని ఆధారప్రతిక పదిటోవ్వునుల మౌర్చింగ్ మొదటి భాగముచ మైమును తరింపంతగా అంటించి ప్రతికి సరిపెట్టున్నాడు.

(iii) వాద్య మొనస్చు విధము :— వాదుకుడు మార్పింగ్ సు వాయించుచెప్పాడు; రానిని నోటిలో నాలుకన అంటియుండునట్టుంచుకొని వానిగుండా గాలిని నోటిలోనికి పీల్చుచూ లోహపు నూదిని విషాటుట ద్వారా జతులడు, ముక్కెయిలను ప్రటిర్చుంచును. ఈ విధంగా మార్పింగ్ ను నాలుక సంటి యుంచి వాయించుటకు ఒళ్లు క్రూపుదు నాలుక దాని మధ్యలలో చిక్కొని ప్రమాదము సంభవించుటకు కౌరమగును. గమక వాదుకుడు మార్పింగ్ ను వాయించు నశ్శించు నాయిక బచ్చుల్గా కౌపాముకొనవలైను. దక్కి నాపట్టాడో యూ వాద్యము సంచు నిప్పుణైనప్పా రైండ్రా ఎలరు. అట్టివారిలో కీ || శో మార్పింగ్ సీతారామయ్యర్ వంటివారు తుప్పసిధ్యులనుదురు.

గెత్తు వాద్య వివరము.

(i) గెత్తువాద్యము :— ఇది గోటు వాద్యమును బోలియుండు నట్టిఒక విధమైన శంతివాద్య మగును. అయితే యిది గోటువాద్యమువలెగాని, యితర తంత్రమై వాద్యములవలె గాని. సంగీతమును ప్రవర్తించునదిగాక కేవలము లయను మాత్రమే ప్రవర్తించు ప్రక్క వాద్య మగును. ఇందు ముఖ్యముగా 4 తంత్రములుండును. అయిచే వాటి క్రిండ ధ్వనిమాధుర్యమును పెంపొందించుటటి కొన్ని సహాయ తంత్రములకుడు వుంచును.

(ii) ప్రతిచేయు విధము :— ఇందు గల 4 ముఖ్య తంత్రమంప ప్రతిచేయు రుణా క్రింది నుండి స్తోత్ర వచ్చించా మె, తంత్రాని మధ్యమధ్యముగను, ఔచ, తంత్రాని మంత్ర

పంచమయుగును, తివ్ర, తంత్రిని నుండ్ర వజ్రముగును, ఓవ, తంత్రిని అనుమంద్ర పంచమయుగును ప్రతి చేయడానికి. మిగకి సహాయ తంత్రులను ఆయో సందర్భముల కనుగొంచుగా ప్రతి చేయడానికి.

(iii) వాయించు విధము :— వాచవదు గౌత్తు వాద్యమును వాయించున ప్రశ్న ద్వారా సుఖాయిలను నుంచుకొని, ఒకఅథవ పొద్దుగల రెండు గట్టి కెనురుపులలతో కంప్రస్తుతమై కొట్టుచూ గాయవదు ప్రశ్నంచు సంగీతమును కుగుణంగా విధి జతులను, మోరాలను, ముక్కొఱలను వాయించును. ఈ వాద్యము వినుటము యొంతో రంజించుగా నుండును.

డోలక్ వాద్య వివరము.

i) డోలక్ వాద్యము :— ఖూరుత్తే మంతులను ప్రచారంలోగల లాయిము సంసంఘంలిన సంగీత వాద్యములలో “డోలక్” ను ఒక ముఖ్యవాద్యంగా చెప్పు చుచ్చుని. దీనిని కర్మాంగు, మోందూషాసీ సంగీతముల రెంటిలోను నేడు వుపయోగించుటచే ఒక విధంగా దీనిని ఉభయ సంగీత లయవాద్యంగా చెప్పువిడి యున్నది. ఈ విధంగా నిది ఉభయ కాత్మీయ సంగీతములందేగాక, లలిత సంగీతంలోకూడ దీని ప్రామాణ్యం విశేషంగా నుండుటచే చలన చిత్ర రంగంలో యూవద్వార్థితములనే ఒక ప్రముఖ వాద్యంగా పరిగణింపబడినది. ఇది మృదంగ మంతు ప్రతివక్ష్యమైన వాద్యము గాకన్నను మృదంగములో జతుగా వాయించు నప్రదు మూర్ఖము యొంతో ఆకర్షణీయంగా నుండి కచ్చేరి రక్కి కట్టుటక్క లోడ్చుచుచుడును.

(ii) డోలక్ ను తయారుచేయి విధము :— డోలక్ ను పనస, లేక ఏగిసకత్తో చెయివట గుల్లన తయారుచేసి దారికి కొండుకై ప్పులన చర్చుపై మూత్రములు లోడ్చిగి సన్నని చారుణ్యం లిగించి లిగువుగా నుండునట్టు తయారు చేయడాని.

iii) డోలక్ లోగి రకములు :— ఇవి విధములుగా నుండుని. అది (1) మృదంగ డోలక్, (2) టూవ్హాలోలక్, (3) మోందూషాసీ డోలక్ లగును. వాటి వివరములు.

(1) మృదంగ డోలక్ :— ఇది చూచుటకు మృదంగమునుటోలి యుండును. కుడికన్ను మూర్ఖుకు రెపుగాని, కరిగిగాని లేకుండును. ఎడమకన్ను మూర్ఖుకు మృదంగములోనికి. బోసము చేయడానికి పొద్దు 24 అంగుళములును, ముధ్యభూగమున చుట్టు కొంత 34 అంగుళములును, కుడి, ఎడమ కన్నుల వ్యాసములు 7 రేక్క 8 అంగుళములును వుండును. మిగత అన్ని బిషయములు మృదంగముసే పోలివుండి కర్మాంగు సంగీతానికి ముఖ్యంగా నుపయోగింపబడు చుండును.

(2) టూక్ డోలక్ :— ఇది పొద్దుపై ఔంగుళములను, ముధ్యభూగమున చుట్టు కొంత 35 అంగుళములను, కుడి, ఎడమ కన్నుల వ్యాసములు 8 అంగుళములును గలిగి

శుంధును. కుడి, ఎడమ మాత్రలను వారుతోగాక ఒక గట్టి నూలు త్రాదుతో లిగిం చునురు. దీనిని సాధారణంగా ట్రామ్యు సంగీతానికి వాచుదురు.

(3) హిందూస్థానీ డోలకో :— ఇది పొడవు 20 అంగుళములును, మధ్యభాగ ఈన చుట్టుకొలత 35 అంగుళములును, కుడి, ఎడమ కన్నుల వ్యాసములు 8 $\frac{1}{2}$ అంగుళములును కలిగి వుండును. ఇం ప్రక్కల నుండు మార్కెచు లింగులు లోడిన గట్టి నూలు త్రాదుతో బింబించుచుండన ముఖ్యంగా హిందూస్థానీ సంగీతమునందు వాచునురు.

డోలువాద్య వివరము.

(i) డోలువాద్యము :— కర్మాను ఉపక్రమమును చూస్తీయమైన చర్య వార్యములలో మృదంగము తరువాత జెప్పవదగిన ప్రశ్న స్తుతి వాద్యము ‘డోలు’ అని చెప్పటచేమాత్రము సందేహముదేరు. దీనిని నాగస్వర వాద్యమును ప్రక్కను, ఉయివాద్యముగా నుపయోగించును. గమకసేదక్షిణి ఇండియాలో నీవాద్యము దీని దినాభివృథి చెంగుటమ కౌరంపైనేనది. దీనిలో పొండిత్యము సంపాదించుట మిగుల కష్టపూర్వమైనను, యిం కళికు అచ్ఛటగాల విశేష ప్రోత్సహము వలన దొంగా దీనిని అభ్యసించి తిగిన ప్రాపిణ్యము సంపాదించ గలిగింది. నిఘణులగు డోలు వాద మలు నాగస్వరమును జతగా ప్రవర్తించు కూళానపారమైన జతులు, మోరాలు, ముక్కొఱులు విఫల కంతము రంజకముగా నుండి డోలు వాద్యంలో ఆత్మకిల ప్రతిభా విశేషమును చూచా నుపసున.

(ii) డోలు వాద్యచుంపోనే రకములు :— ఇటి మాత్రమధులుగలిపు. (1) డోలుక్కలు.

(2) డోలకో. (3) డాక్ అనుసమి. వీటిలో డాక్ కొంచెము పెద్దదిగా నుంచున.

(iii) తయారుచేయాల విధము :— డోలు వాద్యమును తయారు చేయటకు ముందు 18 లేక 20 అంగుళముల పొడవును, 9 లేక 10 అంగుళముల వ్యాసముగాల పనస కళ్ళనుగాని లేక పీగిన కళ్ళనుగాని తెచ్చి గుల్లగా లోతిచి తయారు చేయుదురు. ఇట్లు చేయటలోయిం గుల్ల కిరు ప్రక్కల నుండు తలలు లేక రంధ్రములలో ఎడమ తైత్తి రంధ్రముకంటే కుడి తైత్తి పైతైత్తి రంధ్రము కొంచెము పెద్దదిగా సుందరుల్లు తయారు చేయునురు. ఈ రెండు రంధ్రములకు మేకచర్చుమతో చేయబడిన రెండు మాత్రలన లోడుగుదురు. వీటిని రడిమాత, ఎడమమాత అని కొప్పుదురు. కుడి, ఎడమమాతల చుట్టును గుండ్రముగా చర్యమతో చుట్టుదురు. వీటిని వలయములనబడుతుట. ఈమలయ మలంను సేర్పించురంధ్రములను “కండ్లు” అని కెప్పుబడును, ఈకండ్లు ఒకొక్క మాత్రము 12 వుండును. తాకండ్లనుండి ఒకనిదు సైనార్య ప్రశ్న (సైనానిశర్మపుశ్చాప)ను దూర్చి లాభమా, రెండు మాత్రలన లిగువుగాను, కొండలనిప్రతించాలను వ్యందిష్టులు సరిచేసి కొండురు. కొన్ని లీట్లు ఇంకా స్తుతము ఖద్దుల్లాగా భూమాత రేఖలో తుఫ్ఫాగించురు.

మూత్రలు రెంటెలోను ఎడమ మూత్ర కంటే కుడి మూత్రాన్ని అంగుళము రొమ్పువ వ్యాసము (Diameter) కలిగి వుండును. ఈ మూత్రలకు, అవి లోడగానుట గుల్ల సాధారణంగా 90° డిగ్రీల కోణములోనుండునట్లు తయారు చేయబడును.

(i) దోలు వాయించు పుష్టయోగించు సాధనములు :— వ్యార్థకొలములు సాధారణముగా దోలు ప్రత్యేకంగా తయారు చేయగలిగి కాను, ఏన్ని కళలకరము ఉన్న వాయించేడివారు. కానీ ఇచ్చివల ఆ విధానము మాం ఒక కైపై చేతినీను. ఈ కైపై కళలోను వాయించుచే పడిశాచిగా నుస్కారి.

తబలా వాద్య వివరము.

(i) తబలా వాద్యము :— ప్రాచీనకొలము నుండి ఉత్తర భారతదేశములో విశేషంగా ప్రచారంలో నుండు వర్ష వాద్యములలో “తబలా” మిక్రోలి ప్రాముఖ్యమైన వాద్యంగా చెప్పవచ్చును. మన కొర్కెటక సంగీతమునకు మృదంగ మెంత, శాస్త్రియమైన వాద్యముగా పరిగణింపజడునో, హిందూస్తానీ సంగీతమునకు తబలా కూడ అంత, శాస్త్రియమైన వాద్యముగా పరిగణింపజడును. తపిథంగా శాస్త్రియమైన హిందూస్తానీ సంగీతమునండేగాక, నాటక సంగీతములోను, లలిత సంగీతములోను కూడ నీని వుపయోగం అత్యధికంగా నుండుటచేతనే సేపు యిం వాద్యము ఉత్తర ఇండియాలో సేగాక దక్కి, ఇండియాలోకూడ రొమ్పువ ప్రచారంలోనికి రావటానికి టారణమైనదని గ్రహించవదగను.

(ii) తయారుచేయు విధము :— తబలా వాద్యము మృదంగమువలె ఒక వాద్యాగా నుండక రెండుభాగములుగా నుండును. గనుక కుడిపైపు సగభాగమును క్రింది పైపు రంధ్రము లేకుండునట్లును పైపైపు రంధ్ర ముండునట్లును గుల్లగా తయారుచేయు నురు. ఈ గుల్ల 10 లేక 12 అంగుళముల పొడవును, 6౩ లేక 7౩ అంగుళముల వ్యాస మును గలిగి “యుండునట్లు” తయారు చేయునురు. దీనికి చర్చపు మూత్ర లోడుగు నురు. దీనినే “తబలా” అని చెప్పవచ్చును. ఇక రెండవ ఎడమపైపు సగభాగమును లోపాపు లేకుండ క్రిందిపైపు రంధ్రము లేకుండునట్లును, పైపైపు రంధ్ర ముండున ట్లును, తయారుచేసి చర్చపు మూత్ర లోడుగునురు. దీనిని “బాయా” అని చెప్ప నుచును. ఇది 9 లేక 10 అంగుళముల పొడవును, మహారు 8 లేక 9 అంగుళముల వ్యాసమును వుండునట్లు తయారు చేయునురు. వీటిలో ముడిమాత పొడవు రొమ్పువగా సాధి వ్యాసము తక్కువగా నుండును. ఎడమమూత్ర పొడవు తక్కువగా నుండి వ్యాసము రొమ్పువగా నుండును. మరియు దీనిని తయారు చేయుట పుష్టయోగించు కుట్టలు, గుల్లలు తయారుచేయువిభము, మూత్రల పుష్టయోగించు చర్చపు కుట్టలు, కుట్టలు తయారు చేయుట, కరిపిసి తయారు చేయుట, కరిపి శైయుట,

ప్రతి చేయట, ధ్వనిలను పరికించుట తెలుగులను అన్ని యితర దీనియులను మృదంగమను బోలి వుండును.

(iii) మూత్రులు బిగించుటకు సాధనములు :— తబలా అండ్ బాయాల మూత్ర అను బిగించునపుడు వారుకు క్రింది వైపున గుండ్రుని లీస్నుక్కణ్ణిమిలను మట్టును దూర్శ్య యొంచుచునును. పీటిని క్రిందికిగాని షైకిగాని కొట్టుచేస్తే లీస్ను ఒంచుకొను నుపయోగించేదఱు.

(iv) ప్రతిచేయు విధము :— తబలాలో సాధారణముగా 1 లోపం క్రిందికి కొట్టుచేయటకు మట్టునప్పుడు. ఈ 1 లోపం క్రిందికి కొట్టుచేయటకు సహా సుచేత్తి క్కణ్ణిమిలను క్రిందికిని, తగింపవలగేచో ఉపటన షైకిని కొట్టి కొంత వరకు పరిచూసుకొంచును. గదుపరి మూత్రుల చుట్టుపండు చన్చుపు జాగ్రులను షైపండి క్రిందికిగాని, క్రిందినుండి షైకిగాని సుచేత్తికొట్టుచూ ఆధ్యాత్మికి సాచేసులాంచురు.

(v) కుడిమూత్రులో కరించి చేయు విధము :— తబలాలో మృదంగములాపడె ఖమారు 2 అంగుళముల వ్యాసముగాల కడిని నుండ్రుచుగా చేయునును. ఇది అధారప్రతికి సరిషెటుబడును.

(vi) ఎడమమూత్రకు కరించి చేయువిధము :— బాయాలో మృదంగములాపడె ఎప్పటిక కప్పుడు బోసము తయారుచేసి చేసుకో సవసగముదేను. ఎంచు కసగా! కినిలో బోసమును బాసుగుగా కుడిమూత్రులోవడైనే ఘమారు 1 అంగుళము వ్యాసముగాల కరించిని గుండ్రుచుగా చేయునును. అట్లు చేయుటలో కుడిమూత్రులో పులకు ఆధ్యాత్మికి ప్రతికి 1 స్థాయి తక్కుషేసే మంద్రస్థాయి వడ్డునును సంచారమణ్ణు చేయునును.

(vii) తబలా బాయాలో విధము :— తబలా నాయించు సప్తము వాదక్కుడు తన మందు కుడించేపున తుల్యాను, ఎడముతేపున బాయాను నిఱఖగా నుంచుకొని కుడించేతో తబలాను, ఎడముచేతితో బాయాను నాయించును. అట్లు నాయించుటలో గాయక్కుడు కొక వాదక్కుడు ప్రవర్తులుచు గంగితము సనుకొంచుతూ తాళాసపారమైన జతులు, పొరాలు, మాక్కాయిలు వాయించుటలో తసు గల ప్రాపీళ్యమును ప్రవర్తించి సభితల నాసందింప చేయుటకు ప్రయత్నించును.

ఫోల్ వాద్య వివరము.

(i) ఫోల్ వాద్యము :— మహారాష్ట్ర దేశములో సాధారణంగా భజన కొంచేపులందును, మృదంగము లంగును ప్రయోగించు చర్చ వాద్యములలో ఫోల్ ను ఒక ముఖ్య వాద్యంగా చెప్పవచ్చును. నీని నాదును ఖంగుపుచూ, వేలాది జనసమూ హమలందుకూడ ప్రతిధ్వని నిమ్మించుటను. గనుకొనే ఆచ్చిట నీవాద్యమును చేపణాల్సినిపుండును. గనుకొనే ఆచ్చిట నీవాద్యమును చేపణాల్సినిపుండును. కొని మృదంగముకండి పొడవును, మధ్య చుట్టు గొంత యొక్కవగాను, కెక్కుల వ్యాసములు తక్కువగాను వుండును. అనగా పొడవు కొని అంగుళములును మధ్య చుట్టుకొంత కొని అంగుళములును, కుడికన్ను వ్యాసము కొని అంగుళములును, ఎడముకన్ను వ్యాసము కొని అంగుళములును వుండి కుడికన్ను కన్నెపు లీస్ను కరించి స్తోతుభాను, ఖండక విషయములు భూషధంగమున్నాలి వుండును,

భారతీయ సంగీత చారిత్రక పురుషులను వాగ్దేయ కారకుల చరిత్ర మం.

1. భరతుడు :— ఇతడు 4వ, శకాబ్దమునకు చెందినవాడు. సంగీత ఏటించిన గ్రంథము లన్నిటిలో తుచటిదైన “నాట్య శాస్త్ర” మన గ్రంథమును రచించిన మహాస్త్రయుడు. గనుకసే యో గ్రంథమునచే “అది లత్తుస గ్రంథ” మన పేరు వచ్చు ఉత్తర కారణమైనది. దీనిలో సంగీతముకంటే నాట్యశాస్త్రము గుణించే దొక్కుచగా ప్రాయమిచినందున “నాట్యశాస్త్ర” మన పేరు కలిగాను. దీనిలో సంగీతము సుణించికూడా ఆఱు అధ్యాయములుగలవు. అని (1) జాతి లత్తుస విధానము. (2) ఆరోగ్యశాస్త్రిధానము. (3) సుషీరాతోద్యాధికారము. (4) తాళవిధానము. (5) భృవాధ్యాయము. (6) పుష్టుప్రవాచ్య విధానములాగను. మరియు నితము ఒక ఫోయిలో ఔర్కుతు లుందునని చలిపోయి, భృవిణులలో ప్రయోగ ద్వాపాంతరములద్వారా నిరూపించిన గొప్ప సంగీత లత్తుసకారు డాగును. ఇతికి భరతాచార్యుడని, భరతముని అను వాహాంతరములు గలవు.

2. నారదుడు :— ఇతడు భరతుని తరువాతవాడని తెలియుచున్నది. ఇక నిచే రచింపబడిన “సంగీతమకరండ” మన గ్రంథము ఒక ప్రసిద్ధ లక్ష్మణగ్రంథముగాను. దీనిలో శ్రీ, పుషుపు, సత్రుంసక రాగములాగను, ఆయు రాగములు పాడదగిన కౌలము మనుసంచి, సంధిప్రకాశ, సూర్యాంశ, చంద్రాంశ రాగములాగను, ఓ దయ, మధ్యాన్నా, సాయంకౌల రాగములాగను, మూక్తాంగకంపిత, ఆర్ధకంపిత, కంపవిషీన రాగములాగను విభజించి వాటిని వివరించి యుండెను. మరియు “నారదిష్ట” “పత్మార్థించవ్యక్తరాగ నిరూపణ” వంటి లత్తుస గ్రంథములనుకూడ రచించినట్లు తెలియుచున్నది. అయితే ఇతడు త్వాగరాజునికి “స్వరాజ్ఞవ” గ్రంథము నౌసినట్టి సారదమహార్షి అశ్వాలో కావో తెలియుటచేదు. కానీ కొండరు మాత్రము యిక్కడు నాయమహార్షి కాడనియు, నారదుడను పేరుగల ఒక గొప్ప సంగీత లత్తుసకారు డాగియు తెలుపుచున్నాడు.

3. మతంగుడు :— ఇతడు భరతునికి తరువాతవాడును, శార్జీచేపునికి మంధువాడును యాగును. ఇతనిచే రచింపబడిన “బృహద్దేశి” అను గ్రంథము మిగుల ప్రసిద్ధ మైనమి. దీనిలో ప్రతినిర్ణయం, స్వరనిర్ణయం, మార్ఘసానిర్ణయం, తానినిర్ణయం పిం అలంకారములు, జాతులు, రాగాలత్తుసములు, భాషాలత్తుసములేగాక ప్రబంధాధ్యాయములో 40 రకముల ప్రబంధములను, వాయిలు, జంత్రములను, దేశియరాగములను గుణించికూడ వశింపబడెను. అయితే ఇందులోగలు రాగాలత్తుసములు మాత్రము భూర్భరాగ పద్మతిక బింబముగాన్ని కేళియరాగపద్మతికి అనుకూలముగాన్ని వ్యాధున్నామన్నాడు.

శాసీ దీనిని “బృహదైతి” యని చెప్పటటకు కారణమయ్యాన. కర్మాంగ సంగీతమున తిఱుక గొప్పవ్రమాణ గ్రంథమును.

4. ప్రతాపతైలవుడు:— ఇతిము క్రి. శ. 920 ప్రాంతమువాదు. శాస్త్రము నేలిన చాటుక్షురాసు. ఇతిము రచించిన “సంగీతమాచాయాం” అను గ్రంథము మిక్కిత్తె ప్రశిద్ధమైనది. దీనిని గుకంచి శ్రీ అస్తుమాచాయ్యలు తడ ఎంతో ర్సస లభించి గ్రంథములో వేర్చొచ్చిని యాందుట గమనించడగను.

5. మమ్మటాచాయ్యదు:— ఇతివు క్రి. శ. 1050) - 1150) ప్రాంతమువాదు. ఇతివు రచించిన “సంగీతరమ్మాల” ప్రశిద్ధ లక్ష్మి గ్రంథములలో నొకటి యాగును. ఈ గ్రంథమున శుభవరాటి, దేవవరాటి, దక్షిణారాష్ట్రి, సజ్జి, బక్కలు, ఖండాలాచము, సటునారాయణ, శాకరాభరణం వంటి దేశియ రాగముల ను నొచ్చి వివరించుచెను.

6. పార్వత్యదేవుడు:— ఇతివు 12 వ, శతాబ్దమునవ్ కెండినవాదు. తైసపుటి తుడు. క్రి. శ. 1165 లో యితడు రచించిన “ఎంగిలేసుయసారాం” మిగుల ప్రశిద్ధమైన గ్రంథమును. ఇంగుల ఆసేక విషయములను రాత్మాక, వ్యాఖ్యానక రీతిను, శ్రీకాళ్ళిసాధ, సంఖారభూషాంగర వ్యాఖ్యానములంకా వేర్చొచ్చి ఉచితమే.

7. చాటుక్షుసోమేశ్వరుడు:— ఇతివు 12 వ, శతాబ్దములలోని వాడును, క్రి. శ. 1174 - 1177 కొలమున కల్యాణిసాగరమున రాజధానిగా నేడిన చాటుక్షుసోమేశ్వరుడు వగును. ఇతిము రచించిన “సంగీతరశ్మావి” అను గ్రంథము మిగుల ప్రశిద్ధమును

8. జయదేవుడు:— ఇతివు 12 వ, శతాబ్దమునకు చెందినవాదు. జయదేవు ముఖము ఒరిస్సారాష్ట్రిసుసందర్భ జగన్నాథ కైప్రమునిన ఏపి-పుసులల “దీంగుల్లు” మిగు గ్రామము. తల్లి రమాలేవి. తండ్రి భోజదేవుడు. భార్య పద్మావతి. కృష్ణాకృతాలు. ఇతివు చెంగాలులో నివించున. సంగీత, సాహిత్యములలో గొప్పవండితుడు. కృష్ణాకృతుడు. “గీతగోవింద” మన శ్యంగారరస ప్రధానమైన మహాకౌవ్యాన్ని, రాధాకృష్ణాల ప్రమేతక్షమునగూర్చి ఆప్యవదులుగా రచించిన మహానుభావుడు. ఈ రచనలందు జోన్కు దానిలో 8 పాదములందుటచే వీకితి ఆప్యవదులను పేరు కలిగాన. ఈ గ్రంథము 24 అప్పవదులును, 80 కి, శ్యంగా క్లోకములును గలిగి 12 స్వర్లలలో ప్రాయమైన. గోవిందనిగూర్చి రచింపుడిన గోయ ప్రసంగ ముగుటచే దీనికి “గీతగోవింద” మను పేరు కలిగాన. శ్రీకృష్ణదు పరపుహ్యము గమక అతని పేరు యాందు వీరమింపుడినేదు. ఈ ఆప్యవదులు నాయకో, నాయకీ సభులచే పాడచుచినట్లు రచింపు బడెను. వీటిలో 19 వ, ఆప్యవదిని దర్శనాప్తమి అనియమ, సంశేషమి ఆప్యవదిలియమి చెప్పుబును. సంగీత రచనలకు డొ ఆప్యవదులే ప్రప్రథమములని తెలియుచున్నామి దీపి నతుకరించియే, రామకృష్ణ “రామాప్తమమాను, చంద్రజీవిచెంద్రప్రప్తమ్” ఇంకా

ప్రపదులును, వేంటమధు “త్వాగురాజుష్టపదులు”ను రచించియుండిరి. ఇతడు క్రి. శ. 28-12-1158ి ఈ సరియును శ్రీమతి సంవత్సర మార్గిల బహుళ ఏకాదశి దివసమాన కైవల్యమెందినటుల తెలియుచున్నది.

9. శార్డ్జేవుడు:-ఇతడు 12వ, 13వ, శతాబ్దములలోనివాడు. కౌణ్ణరచేశస్తుడు. యాదవవంశస్తుడు. కర్ణగణయుసి.గోత్రికుడు. తండ్రి సాడ్జలదేవుడు. తాత భాస్కర రామ. కొండ్రపరండితుడు. శార్డ్జేవుడు సంగీత, సాహిత్యములయం దప్పారమైన పాండిత్యముగలవాడు. కంఠయుస్తు లేనివాడగుటచే “పిన్చుంకు” దను దియదు నొండెను. క్రి. శ. 1200 - 1247 రకు దేవరి (దొలతాభాద్ - ప్రాచరాభాద్ రాష్ట్రాన్)ని, రాజు భాసిగా పటపాలించిన సింహాసనాలని అప్పాన విద్యాంసుడు. “అభ్యాత్మక్తువిషేక” మును తేదాంత గ్రంథమునేకా “ఎంగిలెక్కుకరు” మును ప్రసేదులఱకు గ్రంథమును కూడా ఉంచియి ప్రతిభూతమతును. ఇతడు తన రత్నాకరనులో అంద్రి, గౌడీవంటి జాతు (రాగము) 7 గాంపద్ధతిని, అంధైలా, క్రూటైలా, ప్రావిడైలావంటి ఏలాప్రబంధ ఉత్సా విధానమును వివరించెను. శరుకుడు మజ్జమయ్యియి భావము, మద్జపంచమ భావము 10లో కవిషైని 22 గ్రుశుల పద్ధతిని యితమ తన గ్రంథమున విపులీకరించెను. వారియు స్తగ్రంథముని భరత, మత్స్య, కీర్తిధర, కోహల, కంబళ, అక్షయర, అంజ శేఖ, అభిసవస్తు, పోచేక్కర మత్సులను, మరియు స్వరగతాభ్యాయం, రాగవిశేషాభ్యాయం, ప్రేర్కకాభ్యాయం, ప్రుంధాభ్యాయం, తాళాభ్యాయం, వాద్యాభ్యాయం, సృత్యాభ్యాయముని 7 అభ్యాయాలును, సేంకార, శార్డ్జేవ, కుంభకర్ణ నశేంప్ర, క్లీనాన్సు: నచించే 4 సంస్కృతపాయాభ్యాసనులును, మాంసభూపాశువు క్లైరాలు రచించిన 2 అంధ్రవ్యాఖ్యానములును, గంగారాముడు రచించిన 1 హీందూస్తాస్తవ్యాఖ్యానమునుడు వివరించియుండియు. అయితే యీ 7 వ్యాఖ్యానములలో కాన్సిపాధుడు క్రి. శ. 1420 లో రచించిన వ్యాఖ్యానము మాత్రము బహుచేత ప్రసేదుచేయున్నది. శార్డ్జేవుడు రత్నాకరమునంచు ప్రాసిన కొన్ని భాగములు యివ్వటి ఉష్ణులకుమాములకు సమన్వయము గాపండుటపు. ప్రామీనలగు శ్రీరామామాత్యులు, కేంటటమధీనటి ప్రసేదువేత్తలుకూడ తెలిపియుండిరి.

కర్తాపురక - హీందూస్తాస్త సంగీత విభజన :— శార్డ్జేవుని “రత్నాకర” గ్రంథ రచనకాలమే రణమ భారతియ సంగీతం ఒకే పద్ధతిలో ఒకే ప్రయత్నం పుండెను. శార్డ్జేవుని 18వ, శతాబ్దిలో మహామృదీయ దండయాక్రులకు ఔన్నాన ఉత్తర హీందూస్తాస్త మాన్సిక్కుంటి సామ్రాజ్య స్వామిలో వారి పార్శవక సంగీత పద్ధతులు అచ్చుటి భారతియ

సంగీతంలో లీనస్తే, హిందూఫానీ సంగీతంగాను, దక్కిణ హిందూఫానలోగాని ఉండి తాన్ని కర్మాలుక సంగీతంగాను చెప్పటం ప్రారంభమయ్యెను. వీక్షితాలో మొనటచే దానిని రామమత్క్షంప్రదాయు మనియు, రెండవదానిని రారవ సంప్రదాయు మనియు చెప్పటం కలను. అయితే ప్రధానమాత్రాలలో యో రైంబికు భేదం కేవల్నును, శ్రుతినిధానం, రాగాలట్టణం, గమకప్రయోగాలలో మాత్రాలు కొంత స్వర్ణాలు మేర్పడి వేరుమార్గంలో పుట్టామం చెంపటలు జుగినది. ప్రస్తుతి, థావములే ప్రధాన లక్ష్మీంగా హిందూఫానీ సంగీత మధ్యివృద్ధి చెంపుచుండగా, శ్రుతి, థావములేగాక లక్ష్మీంగా కుమేన తాళవిధానం అత్మిప్రధాన లక్ష్మీంగా కర్మాలుక సంగీత మధ్యివృద్ధి చెంపడంతో కాని విషిష్ట జ్ఞానిధ్యాత్మే ప్రపంచంలో మహాన్నతమైన స్థానాన్ని అఱంకరించటానికి కౌరణమైనదని వ్రహించడపుసు.

10. జాయవనేనాని : - ఇతడు ప్రీ. క. 1218-1262 వరకు కాకతీయ సామ్రాజ్యంలో అంద్రదేశము ఏకభూతాధిపత్యముగ సేవన గజవత్తిదేవుని గజైన్యాచ్యుట్టుడును, రాష్ట్రసంగీతలత్తుకొచ్చడు ఎన్నడు. ఇతడు “గృత్తత్తత్తవరీ” అను వాచ్యాకాస్త్ర గ్రంథాన్ని, “శత్రవుకర్త” అను సంగీతలత్తుకు గ్రంథాన్ని, “వాచ్యుచ్ఛవివే” అను వాచ్యలత్తుకు గ్రంథాన్ని రచించినట్లు తెలియుచున్నది. విటోసుకు రెండు గ్రంథములు మాత్రం కథపీంచటంలేదు. ఇతడు లహూకా, శార్జుద్దెవ, రామాలు అను సమకూర్చల్డె యఱండవచ్చునని తెలియుచున్నది.

11. హరిపొలదైవుడు :— ఇతడు క్రి.శ. 1809-1812 వరకు “డెనిరి” ని పాలించిన కడపటీరాజుడు. తండ్రిదైవుడు మండి. తాతెచేయ పోమనాధుడు. మరియు నిషిద్ధ “ఆల్ఫ్రో లవాడ్” ను పరిపొలించిన చాస్క్రూరాజులించడ కొండు చెప్పాము. ఇతడు రచించిన “సంగీతమథాకర” మను గ్రంథము మిక్కిలి ప్రపిద్ధమైనది. ఈతడకి “చిచారచంరుయ్య” డను బిరుదులుడు గలదు.

12. విద్యారహమ్యము :— ఇతడు క్రీ. ఈ. 1820 - 1880 కాలమునకు దౌషణ్యము. విద్యానగరరాజ్య ప్రతిష్టావక్తవు. “సంగీతపాఠ” మధ్య ప్రవసిథులయ్యు గ్రంథాన్ని రచించిన గొప్ప లక్షుకొరుడు. శేరు, థాప్పు, సంగీతము లాటిలి సముద్రము. వెంకటముఖుడే కను ఇంబిడిన మేళక ర్త - జన్మరాగ పుత్రత్రికి యితేడే మూలపురుషుడు. తథివిషయము గోవిందికీశుఱుకొడు తన “సంగీతసుధి” లో పేర్కొన్నట జరిగియ్యాం దైను మన సంగీతాన్ని కర్మాంతక సంగీతమును శేరు వచ్చుఅట్టుగల ప్రభావ కొరకులలో నితక్కొక్కడవి శేరియాచున్నది.

18. అన్నమాచార్యును :— ఇతడు ప్ర. శ. 1404-1480 కాలమునకు చెందిన రామాయణము, అంగ్రీమిలు సహాయమిత్తి ప్రాచీనులును. అప్పటినము కావ్య శాస్త్ర ప్రాచీనము.

నివాసము తిరపతికేట్రము. కుమారులు నరసింహార్యు, పెదతిరమలయ్యా. శ్రీ చేంకై శ్వరుని కంకితముగా భక్తి తో నితిను తెలుగున రచించిన వేలకొలది కీ రసలు రాగి రేపుం ఈ సుండుట మనము తిరుపతిలో చేపికిని చూడవచ్చును. ఈ రచనలను తిరపతి దేవ పూసమువారు శ్రీ కళాప్రవృత్తి, రాళ్ళపల్లి అవంతకృష్ణకర్మగారి ఆధ్వర్యమున స్వర సాహిత్యములతో, ప్రకటించుచుండుట మొంతయు విజేషును. తాయను సంస్కృత ములో “రచించిన సంకీర్తన లక్ష్మణు”ను యితని మనముడు చినతిరమలాచార్యులు తేసి గించియుండేను. భరత, కాళ్ళదేవానులు తమ గ్రంథములందు నిర్వచిలచిన పదమను రేయరచనకు లభ్యము అన్నమాచార్యుడు తన గ్రంథములో వేరొకైని యుండేడు. భక్తిరస ప్రధానమైన కేలకొలది పదము (సంకీర్తన) అను రచించుటచే యితనికి పదక వితా మార్గదర్శి” అనియు, మరియు “సంకీర్తనాచార్య” “ద్రావిడాగమ సార్వ భామ” అను లిరిడు లూసంగిబడేడు. కుతుని రచన (పదము) లు శ్రీ సేంకై శ్వరును నాయనిగా, అయిన శీలావిజేషములను కీరించుచి యాగుటచే వాటిని “సంకీర్తనము” అని చెప్పువుడేను.

14. జతురకళీనాభాడు :— ఇతడు క్ర. చ. 1428 - 1446 వరకు విద్యానగ మేలిన ఇమ్మడి దేవరాయల ఆస్తిన విద్యాంసుడు. కార్చెన్నుని “సంగీతరత్నాకరము” ను దేశప్రసిద్ధమైన “కళానిధి” అను వ్యాఖ్యాన మొనర్చిన ప్రతిభావంతుడు. తండ్రి పేశు లక్ష్మీనారాయణాచార్యుడు. తల్లిపేరు నారాయణి. చతురుడునే సార్థకసామమేగాక సంగీతదేవత, అభినవ భరతాచార్య, రాయుకౌర (రాజవాగ్దీయకౌర) తోడర మల్లాది బిరుదులతో ఇమ్మడి దేవరాయలచే సాక్షాతింపుడిన ఘనుఫు.

15. పురందరదాస :— ఇతడు క్ర. చ. 1486 - 1564 కాలమనరు చెందిన వాటు. జన్మిథిస్తానము బ్లారి జిల్లాలోని పురందరగడ (హాంపిరగర) అను గ్రామము. కర్మాంతక బ్రాహ్మణులుడు. మధ్యమతస్తుదు తండ్రిపేశు పదప్రపంచ. తల్లిపేరు కమ లాంబ. భార్యాపేరు సరస్వతీభాయి. తాయన మొదటిపేరు కినపు. గొప్ప ధనికుడు. ఇతమ మొటట వ్యాసాగ్రమలోను, తరువాత కూంచిచియునగరములోను నివిశించెను. అన్నమాచార్యునికంటే యువకుడు. పీరుభయులు సమావేశమైనట్లుకూడా చెప్పుదురు. ఇతమ పండరినాథుని భక్తుడై తన ఆస్తినింతయు దాన, భర్మములకు వినియోగించిన గొప్ప క్యాగధనుడు. కేవోపినమత్తులను ప్రజలవ బోధించిన చరితార్థుడు. కస్తుడ భాషణా విజేషపాండిత్యము సంపాందించి భక్తి తో 4,75,000 జీవరసామములను రచించి తరించిన మనసుభార్యుడు. కర్మాంతక సంగీతమును ప్రారంభ కిష్కణక పీలుగా స్వరాటటి, అంట, అంటకౌర, పిశ్చాపిత, గీతముల రచించిన ఆదినరు. మరియు నికపు సూక్తములు, కామకూంకపటి యాకర ప్రమంధములకుటాడ కఠింజిక మేధావం

న్నతు. తేదాంత ప్రభోధమలైన యాతని రచనలను కన్నడభాషణాపూర్వకమాని వైపుగురు. పీరి రచనలు “పురందరవిఠల” ముద్ర గలిగియుండును. స్వరాజులో మాయామాళవగాళరాగమలో బోధించుటను యితడే ప్రారంభించెను. ఇతనికి “కర్మాంక సంగీత పితామహాయాతును లిరుదు గలదు. ఇతని కుటుంబములోని వారందరును సంకేర్ణ రచయితలగునుగు. ఇతడు రక్తాంక్షి సం॥ పుష్టి ఒ లు శోఖన స్వర్ణదుర్యుషు.

16. రామాయాప్యుదు :— ఇతడు 16 వ, శాస్త్రములోనివాడు, అరథిటిరామాయాత ఆశ్చర్యాన్నిసుదు. రామాయాల కోరికకై ప్ర. క. 1550 లో “స్వరమేళకళానిధి” అను గొప్ప సంగీతిలకుణ గ్రంథమును రచించిన ప్రసిద్ధ లక్షుకాయదు. రాయలకార, అభివధ భరతాచార్య, శోడరమల్లాడి లిరుదులాంధిన ఘనడు. ప్రాచీనమార్పునాశాతుల నుండి రాగములేవుడు విధానమును పదరి జిక్క, జ్ఞానరాగ పదతిని ప్రవేశప్పిన దీపమంతుడు. తనకాలంలో వ్యవచ్ఛంతాసన్న 20 మేళరాగములలో “మాళవగాళ” మిశుల ప్రామాణ్యమైనదిగా తెచ్చిన ప్రస్తుతము. ఇతడు తన గ్రంథములో ఖుదప్పిన గుంచి చౌపచ్చనా, అపి 8 లక్షలనియు, (1) ఖద్దమేళపీఠ, (2) మాడ్య మేళపీఠ, (3) అయ్యతగాళేంద్ర మేళపీఠ లక్షయ ఈ కి ర, కొను శ్రీకృష్ణదేవరాయల తమ్ముడైన అయ్యతగాళేవరాయల ప్రోత్సాహనుగ నిర్మించుడిన దనియు, ఔ మాతు కీళాలునుమరల బెల్కుట్టటి గెంపురకములుగా నుండుననియు అవి (1) ఏకరాగ మేళ పీఠ(ప్రాచీనపీఠ), (2) స్వరాగమేళపీఠ (యిప్పటిపీఠ) అనియు వేర్కొన్నాడు. ఇతడు విర్యచించిన 20 ప్రాచీనమేళములలో సాళంగనాట, తేదాగాళ మేళముల గెంటియొక్క లక్షు మేళకటిగా నుండుటచే కాందరు యా మేళములు 19 అని చెప్పాటకు కొరణమైనది.

17. సోమనాథు :— ఇతడు ప్ర. క. 1609 ప్రాంతమందు గలవాడు. ఆంధ్రదు. తండ్రిచేయ ముద్గులనూరి. కాతచేయ మేంగనాథు. ఇతడు రచించిన “రాగవిభోధ” మను గ్రంథము మిక్కిలి ప్రవిధమైనది. ఈ గ్రంథము రామాయ్యని “స్వరమేళకళానిధి” ని యానపరించి ప్రాయుఖించు. దినిలో రె ప్రకరణములు గలవు. అపి (1) శ్రుతిస్వరవిషేషం, (2) పీఠావిషేషం, (3) మేళవిషేషం, (4) రాగవిషేషం, (5) రాగరూపవిషేషము అనును. ఇతడు తన గ్రంథమున మేళములు 28 గా నిర్ణయించి చేర్కొన్నాడు.

18. శతరదామాదరుడు :— ఇతడు ప్ర. క. 1570-1578 తరకు విషయాన రచన పాలించిన తిరుపులరాయిని ఆశాన విద్యాంసుడు. “గీతగోవింద” మును “ప్రుతిరంజని” యాను శాయాభ్యాసము ప్రాణిన చెరుకురాల లక్షీధరచండితుని కుమారుడు. “పంగీతదర్శు” మను లక్షు గ్రంథమును రచించిన గాపు చండితుడు. ఈ గ్రంథ తును క్రూర భారతజీశుండు మిక్కిలి ప్రాఫుల్సింగా తీకొనుండరు. నీటు

లాగు, రాగిణీ, పదివారను లనబడు 182 రాగమల గురించి పేర్కొనబడేను. అంతే గాక వీరిలో నెఱించి ఉన్న పేర్కొనబడేను. అంతే గాక (1) స్వరాధ్వయం, (2) రాగాధ్వయం, (3) రాగరాగిణల తదావారణం, (4) ప్రేరకాధ్వయం, (5) ప్రబంధాధ్వయం, (6) వాద్యాధ్వయం, (7) వాద్య ప్రబంధాధ్వయం, (8) తాళాధ్వయం, (9) దక్షప్రాణాధ్వయం, (10) సృత్యాధ్వయములుగూడ కౌరాంపబడేను. కట్టినాఫునికిగాలే జాతియకీకూడ చతురు' అను శ్రీమతి బీయదు యిన్నను.

19. లోచనకవి :— ఇతికా 16 వ శతాబ్దమునకు చౌందినవాడు. ‘గౌతమరంగిసే’ అను గాప్పు లక్షున గ్రంథమును కచించిన పంచితుడు. ఇతికు తన గ్రంథమునంగు 12 జాతి మేళములను, వాటిజ్యరాగములను, మూర్కుగ్రాహకుతుల పుంచి రాగమును గ్రహించు కిందులు పేర్కొనేను. కాతనిచే గ్రామాబడిన స్వర్క, రాగాలక్షునుంగా ఉత్తరభారత శిక్షయంగూడల సంగీతమునకు గంంధించినవిగా పుంచును.

20. పుండరీకవితువు :— ఇతికు క్రీ. ఈ. 1590 ప్రాంతమువాడు. కర్ణాటక తేశస్తువు. గాప్పుగాయివుడు. ఉత్తరభారతంలో పర్యాటించి భాన్‌దేశంలోని ‘అనంద వల్లి’ని పరిపాలించిన బుద్ధాన్ భాన్ ఆస్తాసంలో సన్మానింపబడిన సమాధుడు. భాన్ కోరిక పై ‘ప్రదాగచంప్రోవుయ’ మును గ్రంథమును రచించి, అందు స్వరప్రస్తావ, స్వరమేళప్రస్తావ, అలట్, ప్రాపాధులను, కొన్ని ఆధ్యాయములలో ఉత్తరభారత దేశ రాగస్వరూపమును నిర్ణయించిన మహానుభావుడు. ఇతికు కపిలముని కోరిక పై ‘రాగ ఘోల’ అను గ్రంథమును, అక్షర్ ఆస్తానమునచేసి దిదువ మాధవసింహుని కంకిత ముగా ‘రాగమంజరి’ అను గ్రంథమును రచించెను. దీనిలో స్వరాధ్వయం, రాగాధ్వయసులు కెంపెగలను, ‘సరవనిర్ణయ’ మును గ్రంథమునకు యాతని నచనగాఁశే తెలియుచున్నది.

21. మాధవభట్టు :— ఇతికు క్రీ. ఈ. 1600 ప్రాంతమువాడు. వారచానీవాస్తవ్యుడు. ‘సంగీతచంప్రిక’ యాను లక్షున గ్రంథమునకు కర్తృత్వమునాడు. ఇతికు తన గ్రంథములో ప్రుత్తి, స్వర్వ, రాగ, గుక, ఆలాప లక్షునములను వివరించెను. కాతని గ్రంథమును గుత్తించి అన్నమాచార్యులు తన ‘సరకీరసలక్షణం’ లో శ్రీగ్ర్మమంగమనించడగిన విషయముగును.

22. భావభట్టు :— ఇతికు భాజపాన్ చక్రవర్తి ఆస్తాన విద్యాంసుడైన పండిత గాజ “రాద్రవభట్టు డెయిక్స్” కుమారుడు. మాశవరాడైన ఆమాపసింహుని కోరిక పై ‘సంగీతలక్షు’ మును గ్రంథమును దక్షిణదేశ సంగీత సంప్రదాయముగా రచించిన ప్రసిద్ధుడు. ఇతికు తన గ్రంథమున 20 జనక రాగములనే స్వర్కొనేను.

23. గోవిందదికీతులు :— ఇతడు ప్ర. శ. 1577 - 1614 కాలమణితండ్రాన్తా
భును పటిష్ఠానించిన ఆచ్యుతప్రసాదుక, రఘునాథభూషాలుర కాలమన ప్రథాన
మంత్రిగా నున్నవాడు. కర్మాటక స్తుతిప్రాహ్మణ్యముడు, ఆశ్వలాయనస్తుతాపాటి
చెందినవాడు. వనిష్టగోత్రీతుడు. భార్యాపేరు నాగమం. శ్రీతులచేయ్య (1) యజ్ఞనా
రామాయితీభులు, (2) వెంకటమథి. ఇతడు “సాధువులును దేవ ప్రకటించాడు
‘సంగీతసుధి’ అను గ్రంథము యితరినిచెయ్యు నే ప్రతీతిగలను. తింఫ్రంథమున స్తుతి
రాగవివేక, ప్రోక్షక, ప్రబంధ, తాళ, వాద్య, కట్టరాధ్యములు ఉల్లత. రామాయా
శ్యుంచె కిరిపెట్టుడినె ‘ఎన్నోరాగమిణు’ యితడె కొంప ప్రమాణంలో దిఖునాధికి
యని పేయకైటైసిన దౌషములు. 72 మేళకర్తల పద్మతినివాడు యితడె తొమచు కను
ద్వానెని కొందును సౌపుటండ్రు. ఇతిథు సంగీత, సాంకేత్యములలో మహాపండితుడైన
వాగ్దీయకారపు. రఘునాథభూషాలాంకితులుగా యితడు “ఎంగీతసుధానిధి” అను
గొప్ప లక్ష్మి, గ్రంథాన్ని కూడ రచించాడు.

24. వెంకటమథి :— ఇతడు ప్ర. శ. 1616) గ్రంథావాసి. గోవిందదికీతుల
రెండవ మహారాఘవు. వెంకటైక్వర్యదికీతులును పేరుకలవాడు. మొచట ఆన్నియాగు
యజ్ఞనారోయాచీకీతులవద్ద సంగీతివ్యాపధ్యాసించే. తమపడ ఉత్కర్షించే చ్ఛ మేటిగాయి
కూడానె తాసపొచార్యులవద్ద పరిశ్రాణమే లక్ష్మీ, లక్ష్మియులం సంహారించిన మేధాసం
పన్నుడు. సుసుహసన తాసపొచార్యుని ధ్యానించుతూ ఆశ్చర్యముగా “గ్రంథర్వజ్ఞసతా
ఖర్యదుర్యార ఏర్యథంజుప్ప” అను గీతము ప్రథించుగా రచించి గుపుత్తుకు,
తండ్రీకీ, అన్నగాంచి వినిపించి తొప్పినొందిన ప్రతిభావంతుడు. శ్రీ జిజయరాఘవు.
గాయకుని ఆసానవిద్యాంసుడు. గసుక ఆయు కోచకై పీడి, ప్రతి, స్వర, మేళ,
రాగ, ఆలావ, తాయ, గీత, ప్రబంధ, తాళములను పడి ప్రకరణములన్నే ప్ర. శ.
1660 లో “చతుర్ధండిప్రకాళిక” అను గొప్ప లక్ష్మిగ్రంథమును రచించిన సమర్థుడు
గీత, తాయ, ప్రబంధ, ఆలాపములలో కూడినదగుటచేతనే యిం గ్రంథమునకు “చతు
ర్ధండిప్రకాళిక” యును పేరుకలిగాడు. ఈ గ్రంథమన రాగాంగ, ఉపాంగ, భాషాంగ
రాగలక్షణములను శ్లోకములద్వారా నిరూపించి అంచుకు వుదావారణగా తన గీతము
లసు పేర్కొన్ని సెను. మరియు “రాగలక్షణ” మన మరియుక గ్రంథముడ రచించి
నట్టు తెలియుచున్నది. శీనిలో 72 మేళకర్తలు, వాటి జన్మరాగములు, వాటి ఉపః
ములుకూడ కలవు. విద్యారథుయ్యని కాలంలో 15 గాను, రామాయాత్ముని కాలంలో
20 గాను పున్న ప్రాచీన మేళములను వెంకటమథి తన నూత్సుప్పిట్టించే పంచలిచి
కాశ్త్రీయ దృక్పవథంలో మరికాన్నిచేయి 72 మేళకర్తలుగా సిర్పుఱుంచెను. నాయక
శాఙ్కలనాటి కర్మాటక సంగీత లక్ష్మీ, లక్ష్మివిధానము యూతిని “చతుర్ధండిప్రకాళిక”

గ్రంథముల్ల మనము తెలుసుకోవచ్చును. ఇతడు తిరువారూరు శ్రీ తార్యగురుజీవుని స్థలింయమూ 24 అష్టవధులు ప్రాణేను. ఇతని మహిమల గురించి ఎస్కోవ్ కథలు గలవు. వాటిలో (1) మాచవగాళలో గీతముపాడి లోరశాధను, (2) రిపిగాళలో గీతముపాడి రాజు ఉదరశాధను నివారించుట ముఖ్యమైనవనును.

25. ఏవీందామాత్రుణ్ణః - ఇతడు ప్రి. క. 1577-1614 కాలమునాటివాడు. అంధ్రము. ఇంటిపేరు పోలూరువాయి. నివాసము కోసలూరు. అమృతశేషరాయిం కొలమునాటివాడు. సంగీతసాహిత్యములో ఏప్పు ఉమర్భదు. ఇతడు మేళక ర్తులు 72 ను, సంఘూర్ణ-సంఘూర్ణములుగా నే వుండవలేనను మతముగలవాడు. గనుక వాటికినకొంగి, రత్నాంగి, గానమూ త్రివంటి 72 పేర్లను యేర్పుతియుండేను. ఇవే సేణ కిని వాముకలోనున్నవి. వేంకటనుభి తానే కల్పించినటుల చెప్పునడిన 72 మేళకములకు కూడ కవకొంగరి, ఫానమ్ముతిపంటి 72 పేర్లను యేర్పుతియున్నను, వాటిలో కొన్ని మేళకములు సంఘూర్ణ-సంఘూర్ణములుగా లేకను యిప్పటి వాయుకలోగల మేళక రపదత్తికి కీమ్ముంగా నుండుటతేసున సేశు యి గోవీందామాత్రుణ్ణిని 72 మేళక ర్తలే విశేషప్రచారంలో నుండుటానికి కొరణమైనది. ఈ కారణంచే యితడు వేంకటమఖికి తరువాత వాణిజేవానికు దృష్టముగానికినున్నది. ఇతడు “సంగితికాస్త్రసంక్షేపము”, “సంగ్రమమాచాదమటి” వంటి లక్ష్మణ గ్రంథములను సంస్కృతంలో రచించేను. మరియు కొట్టి మారి బుస్సప్పపాలుని కోపకపై కోసలూరి శ్రీరామచంద్రుని కంకితముగా “రాగశాకచింతామటి” అను గొప్పలక్ష్మణ గ్రంథముకూడా రచించినట్లు పరిశీలకులు తెలుపుటున్నారు. ఈ గ్రంథములో ర ఆశ్వాసములుగలవు. అందు మెదటి ఆశ్వాసంలో నాదవిషయమునూ, దౌండల ఆశ్వాసంలో 22 ప్రతులు, శుద్ధ వికృతి స్వరములు, దేశిరాగములునూ, మూడవ ఆశ్వాసంలో గ్రామత్రయము, పద్మ, మధ్యమ గ్రామములందలి చతుర్థమార్పులు, శుద్ధతాన, కూటతాన, స్వరప్రసార వివరములనూ, నాలుగవ ఆశ్వాసములో ఆనాటి 20 మేళకములు, వాటి జన్మ రాగా, వివరములనూ, అఱుదవ ఆశ్వాసంలో వాగీయకారక లక్ష్మణము, గాయకథేదాలు, గాయక కోపాలు, స్వరపోపాలు మెదలగునవియును పేర్లొక్కనబడేను.

26. నారాయణాంతర్ములు:- ఇతడు ప్రి. క. 1580-1680 కాలమునకు శందిన వాడు. అంధ్ర ప్రాంతమైనడు. సంగీత సాహిత్యములందును, స్వర్య, వేదాంతాశాస్త్రములందును గొప్ప పండితుడు. శ్రీకృష్ణబ్రతుడు. సంస్కృతంలో “శ్రీకృష్ణాలికరందిణి” అను గ్రంథమును మరికిన్ని వేదాంతగ్రంథములనే గాక తెలుగులో “పాపశాకాపహరణము” వంటియిక్కాములకూడ రచించిన ప్రతిభావంతుడు. తాయిన జన్మాభావము కృష్ణజలాల్మాని శ్రీకృష్ణమని కొండరును, కూచిభూడి ఆగ్నమారముగా కొండ.

రున. సంచూరుజ్ఞైల్లాలోని “కొజు” అని కొండరును చెప్పుచేగాక ఇంటిపైరు క్లూపరులు అనియు యాయయనపేరు గోవిందచాత్రు, అనియు, తండ్రిశేరు నీలకంతచాత్రు, అనియు ఇటుల ఆనేకరకములుగా పరిశీలనలు తెలుపుటచే పిటిలోవిదినిజమోకూడా నిర్ధారణగా తెలుపుటకు వీలులేవన్నది. కొని యితడు కృష్ణానది తీర్టప్రాంతమువాడని మాత్రము నిప్పంచోచుగా చెప్పునచ్చును. ఇతడు పరిషామహాల శాఖనివారణకై శ్రీ తిరుపతి శేంకచైక్యరుని దర్శించునియు, ఆస్యామివారి అష్ట మేరకు, తమిళచైకములోని తరఫూరువై ఆచ్చుటి శేంకటరమణ అలయమునకు మాలప్రతిష్ఠచేసిన అసంతరం “శ్రీకృష్ణ శీలా తరంగిటి”ని గానంచేయడంతో దీర్ఘ కొలంగామన్న అతని పరిషామహాలశాఖనివారణయ్యెననియు, అందుచే ఆచ్చుట స్థామిని సేవిచుచూ యుండునపుదు కొంత కొలానికి అవసానకొలమ సమిపిచచి మాసిమాస, ఉధ్యాత్రమీ, సుఖవారం, కృత్తికా మష్ట్రుమున స్తిరిషాందిరనియు తెలియుచున్నది. వీరి సమాధి చేంకటరమణస్థామి ఆలయమునకు సవిాపనునను, పీరి భార్యాపటము ఆలయములోపలను సేటికిని కుపచును. శ్రీకృష్ణజయంతినాటు భక్తులు పీరి తరంగములను విధిగా నచ్చుట సాచుచూ భజనలు చేయుట సేటికిని చూడవచ్చును. ఇతము భాగవతములోని దక్షమస్తుందమండలి శ్రీకృష్ణగాధను సంగ్రహంలో 12 సర్దలు (అంకములు)గా రచించెను. ఈ గ్రంథమును “శ్రీకృష్ణశీలా తరంగిటి” యందురు. సీనిలో ప్రారంభమున మంగళాచరణము, తరువాత క్లోకములు, ఇష్టదేవతా ప్రాంధనలు, తరంగములు వుండును. ఈ తరంగములు పల్లవి, అషుపల్లవి, చరణములలో స్వామముద్రను గలిగి యుండును. కొన్నిటిలో జతులుమాడ నుండును. దక్షిణాశ్వరతంలో ప్రతి భజన కొలాషైపములోను వీరి తరంగములు విధిగా సాంకేతిక సేటికిని సంప్రదాయంగా నున్నది. వీరి మొదట సేసన్నగించేది.

27. ఆచ్యుతపునాయకుము:— ఇతడు క్రి. ఈ. 1680—1614 వరకు కెశావురు జీవిన నాయకరాజుగను. అంద్రదేశమునుండి వచ్చి, తమ యహుగాములచే తనము పెట్టించిన భాగవత ప్రాంధములకు ఆచ్యుతరాయ సముద్రంవంబీ గ్రామములను దానమిచ్చిన గొప్ప భర్తకిలుడగను. ఈ గ్రామానికి క్రమంగా భూపతిరాజుపుర మనియు, మెకత్తూరుఅనియు, మెర్ట్రూరసియు విచిధాష్ట్రులు వ్యవహారంలోనికి రాగి గాను. ఈ భూపతిరాజుపురంలోని వరదరాజుస్థామికి అంకితముగానే నారాయణింద్రులు “పారిషాకొవహరణ” మనే యహుగానాన్ని రచించినట్లు చెప్పచురు. ఈ ఆచ్యుతపునాయకుని ఆఫావంటానోనే సుప్రసిద్ధ సంగీతంకుడిన కర్తులున గోవిందచిక్కియిలాడడ ప్రభాముంప్రిగా నుండిని గ్రహించుచును.

28. శ్రుతిము:— ఇతడు క్రి. ఈ. 1600—1680 కొలముకు చెందివాయి. శ్రుతిముకు కృష్ణాజ్ఞైలోని “శ్రుత్య” అను గ్రామము.

ఇది భాగవతుల తూచిష్టాడికి సమిపమునగలదు. ఇతనిమొదటిపోర వరదయ్య.బ్రాల్యాము నానే సంగిత, సాక్షిష్ట్య, నాట్యభిన్నయాలంకోరాదిశాస్త్రము లభ్యసించునపుడు తన చవాపాత్రమైన ఒక దేవదాసిని ప్రేమించినందున వాదిద్దిరిషుభ్య నడచిన సంభాషణలు తన పదవయనసలయం దిమిజ్ఞియుండేను. తనుపరి ఆ దేవదాసియొక్క కోరికపైననే, అచ్చుట గల శ్రీ వేషణోపాలస్వామిపై “శ్రీ పతి సుతుబాద్” అను పదమును ఆనంద శ్రవి రాగమలో మొదట కచ్చియట జరిగాను. ఇతడు కంచి వరదునిపై రచించిన పదములలో తన కీవితకథను చిత్రించాడు. ఇతడు మధుర, తంజావూరు, గోల్గూడం, విజయవాగిర సుధ్వానములకు వెంట్లు ఆయా రాజుల కోరికపై ఆనేక పదములను రచించి విసిపించి ఘనపత్రానములాంచెను. ఇతడు తంజావూరు వెంట్లునపుడు శ్రీ విజయ శాఖువనాయమని కోరికపై “పంచరత్నము”లుగా పదములు రచించి ఆ రాజున కంకిత మిచ్చేవు. ఇతడు పదములు బ్రాహ్మణులలో అద్వితీయుడు. తెలుగులో క్యంగార రస ప్రధానముగా యాతిథు రచించిన పదములు నాలుగుపేట వరకు గలవని తెలియు మన్మహి, ఇటి “సువ్యారోపాల” ముద్రన గటియుండును. విరి వాళియులు యిప్పటిసి “మొవ్య” గ్రామములలో గలరు. ఈ మహాపిఱుడు పదములను రచించుమా ఆనేక క్షైత్రములను దస్పంచుటచే క్షైత్రయ్య, లేక క్షైత్రాఢున సార్కనాము నొంకెను. శ్రీ జయదేవుడే రారాయణత్థయును, ఆ నారాయణత్థిర్థ కే క్షైత్రయ్యగు అక తరించినటుల ప్రతితి గలను.

29. మార్గదర్శి శేఖర్యంగార్క:— ఇతడు 16—17 శతాబ్దములక్క చెందినవాడు. కైషాప బ్రాహ్మణుడు. సంగిత, సంస్కృతములందు గొప్ప పండితుడు. అయ్యాభ్యసాంసీ శ్రీరంగాంక్రైత్రసునాసి రాలపచ్చినవాడు. శ్రీంగారాగుని భక్తుడు. గండు రంగ వాఖురాపై భక్తిగాన ప్రధానమైన ఆనేక కీర్తనలను “ఓసల” ముద్రలో రచించిన మహాపిఱుడు. ఇతడు కాను రచించిన కీర్తన లన్నియు గల గ్రంథమును శ్రీరంగ వాఖుని పాఠములవద్ద సమిపించి మరునాడుడయమున వచ్చుసరికి అందు 60 కీర్తన ములు మాత్రమే యుండి మిగిలినవి చెదలుపట్టి యున్నందున ఆ అడవది కీర్తనలే స్వామివారంగికరించెనని వాటిని ప్రచారంలోనికి తెచ్చెను.ఆనాటి పండితులు యాతని రచనలంయగల సంస్కృత పదజాలమునక్కను సంగీతఫణములక్కను మెచ్చుకొని “మార్గ దర్శి” యని పొగడిరట. ఈతని మార్గములనే శ్రీస్వాతి తిరునాళ్ల మహిరామ. ఈ రచనలయం దసుసరించినవి చెప్పినట్లు తెలియుచున్నది.

30. రఘువాథానాయకుడు:— ఇతడు శ్రీ. క. 1614—1682. వారు తంజావూరున పరిపూర్వించిన వాయకరాజును. అచ్యుతప్రసాదును తమాతుడు. కృతిక్రతగాన, కృతి. భర్తగాన, కోవాచిన రాజకవిశ్శాము. మంచు “పాచిన రావణాకు”

మన పద్యప్రచంధమును ఆశ్వర్గా 6 గంటలలో రచించి తన తండ్రియను ఆచ్యుద్ధరించాడని అమృతమైన హేథాసంపన్ను కు. సంగీత, సాహిత్య, కవిత్యములలో గొప్ప ప్రతిభ కలవాడుగనుక గాంధీజీకు మొత్తము, వరిణయము, రుక్మిణీకుపై కల్యాణములవటి యత్కాగానములనేగాక నలవరిత్రవటి మరికొన్ని యత్కగ్రంథములనుకూడ రచించిన కవిపుంగవుము. మరియు జయితాసేన, రాఘవందువుటి ఆశ్రురూపరాగముల సృష్టించుటయేగాక రఘునాథ హీరా యానుబము ప్రభావ్యతిచెందిన సంగీతవాద్యములనుకూడ కసిసైట్రాగలిగిన గొప్ప సమయము. సుప్రసిద్ధ లత్తుగ్రంథమైన “సంగీతమధు” యత్క గ్రంథములనూ నికిందినట్లుగా ప్రతితి యున్నను, అది యాయమను ప్రభావముత్రిమైన గోవించికించుటే రచించి రఘునాథసాయితని పేర ప్రకటించిస్టు వేంకటమథియొక్క గ్రంథ ప్రకటనవలన తెలియుచున్నది.

31. విజయరాఘవనాయకుడు :- ఇతము క్రీ.శ. 1633-1673 వఱకు తంజావూరును పాలించిన నాథకరాజును. రఘునాథనాయకుని తయారయి. అప్పు భాషాకోఠిదుడు. ఆసేక యత్కగానములను, ద్విపదకౌణ్యములను, గోవించికిలవటయి రచనలనేగాక “రఘునాథనాయకాభ్యుదయ” మనిషి ద్విపదకౌణ్యమైన ద్వారా రచించిన హేథాసంపన్నుడు. ఇతని పరిపాతనాకాలములో తనకలను, యత్క ఆస్తిస విద్యాంసులనల్లను రచించబడిన యత్కగాన పదరచనతచే డాకని పరిపాతనాకాల మును యత్కగాన పదరచనలకు స్వర్గయుగంగా చెప్పబడింది. పదక త్రయోదశైక్షయై యాయన కొండి ఆస్తిసమాలోనేగాక యాయన ఆస్తిసంబంధానుడ విశేషకొల మండి నేలకొలది పదములను రచించినట్లు తెలియుచున్నది. శిలిలో విజయరాఘవనాయకాంకమైతేన పదములు 12 మూక్రమే కషపదుయన్నన్నది. ఈమున తనకాలికి నవరత్నాలికమైన సాహిత్యరాయ వెండేరమును ధరించి రాజునథలో జుగు సంగీత, సాహిత్య గొప్పులకు అధ్యక్షతపొందేవాడని తెలియుచున్నది.

32. భద్రాచల రాముద్దాను :- ఇతము క్రీ.శ. 1630 కోటము సాటివాయి. శేలాగు నియోగిప్రాప్తులను. ఇతని మొదటిశేలు కంచన గోవన్న. తండ్రికేరు లింగమనుత్రి, తల్లి శేలు కామాంబ, నివాసము ప్రైచరాబాద్ రాఘ్వీం లాని “శేలకొండపల్లి” గ్రామము. ఇతము శాల్యమునుకే శాలరామాయణది గ్రంథములను పకించి, రాముథక్కి నలబంధుకొని రాముండి రచించి పాడు చుండిను. మరియు శ్రీరఘునాథభట్టాచార్యులచే మంత్రాపకేశమై తప్పకించి సొందుటయేగాక కలీయదానుచే రామకారకమంత్రాపకేశములను నొందెను. ఆసుము

యంలోనే యితము మహాదానందముతో “తారికమంత్రము కోరిన దౌరకాష” అను ధన్యానిరాగంలో కీర్తన రచించి పాడెను. ఈయనకు వివాహమైన కొన్నాళ్ళకు ఒక శుభ్రతు జనించెను. తల్లి దంపుల మరకొనంకరము యితము విరక్తితో తనకున్న ఆస్తిసింపంకరయి దానధర్మములు చేసి సంసారపోషణకై బంధువుల సుఖమైన ప్రతి. క. 1650 లో ప్రాదరాబాద్ కైళైన. అచ్చట యితని కేమన్యామూలు, అబుల్లాహాస్మా కద్ద మంత్రులు నగ్న ఆక్ష్యస్నా, మాదన్నాగార్ల సహాయమున భద్రాచలము తహాతిలు దారు వుద్దోగ్రము సంపాదించెను. నిరంతర రామధర్మమైన గోపన్న, భద్రాచలము చేసి ఆ తాలూకోలో వసూలుచేసిన తచ్ఛాతిశ్చానుతచ్ఛిని శ్రీరామకైంకర్ణమునకే వినియోగించుచుండెను. ఈవిషయము తెలిసికొనిన తానాస్మాక్రోధావేషుడై ప్రతి. క. 1655 లో గోపన్నకు 12 సంతర్పములు కలిగించి విధించి బందిభానాలో నుంచెను. ఆ సమయంలో ఆకపు పడిన బాధలు వర్ణనాతీతములగును. ఆబాధల కోర్చులేక అత డెస్క్స్ విధముల శ్రీరామచంద్రుని కీర్తించెను. భక్తితోకూడిన ఆ కీర్తనలు హృదయంజక మాలగును. ఈ విధముగా 12 సంసీలు కైలులో బాధల నముధవించి జీవితంకై విరక్తిచే విషమత్రాగట క్రమానుంచునప్పుడు కైవానుగ్రహమున విష మమ్మ మయ్యును. భక్తరకుకుడైన శ్రీరామచంద్రుడు లక్ష్మీనానేతుడై ఆయలకుల కరపాలభో మారువేమున తానాస్మా అంతశ్శురమునందు ప్రశేషించి ఆ ప్రేకము తానాస్మా జీలీంచగా తానాస్మారామవాసుని బంధువిషుక్తుని చేశాను. వెంట సే రామదాను భద్రాచలమునప్పుడై శ్రీరామకైంకర్ణముతో జీవితమును గడపుచూ కొంతకాలాసీముకీచెందెను. ఈ రామదాసుని చరిత్రను మొదట యూదవదాసు, తయవాత సింగందాసు, సరసింహదాసు, కృష్ణదాసు మొదలగుచారు యత్కుగానాలుగా రచించిరి. రామదాసు కన జీవికంలోని వివిధభుట్టాలలో రచించిన కీర్తనలు ఘమారు 100 కి మైగా కనుపడుచున్నారి. ఇవి బహుముద్రలలో సులభసంగీతశ్లో గలిగి భక్తిరసపూర్వకము అనును. ఈచెని మహిమలు యొన్నుగలవు. ఒకనాడు రామదాసు బ్రాహ్మణాల సంతర్పణ జీవు సమయమలో ఆయనకుమారుడు ఆడుకొనుచూ గంజిగుంటలోపడి మరణించెను. ఆప్మదు రామదాసు “కోరుండరామ” అను కీర్తన భక్తితో గానుచేయగా ఆభాలుడు వెంట గే సకేవుడైస్తున్న చెప్పుదురు. ఇట్టి మహిభక్తును గంకసే త్వాగరాజుకున రచనయగు “కీరసాగరకయిన” అను కృతిలో “ధీముదే రామవాసుని” అని యితగి శైలు పెర్కునటి జరిగాను.

33. అపోబలుడు :— ఇతడు 17వ, శతాబ్దముకు చెందినవాడు. వైశిష్టాచ్ఛామ్యుడు, గొప్ప లక్ష్మణకౌరుడు. ప్రతి. క. 1650లో “సంగీతపారిషాక్త” మన అంతశ్శురమును రచించిన గమ్మాము. సినిని సీనానాథుపు ప్రతి. క. 172 లో పాచిక

భాషలోనికి అహవదించెను. వీంహాస్తానీ కాథీ రాగమను యికఱే స్ట్రింగ్సని తెప్పారుడు. వీంయొక్క తీగ పొడుతునుబ్బై ఒకఫోయలో 12 స్వరములను నిర్ణయించిన మేధాసంపన్నుడు. వీరి సంగీత లక్ష్మీలక్ష్మణములు యిప్పటి విధానమున కుంకూలముగానే యున్నవి. ఇతమ ఘమారు 300 సంగిత ప్రీతిపులు ప్రాంతమున నినసించు నని చెప్పారుడు.

34. విజయగోపాలుడు :- ఇతడు 17వ, కశ్మీర్ములోనివాడు. సంగీత, పాహిత్యములందును, తెలుగునందును గొప్ప పాండిత్యము గలవాడు. మిక్కిలి భక్తుడు. ఇతడు “విజయగోపాల” అను స్వానామముద్రతలో రచించిన క్రీరులనేకము గలవు. వీటిని దక్షిణభారతంలో భాదన కౌతైషేషములందు చిథిగా పొశుచుంచురు.

35. శాహాజీ :- ఇతడు క్రీ. ఈ. 1694-1712 వరకు తంజావూరును పరిపాలించిన మహారాష్ట్రరాజు. వీణాశీ (1676-1683) తమారుడు. సంగీత సాహిత్యములలో గొప్పసమర్పుడు. అధినికసాహిత్య భోజుడును సాఫ్కకబియరు నొండవదినపాఠుం సుప్రసిద్ధ గ్రంథకర్త. సంస్కృతాంధ్ర, ద్రావిడభాషా పండితులనుపోషించి క్రీ.స. 1693లో తన పేరున ఒక గ్రామాన్ని కూడ వారికి బహుకరించిన త్యాగమూర్తి. ఇతడు సంస్కృతములో “శబ్దరక్త సమన్వయము” శబ్దరక్త సంగ్రహము” అను ఇనిఘుణాలువు అను, తెలుగులో “శంకర పల్లకీ సేవాప్రభుంభము” (తిరువారూరుపీథివిటంక త్యాగరాజస్వామి పల్లకీ సేవనుగుణించినది) ను, “విష్ణు పల్లకీ సేవాప్రభుంభము” మొదలగు ఘమారు 20 కరను యాత్రగానముల రచించి వాటిని కిరి, రామ, కృష్ణ, గౌతిశేషుల కంకితమిచ్చిన మహాస్థాపుడగును.

36. మొదటి శరభాజీ :- ఇతడు క్రీ. ఈ. 1712 - 1728 వరకు తంజావూరును పరిపాలించిన మహారాష్ట్రరాజును. కాకాజీ మహారాజు కమ్ముడు. సంస్కృతాంధ్రములందును, సంగీతములలోను గొప్ప విద్యానుడు. “రాఘవ చరిత్ర” మును కొన్యాశ్నేగాక “శరభేంద్ర భూషాల కొరండి నాటక” మాసి యక్కగానాన్ని కూడ రచించిన రాజకిచండ్రదు. ఈ యక్కగానాన్ని కీ. జీ. కీటాధనమ్మ కూరురు జయమ్మ, ఆమె తమార్టె శాలంప్రస్తియు నృత్యసాటికగా జేటిని ప్రదర్శనము లిచ్చుట జరుగుచుస్తారి.

37. తులజాజీ :- ఇతడు క్రీ. ఈ. 1728-1736 వరకు తంజావూరును పరిపాలించిన మహారాష్ట్రరాజుగా రాజగు శాహాజీమహారాష్ట్రయొక్క రెండవ సాండరుడు. సంగీత, పాహిత్యములలో గొప్ప పండితుడు. ఇతమ సంస్కృతంలో “సంగీత

సారామృత” మాట లక్షు గ్రంథాన్ని గాక, తెలుగులో “ఇవకొమసుండరీ పరిణయు” మన యత్కగాసాన్ని మాడు రచించి కీర్తినొంపిన ప్రసిద్ధ రాజకవిశేఖరు డగును.

38. గిరిరాజ కవి:- ఇతడు ప్రీ. క. 1681 - 1712 వరకు శాస్త్రి ఆస్తానంలోను, ప్రీ. క. 1712-1728 వరకు శరభోకీ ఆస్తానంలోను విద్యాంసుముగా నున్న ప్రసిద్ధ చాగ్గిశుకొయడు. ఈకని మనుషుడే త్యాగరాజు. గనుక సేత్యాగ్గిరాజు తాను రచించిన బంగాళరాగు కృతిలో ఈన తాతపేసు వ్యుంగ్యముగా వమ్మనటుల శ్రీరాజ సుతా తన్ను” అను వేణ్టిసుటకు కౌరణ్యమైనసి. ఇతడు సంగీత, సాహిత్యములలో గొప్పపుడికిము, కవియు నశును. ఇతడు రచించిన (1) శాహేంద్ర చరిత్రము, (2) రాజమోహన కౌరవంజి, (కౌరవజి=ఎయకల పూర్తి), (3) లీలావతీ కల్యామము (4) వాదఃయం (5) సర్వాంగసుందరీవిలాసము మొవలగు యత్కగానములు మిక్కిలి సుప్రసిద్ధములగును.

39. సారంగపాణి:- ఇతడు ప్రీ. క. 1680 - 1710 కొంమనకు తెందిన వాడు. కౌర్యేషినగర సంస్కారాధికారియగు శ్రీ మాకరాజు శేంకట పైరమార్త్రిరాజు ఆస్తానంలో విద్యాధికారిగా నున్నవాడు. సంస్కృతాంధ్రభాషలలో పాండిక్య మును, కవిత్యములలో విశేషప్రతిభిధు గలవాడు. సంగీత, సాట్ట్యకలలో మిగుల గందురస గలవాడు. ఈన యిష్టదక్ష్యైన కౌర్యేషి నగర “వేణుగోపాలు”ని మాద్రాట్లో తెలుగులో ఆశేష పదములను రచించినను, శాస్త్రిమాత్రము ఈన ప్రభుత్వమైన మాకరాజున కంికముగా రచించెను. రాజాంకితముగానున్న యాత్రని పదములలో 75 కృంగార రస ప్రభానుముగాను, 36 వేణ్యావిలాస దూషణలుగఱిగాను, 48 భక్తి కైరాగ్య, శితి ప్రశోధకములగాను, 16 జాసపద భావశక్తు తెండినిగాను వున్నవి.

40. గోవిందస్వామయ్య, మరియు కూవస్వామయ్య:- శిర ప్రీ. క. 1680-1710 ప్రాంకమువారు. సోదరులు, చాగ్గిశుకొయలు. కౌర్యేషినగర వాస్తువ్యులు. తెలుగు తైర్పింగ్ శ్రావ్యాంశులు. తెలుగులో ఆశేషపదములు రచించిన ప్రతిభావంతులు. గోవిందస్వామయ్య భరతకాంత్రములో ఈనడ ప్రశీలుడు. కౌర్యేషి నగర సంస్కారాధిక్యరుదును, సాక్ష్యకుంటియుచుట్టేన శ్రీ మాకరాజు శేంకట పైరమార్త్రిరాజు చే లచుపున్నాములందినవాడు. ఈయనమోహారాగంలో రచించిన “సరిగాదాని” ఇను స్వరాత్మర పదక్ష్యమును, మరియు వశింభు, శైవారగ్మ, ముఖారి వంటి రాగాలలో రచించిన పదములు మిగుల ప్రసిద్ధములగును. ఈయన ఈమ్ముదు ఈయన స్వామయ్య రచించిన సాట్ట్యరంజిరాగములోని “ఇంక అంక” అను పదవరుముకూడ ప్రసిద్ధమేవనగును, ఇకప్పుడు వేంకట పైరమార్త్రిరాజు ఈన రాజియగు వేంకటగిరి

రాజుగారి క్షమ్యైన్ కైన రేఖలటకు నిరాకరించి ప్రట్టించికి ఉంపివేయగా గోవింద శ్వామ్యయ్య కెంకటిరి కొన్ని రాణితీ సంగీత, నాట్యములను కొన్ని పురువులేవులో అమెను రాజు (భర్త) సన్నిధి రష్ణించి సంగీత నాట్యములను ప్రదర్శింపచేయగా రాజు మెచ్చుకొని తిరిగి అమెను తన రాణిగా స్నేహికించెనని జెప్పాడు.

41. ఘనం సీనయ్య :— ఇతిదు క్రి. శ. 1704-1781 ప్రాంతమువాడు.

ఇంటిపేరు వంగలవారు. కైష్మదవర్థకుడు. సంగీత సాహిత్యములలో గొప్పపండితుడు. మధుర విజయరంగ చౌక్కునాథుని మంత్రిపుంగవీరు. మన్మారు రంగని నొక వాయకి నిందాన్మతి చేయుచున్నట్టు ఇంకు కురంజిరాగములో రచించిన “శివస్కూ పురురాలనురా” అను శృంగారరసప్రధానమైన పదము దేశ ప్రసిద్ధముగును. మరియు సీలాంబి రాగంలలోని “మగవాచు వలచి తేసు సుఖము” అను పదము, తదితర కీర్తనలు కూడ యాతని రచనలలో మంచ్యమైనవగును.

42. మధుర (శ్రీనివాసయ్య) :— ఇతిదు క్రి. శ. 1704 - 1781 కొలములోని వాడు. మధుర విజయరంగ చౌక్కునాథనాయకుని అస్త్రానములో సన్నువాడు. మధుర మించుకొన్ని చేవి పిచిచారకుడు. ఒక నాడు మించుకొన్ని తన భక్తుడైన ఒక తపస్సికి అనుగ్రహించి తాంబూల విడెయు నివ్వబోగా ఆ తపస్సి నిరాకరించినయన యవ్వట సేనిదురించుచున్న యా శ్రీనివాసయ్య నోటిలోపదవేసి చేవి అంతర్భాన మయ్యెనట. ఆసాధిసండియు నితిదు “విజయగోపాల” ముద్రతో బహుకీర్తనములు రచించేను. ఇతిదు నాటకురంజిరాగములో రచించిన “నిను మించినవారు” అను శృంగారము, కల్యాణిరాగములోని “ఇంకొడయరాదా” పదంటి కృతులు మిగుల ప్రసిద్ధములను.

43. మెరట్టుమ కాళీనాథయ్య :— ఇతిదు తాగ్గగరాజుకు ముందు కొలమువాడు. కెలనాటి అంధ్రభూమ్యుడు. మెరట్టుమకు వలసచ్చిన అంధ్ర భాగవత కుటుంబానికి చెందినవాడు. గొప్పపూడితుడు. ఇతిదు అసేక దేవతలమిగుడసేగాక శాహితీ, కరభోటీ, తుంబాటీ, ప్రతాపసింహాటీల కంకితమాగాకుఛ అసేక పదములను రచించిన గొప్ప సమర్పు డగును.

44. మెరట్టుమ వీరభద్రయ్య :— ఇతిదు ప్రతాపసింహ మహారాజు కొలముసాటివాడు. ఆరాజుచే బహు సన్మానము అందినవాడు. తంకాన్నరూపు పూర్వించిన మహారాష్ట్ర రాజుల కుటుంబమును “ప్రతాపరాముని” ముద్రతో దేశియ, రక్తి రాగములలో అసేక కీర్తనలు రచించినవాడు, మరియు ప్రతాపసింహాటి. కంకిత

ముగా స్వరజత్తులు, దర్శనులు, పదములు, తెల్లా నాలను విచిత్ర కల్పనలలో రచించిన మహాపథ్యాన్తము. ఈ మహాపథ్యాన్తములలోనే క్రాటక సంగీతము చాలాకరము దక్కుచి పదమిలో పరిష్కారింపబడినదని చెప్పాడు.

45. మునివల్ల స్మృభవ్యాఖ్యకవి :- ఇతడు ప్రీ. ఐ. 1780-1780 కౌశమునాటివాడు. తండ్రి పేరు రామలింగయ్య. నివాసము తిరుపతి లేక కొళ్ళనాస్తి యాగును. కొళ్ళనాస్తి సంస్కారములో దామెర్లవారి పోషణాక్రింద మన్మహి వాడు. గండుక దామెర్లవారి కంకితముగా శాస్త్రి పదములను, శ్రీ కొళ్ళనాస్తిక్ష్వరుని కంకితముగా శాస్త్రి పదములను రచించియిండెను. దైవభక్తుడు, ఏటిచే శ్రీతిరుపతి వేంకటేశ్వరుని కంకితముగా శ్రీరామకథను, శివుడు పూర్వతిక వినిపించుచున్నట్లుగా “అధ్యాక్షరామాయణ” ముఖ గ్రంథమును తెలుగులో రచించెను. దీనిలో ఆను కొండలు గలవు. 104 కీ రుసలలో పూర్తిచేయబడెను. ఈ 104 లో బాలకొండలో 17 నూన్లు, అయ్యొధ్యకొండలో 9 నీన్లు, అర్ణ్వ కొండలో 11 నూన్లు, కీష్మింధకొండలో 10 నీన్లు, సుందరకొండలో 10 నీన్లు, యొధుకొండలో 47 నూన్లు కీరును గలవు. వీటిలో శాస్త్రి కీరునలలో జయలుకూడ గలవు. ఇతడు సంస్కృతాంధ్రములలోను, సంగీత, నాట్య, ఆలంకార, వేదాంతకాంత్రములలోను ఆపారమైన పూండిక్ష్యము గలవాడును, గేయరచనా సమర్పించును. ఈతని కీరును పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణములతో ఉడి భూతి, వేదాంత ప్రబోధకములైనవేగాక, శ్రీగార రసాక్షరకములైన విశేషాలతోను, అనుష్ట్రాసలతోను కూడియుండును. దక్కించారుకములో పీరి కీరును విశేష ప్రచారములో గలవు.

46. రామస్వామి దీక్షితులు :- ఇతడు ప్రీ. ఐ. 1788లో జన్మించెను. కొళ్ళవగ్గేకితము. అపథుంఘనూర్మాతీతము. తండ్రి పేరు వేంకటేశ్వరరామిత్తులు. తల్లి పేయ భాగిరథమ్మ. గురువు పేరు బోధేంద్రసద్గురుస్వామి. ఇతడు బాల్యంలో కొంచీపురంలోనండి కైద్యసాధదీక్షితారునిద్ద పీణి సభ్యసించెను. తమపరి తల్లి దంప్రుతలో దక్కించేకము తలసపోయి మధ్యాన్ధము సమాపములో గల గోవిందపురములో వినిసించెను. ఇతడు సంస్కృతాంధ్రములలో గాపుపూండిక్ష్యము గలవాడు. మంచి శారీరసంపత్తు గలవాడనుటచే కంచావూయలోని మెర్పుాచ పీరథప్రచ్ఛయ్యక్షద్ద సంగీతము నభ్యసించి రెండు సంపక్కరములలోనే రాగాలాపన, కీర్తన, పల్లవి, స్వరకల్పనలలో అఖండ ప్రభ్లాషంతుడయ్యేడు. తన గురువు అనతిష్ఠ కంచావూయ అమరసింహువై రచించిన రాగమాలికా కీరును రాజుతు వినిపించి ఆయనచే బహుసాధనము కంచెను. తిట్టవారురుటలోని కమలాంబా, తాయిగరాజస్వాములైన భూతిష్ఠారికము

తెన యాసేక కీర్తనలు రచించెను. సంతతిలేనుమల్ల కుటుంబమాలో పైద్యనాథము కల్పి అచ్చట ముద్దుకుమారస్వామిని భక్తిశోసినిచి వచ్చియుండునశ్రము జిందిన తుతునికి ముద్దుస్వామియని చేయ పెట్టుకొని నీను. మరియు “అష్టాతర శకరాగ తాళ మాలిక” యానునొక అశ్వార్యసంగితరచనరచించి “శ్రీమణాలిచిన్న యామెదలియార్” చే కనకాథిషేకము నొండెను. ఇతికి ముద్దుస్వామిగాక చిన్న స్వామి, బాధస్వామి యను యించుపురు పుత్రులును, బాధాంబయను నొక పుత్రికయును గలను. చిన్న స్వామికి ఒకప్పాడు కంటికి బాధ దేవుడి దృష్టి తగ్గిశాసిగా రామస్వామి నీక్కితులు సమయం జంగా శ్రీ తియపతి వేంకటేశ్వరుం దర్శించి భక్తిశోసి “మనసా వేంతతుల తలచక” అను 48 రాగములలో శొక ప్రసిద్ధ రాగమాలికను, “ఇంకా దయు రాకున్న” అను (ఫేగవాహిని) కీర్తనలు రచించి గాసం చేయగా వెంటణే దైవముగ్రహమున చిన్న స్వామికి దృష్టి కలిగానని చెప్పుచురు. ఇతికు మథుర మిసాక్కి దేవిపై 40 రాగము అలో రాగమాలికను, హిందోళ, రీతిగాళ, శ్రుతిచంగ్రిక వంటి రాగాలలో చొక కట్టములను, తాసవర్జములనేగాక, అసేక కీర్తనలనుకూడ “వేంకట కృష్ణ” ముద్రతలో రచించెను. వాంసధ్వని రాగ మితరిచేతనే స్పృష్టింపబడినటుల చెప్పుచురు. ఈ రాగ ములో నిత డొక ప్రశంఖముగూడ రచించెను. ఇతడు ట్రి. క. 1817 ఈ సాయం ధాక సంలాపాను మాఘ మాస శివరాత్రినాడు పురమపదించెను.

47. ప్రతాపసింహ మహారాజు :— ఇతడు ట్రి. క. 1740 - 1752 వరకు తంజావూరును పాలించిన మహారాజు. ఈయన కుమారజే అమరసింహమహారాజు. ప్రతాపసింహము సంగీక సాహిత్యములలోను, మహారాష్ట్రభాషయందును అతిసమర్థులు. మృదంగవాద్యమునంచుకూడ విశేష ప్రాణిణ్యము కలవాడు. ఈయన మహారాష్ట్రభాషలో రచించిన “నవరక్తుమాలిక”. అను రాగతాళమాలిక మినత ప్రసిద్ధమైనదనును.

48. వచ్చిమిరియం ఆదిలవయ్య :— ఇతడు ట్రి. క. 1740-1883 కొలమునాటివాడు, కర్మాంచక బ్రాహ్మణుడు. మధ్యమతస్తుడు. సంస్కృతాంధ్రము లందును, సంగీతమందును ఆఖండమైన పాంచత్యముకలవాడు. తంజావూరు ఆశాన విద్యాంధుడు. “శ్రీ వేంకటరమణ” ముద్రతలో రక్తి, దేఖియరాగములందు అసేక కీర్తనలు రచించిన మహాసుభావుడు. మెరటూరు వీరభద్రయ్య సంగీక మార్గము ననుసంచినవాడు. శ్రౌర్విరాగములో అటతాళమున యాకుడు రచించిన “వినుబోణి” నంటి తాసవర్జము యికమందు దేవును పుటు ద్వారథమునే సేతికిని పండితాభిప్రాయము. రాగాలపన, మధ్యమకొం పుల్లలియొక్క పద్ధతులు యా మహాసియునివర్ణాలై

పరిషుద్ధమైనిగా చెప్పుదురు. ఆకాలంలో త్యాగరాజుడి వాగ్దేయకౌరులు సయి తమ నయోవుదుడైన యొ ఆదితప్పయ్యగారిని తమమగా కలుసుకొని సంగీత అత్యు లత్తుడి రచనా సందర్భములందు గల సందేహాలను నివ్వి చేసుకొనుచుండిదేవారవి తెలియుచున్నది.

49. వీం కృష్ణయ్య :— ఇతడు ఆదితప్పయ్య క్రమాచారు. ప్రసిద్ధ కైఫికారు. మైనారు, విజయవగరం, కొతకోటు, రాజ్యాధిపతులువై “సప్తతాళీశ్వరు” మన మాచ ప్రఖంధములను రచించిన సమర్థుడు. సప్తతాళములలో మొదటిచైన ధృతికాములో సే మిగత ఆరతాళములుకొడ అంతర్లీనమైయుండి ప్రఖంధముయొక్క యొత్తుగడలో సే ఆస్తి తాళముల మొవటి ఘాతలు ఒకే ఘాతగా పునట్లు రచించేను. ఈ ప్రఖంధముల సాచీత్యములలో ఆ యొ రాజుల నామాత్మకాలలో ఒకొక్క అత్యరమ ఒకొక్క అవర్తనులో మొదటి అత్యరమగా నండి అరవంతమగా నందును. ఈయన క్రమాచారు వీం సుబ్రహ్మణ్యీఅయ్య. ఇతడు రాగాలాపన, మధ్యమకాల పల్లవులను, మీలాలో వాయించుటయం బసించియుడని చెప్పుదురు.

50. పుత్రైయూరు దురైస్వామయ్య :— ఇతడు క్రీ. ఈ. 1782 - 1816 ప్రాంతమవాడు. కఠభోటీ, కివ్వారాజుల సమకాలికారు. నినాసము పంచనక జ్యేష్ఠ మాసే తిరువైయూరు. ద్రావిడ బ్రాహ్మణులలో బౌత్తరుడు. ఈయన తెలుగులో “సుబ్రహ్మణ్య” మాద్రతో కీర్తనులను, పదములను ఘమాచ రీ వరకు రచించేను. ఈయన కీర్తనలు సులభశైలిలోనండి రంజకమగా నందును. మరియు చిదంబరములోని ప్రిసటరాజస్వామియొక్క తాండ్రవిలాసముల వర్ణించుచూ నామాగ్ర ప్రసిద్ధికీర్తనులు రచించేను. నాచీలో లోడి రాగములోని “తత్త్త్విమిత ధింధియని సదాతిశ్చ డాడినాణి” అనుసి ఒకటి యాగిని.

51. యువరంగ ఘోవతి :— ఇతడు 18వ, శకాబ్దమనక్క చెందిన వాడు. ఉదయర్పాశ్వయననక్క జమిందారు. సంగీత, సాచీత్యములలో ఏగుల సమర్థుడైన వాగ్దేయకౌరుడు. ఆనాటి విద్యుత్తువులతో: సంతుగ్గదగిన గొప్పసమర్థుడు. మరియు శవాన, క్షూరచి రంటి ప్రసిద్ధ రాగములలో ఆసోకపదములను రచించి విభ్రాతి కొండినవాడు.

52. మెరటూరు వెంక్రూమళాట్టి :— ఇతడు క్రీ. ఈ. 1798-1855 శకాబ్దమనక్క చెందినవాడు. టైలింగ్ బ్రాహ్మణుడు, అంద్రుడు. సంగీత ప్రిమూర్తి అంక సమకాలికారు. ఆంధ్రశైలమండి మెరటూరువు నలసపచ్చిన భాగవతకముంచూ

నికి చొదినవాహు. తెలుగులోను, సంగీతములోను, అసాధారణమైన పొండిత్యము గల వాడు. ఈతము రచించిన పదయుండు శ్రీగార్వరస ప్రఫానమై, పదసౌమ్యము గలిగి లుఱుండును. ఇతము కరభోజీ, కివాకీ మహారాజుల కొంతములో మన్మటుల శేలియు చున్నది. ఇతి ద్వాషేక యత్కగానములు, నాటకములు, దిందులు రచించినపు.

53. ఘనవం కృష్ణ యస్తుక్ :— ఇతడు 18-19వ, శతాబ్దములకు కొదినవాడు. తమిళ్ ప్రభాసామృతము. తియదునాపల్లి జీల్లాశాసి “తియవృష్టి” లో జన్మించినపు. “ఉదయార్థాకయము” లో నికిసించినపు. తంత్రి పీచు రామస్వామిత్యుల్లార్. ఇతము తంజావూరు ఆస్తాన విద్యాసుడు. బొచ్చిలి కేచవయ్యవద్ద కొంతవరకు సంగీత విద్య నభ్యసించినవాడు. పల్లవి పాశుటయం దత్తిసమయుభు. పదయులు రచించుటలో ఫిక్కిప్రతి ప్రతిభావంతుడు. ఈతికి పదయులు శ్రీగార్వరస ప్రఫానమై యుండును. తంజావూరు ఆస్తాన విద్యాంసులలో కలిగిన విభేదములనలన ఉదయార్థాకయము వచ్చి ఆ రాజుయొక్క ఆస్తాన విద్యాంసుడైనవాడు. మరియు అప్పటి రాజులు యువరంగధూపతిపైను, మధ్యాధ్యము సేతిన ప్రతాపసించుండైనను తమిళములో అసేక పదములను రచించి బహుసామృతము లాందినవాడు. త్యాగరాజు యాతని గానమును విని మైచ్చుకొనినటుల చెప్పుదురు.

54. పైడాల గురుమూర్తికాస్త్రి :— ఇతడు, 18వ, శతాబ్దముకు కొండినవాడు. నివాసము తిరునలైలి జీల్లా “కయుతార్య” అను గ్రామము. రామస్వామి సీక్కియలక్ష సమకాలికుడు. తెలుగు మఱినాటీప్రాహ్మమ్యము. చతుర్మాషాప్తి వండి కుడు. సంగీత, సాహిత్యములం దత్తిసమయుడు. గీత, అత్యాగీత, ప్రమంధ, కీర్తన అసేకము రచించిన మహానుభావులు. ఘనమారు వేయాగీకిములవరకు రచించియుండుట చే “వేయాగీత” అను సాధక నామమువుడు నొందినవాడు. తన రచనలందు “గురుమూర్తి” అను స్వనామముద్ర పుటయోగించినవాడు. తనకు గల సంగీత, సాహిత్య రక్షణ విభేదకచే శ్రీమణాలి చిస్తుయొపైదలియార్చే మద్రాసునాను బహుసామృతము లాందినవాడు. సంస్కృతములో యాయన రచించిన భన్యానిరాగములోని “శీరజసమయము” తౌహనరాగములోని “సదాపతిం” వంటి కీర్తనలును, సమానరాగములోని “కంసాంగురు” వంటి లక్ష్మణగీతములను మిగిలి ప్రసిద్ధములగును.

55. సదాశివ బ్రహ్మాంద్రసరగ్నతి :— ఇతడు 18వ, శతాబ్దముకు చెందినవాడు. నివాసము కుంభకోణమువద్దగల “తియవైశ్వస్తుల్లారు” గ్రామము. కౌముడ్చి నిరాధిపతియును శ్రీపరమితేంద్ర శరస్వతి స్వామికారి కిష్యుతు. పేనత్రండ్రియగు రామ (27)

భద్ర దిక్కితారునివద్ద నీడవిద్యాబ్ధాసమైనర్చిన మహానుభావుడు. భక్తిరసప్రధాన మైన ఆసేక కీ త్రసలనేగాక కిమయానసికపూజ, ఆత్మవిద్యావిలాసము, బ్రహ్మమూర్తి కృతి మొదలగు గ్రంథములనుషూడు రచిచిన సమర్పు. కోబులకరబడి సమాధియం దుండడివాడు. కోయియంబత్తారు జల్లాలో అమరావతి ప్రాంతమున కొనేరీతిరములో గత సేమారు, కొముడి మొదలగు పట్లెలంగు దిగంబరులైనాన వతములో నిశసించెడివారు. తన మరణకొలమును మందుగా దచిపి ఆశేషిధముగా గ్రీ. శ. 1887 సం (మిథున మాస) కైన్యును ఖద్దరకమినాడు నీటిబొందిన తపసుపమ్మాదు. తఱున వారికోత్తములు సేమాయలో సేటికిని జుమచున్నావి. కొత్తకోఱు సంపూనాధిక్యులు తీరి కిష్టకోఱికి చెందిన నారసుటచే సేమాయలో ఏం సమాధికి నిత్యోప్సవాలుకూడ జరిపించుచుందురు. తఱునచే సంస్కృతములో రచింపుటన ఆధ్యాత్మికీ కీర్తనలు “పరమహంస” ముద్రును కలిగి యుండుకు. వాటిలో సామరాగంలోని “మానస సంచరశే బ్రహ్మాణి” అను కీర్తనము, “బ్రహ్మాణి ముక్కంచేతి” అను వేరీక రాగములోని కీర్తనము మిశుల ప్రస్తుతములను.

56. కవి మాతృభూతయ్య :— ఇతడు 18వ, శకాబ్దమునప్పుడు చెందిన వాడు. తిరుచునాప్పల్లి వాస్తవ్యుడు. టైలింగ్ గ్రామములు. శ్రీసుగ ధిమంక లాంబా చేవిని వ్యాపించి యీ దేవియనుగ్రహమాటవలన ఆసేక కీర్తనములు, పదములను రచించిన మహాపియుడు. అమిసీరామవోరాజుయొక్క ట్రోతాపమున “పారిజ్ఞాతాపమారణం” మనే యిష్టగానాన్ని రచించినవాగ్గేయుకొనుడు. ఇతడు దారిద్ర్యమునే మిక్కిలి శాధవముడగా దేవి కరుణించి ఒక నాటిరాత్రి స్వప్నములో ద్వానముచ్చి నాథక్కునే ప్రతాపసింహము నీదారిద్ర్యమును పోగొట్టును. చింతపడకుము. అనిచ్చే సాటకే ప్రతాపసింహమికి స్వప్నమునం దీవిమయు తెలిపెనట. మహారాజు కెంట సేమల్చుని దేవి ఆజ్ఞకు మిశుల సంకసించి మాతృభూతయ్యును ఆవ్యాసించి, 10,000 రాపాయాలో ఆఖండమైన సస్మాగముచేసి గౌరవించెనట. తింటలాంబాంకి తమైన యాయన రచనలు “ప్రతికిరిం” (తిరుచిరాపల్లి) ముద్రును గలిగియున్నాడు. నీరచనలో “నీ మమి చల్లు” అను అసందృష్టవిలోని కృతి మిగుల ప్రసిద్ధమును.

57. తోడి సీతారామయ్య :— ఇతడు 19వ, శకాబ్దములోరివారు. సంగీత, సాహిత్యములం డతిసమర్పిము. ఆసేక రచనలను రచించిన వాగ్గేయకొనుడు. తోడి రాగాలాచన యాతని సామ్యుని చెప్పునుడు. గనుక తోడి సీతారామయ్య అని పిటువబడెను. తఱతని తోడి చాగమును దిన కుర్కాపాలముగల మహారాజులు యాకడు.

అంగద నీడిరాగమను ఈమవలెట్లిననోట కట్టేనోట ప్రకమచ్చీంచి యాయనచే నీడిరాగమను పాడించి సన్మానించెనివారని తెలియుట్టుపో.

58. శంకరాభరణా నరసయ్య :— ఇతము 18వ శతాబ్దమునకు ఉండిన వాడు. శర్భోజీ మహారాజు కొలము నాటివాడు. బ్రాహ్మణులు. బ్రావిడ భాషలో గేయకల్పనలు విలసిల్లునట్లు పదములు రచించిన గొప్ప ప్రతిభగలవాడు. శంకరాభరణ రాగాలాపన యాకని సొమ్మాని ఆపాటి ప్రసిద్ధ గాయమరేఖ, ప్రజలేమి తఱమగా చెప్పకో సెడివారని ప్రతితిగలు. గనుక యేయకడు శంకరాభరణం నరసయ్య అని సార్క నామమునో సిలువబడేవు.

59. ఉపవిషద్వ్యాఘ్రమౌగి :— ఇతము క్రి.శ. 1720-1800 ప్రాంతము వాడు. జన్మస్థానము “బ్రహ్మాపురం” అను గ్రామము. తుండ్రిశేఖ సదాకిషయ్య. తల్లి పేరు లక్ష్మీదేవమ్మ. ఇతని అసలు పేరు కివరామయ్య. తల్లి దంఢులకు సంతతి లేసందున కృష్ణపురంలోని కివకోమసుందరి, కరిశాఖదేవీలను భక్తి సేవించగా తద్వారప్రసాదకున యాత్ర జనించెను. ఇతము సంప్రద్యాతాంధ్రములలోను, బ్రావిడ భాషలోను, సాంగోపాంగమను పేదాధ్వయములోను గొప్పపండితుడు. వివాహిసంతరం యాయనము ఒక పుత్రుడు కలిగెను. తయపరి వాసుదేశంద్రమౌగిచే సహాయాక్రమము నొంది రామవంద్రోంద్రమౌగిగా చెప్పబడేవు. ఇతము కొంచీపురంలో కైలాససాధ స్వామి ఆలయంవద్ద గల ఆగప్రాయికమంలోని మరమునంము నివసించెను. ఈ మనసీ ముడు 108 ఉపసమాపులకును, భగవదీతకును భావ్యముగ్రాసి 17-12-1751 తేదీన శూర్తిచేసినందున “ఉపవిషద్వ్యాఘ్�రమౌగి” అని ప్రసిద్ధిపొందచు. ప్రీత్యాగరాజు, మాద్యస్వామి సిక్షితులకు యాయన నుంచులుయ్యాడాడు. ముగ్గు భక్తి శూరికములను అశేష సంకీర్తనములను రచించెను. వాటిని శ్రీ త్యాగరాజు, సిక్షితులచే పాడించుకొని విని అనుండించేవాడనియు, కిర్ణివాయ సంకీర్తన రచనలో శ్రీ త్యాగరాజు, సిక్షితులకు యాయని మాగ్గడగ్గరు దనియు జెప్పునురు.

60. పంచమిశరంగ పదకర్త :— ఇతము క్రి.శ. 1700 ప్రాంతము శాఖివాడు. తైరింగ్య బ్రాహ్మణులు. ముదాము ఉత్కతమన వివసించినట్లుగా తెలియున్నందున ఆంధ్రదాసే చెప్పబచ్చుస. సంగీర్, సాహిత్యములలో గొప్ప సమర్థులు. ఇదు ప్రాసాదముకములలో రచించిన పదములలోను, కీర్తనలలోను “పంచమిశరంగ” . మాద్ర కనుపుచున్నందున యాకని పేశ పరిమిశరంగదుగా దొంధు చెప్పుచున్నము, అసలు పేరుమ్మాక్రమ యేసో తెలియుట దేమ. మరియు

యా పరిషరంగదు దేశేత్తడైవమో, యా రచయితయొక్క నివాస హేగ్రామమో కూడా తెలియట లేదు. ఇతడు నరస్తుతికి విషువుడపిఱు, గసుకసే జేవతాంకితముగా తన రచనలను సాగించెననియు చెప్పుదురు. తెలుగులో యితని పదములు ఫూచారు 40 తరవును గలవు. కీర్తసం 8 వాళ్లను కనుపచుచున్నవి. కౌని యింకను ఎన్ని గలవో తెలియుఖలేదు. వీటిలో కొన్ని తేలిపంగాను, కొన్ని తైపంగాను, కొన్ని జతులలోకూడినవిగాను వుండి నాయకా నాయకీ లక్ష్మణు ఓరియున్నవి.

61 A. ఇతర తెలుగు పదక ర్తలు:- ఈ పదక ర్తలు 17 శతాబ్దమును చెందినవారుగా తెలియుచున్నను వీరియొక్క హేష్టుచూప్రతి తెలియటలేదు. కౌని వీరి యించి పేర్లు, వీకి రచనల కుదాహారణముల నీ క్రీంద తెఱుచ్చి గమనించునచి

- (1) యితరంగాని పదములు :- ఉంచియి బట్టి నా నీగు చెచుపతలెనా (సహాని)
- (2) కున్నారి రంగాని పదములు :- ఉంచెందు వచ్చితివిరా - అలదానియిల్ల.
- (3) ఘుటుపల్లివారి పదములు :- ఉంచి తలచుకొంచే తారజాతిసే (క్యరంజ)
- (4) బొల్లిపల్లివారి పదములు :- ఉంచొసమయో గదాసే నా బుద్ధి (అపోరి)
- (5) కోఠాగిరివారి పదములు :- ఉంచి (1) చెలియ నీరో, (2) శాలతా (కాంఫోజి)
- (6) జటపల్లివారి పదములు :- ఉంచుగారాకి ధర్మర్ము మేడచే మగువ వారాల నయ్య
- (7) ఇనుకొండవారి పదములు :- ఉంచి నీవే యోడితే నెలత నాదానవు (చేగుక్కి)
- (8) కివరాంపురమవారి పదములు :- ఉంచి ఏమి సేయడు నిమిష హేడాయోసే (కాంఫోజి); పోడాహూ పారిపోడాహూ (ధన్యాని).

పై విభంగు యొందలో పదక ర్తలు, యొన్నో పదములను రచించి కీర్తి చెంది యుండిరి. ఇవేగాక వేంగినారు వేంగి ముద్రతలోను, మల్లిభార్జునుచు మల్లిభార్జున ముద్రతలోను రచించిన పదములు కూడ యొన్నో కలవు.

B. తమిళ పద క ర్తలు :- వీలిలో కైపీక్కరకోవిలో నుండి రామయ్యర్, ఘనం కృష్ణయ్యర్, శంకరాభరణం నరసయ్య, మాత్రు తాండరు, పాప వినాక మొదలియార్ మొదలగువాయ మఖ్యులగుదురు.

62. శోంతి వెంకటసుబ్బుయ్యి :- ఇకడు 18 - 19 శతాబ్దములకు చెందినవాడు. అంధ్ర శైరీరింగ్య బ్రాహ్మణుడు. ఆడి ఆప్యుయ్య గారి గుమకాలిక్షణు. అంధ్రమునుదున, సంగితమునుదున, గ్రాహ సమర్థుడు. వేంకటమణి సంప్రదాయముల నెరింగినవాడు. ఇవి, తులజాదీ మహారాజుపై విలహారాగంలో విచిత్రమైన నొకవర్షమును చించి మహాందినవాడు. కశాప్రియుడగు క్రీమణి చిన్నయామొదలియార్

శభలో అవ్యాయమైన తన రచనలను వినిషించి విశేష బహుమానము లొంగిన ప్రతిభా కంతుడు. ఈయన కుమారుడే శోంతి వేంకటరమణయ్య అనును.

63. శోంతి వేంకటరమణయ్య : ఇతడు 18-19 శతాబ్దములల్ల కండిన శరభాషీ కౌతుమునాటివాడు. శోంతి వేంకటసుఖ్యయ్యగారి కుమారుడు. సంగీత సాహిత్యములలో తండ్రిని వించినవాడు. తంజావూరు ఆస్తాన విద్యాంసుడు. త్యాగరామాను సంగీతిద్వాగ్య గుచ్ఛవుగా నుండిన మహాసభావుడు. ఇతడు తియందుయ్యారులో నివసించేను తెలియుచున్నది.

64. త్యాగరాజు : సంగీతప్రతిష్ఠాతలో సౌకర్యగా పేరొందిన కుకచి సామాట్ శ్రీ త్యాగరాజు క్రీ.శ. 1767 సంముఖున సరియున సర్వజీత్ సంగీతాభిషాధ చట్టి శుక్రవారమున తిరువారూరులో జన్మించెను. ఇతడు ఆంధ్రుడు. ములకనాటి శ్రీమాన్మామిష. భారత్యాజసగోత్రితుడు. ఇంటిపేరు కొక్కలవారు. తండ్రిపేరు రామబ్రహ్మము. తల్లి పేరు సీతమ్మ. తాతిపేరు గిరాజకవి. మత్తుతపేరు పంచనద్రబ్రహ్మము. సోదరులు పంచావకేషు (ఇంట్యుపుకు), రామనాథుడు, మాణిక్య వాడు త్యాగరాజు. పంచనద్రబ్రహ్మము క్రీ.శ. 1600 ప్రాంతమున ఆంధ్రదేశములోని కర్మన్మాలు లోల్లా, కంభంతాలూకో, కొక్కల గ్రామమునుండి తమిళ దేశములోని తంజావూరు లోల్లా “తిరువారూరు” కేత్తుకును వచ్చి యమ్మట ఫీరుపడిపోయిను. కదాది వారి వంశియు లఘుట సే యమ్మండిపోయారి. త్యాగరాజు జన్మితః శ్రీరామభక్తుడై నందున శూల్యములోనే తలియొడు జయిశ్వరుని అప్పపడులాము, పురందరభాసుని దేవర సామములను, ఆన్నమాచార్యుని సంకీర్తనులను సేర్పుకొని తండ్రియొక్క పూజా మందిరమువద్ద పొడుచుండివాడు. తండ్రిపద్మ సంస్కృతాంధ్రములలో పొండిక్యము సంపూర్ణించి ప్రతిదినము పోతన భాగవతము పొరాయము చేయుచుండివాడు. మరియు మధురమైన కంభధ్వని ఏరిసినవాడగుటచే త్యాగయ్యకు సంగీత శిఖిణి నిషీంచ డలచి తండ్రి రామబ్రహ్మము తంజావూరు ఆస్తాన విద్యాంసుడైన శోంతి వేంకటరమణయ్యగారిపద్మ ప్రవేళ పెట్టెను. ఒక్క సంవక్సరములోనే త్యాగయ్య ఏకసంక్రాంతాయై నురుతువద్ద సంగీతశాస్త్రమునం దక్కున్నతపొండిక్యము సంపూర్ణించుటయేగాక వీణలోకూడ మిక్కలి ప్రాణియ్యము సంపూర్ణించెను. సంగీత శాస్త్రములో యింక ను ఆఖిప్రధిశేంచుటను మేనమ్మామయిన పీణ కొళచు స్తయ్యగారిపద్గట సంగీత గ్రంథములను పరిశీలిన్నా వుండివాడు. ఒకసాధు యాయిన పుణ్యవేళను రామకృష్ణానందస్వామియను యతీంగ్రులు పీరించికి వచ్చినప్పుడు త్యాగయ్యకు గంచిముకలక్ష, థిస్టిపారనశ్యములకంఠు గుంపించి “నార్డోపాస్మి” అను మహామంత్రము పుష్టించెను. త్యాగయ్య ఆ మహామంత్రము భూతీకో పువ్వక్కరణచేయు

మండునపుడు ఒక నాడు నారదువారి యతిమాపములోకచి త్యాగయై గావును విని మహాదానందభరితుడై “స్వరూపును, నారదియు”మన అప్పాన్యసంగీత గ్రంథముల నొసగుటయే గాక, నాయా! సంగీతకళాస్త్రములో నీకుగలసందిష్టములన్నియు నీ గ్రంథములన తీరునని చెప్పి యంత్రానమయ్యేను. వెంటసేత్యాగయై కన కీ విధముగా దర్శనమిచ్చి గ్రంథములాపగినది నారదువారి దేయని గ్రహించి మహాదానందములో (1) శ్రీనారదనాద సరసీయవాధ్యంగ శుభాంగ (కౌసిద్) (2) వరనారద నారాయణ స్వరజ్ఞా (విషయశ్రీ) (3) రాతిల్లిపీణగల్లరాత్ము (భూరభి) మొదాగు కృతులను గానము చేశాడు. త్యాగయై 13 వ, ఏట పార్వతీ అను కస్యును వివాహమాడేను. తరువాత తించు సంక్షేరములను తండ్రియును, అయిను సంక్షేరములకు భాగ్యశ్యాసు మరచించగా ఆమె పోదరి కమలాంబము ద్వితీయవివాహమాడేను. ఆమెచలన ఒక కూతురు జనించగా నీతాలక్ష్మి అను చేయకెట్టేను. ఆమెకు యుక్తవయస్సురాగానే అమ్మారీ ఆగ్రాచిరముని నివించు రుప్పుప్పామ్యయైకిచి వివాహముచేశాడు. త్యాగయై నిరాదూబరముగా ఉంఘన్యతీతి దీచించుచూ తనముపైకి వమైక శ్రీరామచంద్రుని కీర్తించుచూ యైగా ద్వించునపుడు పుణ్యవశమున శ్రీరామకృష్ణసందస్యామి అరుదంచి తారకమంత్రమువడికించేను. త్యాగయై భక్తితో రోజుకు 1,25,000 కంతున 96 కోట్లు రామతారకమును పూర్తిచేయగానే శ్రీరామచంద్రుడు అష్టుణ సహితుడై విక్షయమిత్రయుగ సంక్షేపాధ్యము పడెలుచున్నట్టి దివ్యమోక్షములో దర్శనమిచ్చి అంతర్ధానమై. వెంటనే త్యాగయై మహాదానందముతో “ఏల నీ దయురాదు (అరాజా)అను రచనతో శ్రీరాముని అనేకవిధముల ఫుతించేను. సంస్కృతములో మొట్టమొదటగా పెలువడిన యి కృతిని వినిన ఆనాటి మహాపండితులుసయికు త్యాగయై కేవలము అవతారమూర్తియని పొగడకోచిపురట. అచ్చొదలుకొని త్యాగయై శ్రీరామచంద్రుని తన రచనలతో కీర్తించక ఒక నారదుడు భూజించలేదట. వార్షికి శ్రీమద్రామూర్తియును 24 శేల కోండలతో పూర్తిగా వించినటుల వార్షిక్కొండ మైవత్యాగయై 24 శేల కీర్తనాలతో రామాయణమును రచించినటుల పెద్దలుచెప్పాచురు. అయితే ఆనాడు కొగితూలు. ఆమ్మయంత్రములు లేవికారణమున ఆ 24 శేలలో ప్రముఖు 2400 కీ రు నలు మాత్రమే కనుపడుచున్నవి. మరియు నితికు డాట్లీ కీర్తనలనేగాక ప్రశ్నలో భక్తివిజ్ఞము, నొకొచరితము, నీతారామవిజ్ఞము వంటి ప్రబంధములనుచూడురచించేను. కొని పీటిలో నీతారామవిజ్ఞముమాత్రము లేదుకనకించుటలేదు. త్యాగయై రచనలు కొత్త పాకముగానుండును. వాటికిగం రాగ, భాగ సంపత్తి, పదులాలిక్ష్యమే వాటినిఅఖండప్రచారములోనికి తేగలిగెన. కుడిధనుగా విశేష కీర్తనాందిన త్యాగయై సంగీత, సాచైత్య, కవితావిజ్ఞప్తము కమ ఆస్తాన విద్యాంసులనలన వినిన తింబాపూర్య రచిండప కరథోటి మహారాజు అమూల్యముతైన ఆశేషకామకలతో త్యాగరాజు తన

ఆప్టానములో కచ్చేరీచేయబడు అహోనించగా విహికసుఖములకు విముఖుడైన త్వాగ్యాయ్య “నిధి చాల సుఖమోడి రామని గన్ని ధికేవ సుఖమోడి నిజముగ బల్యు మనసా” అను (కల్యాణి) దచనతో ఆత్మపరిశోధన చేసుకొని మహరాజు అహోనమును, కొనుకలను తీర్మస్తురించెను. మహరాజున కీ సంగతితెలిసి బలవంక్రముగా లోగ్నోస్తుని రమ్మని భటులను వంపగా వెంట సేరాజునము శూలికొప్పి కలిగి భరింపజాలకపోయెను. కెంట సే యిది పరమాధక్తుడైన త్వాగ్యరాజును చేసిన అపచార ఫకీతమా గ్రహించి తన ప్రషక్తుము విరమించగా సే మహరాజుము వెంట సే శూలికొప్పి నివారణమైనానున తా సే పాదనాయై త్వాగ్యాయ్యవద్దనుచేపై ఆశన ఆమరగానము వినిస్తులు చెప్పును. ఈవిధముగా మహరాజుల అహోనముకూడ తిరస్తరించి కమ నాటిద్ర్యమును కొంతచర కైనా తీర్మటుకు ప్రయత్నించని త్వాగ్యాయ్యతై ఆస్తయాగు జయ్యేవనికి మిక్కితి అగ్రహము కలిగి ఒకనాటరాత్రి త్వాగ్యాయ్య శూజించు శ్రీరామపంచాయకిన విగ్రహములను కొవేరినిటిలో పదవేసెను. తెల్లపాంగసే వూ జా మంగి రములో కన యిష్టమైనము శ్రీరామచంద్రము కనపించసంగురు త్వాగ్యాయ్య యొంతో దుఃఖించి “ఎందు దాగినాటో” (పోడి) అను రచనను భక్తివో పాదుమూ సామ్రాజ్యిస్తీ నిదురించెను. ఆర్జన రక్తుడైన శ్రీరామచంద్రుడు స్వప్నములో తానుపుండునోటును తెలుపగా వెంట సే త్వాగ్యాయ్య హేల్గోస్తిని కనకు గలిగిన దివ్యస్వప్నమును తన కిమ్ముతకు చెప్పి కొవేరి నాకివెచ్చి వుచుకగా నొక చోట శ్రీరామపంచాయతను కనపించెను. తనకు మరల శ్రీరామచంద్రముతో దివ్యదర్శనము కలిగినముకు మహానాసందర్భములై “కనగొంటినీ” (చీలపాట). రారా మాయింటిదాక (అసాపేరి), ఎల్లా నొరికితినో (కనంత), అను కీర్తనములు చే ప్రాథించి స్వామివారిని వూకెగింపుతో కన వూమందిరమునకు చేర్చెను. త్వాగ్యాయ్యకుగల భక్తిపూర్వక్యాత, సుగీత, సాహిర్య, జ్యోతిష, గణిత, మంక్రి శాస్త్రములందుగల అద్భుత పాండిత్యములగరించి వినివ కాంచీపుర ఛింధపతియుని శ్రీ ఉనివద్వాహ్నోంద్రస్వామి త్వాగ్యాయ్యను ఒకసారి కాంచీపురమునకు రమ్మని అహోనము రంపగా త్వాగ్యాయ్య కిమ్ముటికొకముగా కొంచీపురమునకు బయలుదేరెను. మాగ్ర మధ్యములో కిమ్ముడై వీణ కుపుయ్యల్ ప్రాథకవై తిరువొత్తిమూచునందు కొన్ని కోఱలుంపునత్తుడు ఆచ్చటి త్రిపురసుందరీచేచిన దర్శించి భక్తితో “కన్నకిల్లి (సాపేరి), దరిని డలిసికొంటి (శుభసాపేరి), సుధరి నిను (శరథి), సుందరి నిన్నిందరెలో (చేగడ), సుందరి నీ దివ్య (కల్యాణి)”, అను పంచరక్తుములచే ఘోప్రము చేసెను. తరువాత చెన్న పట్టమము పెట్టి అచ్చట తిరువల్లి కైసేలోని వాధుశారథి స్వామిని దర్శించి “సారి కెడలిన యి పార్చసారథి గారె” (+సాపేరి), అను రిచనసో కీత్తించు, కరువాతి కౌశ్మామ పెట్టి ఆచ్చటి సుందరేశ్వరునిదర్శించి “తా వసుధ సివటి”

(సహన), కోరి సేవింప (ఖరహర్షప్రియ), కంభోమహాదేవ (పంతువరాణి), నమ్మివచ్చిన (కల్యాణి), సుందరేశ్వరుని (శంకారాధరణం)" అను పంచక్తు ములచే సుతొంచెను. తదుపరినాగులాపురం సమాపుణ్ణలోగల అడవిలోదొంగలు బాధింపగా "ముందు వెనుక" (దర్శను), అను రజనతో ప్రార్థించగానే శ్రీరామలక్ష్మణులు కోదండపాణాలై త్వాగ్యయుష్టల్లికి యిరుప్రకృత నిలచి దొంగలబాధ నివారించిరి. తరువాత తిరుపతి కైప్రతమనకుచేరి క్రి వేంకటేశ్వరుని దర్శించుటకు వెళ్గా స్వామికి అడ్డుగా తెర వేయబడి యండెను. కెంట సే త్వాగ్యయు తనకు స్వామి దర్శన భాగ్యము కలుగ నందుకు చింతించి "తెక్కిషుగరాదా (గౌళి పంతు)" అను రజనతో ప్రార్థించగానే ఆ తెర దానంతట అడే లొలిగిపోయెను. స్వామి తనకు దర్శనమిచ్చినందుల కెంతయు సంకసించి "వేంకటేశ్వరు (మధ్యమాపతి)" వంటి రచనలలో స్వామినికి క్రించెను. తదుపరి స్వత్తూరు చేయనప్పుడు ప్రమాదవశమున ఆలయములోని భావియందుపడి మరణించిన ఒక యాత్రికునిచూచి బాలిచెంది "నా జీవాధారా (లిలహరి)" అను రజనకు భక్తితో గామను చేయగానే మరణించిన వ్యక్తి ప్రస్తుతిచిందయ్యెను. తదుపరి కొంచెంపురముకోస్తి శ్రీ ఉపనిషద్వచ్చహృంద్రస్వామిని దర్శించి, వారి ఆశిస్తులనొంది అచ్చుటి వరదరాజు స్వామిని దర్శించి "వరదరాజు ని శ్నేహి (స్వరథూపటి)" వరదానన (రాగపంజరం), నంటి ఆశేషక కీర్తనలచే ఘోత్రము చేసెను. ఆ తరువాత తిరుగు ప్రమాదములో కిమ్మడైన వాలాజాపేట వేంకటరమణ భాగవతుని ప్రార్థనలై వాలాజాపేట వెళ్గి యుండువప్పుడు మైనూరు సదాకిరావు త్వాగ్యయుష్ట దర్శించి ఆయన యందుగల భక్తిచే "త్వాగ్యరాజ స్వామి పెడలిన (లోడి)" అను కీర్తనము రచించి వినిషించి వారిచే పెప్పాండనట. తరువాత తిరుపతయ్యారుచే యుండువప్పుడు కొన్నాళ్కు శ్రీరంగ కైప్రతమ వెళ్గి శ్రీరంగనాథుని దర్శించి "రాజు వెడలె (చేంకటిడి), ఓ రంగశాయి (కొంఫోజి), చూతాము రాకె (ఆరథి), వినరాద నా మనవి (పేవగాంధారి)" నంటి కృతులచే ఘుసించెను. చిమ్ముట నాగపట్టం వెళ్గి అచ్చుటి సీలాయతాష్టిచేవిని దర్శించి "కర్మకౌణసంతమాయై కల్పి (సాచేపి)" అను రజనతో కీర్తించెను. ఆ తరువాత లాల్మది వెళ్గి అచ్చుటి శ్రీమతి జేపిని దర్శించి "గతిశివి (లోడి) లరిషే శ్రీ (భూరభి) జేవిత్రీశక్తిస్తేర్ (మధ్యమాపతి), మహిత్ర ప్రవర్థ (కొంఫోజి)" నంటికృతులలో ముత్తించెను. తదసంకరము ఘుసికొచలము వెళ్గి అచ్చుటి యోగసరసింహస్వామిని దర్శించి "సరకించ్చ్య వనుప్రోవే (లిలహరి)" అను రజనతోను, యోగాంబ సేయస్వామిని దర్శించి "పాపోరామదురూత (పసంతరాణి), కలుగునా (హృద్భులలిత)" నంటి రచనల లోను ప్రార్థించి తిరుపతయ్యారు చేసెను. మరియు నికటు ఘనరాగ పంచకములో "జగదానంద (నాట), దుషుకుగల (గౌళ), సాధించాశే (ఆరథి), కసకనరుచిరా(హరాణి), ఎండరించే మహానుభావులు (శ్రీరాగం), అను వంచరత్నముషుట్టడ రచించెను.

ఈ విధంగా తాయిగొంగ రచించిన ఘనాగ పంచరత్నములేగాక నారద పంచరత్నములు, తెరవొ త్రీయూక్ పూచరత్నములు, కోర్కెచ పంచరత్నములు, నాగతుర పంచరత్నములు, శ్రీరంగ పంచరత్నములు కూడ అక్షయంత్రప్రాముఖ్యమైన రచనలనుచూస్తున్ని. విరి నసనరించే వీరి కిమ్ముడు వీటిప్పయ్యర్ కూడ తాళహస్తీయ్యర పూచరత్నములును, జేంక బైక్ష్యరపంచరత్నములును రచించెను. తాయిగొంగ తన మరుకొలము ఐకపదివ్యాపాతలలో గలదని క్రి॥ 1847 ప్రమ్మ తలం రాత్రి స్వప్నమున తెలిసికొని పథునా దుదుయుమనసే తనబంధుమిత్రులకు జెప్పి “గిరై సెలకాస్సు” (పనాను) అను రచనలో శ్రీరాముని స్ఫురించెను. కొవిధంగా తోమిమ్మదిశోజులు గడగా 1847 పరాభవ సంప్రమ్మ బహుళ చక్కనిసాధు శ్రీ పరమాంప బ్రహ్మస్ఫున్సందేంద్రస్యామివారిచే సన్మాన సాక్రమము స్వీకరించి నాదబ్రహ్మస్ఫునందస్యామిగా వేరిందెను. మరునాడు ఉదయమని 11 గంటలకు శ్రీరాముబంద్రుడు తన చెంతకు నన్ను తీసుకోగలడనియు, ఆ సమయములో భజనలు చేయడనియు కిమ్ములందరకిచెప్పి ప్రమ్మ బగ్గె లు ఉదయమనసే స్యాన సంధ్యావందనాది సిత్యవిధి లాసర్చి భక్తితో “పరమాత్ముడు (నాగ ధీక్షరి) పరితాపము (మసోహారి)” వంటి కృతులను భక్తితో గానంచేసి 6-1-1847కు సరియఱి పరాభవ సంప్రమ్మ బహుళపంచమి దివసమున ఉదయం సరిగా 11 గంటలకు దొగ్గ సమాధిలో నుండగా కపాలమునుండి ఒక దివ్యశేషస్సు వైకిపోయి స్ఫురించుటో శ్రీతాయిగొంగస్యామి పరమాత్మునిలో లీసమయ్యును.

కిమ్ములు వీరి భాతిక శరీరమును భజనలలో కొసేతీరమునకు దీసుకొని వేర్చి సమాధిచేసి దానిపై తులసికోటును కట్టిరి. సాటినుండి సేచివరకు తెరవయూస్యారూలోని సారిసమాధిభద్ర ప్రమ్మ బహుళ పంచమి మొదలు స్యామివారి వర్ధంతి మహాత్మములు సువ్రిద్ధి గుంగిక విశ్వాంసులందరునుచేరి అక్షయంత్రశణుప్రదంగా జరుపుచున్నారు, తాయిగొంగనికి ఘనార్థు 30 మందివరకు కిమ్ములుగారు. శీరిలో శీం తప్పయ్యర్, కాలాచీపేట జేంకరమణభాగవతులు మొదలగుచురు ముఖ్యంగడురు. శేషు కాడుకయందున్న తాయిగొంగాఎంతమగల కృతులలో కొన్ని తాయిగొంగస్యామి రచనలు కొనట్లు ఒక ప్రతితి గలను. అని యేవనగా “కెడలెను కౌదండపాటి (పోడి) ప్రతి కంజామ్మార్యురు కృష్ణ భాగవతార్సు, పరాఖ్యాభి మేలరా (సురథి), అభిమాన మెన్నుడు (బివర్థని). అను కృతుంచ్చి మన్నారుగడి రాజగోపాలయ్యర్ ను, వినతానుక్ (హంకాంధాజి), నీను చూచుకే, వశజనపరిపాల (సిహ్యాంద్ర మధ్యమము) అను శృంకులు ప్రతి K. V. శ్రీనివాస అయ్యంగార్సు, దినమే గుదిసము (లతాంగి) అను కృతి శీరయ్యర్ ను రచించి తాయిగొంగాటి అంతిము డయినట్లు తెలియుచున్నది.

65. శ్యామ శాస్త్రిలు : ఇండ్యు ప్రీ. క. 1763 - 1827 కాలమనక్క చెందినవాడు. సంగీత ప్రిమ్మార్తులలో నొకరు. వద్దచేక్తు వదమాలో అను శాఖలు చెందిన శ్యామార్పులుడు. వీరి పూర్వులు ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని కర్ణాలుజిల్లా కంభం న్యాస్తవ్యులని తెలియుటచే వీరిపూర్వులు ఆంధ్రప్రదేశ్ మనుసండి తమిళ దీశమునకు వలన వచ్చిన ఆంధ్రులని స్పష్టపడుచున్నది. శ్యామశాస్త్రి ప్రీ. క. 1763 చిత్రభాసు సంమేళన రవి కృతికా సత్కర్తమున తిరువారులలో జనిష్టంచేను. తండ్రిశేఖర విక్యనాథ శాస్త్రి. శ్యామశాస్త్రి పెయిదబ్బిపేప్ వేంకటసుబ్రహ్మణ్యాము. కాని తల్లిదంధ్రులు మాద్దుకు శ్యామకృష్ణ యసి పెలిచడివారు. బాలయిలోనే శ్యామశాస్త్రి (సంస్కృతాంధ్ర శ్యామిషములలోను). మేంమామవద్ద సంగీతములోను పొండిక్యుము సంపాదించి 18 రోచ్చుట కెల్లిదంధ్రులవలో తంజావూరు వచ్చియుండెను. ఒకసాఢచ్చుబీకి సంగీతస్వామి యను యతీంధ్రులు యుత్రా క్రిందై వచ్చియుండునపుడు విక్యనాథ శాస్త్రి తసయింటికి భిక్షుకు ఆహారానించెను. ఆ సమయంలో సంగీతస్వామి శ్యామ శాస్త్రిని మాచి యితడు భవిష్యత్తులో గాపువాగ్గేయకౌరకుడు కొగలడని తండ్రితో చెప్పటయేగాక తా సచ్చటయొన్న ఓసంవక్షప్తరములు శ్యామశాస్త్రికి సంగీతశాస్త్రయులాలోని విచిధరమాస్యములను దెరిపి అనేక సంగీత గ్రంథములనుచూడనిచ్చి, నాయినా, శ్యామా! సీతు సంగీతశాస్త్రములో అపారమైన పొండిక్యు గడించిపిచ్చియుక సీవు యొకంజావూరు ఆస్తావిద్యాంశుడను పచ్చిమిరియం ఆదిఅపుయ్యగారి పాటమహాత్మము తంచుగా విషుయందుషిని చెప్పి కొళ్ళికిపెంచ్చేను. శ్యామశాస్త్రి అడేవిధూగ ఆదిఅపుయ్యగారి గాసమున శ్రద్ధగా విషుయందునపుడు ఆదిఅపుయ్య శ్యామశాస్త్రిని కొమ్మకి! అని ఆప్యాయంగా పిలుస్తూ, అదరిస్తూ తసాగానమును విషుయ్యున్నా వుండే నాడట. ఇట్లుండునపుడు తన తండ్రి మరకాసంతరము శ్రీ కొమ్మకిచేచిన అర్థించు శాధ్యత శ్యామశాస్త్రికి దేరుచేసును. దేహి అనుగ్రహమున శ్యామశాస్త్రి సాతలైని గాయక్రియల్లో ఆనేక స్వరజుకులను, శాసవర్ణములను, కృతులను రచించగలైను. ఈ కృతులు సామాన్యులు పాఠారణంగా పారంచేయలేనంక అపిక్షిప్తమైన రాగశాఖలలో కచింపబడెను. వీచిలో “జని నక్షత్రపరిపోలిని పొచ్చిమాం భవాని” అను కృతి మాఘ్యమైనదనును. ఇకిడు ప్రతి శుక్రవారం కొమ్మకిచేచిన భక్తిలో తూతంచు సమయంలో వారి సోటిపెంట అర్థుక్కమైన రచనలు తెలుగురూపూపుండేట. ఇని ఫుమారు శిల్పి వరకు వుండి జీపురంగాను, “శ్యామకృష్ణ”ముద్రనగలిగి సారికేళ పాశ ముగా యుండును. ఈ రచనలలో నందు క్లిప్పుకును బట్టి ఆయన హాటిని పాఠంచేయాలన అర్థతోగల కొండికి సోటేవాడట. గసుకాసే వీరి 300 కృతులలో కొన్ని మాత్రమే ప్రచారంలోతుండటానికి కౌరణ్యుండి, ఒకప్పుడు మధుర గానసభవారి ఆస్యానంత్రై మధుర కాస్తి శ్రీ మామాక్కిచేచిన భర్యుంచి భక్తిలో “సరత్సుమాతిక”

ఆను 9 కృతులను రచించి గానం చేసెను. ఈయన కృతులు తెలుగు, సంస్కృతం, తమిళభాషాపండు గలవు. కొన్ని లీలా రాగముడును, కొన్ని లీలా స్వరాక్షరములను కూడా సేవ్యాపండి రచించెను. ఆనందభైరవి రాగంలోను, చాపుతాళంలోను లీలి కృతులు విశేషంగా యాండుటచే నివి రెంపును శ్యామళాత్రికి అభిమానమైన నని స్వప్తపదుచున్నాడి. మఱ్యాంగా చాపుతాళంలోని $8+4=7$ అత్యరకొంఘులను $4+3=7$ అత్యరకొంఘులుగా పేయటమే లీరి రచనలందలి సదకలోని ప్రత్యేకతయాగిని. మరియు భైరవి రాగంలోగల స్వరజతీలోని 8 చరణములకు గల స్వరముల ప్యోదటి అత్యర ములు తయసగా సరిగు మహద ని సయన రి స్వరములలో ప్రారంధించుట ఆయన స్వరజతీలోగల ప్రత్యేక విభిన్నత యాగును. ఇతడు “భూలోకచాపచుటి” ఆను బిరుదు గల బాచ్చిలి కేశయ్యను, తంబాల్చూరు అస్తానములోను, అప్పాకుట్టి అను విద్యాంగుని నాగపట్టుంలోను పోటీలో ఓడించినటుల తెలియుచున్నది. ఈయన త్యాగరాజుకు పరమమిత్రుడగుటచే తఱచుగా వారివద్దమ జార్చి మాట్లాడి వస్తువుండేవాడు. ముద్దు స్వామి దీక్షితునికి యితడే శ్రీ విద్యామంత్రాపదేశప్యోదుననెన్నానని కొందరు చెప్పాడురు. ఈయనసు సిగ్రపోనుగ్రహకక్రూలు గలవములు కొన్ని సికర్మములు గలవు. పతిప్రతిలం డరికలెతుయనభార్యాకూడ ఈయనకంటె ఆయములోజూలు మంచుగా స్వగ్రహించుటాలయ్యాడు. తనను పరామర్థింపవచ్చిన బంధుమిత్రులలో శ్యామళాత్రి యిక నామ ఆయమ దిన ములే గడువుగలడని చెప్పి అదేవిధుగా ఆఱవనాడు ప్రకి. శ. 1827 వ్యాయ సంగితరమాన శుభ్ర దళమినాడు తన 34 వ యేట శ్యామళాత్రి స్వగ్రహించుటాను. లీరి శిష్యులలో సుబ్బాయిళాత్రి, పెరంబూరు కృష్ణయ్య, అలనూరు కృష్ణస్వామి ముదురువారు మఱ్యాలగుధురు.

66. ముద్దుస్వామి దీక్షితులు:- ఇతడు సంగీత ప్రిమార్తులలో నొకరుగా పేరిందిన మహానుభావును, ప్రకి. శ. 1775-1885 కాలమానకు చెందిన వాడు. వేంకటమథి వంశియుడు. కండ్రి పేచ రామస్వామి దీక్షితులు. గురువు పేరు వేంకట వైద్యనాథ దీక్షితులు. రామస్వామిదీక్షితులకు సంతతిలేవందున 40వ యేట, భార్యాసుమార్తుడై వైద్యనాథ దీక్షితులనకు వెర్చి అన్నాడి ముద్దుకుమారస్వామిని భక్తిలో రేవించి తచ్చి యాండును ఆ స్వామి నరపతిసాహమున బౌలుమ జించుటచే యితనికి ముద్దుస్వామి దీక్షితులని నామకరణం చేసిరి. దాల్చుంలోనే దీక్షితుల వారు కొవ్య, సాటకొంకార శాస్త్రములలోను, మంత్ర, యోగ, త్రైలింగ, వ్యాకరణ, ఘంఠక్కాత్మములలోను పరిశుద్ధమైన కృష్ణచేసి విశేష పాంచెక్కుం సుపొదించెను. వివాహసంతరం మణివచ్చి చిన్నాయి ముదురువియార్కచే ఆదరింపబడియుండగా తుపోవిద్దుడై శ్రీ చిదంబరనాథయోగి యవ్వటపువచ్చి దీక్షితుల విధేయతల

మన, పొందిక్కగలివును, సంతసించి దయతో² కొక మహామంత్ర ముహదేశించెను. కంటిసే సీమితులు యతీంద్రునికంట కొక్కిపెట్టి యచ్చట అయిను సంతసిరమలు నుంతావుత్తి చేసికానుటయేగాక అష్టమవాసినులను సంపాదించి, వేదాంత శాస్త్రావు దేవాయైంది, గురువుగారి అనుజతో³ తిరిగి మాలి వచ్చి దేవతాతృప్తికి అంతర్వాసీర్యాగమల నిర్వితీచెను. కథపరి తిరిత్రణి పెట్టి శ్రీ సులుకుత్సేశ్వరుని సన్నిధిలో సుబ్రహ్మణ్య పుచ్చాత్మి మహామంత్రము నాచ్చత్తి చేసికించుటనవును ఒక సాధు చెంగల్యరాయ దనుండు ప్రిమి సుబ్రహ్మణ్యశ్వరును ఒక మహాపుషుని రూపంలో దర్శనమిచ్చి నోటిలో కండచక్కరు ఇసి అంతర్భానుమయ్యాడు. దైవాము గ్రహంవలన వెంటిసే సీమితులవారు ఆశువుగా “శ్రీనాథాది గురుగుణాం జయతి” అను హూర్ గౌర్ రాగంలో ప్రథమవిభ్రంతియుగా సుస్కృతంలో మొదటి కృతిని రచించెను. ఆ కథవాత క్రమంగా సంబోధనప్రథమ మొదలు 7 విధత్తత లోను 7 కి ర్తవలు గురుగుణాంకితముగా రచించెను. మరియు పంచలింగస్తల కృతులు (ప్రథమి=కంఠి, అపో=తిరువ్వుక్కాన్నలో, తేజించి=తిరుప్పుమలై, వాయుఽి=కొకహుత్తి, ఆక్షాంశి=రిదంబరు)ను, తాన కృతులును, రాగహూలికలును, అంతణ సీకమలును యాసిను రచించెను. సోదరులను చిన్నస్వామి, బూలస్వామిలో కలసి కొంచీపురంలో 4 సంగా లంండువప్రథు శ్రీ కొమ్మాసేవి సన్నిధిలో శ్రీవిష్ణుప్రాపసన చేసుకొంటూ ‘కంబాయతాత్మి’, ‘విక్రమసాధం భక్తిమాం’ వంటి కిర్తనలు గేణ కల్పనలు విశిల్లగా రచించి తన కమ్ములచే ప్రచార మొనచ్చెను. ఆచ్ఛటగల స్వామి ఉపనిషద్భూత్యుమతి⁴ వేదాంత విచారణ చేయునప్పుడు శ్రీ స్వామివారు రచించిన రామాన్నసవడుకు రాగ తాళులలో కర్మక్రమము సేర్పుణచెను. కథవాతశిఖటుంబంలో తిరువారూపుకచ్చియుండువప్పుడు, అచ్ఛటగల శ్రీ క్యాగరాజస్వామి దేఖినిపైనెను, అపండేశ్వరు, సిద్ధేశ్వరు, అవాలేశ్వరు, పోటేశ్వరు, వర్ణీశ్వరులమిదను, పోడళ గణపతులమిదను, చోళమాచలంలోగల కివ, విష్ణుపైక్రమమలమిదను, కొకి, మధుర, అశఫురు శోభిలో మొదలగు పైక్రమమలమిదను సంస్కృతంలో ఆసేక్కి కిర్తనలు రచించెను. ఇతడు శేంకటమథు వంపియుడసుట చే ఆయనమేకి క్ర రాగ సంప్రదాయము ననుసరించే తన కిర్తనలను రచించెను. కొమ్మన కృతులలో కొన్ని తియందు అనులోను, విలోను చిట్టస్వరుము లంండును. ఈ ‘కములాంబామ భజశే’ (కల్యాణి) అను నవాన్నశక్తి, ‘సదా వినుక పూడే’ (శశశక్తి) అనువిషాగును. కొన్నిటిలో గోత్తుచ్చ యతి, ప్రోతోవాయయులుగల సామీక్ష్యము లంండును. మరి కొన్నిటిలో వరణమునకు బదులుగా అనుపల్లవిలోనే మధ్యమకాల సామీక్ష్యము లంండును. కమ్ముదగు చిస్సు స్వామి మరణించగా, బూలస్వామి చింతాక్రంతుడై సేతుయాత్ర చేసి తిరిగివున్న వప్పుడు ఎట్టయాత్మరం మహారాజు యాత్రవిని అధరించి వివాహమండడ జరిపించెను,

దీక్షితులవారి కి సంగతి తెలిని బాలస్వామిని చూచుటకై ఎట్టయాతురం వచ్చునపుడు మార్పమధ్యమలో వరాభావముచే యొండిపోను పైరులను జాచి కనికరించి అమృత కరిణి రాగంలో “ఆనుచామృత కర్మజి అమృతవర్షిణి” అను కీర్తన రచించి గానం చేయడంతోనే దైవకృపవల్ల మేఘావర్షకైనై అద్యభిమైన వరము కురిసెనట. తెంటునే ఎట్టయాతురం చేరి పెండికొడుకై యున్న తన కమ్మువిశాఖా సంతసించి తిరువారూరు వెళ్లిన. క్రి.క. 1835 లో రాజతుత్రుని వివాహ సందర్భంలో ఆహ్వానము రాగామరల ఎట్టయాతురం తెల్పి రాజతుత్రుని వివాహమైన కొత్తదినములకు అనగా క్రి.క. 1835 తులామాన కృష్ణచతుర్థజినాడు తన 60 న యేట మద్దుస్వామి దీక్షితులు స్వరంగులైరి. పీరికి రనములు ఘమారు 800 వాళు నుండున. అవి నారికేళ పాకముగా నుండున. వీటిలో యొక్కవభాగము సంస్కృతములో రచింపబడెను. పీరి కిష్మ్యాలలో తిరక్కుడయూర్ భారతి, ఆవడయూర్ పీణి వెంకట్రామయ్యర్, తేవ్రులు కుబ్రమ్మా ర్యామయ్యర్, కొర్కుడ్ రామస్వామి, బిల్యునం ముదలగువారు ముఖ్యాలనుదురు.

67. చిన్నస్వామి దీక్షితులు :— ఇతడు 18, 19 శతాబ్దములకు తెండిన వాడు. మద్దుస్వామి దీక్షితుల సోదరుడు. సంగీత, సాహిత్యములయం దత్తసమర్థుడు. ఈయన నారదునిగూర్చి భక్తితో రచించిన “గానశాల కరుణాలవాత” (తోడి) “సారాయణానంక” (కల్యాణి) అను కృతులు మిగుల ప్రసిద్ధములను. ఒకనా దీయన ఒకగానసభలో నాగవరాళి రాగ మాలాపనచేయించుండగా ఒకనాగుభాము పడగ విషిపి ఆడుచూ వచ్చి రాగాలాపన ముగియునంతవలు విని తెంటునే యాయినకు సాష్టాంగపడి వెడవిపోయిసట్లు చేప్పునరు. ఇకడు మధుర గానసభవారి ఆహ్వానంతే తెల్పి అచ్చుటునే ఫిరపడియుండునపుడు 45 న యేట స్వరగుడయ్యెను.

68. బాలస్వామి దీక్షితులు :— ఇతడు 18, 19 శతాబ్దములకుతెండిన వాడు. మద్దుస్వామి దీక్షితుల కనిష్ఠసోదరుడు. సంగీత, సాహిత్యములందును, పీణి, పటుయిన్, సితార, ఘృదంగవాద్యములందును గొప్పప్రావీణ్యముగలవాడు. ఎట్టయాతుర సంస్కార విధ్వంసు. ఇకడు ఆనేక తానశర్మములను, కృతుల సేగాక తీకేంకశేక్షణ యొచ్చేంద్రమహారాజున కంకితముగా వసంతరాగములో “స్వామికి సుయాయిన దరువురూడ రచించియుండెను. మరియు మణిలి శ్రీ చిన్నయు తొపరియూరుచే ఖున్నెన సన్మానములుకూడ జొంపి క్రి.క. 1858 సంక్రాంతి సరితగు నీంగరినామ సంక్రంథరవి భక్త తచయ నాడు స్వరగుడయ్యెను.

69. సుబ్బారామ దీక్షితులు :— ఇతడు 19 శతాబ్దమువాడు. బాణస్వామి దీక్షితులవ దత్తతుత్రుడు. తండ్రులవలెనే సంస్కృతాంధ్ర సంగీతముల

లోను, ద్రావిడభాషలోను గొప్ప పండితుడు. ఇకడు తప 17 వ దేయట కే దర్శారు రాగం, ఆశితాళంలో కొత్త కైయుని పై ఒక వర్ష ము రచించి ఎట్లయాపుర సంస్కార భీశ్వరునిచే మెహాందిన ఘనము. మరియు నికడు ఆ మహారాజు ప్రాతాస్మాము నాచే “సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శని” అను గ్రంథము (రెండు భాగములు) ను, ప్రథమాఖ్యాసము నొక చిట్టుగ్రంథమును రచించి మహారాజు ప్రదవ్యసహితమును ప్రకటించేను. పై శిగ్రంథములలోను వేంకటమథి సంతృప్తాయముననసరించి “ఆనాట్చి వాగ్దేయకౌరకులు రచించిన గీతములు, అత్మణితములు, స్వరజతులు, తిల్లానాయలు, దరు శులు, తాసవర్ణములు, కృతులు, కీర్తనలేగాక, తాన రచించిన చౌకటల్ల, తాసవర్ణ, రాగమాలిక, సంచారులను, సంగీతలక్షము, వాగ్దేయకౌరక అత్మణమునుహూడ చేర్చి ప్రకటించియండెను. ఈ గ్రంథములు కర్మాటక సంగీతానికి మిగుల ప్రామాణిక మైనవిగా చెప్పవచ్చును. ఇంతేగాక యిత్తు ఆంధ్ర మహాభారతాన్ని ద్రావిడ భాషలోనికి అనువదించిన సమర్పణగాను.

70. ఎట్లయాపుర సంస్కారాధీశ్వరులు :— క్రి. శ. 1860 సండి 1899 లు రణకు, ఎట్లయాపుర సంస్కారమును యా దిగువ డలిపిన ముద్దురు ప్రభువులును వరుసగా పరిపాలించిరి. వీరు సంస్కృత, ఆంధ్ర, ద్రావిడభాషాధీశ్వరులేగాక సంగీతకళాభీషిక్తికూడ అఖండ మైన సేవలేచిన రాజపోషకులనుచూరు. పీరిలో మొదటివారికి శ్రీ జగదీశ్వరరామకుమార ఎట్లయ అనియు, రెండవ వారికి శ్రీ మద్దస్వామి ఎట్లయ అనియు, మూడవవారికి శ్రీ జగదీశ్వరరామవేంకట్టుర్ ఎట్లయ అనియు పేర్లు గలవు. వీరు శ్రీ మద్దస్వామి దీక్షితులను, ఆయన సోదరుడు శ్రీ బాలస్వామి దీక్షితు అను విశేషంగా సస్కృతించియుండిరి. మరియు బాలస్వామి దీక్షితులను, వారి దత్త శ్రీత్రము శ్రీ సుబ్బారామదీక్షితులను ఆశానవిద్యాంసులుగా నిషామించుటేగాక ముఖ్యరామదీక్షితులచే “సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శని” అను గొప్ప గ్రంథమును ఉన్నాయించి విశేష వ్యాయ ప్రయోగాలలో ప్రకటింపజేసిన సంగీతకళాపోషకు లగుచూరు. ప్రశఫ్తమైన యా గ్రంథములు యిష్టుడు దౌరంటలేదు.

71. స్వాతి తిరువానాల్ మహారాజు :— పీరు క్రి. శ. 1829 - 1847 కరుక తిరువానాల్ రూ సంస్కారమును పరిపాలించిన మహారాజగాను. 16-4-1818 లో జన్మించేను, సంస్కృత, ఆంధ్ర, మళ్ళీయ, మహారాష్ట్ర, శారకి, హిందూస్కాసీ, అంగ్లభాషలలోను; సంగీతము, వాగ్దేయములలోను అమృత మైన పాండిత్యము సంపాదించు టమేగాక తెగుసింగు, సంస్కృత, మళ్ళీయ, మహారాజములలో పదులును, పదవర్తులును, కృతులను, తిల్లానాయలను రచించి చిరకి శ్రీ సౌందిన మహారాజ వాగ్దేయకౌరకు భక్తును. వ్యవసాయంలో యిఱువు కుల శైల్పిక వేయవార్త మహారాజవి చెప్పుండినాడు.

ఈయన రచనలలో “సరసీజనాభ (కొంఫోజి-ఆట) సామి ని స్నే వమ్మితిరా (యమకు కొంఫోజి-ఆట)” కంటి తానవర్త ములు మిగుల ప్రశిద్ధములను, ఏరి వర్ణ రచనలు 21 వరకు గలవు. వాటిలో 6 భక్తిరసస్తూరికములను, 15 శృంగారరసస్తూరికములు నగును. ఈ 21 వర్ణ ములలో 2 తానవర్త ములును 19 చౌకవర్ణ ములు నగును. పదకచనలలో 5 తెలుగులోను, 10 సంస్కృతములోను, 50 మళ్ళయాళములోను గలవు. ఘమారు 300 వరకు గఱ యాయన రచనలలో కొన్ని జీయంచు స్వరాత్మరములుకుడు గలవు. ఈయన మళ్ళయాళభాషలో నొక సంగీతలక్షుటాగ్రంథాన్ని వ్యాపక రచించినట్లు తెలియు చుస్తుడి. దేవి సవరాత్రులలో దేవిపై పాశుటకు ప్రశ్నేకముగా యాయన నవరాగ మాలికగా రచించిన 9 కీర్తనలు మిగుల ప్రశిద్ధములుగా నస్తువి. అఖి ఏవగా ! (1) దేవి జగజునీ (శంకరాభరణం - ఆది); (2) పాహిమాం (కల్యాణి- ఆది); (3) దేవి పాశీ (సాపేరి - ఆది); (4) భారత మాం అవ (లోడి - ఆది); (5) జనసి మాం అవ (భ్రాంతి - ప్రతిపత్తి); (6) సరోయవసేన (పంతువరాచి - ఆది); (7) జనసిపాహి (శుభ సాపేరి - ప్రతిపత్తి); (8) పాహి జనసి (నాటకురంజి- ప్రతిపత్తి); (9) పాహి పర్వతసం దిసి (అరథి - ఆది) అనునవి యాగును. పిటిలో మొదటి 6 న్నా సరస్వతీదేవికిని ఖుగిత కి న్నా పార్వతీదేవిని అంకితమివ్యబడేను. మరియు నితిదు “స్వరజనక (బేహిగ్)” వంటి కృతులును “వలపుత్రతాళవకము (ప్రాణా-చాపు)” వంటి తెలుగు పద ములనుకూడ రచించెను. ఆస్తావిద్యాంసుడైన ఆనందపద్మగోస్వామియొక్క ప్రాతాన్ మాము స్వాతితిరునాలో మహారాజు వుచేలోపాఖ్యానము, అజామిలోపాఖ్యానము వంటి హాలికభాగములకూడ రచించెనవి తెలియుచుస్తుడి.

72. తూర్పు నరసింహదాను :— ఇతి 18-19 కొత్తములక్క చెందినవాడు. గుంటూరు వా ప్రశ్నుడు. తండ్రి పేయ అచ్చుయ్య మంత్రి. తల్లి పేయ కెంకమ్మ. త్వాగురాజుకు సమకాలికుడు. రాముధక్కుడు. సంస్కృతాంధ్రములలోను సంగీతములలోను విశేషమాండిక్యము గలవాడు. రౌకష్మేనవ్యవ్యోగము చేయుచుస్తును, త్రుచ్ఛమంద్రునిట్టుగల భక్తిచే యాశేష కీర్తనలు రచించి పాశుకొనుచుండిదేవాడు. ఈ కీర్తనలలో భక్తి, వేదాంతప్రవోధకములుగా సంన్మిలించాడు. ప్రాతాన్ మాము విధము విధము చేరియుండి (సారాప్ట) రామునామాముకిమే (మధ్యమాపరి) రంటి కీర్తనలు బహుప్రసిద్ధములను. ఇతిదు త్రుయ్యక్కేత్రముల ద్వారించుటక్క దశించేక శర్మిటన చేయునట్టు తిరువొత్తిరుయ్యారువేగ్గి ఆచ్చట ప్రీతి తప్పయ్యుర్ గారియంట్లు

బుసచేసియున్న త్వాగ్యాయ్యగానిని దర్శించి వారి సంకీర్తనములను విషటుచే గలిగిన మహావాసందముతో ఆశవుగా వారిటై కొన్ని పద్యములను చదిచునటి. ఆ తరవాత యితడు వరదరాఘవానుడు భక్తునిలో కలని భద్రాచలము వెర్షిప్రీరాముని దర్శించి యచ్చుటనే స్థిరపడిపోయి వుండునప్రపు కొంతకొలానికి స్వగంభిరసుడయ్యును.

73. వీణ పెదగురవాచార్యులు :— ఇతడు క్రీ. శ. 1794లో జన్మించెను. సంగీత సాహిత్యములలో గొప్ప పండితుడు. త్వాగ్యరాజు కౌతములోనివాడు. కొన్ని అయినవంటె మంచుగానే 1822లో పరమపదించెను. త్వాగ్యరాజు తీర్థయ్యాత్రలు చేయు సమయములో వారిని యాయన, బొచ్చిలి కేళవయ్య కలుసుకొని విద్యాగోపై సలిపినట్టు చెప్పుదురు. ఇతడు విజయనగరం, తిరువాసూరు, మాదుగులవంటి సంపూర్ణములను దర్శించి ఆ సంధూ నాథిపతుల కంకితముగా గీతములు, తర్వాతములు, తిల్లానాలు, స్వరపల్లయలు, శృంగార రస పదములు, శబ్దములు, జిక్కిలా దరువులు, సలాము దరువులు, కీర్తనలు రచించి వారిచే ఘనమైన సన్మానము లొంగినట్టు తెలియు చుస్తుంది.

74 దుర్వాముల నూర్యానారాయణ సోమయూజులు :— ఇతడు క్రీ. శ. 1842-1896 కౌతమునాటివాడు. విజయనగరంలో విజయరామ గజపతిమహారాజుల ఆస్తాన విద్యాంసుడు. ఆ మహారాజువై ఆసేకరితములు, స్వరజత్కులు రచించి బహుమానము లొంగినవాడు. మహారాజుతసుమారుడైన ఆనందగజపతి యితరాజులో ఉత్తర, దక్షిణ భారతదేశ పద్యటనకు కాదలినప్పుడు యాతనిని, శ్రీ వీణ వెంకట రమణదాసుడు కెంటచెట్టుకొని యాత్రలుచేసి కన్నియండినందున యాతనివలననే త్వాగ్యరాజు, దిక్షిత, శ్వామికాస్తుల కృతులు మన అంధ్రచేకంలో విశేష ప్రచారం అనికి రాగలిగినట్టు కొండరు చెప్పుదురు.

75. కంచి వేంకటాద్ది స్వామి :— ఇతడు 18 - 19 శతాబ్దములకు చెందినవాడు. త్వాగ్యరాజు సమకాలికుడు. త్వాగ్యరాజు సిద్ధిపొందినట్టు డచట్లాయిండి వారి అంత్యాక్రియలలో పాగ్గానినవాడు. కంచి వరదరాజస్వామి భక్తుడు. కంచివరదుని ఔతను, శ్రీగంగంలాని ఆరథురిస్వామి ఔతను విష్ణువరంగా యాయన రచించిన శంకీర్తనములు మిణిల ప్రసిద్ధమాలను. ఈ కీర్తనలు ఘమారు 16లై వఱక్కున్నట్టు గ్రంథముగా కనబడుచున్నవి. శిటిలో దివ్యమామ సంకీర్తనలు, వోచ్చరికలం, లాలిపాటులు, మంగళవచ్చరంలేగాక, సంభాషణలవంటి కీర్తాలంపుడ గంతు. ఇటిక్కుణారథ మంకటును విశేష ప్రచారములో గలవు.

76. వీణ పెచుమాళ్ళయ్య :— ఇతము క్రీ. శ. 1760-1790 కౌలమున తంజావూరున పాలించిన తులజాలీ, అమరసింహమహారాజుల ఆస్తాన విద్యాంసుడు. అంధ్ర బ్రాహ్మణులు. వీణమ వాయిదాయిలు దతీ సమయము. ఘనరాగ పుష్టంతాళ తాసం వాయిదాయిల యాయిన సామేష్య యాయ ప్రతితి గలవాడు. గూర్చాఖరతము వర్ణచించి అసేక సంస్కారములలో కచ్చేరీలు చేసి రక్తభాచితమున వీణాసేగాక అసేక బహుమానములచే సన్మానింపబడినవాటు. ఒకప్పదు కొక్కొటు విషయమును నాథ తొండమాన్ రాజుగారి బథలో వరుపగా 20 దిసములు ఒకేరాగమున వీణ యాయిలు ప్రపర్చించి పదివేల రూపాయిల సన్మానము నొందినవాడు. ఇతము సామేరి, సారాప్పు రాగములలో రచించి ఆటతాళ వర్షములు మిశుత ప్రశిథములను.

77. వలవి గోపాలయ్య :— ఇతము క్రీ. శ. 1788-1832 కౌలమునాటి వాడు. సామీత్యరంగంలో రాజగోపాలకవిగాపేన్మాందినవాడు. సంస్కృతాంధ్ర, తమిళ భాషలందును, సంగీతమునందును విశేషచాండిత్యము గలవాడు. వలనాటి బ్రాహ్మణులు. అంధ్రము. తండ్రి పేరు గోపాలకవి. ఈయన హర్షికులు గుంచూరుపండితంజావూరువైపీ అచ్చట ఫిరపడిపోయారి. ఇతము “సేంటట” మాద్రలో అసేక తానవర్షములను, కృతులను, రచించిన సమర్పితములను. వీటిలో ‘వనశక్తి సిస్ట్రేకోర్’ (కల్యాణి-తటి); అను తానవర్షము, ‘అంబనాయ’ (తోడి-తటి) ‘సిద్ధ మార్తి’ (నాట కరంజి); వంటి కృతులు మిశుత ప్రశిథములను. రాగాలాపనలలోను, పల్లవిపాదుటలోను యితనిని మించినవారు లేరున ప్రతితిగిలిగిన ప్రతిభావంతుడులుచే వలవి గోపాలయ్యాను సాఫ్తకనామయైందెను.

78. వలవి శేషయ్య :— ఇతము 18 - 19 శతాబ్దములక్క చెందినవాడు. తాయిగయ్యగారి కిష్టుడుగు సెయిక్కరపుటీ కుబుయ్యగారి కిమారుడు. తెలుగు మరికినాటి బ్రాహ్మణులడు. నివాసము “సెయిక్కరపుటీ”గ్రామము. సంస్కృతాంధ్ర ములలోను, సంగీతములలోను గొప్పపండితుడు. లక్ష్మీతుడు విద్యాంసుడు. షష్ఠి పొటులలో అధ్యాత్మమైన ప్రజ్ఞగలవాడులుచే షలవి శేషయ్య అని ప్రశిథితయి యుండెను. తెలుగులో అసేకక్క పులను. పవస్టములను, తిల్లానాలను రచించిన గొప్ప వాగ్దీయకూరుడు. ఒక నాటి గానసభలో ధన్యాసీరాగమును 8 గంటలు వయసగా పూడి సభిషులను తన్న రూలు ఎ కేసిన సమయము. ఘనమూ 1000 రాగములక్క అయి ఉము లేర్పుచచి నాటిలాగాల తన రచనల తొన్నిటిని స్వరపణచి సొక గ్రంథమును ప్రకటించిన ప్రతిభావము. ఇతడొకసారి మైనూరుకెట్టి మహారాజదర్శనాథమై శ్రీచాముండ్రమై అయిప్రాంగణములో నిఱచియుండగా దేశి దర్శనార్థమైకెంచిన

మహారాజు యితనిని చూచి ఆహ్వానించినంతనే వెల్పి మహారాజుపై “భూమి కెలయి సోమకుతల వరకూము భూప కేమని మనవిని కౌమితారుము లొసగి కౌతుకు” అను తెల్లా నాను భూమికౌమిలో రచించి పాడగానే మహారాజు విని మిగుల సంత సించి ఘనమైన సన్మానముచేయటయేగాక తన ఆస్తావిద్యాంసునిగాకుడ నియు మించాశట. ఈతనికృతులలో “ఇకసన్మాబోష” (క్రితి-అది)నంబివి నుప్రసిద్ధములగును.

76. సుబ్బరాయచాత్రిః:- ఇతడు క్రీ. శ. 1803 - 1862 కొంతమనమ చెందినవాడు. క్యాపూటుస్తుల కుమారుడు. సంస్కృతాంధ్ర, తమిళ భాషలందును, సంగీతములలోను విశేషపాండిక్యముగాలవాడు. ఇతడు కర్మాంటక సంగీతమును పెఱట చేయడట తండ్రిగారివద్దను, తదుపరి క్యాపూట్యగారివద్దను, హిందూస్తాని ఎంగీతమును తెఱడట పోవ గోప్యమివద్దను, తయనాత రామదాసస్వామివద్దను సేవ్యకొసెను. ఇతడు వయ్యాలిన్ వాద్యములలోను, సరిదావాద్యములలోను కచ్చేరి చేయగల సమ ర్థము. “కుమార” ముద్రతో యాండ దసేక కృతులను, స్వరజులను రచించెను. ఈ కృతులలో మధ్యమకొం సాహిత్యములను, స్వరసాహిత్యములను, చిట్ట స్వరములను కూడ సేర్పఱచియండెను. ఇట్టివి మధురమి నాట్కిసేవి సిన్ని దిశలో విశేషంగా ప్రచార ములో నున్నవి. ఇతడు తిరువయూర్ లాసి శ్రీ భక్తసంవర్ధసిదేవిని దర్శించి భక్తికో ‘నిన్న వినా గతిగాన జగాన’ (ల్యాణి-అది) అను కృతిని రచించి ఆర్యముకెంగా గానంచేషుగా గుర్తున శ్రీ క్యాగ్రయ్యగారు విని మహాశంద భరితుడయ్యోట. ఇతడు ముద్రాసులో 12 సంకృతములు నిపించెను. ఆ సమయ ములో తిరుపుత్కెణిలోనీ శ్రీపాఠసారథిస్వామిని దర్శించి భక్తికో ‘నిను సేవించిన’ (యదుకుంకాంఫోట-చాతు) అను కృతిని రచించి పాడినట్లుగా చెవ్వాడు.

80. అన్నాస్వామి చాత్రిః:- ఇతడు సుబ్బరాయచాత్రియుక్కడ త్రత్త కుమారుడు. క్రీ. శ. 1827లో జన్మించెను. సంగీతసాహిత్యములందును, భాష్యా, నాట కొంకార, వ్యాకరణాశ్రూపులందును గొప్పపండితుడు. వయ్యాలిన్ వాద్యమునం దచ్చుక్కొన ప్రాణియ్యముగాలవాడు. ఇతకు కొన్ని కృతులను రచించెను. నాటిలో ‘మాహాత్మ, పాపో శ్రీ గిరోజుతు’ వరటి స్వర సాహిత్యములు గత కృతులు మిగుల వ్రసిద్ధములగును.

81. పీణ కుప్పయ్యర్:- ఇతడు 18 - 19 శతాబ్దములక్క చెందిన వాడు. క్యాగ్రయ్యరాజు. ముఖ్య కిష్టిడు. తమిళ ప్రామ్మణము. మహరోసులలోని “తిరువు త్రియుషు” నందు జన్మించెను. గనుక తిరువు త్రియుషుర్. కుప్పయ్యర్. అరి పిఱుతుండెను. సారాయణగాళ రాగాలాభలలో విశేషప్రతిథి గంభీరమంచే స్వారా

యంగోర్ కుపుయ్యర్ అనియు, పాట కుపుయ్యర్ అనియు చెప్పుకొనిపోవారు. తండ్రి వేరు సాంబమూర్తి కొత్తి. తయన వీకొనాడ్యులో అధ్యక్షమైన ప్రతిథిగలవాడగాలుచే సాంబదు వాయించాలి సాంబడే (కుశ్యరుడై) వినాలి అని ప్రజలు చెప్పుకొనిపోవారు. కుపుయ్యర్ సంగీత సాహిత్యములలో గాప్పపండితుడు, కవియు నగులు. ఇతడు రచించిన తానవర్ణములు, కృతులు, తీల్మానాలు విశేష ప్రచారంలొనికి రాగలిగాను. ఇవి “గోపాలదాన” ముద్రన గలిగియుండున. వీటిలో “కనికరము లేకపోయై” (ఆసందభ్రవి); “మనవ్యాపకింపవే దేవి” (ఖమ్మసు); “నా మొరాలకించి” (భన్యాసి); “ఇంక పరాకేలనమ్మ” (బెగడు); “జగదభిరామ” (కొసడి); “పరాకేల జేసేవు” (గారీమనోహరి); వంటి కృతులు ప్రసిద్ధము లగులు. ఇతనికి “గాన చక్రవర్తి” అను ప్రతిథించి బిరుదు గలదు. తయన కిఫ్యులలో పల్లవినీతారామయ్య, థిఫేల్ పాన్ను స్వామి మౌదులగిపురు ముఖ్యులగుపురు.

82. తిరువొత్తియూర్ తాయిగయ్యర్ :— ఇతడు 19వ శతాబ్దము నకు చందినపాడు. కుపుయ్యర్ కుమారుడు. ఇతడు మద్రాసులోని మాత్యాలపేటులో నివసించుటచే మాత్యాలపేట తాయిగయ్యర్ అనియు, స్వరకల్పనలలో నిధి యగుటచే స్వరసింహ తాయిగయ్యర్ అనియు చెప్పుండెను. సంగీత సాహిత్యములలో విశేష ప్రతిథి గలిగినపాడు. ఘనరాగ పంచకమణి¹ సహి 108 రాగములందు కృతులను రచించి “సంకీర్త రత్నావలి” యను గ్రంథమును ప్రకటించిన ప్రతిథాతంతుడు. తన తండ్రియగు కుపుయ్యర్ గారి రచనలగొఱిని చేస్తే “పల్లవి స్వరక్తువలి” యను చేరిట నొక గ్రంథమునుకూడ ప్రకటించిన ప్రమ్మావంతుడు. మరియు నికిడు తాయిగరాజునిపై గం విశేష భక్తిచే “తాయిగరాజ సద్గుని దలతు” (ఖరవార ప్రియ) అను కృతినికూడ రచించియుండెను.

83. మట్టాల గోవిందమారార్ :— ఇతడు తాయిగరాజును దక్కించి పారి అంతిస్తు నందుకొన్న గాపు విద్యాంసుకు. ఇతడు పల్లవిని మట్టాల ములం దక్కర్చిముగా పాడగలిగిన సమాధికుడుటచే మట్టాల గోవిందమారార్ అని చెప్పుండెను. తయని తంబురుకు ప్రతింత్రులు, పత్రాకమును వుండవినియు, ఆ ప్రతింత్రులలో మూడు మండ్ర పంచములు, ను, మూడు మధ్య మధ్జములగు, ఒకటి మంగ్రవద్జముగును ప్రతి చేయబడుచుండిట్లుగా తెలియుచున్నది.

84. మూనాంబుచావడి వేంకటునబ్బుయ్య :— ఇతడు 18 - 19 శతాబ్దములలోనిపాడు. తెలుగు మరికినాటి వైదిక ప్రాచ్యమండలం. తాయిగరాజువిని చెప్పుండును, తయను బంధువు తారువాడు. ఉండ సాహిత్యములలో గొప్పపండితుడు.

కైవల్యము. శ్రీ వేంకటేశ్వరుని ఫుతొంచుచూ, “వేంకటేశ్వరు” మద్రతో అసేక కృతు అను, రాఘవాలికలను రచించిన విజ్ఞానవంతుడు. తన గురువుడై త్యాగరాజును ఫుతొంచుచూ “సామికి సం యొకరసపచ్చు” (దేవగాంధారి) అను కృతిని రచించి నుంచుత్తే తపశ్చగల విశేషభక్తిని చాటుకొని పుణ్యప్రార్థయుచు. ఈయనకు ఆసేకమంది శిష్యులు గలరు. వారిలో శ్రీ మహాత్మె ద్వారాధ్యార్థీ, శ్రీ పట్టుం సుబ్రహ్మణ్యాంధ్రీ, శ్రీ కర్ణాంత్రీ, శ్రీ లావణీ వేంకట్రావు, శ్రీ భిజేలు వెంకింజేరావు. శ్రీ చంచాపకేరణ్య (త్యాగరాజుపు మనుషు), శ్రీ శికరామణ్య మౌడంగులారు మాఖ్యాతానుపురు.

రీ. మూవనల్లామ సభావతయ్య :— ఇతము 18 - 19 శతాబ్దములకు చెందినవాడు. ములకాటి సైద్ధికిల్లోని వాడు. అంధ్రదేశమునంపి తలజనచిన్న భాగవత తుటుంబిలోని వాడు. తండ్రిపేశు దురైస్వాముచ్ఛు. భరతసాట్యములోను, సంగిర్ సాహిత్యములలోను గొప్ప ప్రతిభావంతుడు. దైవభక్తిగలవాడు. మన్మారు గుడిలోని శ్రీ రాజగోపాలస్వామి కంకితముగా శృంగారరసప్రధానమైన అసేక పదము అను తెలుగులో రచించి చిరికీ తికొందినవాడు. మరియు “సీతాస్వయంవరు”మను కథన పాటలలో రచించిన సమర్పణ. ఇతనియొక్క పదములలో “అన్యాయముగా” (కొంధిజీ మిత్రచాపు) వంచిని వినుల ప్రసిద్ధములగను.

రీ. వాలాచావేట వేంకటరమణ భాగవతులు :— ఇతము శ. 18 - 19 శతాబ్ద ములకు చెందినవాడు. సౌరాష్ట్రిశ్రావ్యులాడు. త్యాగరాజుకు ప్రమేయ పొత్తుడైన శిష్యుడు. త్యాగరాజునకు పూజాపాఠయములో భగవత్ప్రేరణచే గలను దిక్కుతేజస్సుమగ్గని తెంటులో ఆయన ముఖ కా డెలకు సంగిరచనల (క్రూరుల)ను బహుశాశ్వతగా ప్రాయగలిగిన సమర్పణ. ఇతము కృతులను సేర్చుకొనునపుడు క్షీరగా పారం చేయుకోపోవుటను సురువాత త్యాగయ్యాగారు గ్రహించి జాలిచెంది శ్రీరామునిగ్గార్థి భక్తిలో “జ్ఞానమైసగరావా” (మద్విధమ్మాగ్గాణి) అను కృతిని వాడుచూ తన శిష్యునికి జ్ఞానప్రదానమచేయామని ప్రాణింపగా తెంటులో శిష్యుడైన వేంకటరమణ భాగవతులకు గ్రహణశ్రీగలిగి ఆపాటిమండి కృతులను క్షీరగా పారం చేయగలిగనని ప్రతిభాగు. ఇతము సంగిర్, సాహిత్యములలో గొప్ప పండితుడను ఉచే ఆసేక కృతులను, శర్మ మాలను, స్వరజతులసేగాక గురుత్తును ఫుతొంతుచూ కొరక్కలంకాథి ఆసేడి మంగళాప్రకమును, ధ్యానవ్యాసములనమాడ రచించెను. ఈయన శిష్యులలో మైనూరు సదాశివరావు, కవి వేంకటనూరి, కొంచీపురం అరుణాచలాచారి వైవలయినాను మాఖ్యాతానుపు. ఈయన కేవలమురు శ్రీకృష్ణస్వామిభాగవతులు.

ప్రాణిన త్యాగరాజుని తొక్కు కేవితచరిత్రమే నేడు వనసంగీతచరిత్రకు వుఖ్యా ధారమైనదని గ్రహించుకుని.

87. మథ్యార్థులు దురై స్వామి అయ్యర్ :— ఇతడు 18 - 19 కళా బుటులకు చెందినవాడు. త్యాగరాజుని గుహకారికడు. ప్రలు వి పాడుటలో అభండమైన ప్రతిభగలవాడు. గనుక పల్లవి దురై స్వామిఅయ్యర్ అని క్రసిక్ కొండడు. త్యాగరాజు లిఘ్నులను గోవిందరిణ్ణ, స్వాపతి అయ్యర్ ధూయన తమాయలని చెప్పుకును.

88. పరమేశ్వర థాగవతార్ :— ఇతడు ప్ర.శ. 1815 - 1892 కాలము నకు చెందినవాడు. పాలఘాటు ప్రాముఖ్యమైన దుడు. సంగీత, సాహిత్యములలో యిక్కనికిగల ప్రతిభచే 18 వ ర్యేటు లే తిరువానూర్తిరు సంస్కారములో ప్రధాన ఆస్తాన విద్యాంసు డిస్ట్రిబ్యూషను. ఇతడు రచించిన కీర్తనల లోకములు గఱవు. ముప్రమిదైన ప్రతి కోయింబుత్తారు రాఘవయ్య యాచాన ముఖ్యకిష్టుడను.

89. వైమంత శాస్త్రీయః :— ఇతడు చోళదేశస్థుడు. ప్రావిడ ప్రాముఖ్యమైన దుడు. సంస్కృత, వ్యాకరణ, సంగీతములం దత్తమురుడు. ఇతడు సంస్కృతంలో రక్తి రాగములందును, దేశియరాగములందు “వైమంత”ముద్రతి అసేక కీర్తనలు రచించినట్లుగా తెలియుచున్నది.

90. రామస్వామి శివణ్ణ :— ఇతడు 19 వ కళాబుటులోనివాడు. సంగీత సాహిత్యములలో కడు సమర్పించు. “శుఖాదాస” ముద్రతి యత దాసేక కృతులను, వర్ణములను రచించుకు. తీటిలో పాహియాం శ్రీ రాజరాజేశ్వరీ (అనరంజని) అను కృతియు, వంకళాషీలిషై (కాంభోజి) అను వర్ణము మిగులప్రసిద్ధములను. ముప్రమిదై సంగీత విద్యాంసువుగా పేరాందిన ప్రతి మహావైద్యనాథయ్యర్ యాతని తమ్ముడను.

91. అనయ్య :— ఇతడు కరథోజి మహారాజు కౌలము నాటివాడు. తంజావూరు ఆస్తాన విద్యాంసుడు. తమిళ ప్రాముఖ్యమైన జన్మస్థానము “వైయోచేరి” గ్రామము. సంస్కృతాంధ్రములలోను. తమిళములలోను, సంగీతములలోను గొప్ప పండితుడు. “ఉఖాదాస” ముద్రతి అసేక కృతులను రచించిన సమర్పించు. తింక రచనలలో “ఇంక పరాక్రా” (నాదనామప్రియ); “భజన కాయచే” (కేదార); “మరిమ తెలియ తరమ్మ” (శంకరాభరణం) “పరాశేల శాలా” (రితిగాళ); వంటి కృతులు మిగుల ప్రసిద్ధము లనును. ప్రసిద్ధగాయను చుట్టూ వైద్యనాథయ్యర్ యాయన కిష్టుడను.

92. మహావైద్యనాథయ్యర్ :— ఇతడు ప్ర.శ. 1844-1898 కాలము నకు చెందినవాడు. తమిళ ప్రాముఖ్యమైన క్రమం వివాహము

“శైల్యేచేపి” అను గ్రామము. తండ్రి కేస రూకైస్వామి అయ్యర్. అన్నల శైల్య సాంబమూర్తి అయ్యర్, రామస్వామి కిఠన్. తమ్ముని వేష ఆపొస్టాస్వామిఅయ్యర్. నురువు పేచ మానాంబుచావడి వేంకటసుబ్బయ్య. శైల్యేచేపి అయ్యర్ 7 వ దేఱణే గొప్ప విద్యాసుదయ్యెను. ఇతని సంగీత కచ్చేరియసు, కథాకొలశైపమును వివిన వారందరును యితనిది గాంధర్వగానము పొగడుచుండివివారట. ఆనాటి రాజుధి రాజులు సయితము యాయనను ఆహ్వానించి కచ్చేరిఖ చేయాచి ఘనంగా సన్మానించేడి వారట. సుబ్రహ్మణ్య శేఖకౌర అను ఆయన గురువూజ చేయసాందర్భంలో 13 సంగములు వయసుగల యా భాలుని ఆహ్వానించగా ఆనాడు యా శైల్యేచేపి అయ్యర్ చేసిన వారికథా కొలశైపమును పండిత పొమరులుషుడు ముగ్గులు కౌగా దేశికౌర ఆసంద పరవశుడై సభితీల సమత్యంలో యితనికి “మహా” అను గొప్ప బియదు నొసంగి ఘనంగా సత్కరించెను. ఇతకు 7ట శేఖక రాగమలలో నొక గొప్ప రాగమాలికిను రచించిన మహానుభావుడగుటచే యితనిని అంగ్లకవియగు మోజార్టులో పోల్చుడగునని చెప్పాడు. ఇతడు క్రి. శ. 1893 సంగమనరి 7వ తేదీన 49 వ యేట స్వగఫ్ఫుడయ్యెను.

93. వట్టం సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ :— ఇతడు క్రి. శ. 1845-1902 కొలమనాటివాడు. ఆప్సాసమాప్రస్త్రాహమ్మాఱుడు. ఆంధ్ర, తమిళ భాషలలోను, సంగీతమలలోను గొప్ప పండితుడు. మానాంబుచావడి వేంకట సుబ్బయ్యగారి శిష్టుడు. ఈయన గాక్రము తొందరు అతికరించుగా నందుటచే విపరీతమైన సాధన చేసి తన గాక్రముప మాధుర్యమైనదిగా చేసుకొనగలిగిన సంకల్పాన్నిచ్చి ఇతడు శాస్త్రగ్రాజ రచనల ననుసరించి “శేంక్లేష” ముద్రతలో ఆశేష కృతులను, వర్ణములను, తీల్కానాలను, జాతీయమ రచించిన సమర్థులు. చేగడ రాగాలాపనలో తపాయనకు గల ప్రత్యేక శైల్యేచేపి సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ అని పిలుబుడిను. మరియు ఆప్సాశరశక్త శాశ్వతమలలో నొక తైన 128 అటురకొలములుగా లింగమందన శాశ్వతమలలో నొక గొప్ప పత్రమని రచించి అక్ష్యున్నిశంగా గాచంచేసి సభాసదులును ఆనందపరవశులుగా చేయగల ఏక సంగీత విద్యాంసుడు. ఇతకు తొల్పంపట తీయార్ తీయార్ లోను, తదుపరి చెన్నవట్టం (పుట్రాను) లోను నిశించుటచే వట్టం సుబ్రహ్మణ్యయ్యర్ అని పిలువుడిను. ఈతని రచనలకుగాని, గానమనమగాని రాగ భావము ప్రత్యేకత ఇసును. ఈయన రచనలలో “ఇంతకంట” (ఇప్పుడు); రఘు వంక. సుధాంబుధి చంద్ర” (కదనకుతూహాలము); “మనున ఔర నమ్మితిని” (చేగడు); “నిన్ను ఆచి ధన్యుడనైతి” (సారాప్టు); వంటి కృతులు మిగుల ప్రసిద్ధములను. ప్రభాగ్యత సంగీత విద్యాంసుడుగా కీర్తి సందిష క్రి రామ్మాడ్ శ్రీరివాస అయ్యం గార్చి యామస మధ్యమిష్టుడగురువు.

94. రామనాథపురం శ్రీనివాస అయ్యంగార్ :— ఇతకు 19-20 కశ్మీరములకు చెందినవాడు. తమిళ వైష్ణవ బ్రాహ్మణులు, సంగీత సాహిత్యములలోను, తెలుగులోను గొప్ప విద్యాంసులు. పట్టుం సుబ్రాహ్మణ్యమ్యేర్ గారి ముఖ్య శిష్యుడు. రామ్యుడ్ రాజువారు యాయనకు సంగీత విద్యను సేర్చించి తన ఆఫ్సాన విద్యాంసు నిగా చేసుకొను. ఇతడు తెలుగులో అసేక కృతులను, తానవర్ణములను, తెలుగులను, జావశీలను స్వనామి (శ్రీనివాస)ముద్రకో రచించినగొప్పసమర్థులు. ఈ రచనలలో “సరనమును” (కాసడు-అట) అను తానవర్ణ ము, “సరగున పాలింప” (కేదారగౌడు); “పరమపావనా” (శ్రావ్యకల్యాణి) వంటి కృతులు మిగుల ప్రసిద్ధములు. సేచిసుప్రసిద్ధ గాయకిభామణియగు సంగీత కశ్మీరి, సంగీత రత్నాకర శ్రీ అరియకుడి రామానుజ అయ్యంగార్ యాయన ముఖ్యశిష్యుడుడు.

95. చెయ్యారు చెంగ్వేరాయశాస్త్రి :— ఇతకు క్రీ. శ. 1810 - 1900 కాలమునాటివాడు. ఇంటి పేరు మార్పెద్దివారు. జన్మస్థానము చెంగలుట్టుజీల్లాలోని “పెటంశేరు” అను గ్రామము. సంగీత సాహిత్యములందును, అంధ్రమండలము, భరతనాట్యకాస్త్రములందును మిగుల పాండిత్యమగలవాడు. ఇతడు ఒంస్క్రూతాంధ్ర, తమిళ భాషలం దశేక కీర్తనలు, పదమలు, యత్కామానమలు, పద్మకాంధ్రములు రచించెను. ఈతడు రచించిన కీర్తనలు మహాయ 1000 వఱమ ఇంకని చెప్పము. తీటిలో 360కీర్తనలు కంచి కామాక్షిపేటివైపైను, 240కీర్తనలు మధుర మిమాస్కాచేచివైపైను, 100కీర్తనలక్కుగా శ్రీ తిముపతిశేంకశేఖర్యులిమైను రచింపబడినవి. ఈ కీర్తిలలో కొన్ని మధ్యమకాల సాహిత్యములలోను, కొన్ని అసుప్రాస, అంత్యప్రాపశలలోను మాడి యుండును. ఇతడు మైన డలిసిన రచనల సోగాక, మాద్దుకుమార శతకము, చారు శీలా విలాసము వంటి తెలుగు పద్మ ప్రభంధనులను, కుఢ స్వరాత్మరములలోకూడిన కండపద్మములనుడు రచించెను. ఈతని కండపద్మము నొకటి యా క్రిందాచుసాది.

ఈంటి సాము పద్మ ఏరిమ పుస్తకి — గామని దనిగాని మగని గాదనిగదా !

సి మమ మరి సరితనిగని — పామరి ఉగమానిగాని పనిగాదనిగదా !

శ్రీ విధముగా నుదును. మరియు నికిడు “దిగుంఠములు జయింప మిమాస్కాచేచి కెడలె” (క్రూరవి - ఆట) వంటి దఱవులను, “సుండరేషనిశాస” మాణి యత్కామానుడు తెలుగులో రచించియున్న గొప్ప క్రతిభాంధుడగును,

96. వైదీక్ష్యరన్ కోవిల్ నుబ్బురామయ్యర్ :— ఇతకు 18-19 కశ్మీరములకు చెందినవాడు. తమిళ బ్రాహ్మణులు, సంగీతమండలోను, తమిళ భాషలాలో గొప్పపండితుడు. ఇతడు తమిళములో కృంగార రస్తుభానైన అసేక పదమణిన “మాద్దుకుమార” ముత్రతలో రచించి విశేషమైన క్రిందాందినవా డగుడు.

97. మైనూరు సదాశివరావు :— ఇతడు మహారాష్ట్ర ప్రాంతానుడు.

18 - 19 శతాబ్దియులకు చెందినవాడు. వాలాజా పేట శేంకటరమణ భాగవతుల కిఫ్ఫ్యాదు. మైనూరు సంస్కార విద్యాంశుడు. సంగీత సాహిత్యములలో గొప్ప పొండిక్యముగల వాడు. ఇతడు స్వనామ (సదాశివ) ముద్రతో ఆసేక కృతులను, వర్ణ ములను, తీలానాలను రచించెన. ఈయన కృతులలో ఆసేకము స్వరసాహిత్యములతో మాడి యాండుటచే వినుట కోతో రంజకముగా నుండును. పిటిలో “వాచామగోచరుండని” (ఆతాజా) వంటి కృతులను, “ఏషగుషమోధించేరో” (భన్యాసి-అది) వంటి పదవర్ణములను, మిగుల ప్రసిద్ధములను.

98. తిరుపతి నారాయణప్రాము :— ఇతడు అంద్రుడు. తిరుపతి వాస్తవ్యాదు. తెలుగులోను, సంగీతములలోను మంచి ప్రాణిక్యముగలవాడు. ఇతడు శేంకటేశ్వరుని భక్తుడు. “శేంకటేశ” ముద్రతో ఆసేక కృతులను, జావళీలను రచించెన. పిటిలో “పరాకేల సరస్వతి” (నాటకమంజే) “ఇక సైనసా” (ప్రముఖిక) వంటి కృతులు మిగుల ప్రసిద్ధములను.

99. మైనూరు లింగరాజ అర్థ :— ఇతడు మైనూరు సంస్కారమునకు చెందినవాడు. సంగీత సాహిత్యములలో గొప్ప పొండిక్యము గలవాడు. కృతిరచయిక అలో నొక ప్రమాణముగా పేరొందినవాడు. స్వనామ (లింగరాజ) ముద్రతో యితడు రచించిన కృతులు బహురంజకముగా నుండును. పిటిలో కొన్ని తికి చిట్ట స్వరములమూడ యాండును. ఇట్టి రచనలలో కృంగారలహరి (సిలాంబరి-అది) వంటి కృతులు మిగుల ప్రసిద్ధము అనునా.

100. చిన్నికృష్ణదాసు :— ఇతడు సంగీతములలోను, తెలుగులలోను, విశేష పొండిక్యము గలవాడు. స్వనామ (చిన్నికృష్ణ) ముద్రతో యితడు రచించినకృతులు, స్వరజతులు, బహుప్రసిద్ధము అనునా. పిటిలో “సాండివాయనవే” (ఖమాసు-అది) అను స్వరజతి విశేష ప్రచారములలో గలదు.

101. భరత్పురి నుబ్బిరాయర్ డి పట్టాభిరామయ్య :— నీయథ యాండు సోదరులు. సంగీతములలోను, తెలుగులలో గొప్ప ప్రమీలికగలవాడు. తెలుగులో కృంగార రసప్రధానముగా పీరు ఆసేక జావళీలను రచించిరి. “భరత్పురిక” ముద్రతో సుబ్బారాయర్ ను, “తాళవేశ” ముద్రతో పట్టాభిరామయ్యయాండును, రచించిరి. తుంగావళీలలో “మరుబారి తాళవేసురా” (ఖమాసు-అది); “కొమ్మకోవాని కంత చిగువే” (ఖమాసు-అది) వంటి రచనలు బహుప్రసిద్ధములనును. పిటిని సంగీత కచ్చెరింధును, భరతసాట్టు ప్రదర్శనములందును కొంచెనగా పొడుచుండుడు.

102. ఈన్ను కుడి కృష్ణాయ్య తార్కణ :— ఇతకు తమిక బ్రాహ్మణులు. సంగీతములోను, తమికములోను, తెలుగులోను, మిక్రోనీ పాండిక్యులుగలవాడు. రామాన్ధ శ్రుతము సంస్కార విద్యాంశులు. స్వానాము (కృష్ణ) మాద్రతో యిత దసేక కృతులను, వర్ణములను, తిల్లానాలను రచించి కీర్తివీందిననాడు. ఈమానురచనలలో “సీవే నన్ను పరిపాలించుటవు” (కాంభోజి-ఆది) వంటి కృతులు మిగుల ప్రసిద్ధములను.

103 కచ్చారు దామ్మిటామూర్తిశ్యామ్మి ఓ దేవుషయ్యామ్మి :— ఈయథయిలు వచుసకు సోదచులు. కచ్చారు వాస్తవ్యాలు. సంగీత, సాహిత్యములంచు విశేషపాండిత్యులు గలవారు. “గద్భపరి” మాద్రతో నీరు రచించిన కీర్తనలు బహుప్రసిద్ధముగా నన్ను చి. వీటిలో “మిరిమరి నిస్సై” (కాంభోజి-రూపకం) “బ్రోవసమయమిదె” (గౌరీమనోవారి-ఆది); “రారా రామూ” (ఖంగాళా-ఆది) వంటి కృతులు ప్రసిద్ధములను.

104 తమాన్నము శింగరాచార్య సోదరుఱి :— వీరయథయిలు సోదచులు. అంధ్ర తైట్ల బ్రాహ్మణులు. సుబ్బారాయకాత్రీ, కిష్ణులు. చెన్నపట్టాము సంఘ నివసించినవారు. సంస్కృతాంధ్రములోను, సంగీతములోను, విశేషపాండిత్యులు గలవారు. విజయనగరం క్రితానంభగజపతి మహారాజువారి ఆస్థానవిద్యాంశులు. శేషకల్పనలు విలిసిల్ల అసేక కీర్తనలు, జావరీలు రచించిన వాగ్దేయకారకలు. వీరి రచనలు ముఖ్యముగా లోడి, భైరవి, కాంభోజి, శంకరాధరణం, చిలవారి, నాటుకురంబి, ఆసంద్రభైరవి, కల్యాణివంటి రక్తిరాగాలలో కుపుచున్న చి. ఈ సోదరులు దంగీత లక్ష్ములక్షుములలో విశేష కృష్ణిచేసి, తాము రచించిన రచనలోగాక, శూర్యాచార్యులు రచించిన గీత, కథ, పవ, కీర్తనాదులనుకొడచేర్చి బహుధాంపయోగ కరముగా (1) స్వరమంజరి (2) సంగీతశాసనిధి (3) గాయకపారిజాతము (4) గాయక లోచనము (5) గాయకసిద్ధాంజన మును అయిమ గ్రంథములను ప్రకటించియుండిరి. మరియు శీయ శ్రీమాన్ పీణి రామానుజాచార్యులుగారు సమకారిపున “సంగీత సర్వాంశసంగ్రహము” అను గ్రంథమునకూడ పరిష్కారించి నటుల తెలియుచున్నది.

105. తాట్టూరి నారాయణకవి :— ఇతకు 104, శతాబ్దిములోని వాడు. సంగీత సాహిత్యములలో మిగుల సమర్థుడు. ఒక నాటి రాత్రి యాయినకు స్వప్నములో గుర్తున క్రిషేంటట కివార్యుడు కనషించి, నాయినా! నీవు రామాయణ మును కీర్తనలుగా రచించువని అనలిచ్చేనట. కెంటసీ యితకు మేలాక్కుని తవ స్వప్న కృతాంకమును తెలిపి రామాయణమును కీర్తనతో హరికథగా రచించేనట. దినిలో కీర్తనలోగాక లోపారాలు, మంజరులు, రగడలు, పరాచుచామరాదులు మైకమువుండి, అమి. (30)

అంతాయనప్రాసాది నియమములలో కూడి వుండును. ఈ రామాయణమును “పొత్తుండ్రుడు”మన గ్రామంలోని శ్రీరామచంద్రుని కంకితమివ్యబడినందున దీనికి మొత్తముండురోమాయణమని పేరు గలిగిననిచెప్పాడురు.

106. వీణ శేషన్ :— ఇతడు క్రీ. శ. 185లో జన్మించెను. తండ్రి పేరు. చిక్కరామపు. ఇతడు తంబాహూరునుండి మైనూరు వచ్చి థిక్కపడిపోయెను. శేషన్ కర్మాత్మకుడు. తెలుగులోను, సాగికుమలోను, గొప్ప పండితుడు. వీణాలో అద్భుతమైన పాండిత్యముగతాడు. గనుక వైశిఖ భిఖామణి యను బిరుదు నొండెను. ఇక్కడ ఫిలేలు, జలతరంగిణి, స్వరబత్త, పిణ్ణునో, వోర్క్స్ నియమం వంతి ఆనేక సంశీలనవ్యవహారమందుకూడ మిక్కటి ప్రాపోగ్యము గలవాడు. తెలుగులో ఆనేక వర్జములు, చాపలీలు, తిల్లానాలు, రచించిన సమర్థులు. మైనూరు ఆధ్యాత్మిక విద్వాంసుడు. యావదాఖ్యరకుమలో వర్యాంచి వీణావాయ్యములో అభింద మైన భ్యాంచి నాజ్ఞించిన ప్రతిభావంతుడు. ఇతడు క్రీ. శ. 1926లో స్వగ్రసుడయ్యెను.

107. పరాంకుళదాను.— ఇతడు 196, కతాబ్లమంక చెందినవాడు. చెప్పుప్రాంతముని నిశిసించినవాడు. భజన సంప్రదాయమునను చెందిన సంకీర్తన రచయికలలో సుప్రసిద్ధుడు, ఈయన కీర్తనలను పరాంకుళదాను కీర్తనలను పేరులో సౌక గ్రంథముకూడ ముద్రాసులో ప్రచమరింపబడెను. ఈ కీర్తనలు భక్తిరస పూర్తమై శ్రీరామచంద్రుని స్తుతించువిగా నుండును. తీచిలో యొక్కవ భాగము తెలుగులోను, కొన్ని మాత్రము కంస్కారంలోను, తమిళంలోను, హిందుస్తానీలోను గలవు. ఈ కీర్తనలు, అంధ్ర, తమిళ దేశములందుగల భజన సమాజములందుకు తండ్రుగా పొడుచుండురు. ఇతడు ఈన సురువాత తిరుపేండు తాతా చార్యలలొదు, శ్రీ రామాకూచాచార్యులమిదసేగాక ముద్రాసులోని శ్రీ పార్థసారథి స్వామి, శ్రీ రంగనాథస్వామిలమిద కూడ కాన్ని కీర్తనలు రచించెను. ఈతని రచనలలో కీర్తనలేగాక దేవుని సిల్ఫోర్పుర, కైంకర్యాలందు పాఠుకొను కందాధ్యములును, అరగింపు, విడెము, పచింపు, లారి, జోల్ల, మేలంకొలుపు, మంగళములకు సంబంధించిన పాటలు, స్తోత్రములు కూడ గలవు. ఈతని రచనలలో ధన్యసీరాగమునగల “రాముని మినచ్చ ధూమిలో జోగాక స్వామియు లేచు నుమా” అను కీర్తన మిగుల ప్రసిద్ధమును. ఈ కీర్తనలోగల ఆఱు చరణములుఱ, తెలుగు, తమిళము, కన్నడము, మహారాష్ట్రీయు, హిందుస్తానీ అంగ్సుమలసెది, ఆఱు భాషాలలో రచిపుషుటుచే యట్టి కీర్తన, మాధ్యమికీ కీర్తన యని చెప్పబడున.

108. అదిభూతి నారాయణదాను :— ఇతడు క్రీ. శ. 1864 కు ఉరి జూను రక్కామీ సంతక్షేర గ్రామమంచుక చతుర్మిసాడు అంధ్రప్రదేశ్ లోని ఒళ్ళాడు.

గ్రామములో జన్మించేను. తండ్రిపేటు పేంకుచుటునులు. తల్లి పేటు నరసముద్రంకు పేరుగొఱ్ఱవిడ బ్రాహ్మణులు. సంస్కృతాంధ్ర, అంగు, పారశిక్షిష్ఠాంధ్రానులు సంగీత, క్లోతిష, వ్యాఖ్యానికాలులోను, కవిత్వములోను అద్భుతమైన పాండిత్యముగల వాగ్దీయకార్యకర్తలు. విజయవగరం మహిరాజు, సుగోక్కాలాధ్యాత్ము డూగా చాలాకొల మరిచేసిన గమనము. బహుగ్రంథిక్కాలాధ్యాత్ము పరస్పరా తీంచి రాజుధిరాజుల చే సైతసు ఘనమైన సన్మానములాంచినాడు. హరికథాత్మిక మహాదుడు గొప్పవిషయానొందినవాడు. తయాన అసులు పేరు అంతారాసుమాను వారాయణదాను అను వీయతో ప్రసిద్ధికొందినవాడు. తయాన హరికథాత్మిక మహాదుడు గలవనితెలియుచున్నది. (1) జానీకపథము (2) రుక్మిణీకల్యాణము (3) మార్గుండేయ చరిత్ర (4) హరిశ్వరంప్రోపాభ్యాసము (5) అంబరీష చరిత్ర (6) భిమ్మచరిత్ర (7) ప్రభ్రావచరిత్ర (8) గసేంద్రమాక్షము (9) ఇంధార్థరామాయణములగును. తయాను అసేకమంచి కిష్యులుగలరు. తఁ మహాపంచితుడు యాచీవల చే స్వర్గముడయ్యెను.

109. యల్. ముత్తమ్మి భాగవతాన్ : - ఇతిదు ప్ర. క. 1877 - 1915 కొలునుచూచివాడు. తమిళ నాటులో గం “శ్రవణల్యేలి” గ్రామమునందు జన్మించేను. హరికేశవల్లారులో నివసించేను. తండ్రిపేయ లింగయ్య. తల్లి పేటు అవందవల్లి. ఇకదు సంస్కృతాంధ్రములలోను, కన్నడ, తమిళ భాషలందును, సంగీతములలోను, కవిత్వములలోను విశేషపాండిత్యముగలవాడు. నుప్రసీద్ధ గాయకుడేగాక, వయులిక్, గోట్లు, మృదంగవాద్యములలుకూడ మిక్కిల్లి ప్రాపీణ్యముగలవాడు. సంగీతికచ్చేరి అసేగాక హరికథాకొల తేష్టములనుకూడ అక్ష్యన్ధుముగా చేయగల గొప్పముద్దుము. ఇతిదు వాడుకలాగఁల రాగములందేగాక అహర్వరాగములలో సైకము రచించిన కృతులు, క్రష్ణములు, రాగములికిలు, తిల్లానాలు, దశములు యాధున లీచించియేసున్న ప్రపాచే విశేషప్రచారములాంచి రాగములు యొంతము విశేషము. ఇతిదు మైసూరు ఆసాన విద్యాంసుముగా నున్నప్పటి ప్ర. క. 1936 లో “చాముడొంబాట్టుతర శత నామ సంకీర్తనావరి” అనుగ్రంథమును కన్నడములో రచించేను. మరియు “ఇంధుతర శతకిరసలు” అను గ్రంథము సంస్కృతంలలోను, “సంగీత కల్పిద్రుము” అను గ్రంథమును తమిళములలోను రచించేను. ప్ర. క. 1930 లో మదరాసు సంగీతాంకాడమి జరిపిన కొన్నరాశ్యకు అధ్యయనుకూగానుండి “సంగీత కళాసిద్ధి” లిటరచరొండెను. 1981 - 1982 తరచు మదరాసు టీచర్సు మ్యాజిస్టర్ కాలేజీకి అధ్యయనుకూగానుండెను. 1986 నుండి తిరువామ్మారు స్ట్యామితియాన్ అకాడమికి అధ్యయనుగా నుండి 1942 లో దాక్ష శట్ట విధయకుడై నొండెను. తయాన ప్ర. క. 1945 లో స్వర్గమువెయ్యెను.

110. హరి నాగభూమణము :— ఇతడు క్రీ. శ. 1684 లో జన్మించిన ఆంధ్రమా. తెలుగుట్టి వైపికప్రాప్తించాడు. తండ్రిషీయ సరసింహాశ్రీ. కృష్ణాజీలు బందరు వార్షయ్యలు. సంగీత, పాపిత్వములలోను, అంగ్లభాషామలోను (థ. వి.) గొప్పపండితుడు. న్యాయవాదవ్యతిశీలో నండియు జంత్ర (వయులిన్) గాత్రము ఉండు అత్యుగ్మాక్షంగా సంగీతకచ్చేరీలు, కథాకూలఛైషములు, చెయగలప్రతిభావంపుడు. ఆశ్రయావరాగమలలోనేతము అశేష కృతులను రచించి సంగీత, పాపిత్వాశాఖలు, వాగ్దేయకారకరత్న వంటి చిరుదులనొందిన ప్రసిద్ధ పురమణి. అశేష సంస్కారమాలంపు గానంధులుచేసి ఘనస్వాసములొందిన సమర్పణలు. ఈయన కృతులలో గాక త్వాగరాజ స్వామి చరిత్రలు, శంకరాచార్య చరిత్రము, రామాయణము, రామరాఘవము పుస్తకము, విధివిషయకరమాత్మి (హరికథ), పాదుకో పట్టాభిషేకము (హరికథ) వంటి గ్రంథములనూడు రచించియుండేను. ఈయన యిటివలసే సంగ్రసించి స్వాగతములుయ్యును.

111. మాత్రు తాండ్రవరు :— ఇతడు 18వ, శతాబ్దమునకు చెందినవాడు. ప్రాచిద్భాషయందును, సంగీతమందును గొప్ప పండితుడు. శిథభక్తిస్తరుడు. చిదంబరమాధునితై భక్తి, కృంగాదరసములలో యితడు రచించిన పదములు, కీర్తనలు, మిగుల ప్రసిద్ధము అనును. ఇతడు ఆరూపాచలకవిరాయర్ కు మందువాడనిచెప్పాడు.

112. అరూపాచలకవిరాయర్ :— ఇతడు క్రీ. శ. 1711-1777 కౌమంచ చెందినవాడు. కెంచార్పురు జీల్లాలోని “తిఱ్పుయాది” గ్రామవార్షయ్య. ప్రాచిద్భాషమలో పంచలత్తుములు శేరిసిన విషయాలుపై. సంగీత విద్యా సమర్పణ. కంబరామాయణమును ఆశ్రమ ప్రసాదమును చేయటలో ఆతే సమర్పణ. తండ్రి షీయ సలకంచి పీడి. తల్లిపెరు వల్లియున్న. ఇతడు క్రీ. శ. 1771 లో రచించి పాటిని కాశాపోవమదుర శ్రీ మంగలి మద్దకప్పు ముదరియార్ సభలో శ్రీ రామస్వామికీషులవంటి మహావిద్యాంసుల సమక్షమున విశించి కనకాథాభిషేఖమొందిన ప్రతిభావంపుడు. మరియు నితికు శర్మ గాజీ పులపూరాయార్, శర్మగాజీకామై హనుమార్ విడ్డి కమిశ్, అశోమాఖి నాటకంటి ప్రసిద్ధ రచనలుడు రచించిన సమర్పణగును.

113. పావవినాశ ముదలియార్ :— ఇతడు 18వ శతాబ్దములలో వాడు. తులజాకీ మహారాజు సమకాలికుడు. సంగీతమందును, ప్రాచిద్భాషయందును విశేషపాండిత్యము గలవాడు. ఇతడు “పాప వివాహ” అను స్వానామమద్రతో విందాథులైగా అటే పదములు తమిషమలో రచించి కీర్తి పొండెను.

114. కవికుంజర భారతి :— ఇతడు క్రీ. శ. 1810-1896 కాలమనాటి వాడు. రామ్యాద్జిల్లాలోని “పెటుంగరై” అను గ్రామమంచునివసించేను. తండ్రి కేఱ సుబ్రహ్మణ్యాభారతి. భాలమ్మునండే సంగీత, సాహిత్యములలోను, కమిశను, కవిత్వముల లలోను, గొప్ప పాండిత్యము నంపాదించినవాడు. దైవాల కీగలవాడగుటచే యికడు తన కళాసముద్దైవుని మహిమలను ఫుతించుటకై వినియోగించేను. మథురకి భారతిలో యితడు కి మంచి స్నేహము కలదు. ఇతడు కివగంగరాజగు శ్రీ గౌరివల్లధరాజుచేతను, రామసాధస్తరం రాజగు శ్రీ మాత్రురామలింగ సేతుపతి రాజుచేతను అప్పోవింపబడి కన రచసలచే వారిని షైఖించి వారి ఆఫ్సాన ఇద్దాయిను డయ్యెను. మరియు శ్రీ పొస్ట ప్యాసి సేవార్ కోరికపై ఆరుణాంలా విరాయర్ యొక్క రామసాటకమునును రించి కండుని జారికైన గేమాటికంగ క్రీ. శ. 1861-1871 కాలములో రించి శూత్రి చేసేను. కర్మాటక గుండిమలో యాతన స్కూల్ దత్తురాజు కీర్తనలు విశేష ప్రామణ్యముగలవిగా సెంచబడును. ఈయన తన 8మిచు యేట అనగా క్రీ. శ. 1896 య సరియగుప్పేవశంచి సంగా కార్తీక మాసమున స్వగంభీరునుడయ్యెను.

115. గోపాలకృష్ణ భారతి :— ఇతడు క్రీ. శ. 1811-1881 కాలము వెల్ చెందినవాడు. కమిశన్ ప్రామ్మణియలు. నివాసము తంజావూరుజిల్లాలోని “నారీముం” గ్రామము. తండ్రి కేఱ రామస్యామి భారతి. తాతపేఱ కొదండరామయ్యర్. గొప్ప వైషిటడు. గోపాలకృష్ణభారతి ఆజన్మ బ్రహ్మచారి. వేదములందును, యోగవిద్య యందును, సంగీతమందును విశేష ప్రతిభగలవాడు. సంగీతకొలాషేషములచే న్యాయించిన భఫనమును చాన భర్తుమాలు వినియోగించిన త్వాగమూర్తి. న.దసార్ చరిత్రమును నాటకముగా రచించి ప్రీ కండపు చెట్టియార్ సమక్షమలో ప్రదర్శించి ఆయనచే గపు సన్మానము నొందినవాడు. ఈ నాటకమును “కిషై” అను క్రాంతి వుద్దోగి ప్రకటించేను. మరియు జ్ఞానబిందు, జ్ఞానక్రమిష్ట వంటి గ్రంథములను, ఆయుర్వేదములు, ఆయుర్వేదములు, ప్రాచీన వార్త, తిరు నీలకొండనయినార్, కర్కైకాల్ అమ్మయార్ వంటి చరిత్రలను, మరిళాన్ని సంగీతనాటకములను “గోపాలకృష్ణ” ముద్రణ్ రచించి క్రీ. శ. 1881 సంగా మాఘ మాసములో మచ్చికరాత్రి వాడు స్వగంభీరునుడయ్యెను.

116. వేదనాయకం పిట్టె, పిట్టె ఇతడు 19వ శతాబ్దములోనివాడు. సంగీత ములోను, ప్రావిడభామలోను అతి సుమధురుడు. కమిశనులో యికడు రచించిన కీర్తనలు బహురంజకముగా నుండును. కమిశన్ కీర్తనరచయితలలో నిత జ్ఞాక మఖ్యాదగును.

117. మారిముత్తుపిట్టి :— ఇకడు 19 వ శతాబ్దిమాలాలోనివాడు. తమిళములాలు, సంగీతములాలు గొప్పపూడితుడు. ఈక్యరథ్తక్యిదు. చిదంబరములాలోని శ్రీ నటురాజ స్వామిని స్ఫుతించుచూ ఇంకడ తమిళములాలచిన కీర్తనలుభేరసప్రధానములను. తైనెతెలిపిన తమిళ వాగేయుకొరులేగాక తిరుజ్ఞాన సంబంధస్వామిగళ్లు, తిరువుక్కిరనుస్వామిగళ్లు, మంచరమూర్తిస్వామిగళ్లు (సేవకులికిరసలు) అడుగులిరి నాథరులు (తిరువుగళ్లు), సిద్ధార్థులు (తమిళకీరసలు) రామలింగస్వామి (తిరువరట్టాపు) కణటిప్రభాగ్వత తమిళ తచుచులు అమూల్యమైన తమ రచనలను మనకంచించి కీర్తనిందిరి.

19-20 శాఖలకు చెందిన స్వసిద్ధ గాయక, వాదక, భాగవతశిథామణిలు:-

118. కీర్తిశేషులైన శ్రీ అందనార్ సుబ్బయ్యర్, పంచాంగయ్యర్, వెరియుప్పత్తి, దిన్నుకైతీ బ్రహ్మిందడక్కతి, కోయంబురూపు రాఘవచ్ఛాయ, ఖమాను మాధవరావు, తంజావూరుకృష్ణభాగవతార్, మంధకొణం పంచాపకేభాగవతార్, దాసవాద్యం కృష్ణయ్యర్, పొల్చికృష్ణయ్యర్, స్వరబత్ కృష్ణయ్యర్, గోటువాద్యం శ్రీనివాసరావు, స్వాట్ కశరథచాత్రీ, అసంతరామ భాగవతార్, జలతరంగం సుబ్బయ్యర్, ప్రతాప రామస్వామి, తిరువారూరు కుబ్రిక్షుణ్యయ్యర్, (సంగీతకాషాది గ్రంథక త్రు) కోణసేం రాజపురం వైద్య నాథయ్యర్, ప్రముఖనం, వారకాళి సుబ్బారామయ్య, సుసర్ల దక్కిణామూర్తిచాత్రీ, చిదారం కృష్ణపు, తిరుక్కూడికావల్ కృష్ణయ్యర్ (కయులిన్) గోవిందస్వామిపిల్లె (కయులిన్) మృదంగం నారాయణస్వామి, మామండిపిల్లె (కొనగోలు) కైనాపిల్లె, దక్కిణామూర్తిపిల్లె (మృదంగం & కంచిరా) అశగనందిపిల్లె (మృదంగం) ఘటం సుందరచేయ్యర్, పొస్పంగ్ సీతారామయ్యర్, పొన్నుస్వామి కిల్లె (నాగస్వరం) రాజరక్కిపిల్లె (నాగస్వరం) పీణిధనమ్మ, తుమరాడ సంగమ్యేరచాత్రీ (పీణి) తమని అయ్యతరామచాత్రీ (పీణి) పారుపల్లి రామకృష్ణయ్యపంచులు, బలిజేపల్లి సీతారామచాత్రీ, భేషజకొండ చిన్నయ్యపంచులు మొదలగు ప్రభాగ్వత విద్యాంశులు దక్కిణభారతంలో జరించి కర్నూలుక గంగిరమన గాక్రంతా కొండరును, వాద్యములలో కొండరును, కథాకొండములలో కొండరును అహర్యమైన కృష్ణచేసి పొందిన పొండిక్కు ప్రతిభవచన చిరకీర్తి నొందియుండిరి.